

Del Colegio de la Comp^a de Jesus de Granada

IOSEPHI

ANCHIETÆ

SOCIETATIS IESV

SACERDOTIS IN

BRASILIA DEFUNCTI

VITA.

EX IIS, QUÆ DE EO
PETRVS ROTERIGIVS SOCIETATIS
IESV Præses Provincialis in Brasilia quatuor libris
Lusitanico idiomate collegit, aliisque monumentis fide
dignis.

A SEBASTIANO BERETARIO
ex eadem Societate descripta.

PRODIT NVNC PRIMVM.

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardonæ

M. DC. XVII.

Cum Privilegio Regis.

THE
SOCIETY
OF
SACRED
MUSIC

THE
SOCIETY
OF
SACRED
MUSIC

THE
SOCIETY
OF
SACRED
MUSIC

THE
SOCIETY
OF
SACRED
MUSIC

Admodum R. in Christo Patri,

P. MUTIO VITELLESKO,
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS IESU.

HORATIUS CARDON S.

VNC codicem ab homi-
ne tuæ Societatis, deque
eiusdem corporis viri
opinione sanctitatis ma-
gni rebus præclarè gestis cum elabo-
ratum esse cognoscerem, non tamen
veritus sum tot nominibus iam tuum,
eundem Lugduno Romam tibi mu-
neris specie delegare. Integer, fateor,
& membris omnibus absolutus abs te
in meas venit manus; sed nudus, &
viatoris in morem cute nonnihil de-
colorata venit. Nunc posteaquam

puluerem ipsius ex ore deterfimus, ac
natiuum colorem ex arte suppleui-
mus, eundem quidem re ipsa, & tuum
tibi sistimus: sed alium quoque, ac
nostrum, quâ expolitionis quidpiam
per nos ipsi adiectum est, tibi fidenter
inscribimus. Grata quidem per se fu-
tura erat Societatis hominibus, ac ex-
ternis libelli huius lectio: sed tanto ac-
cidet iucundior, cum ex tui nominis
inscriptione tacita incidet legentium
oculis, animisque prædicatio argu-
menti, atque lectionis. Vale.

Mutius Vitellescus, Societatis
Iesu Præpositus Ge-
neralis.

CVM Vitam P. Josephi Anchieta,
à P. Sebastiano Beretario, Societa-
tis nostræ Sacerdote scriptam, tres eius-
dem Societatis Theologi, quibus id com-
missum fuit, recognouerint, & in lucem
edi posse probauerint, facultatem concedi-
mus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos
pertinet, videbitur. In cuius rei fidem hæc
litteras manu nostra subscriptas, & sigillo
nostro munitas dedimus Romæ 22. Fe-
bruarij 1616.

MUTIUS VITELLESCVS.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIUS DEVILLE in
sacra Theologia Magister, in Sancti Pauli hu-
iusce Ciuitatis Canonicus, Librorum Cenfor
in hac Lugdunensi Diocœsi designatus: fidem
facimus nos hunc librum cui inscriptio est, *Vita*
P. Iosephi Anchieta Societatis IESV, autore Se-
bastiano Beretario ex eadem Societate, vidisse; ni-
hilque Catholicæ, & Romanæ fidei contrarium
in eo inuenisse. Lugduni apud Sanctum Pau-
lum 5. Idus Octobr. MDCXVI.

DEVILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye
huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE,
Comes, Canonicus, & Camerarius Eccle-
siæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Ar-
chiepiscopatu Lugdunensi: Opus inscriptum,
Vita P. Iosephi Anchieta Societatis IESV, autore
Sebastiano Beretario ex eadem Societate, vt in lucem
edatur facultatem concedo. Lugduni 5. Idus
Octobr. 1666.

MESCHATIN LA FAYE.

*Summa Privilegij à Christianissi-
mo Galliarum Rege
concessi.*

LUDOVICI XIII. Galliae
& Navarrae Regis aucto-
ritate sancitum est, atque
patentibus Literis cau-
tum, ne quis in Regno suo, aliisve
locis ditioni suae subiectis, intra pro-
ximos annos decem, à die impres-
sionis primae inchoandos, ac nu-
merandos excudat, vendat, excudē-
dum, vendendūque quovis mo-
do, & ratione conetur librum, qui
inscribitur, *Vita P. Josephi Anchietae
Societatis IESV, authore Sebastiano Bere-
tario ex eadem Societate, praeter H O-
RATIVM CARDON Bibliopo-
lam Lugdunensem, aut illos, quibus
ipsemet concesserit. Prohibitum in-
super*

super eâdem authoritate Regiâ omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbi cûque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare sine consensu dicti HORATII CARDON. Idq; omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Turonibus die 19. April. 1616.

De mandato Regis.

Signatum.

BERRYER.

VITA

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER PRIMVS.

EST diuina in homines. Bonitas
cùm in rebus omnibus laudan-
da, tum in electis vndique vo-
candis admiratione digna pro-
uidentia : quippe non, vt olim,
gentem vnã, & ex ea paucos, quos suo affla-
ret Spiritu, delegit ; sed ex omnibus gentibus,
ac nationibus, quantumuis moribus inter se,
institutisque diuersis, nullo discrimine, quos
sibi æterno suæ mentis decreto destinauit, tan-
quam ab vtero matris segregatos, ad suum
cultum venerationemque traducit : atque ita
humana consilia temperat, occasionibus mo-
deratur, euenta disponit ; vt, vel ipsis insciis,
quos trahit, ad diuinam ipsius perficiendam
voluntatem omnia conspirent; nouaque suis
iniecta mente, eos à rerum humanarum stu-
dio abductos, ad noua consilia, noua instituta,
nouaque consecranda studia conuertat : tan-

támque in iis cum aliis eiusdem consilij sociis animorum facit coniunctionem, tantam voluntarum, morum, studiorumque consensionem, vt homines longè diuersis ingenijs, diuersisque assueti consuetudinibus, iisdem videantur nati parentibus, & sub iisdem tectis, eadem in familia vnà educati; vt Prophætæ illud ad nostrum vsu in Dei laudè vertere possumus: *Benedictus Deus, qui congregat nos de nationibus.* Mitto alias Religiosorum virorum familias, quæ multis eximia sanctitate, & doctrina viris semper floruerunt, & florent adhuc: nostræ Societatis initia si repetatur, quis vnquã futurum putasset, vt homo ex abdita Cantabria à bello, & armis derepètè abstractus, tam lectos ex diuersis gètibus, Gallis, Hispanis, Lusitanis, Germanis, Belgis, Italis, tamq; vnanimes duces tanta consensione, tantòque animi ardore ad Christi vexilla conuocaret, ab iisq; numerosa itè ex omnib. gentibus generosorum militum agmina profecta, ad senescentè iam Religionis cultum in pristinã inuentum renouandum; veterèq; abolita superstitione, in incultã Ethnicorum barbaricè Christianæ veritatis lucem inuehendã, vniuersas orbis terræ partes tã breuitèpore peragraret: nimirum id ille Spiritus operatur, qui *habitare facit vnus moris in domo.* Idè ipse diuinus Spiritus Iosephum Anchiætã nostræ susceptæ narrationis argumētum, delegit, in quem vberem donorum suorum copiã effunderet, eumq; è terris à nostra consuetudine,

rudine, no stróq; cultu remotissimis, extra nostri orbis fines, in media Oceani vastitate constitutis, ex insulis vix antiquitati notis, per multa intervalla sæculorum ne notis quidem nisi nomine; & in quas vix Evangelij lucem illaram esse existimares, quasi Abrahamú ex Vr Chaldeorum eductum, in terras lætiores, vberioresque, atque adeò in ipsos, vt ita dicá, Religionis Elysijs lectissimum germen transplántaret. Nempe *non est* (vt inquit Petrus) *personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eñ, & operatur iustitiam, acceptus est illi.*

Fuit hic multis, magnisq; donis à Deo cumulatus; multaque, & admiratione digna diuinã in eo virtutẽ inesse declararunt. Quę, quanquã in priuatis fermẽ rebus, & familiaribus perspecta sunt, nolim tamen ea quisquã putet minoris esse faciendã, quã si in magnis rebus, arduisq; negotiis, in clara multarum gentium luce, & magnorum Regum ac procerum oculis gesta essent. Non enim minùs in rebus paruis, quã in magnis diuinã sunt artes admirãdę: neue minorum sunt indicia virtutum, quę in tenuibus, quã quę in præclaris rebus, & illustribus miracula eueniũt: tamq; diuinum fuit formicę minutissimę bestiolę, quã elephãti pecudũ omnium maximę animã, & vitã indidisse. Tam fuit Helias admirãdus cum farine pugillũ, & lecythum olei mulieris viduę perennẽ fecit, quã cum igne de cœlo euocato quinquagenarios duces à Rege missos momẽto cũ

fuis cohortibus absumpsit. Nec quia trierâlis illa siccitas, quæ ad illius iussum Regnum afflixit Israël, aut clara de Baalis Prophetis victoria illum fecere ad homines clariorem, idcirco minus in eo diuinum fuit, cum in fuga solus per devia, & solitudines sub cinericiâ placetula recreatus, quadraginta dierum nusquam consistens mensus est iter. Hæc idcirco attingi, ne quis multarum rerum narratione, quæ naturæ excedunt facultatem, soloque diuino Numine gestæ sunt; quoniam in rebus tenuibus, priuatisque inter homines eluxere, existimet diuinam virtutem rerum nostrarum magnitudine, paruitateve metiendam esse; spiritalémque sanctimoniam, diuinique Spiritus dona, quanta quæque sint, nostra æstimatione, nostrisque momentis expendenda. Diuinam in sublimibus, humilibusve rebus suam potètiã declarare, diuini solius est iudicij; multique sancti viri, & in magnis, & in paruis rebus, vt res tulit, aut prophetica p̄notione, aut diuino miraculo gratiam sibi diuinitus collatã declararunt: neque tamen rerum discrimina, momentave diuini Spiritus, gratiave momenta in rebus illis, gradusque discreuere. Quãquam si quis in Iosephi rebus accuratè introspiciat, rerum splendorè intelliget nõ semper desiderari. Sed siue parua, siue magna illa sint, habeãt ipsa suam quæque admirationem, vitæ innocentiam, religiosam obseruantiam, integram obediẽtiã, in rebus asperis fortè patientiam, despi-

despicientiam, & abiectiōem sui, perennem
 suarum appetitiōnū victoriam, atque ipsam,
 vnde tantarum virtutum harmonia existeret,
 perpetuam cum Deo coniunctiōem. Hæc nul-
 lo discrimine, quæ omnes imitemur, propo-
 nēda esse duximus. Nā cum multis, præclarisq;
 dotibus, & à natura, & à doctrina studiū esset
 instructus, eas ita ad hominum utilitatem cō-
 ferebat, vt nunquā à diuina cogitāda præsentia
 auocaretur, semperq; quid quid ageret, loque-
 retur, cogitaret, Deum sibi præsentem intue-
 retur, vt verè cum Helia illud posset vsu. pare.
Veni Dominus, in cuius cōspectu ego sto hodie. Inde
 tanta illi cum Deo familiaritas, tanta in preci-
 bus assiduitas, & tam pura animi simplicitas,
 tantum studium, tamque indefessus labor in
 hominum salute procuranda, vt eum nullo
 vniquam tempore aut laboris, aut valerudinis
 incommodum, aut periculorum magnitudi-
 nis ab opera indigentibus præstāda retardaret.
 Ex eodem fonte illud etiam hauriebat, vt &
 multa diuinitus cognosceret, & supra humanū
 modū multis difficultatibus occurreret; qui-
 bus rebus diuina Bonitas famuli sibi obsequē-
 tissimi virtutem illustrabat. Atque vtiā, vt
 multa ab ipso gesta post mortem certis aucto-
 ribus comperta, studiosè collecta sunt; sic
 quādiu ille vixit, artes, quibus ille ad iuuan-
 dos homines vteretur, eos ad pietatem exci-
 taret; motus animi componeret; sollicitudi-
 nes sedaret; in cōtore oppressos erigeret; stu-

dium denique perfectæ virtutis omnium animis infereret, tum in familiaritate, conuictûq; illius responsa, colloquutiones, monita, hortationes notata essent, patientiâ in iniuriis, securitas animi in periculis, magnitudo in aduersis, fortitudo in arduis, in turbulētis æquanimitas, quarum rerum copiam suppeditat sanctorum virorum vita. Quam multa alia, præter ea quæ scripta sunt, præclara virtutum exempla, quam multa vitæ præcepta, salutaria monita, consiliâque nunc in lucem proferrentur, quæ sempiterna obruta obliuione delirescent? Nam etsi virtutem ipsam, atque intimam cum Deo coniunctionem, qualis, quantâque sit, memoria literarum assequi non potest; tamen, vt pictores spiritum & vitam arte non exprimunt, corporum verò lineamenta, mensuram, colores; per sæpe etiam ipsos animi motus oculis obii-ciunt: sic ipsam virtutum vmbra, & quasi animi lineamenta, effigiêmque, quibus sanctorum virorum exemplo ad sanctimoniz amorem, & studium accendimur, quantum humano licet modulo, monumento-rum traditione intuemur. Sed id fere contingit in sanctis viris: vt, quemadmodum incendia interdum per fumum tantum videmus, noctu, quanta illorum magnitudo sit, clare perspicimus: sic, quandiu illi nobiscum communi luce fruuntur, subobscurè illorum virtutem intrucamur, sublato ex oculis

lis, quasi mortis umbra interiecta, clara multarum virtutum memoria fulgentes admiremur: iacturam tamen eorum, quæ obliuione deleta sunt, non recuperemus. Hactenus ad umbratam tantum leuiter exquisitæ sanctimonix, & tanquam in abdito sepositam effigiem à longè, quasi intento digito commonstrauimus; nunc qualis à prima ætate per omnes vitæ gradus fuerit, sigillatim exponere aggrediamur.

IN ea Athlantici maris ora, quæ se maximè à Mauritanix litoribus Oceanus expandit in Occasum, insulæ emergunt, quas à felicitate nature prisca sæcula Fortunatarum insularum nomine notarunt. Eas Ptolemæus, veteresque Cosmographi, quoniam præter nostri orbis fines sitæ sunt, extremum vniuersi limitem existimarunt; ultra quos nihil cognitum, exploratumve habuit antiquitas, non terras, non æquora, non cælum. Inde initium per gradus dimetiendæ terrarum longitudinis ad extremos vsque Eoos fecerunt. Verùm intermissa longo multorum sæculorum intervallo ob periculorum magnitudinem, & ventorum rabiem Oceani nauigatione, latuerunt; nomine tantum, & Cosmographorum traditione nobis notæ, ignota prorsus, & intentata cælo, marique ad eas nauigatione. Non ita multo ante nostram ætatem, magna consequentium sæculorum felicitate, admirando Lusitanorum ausu,

Iosephi An-
chiætæ patriæ
genus, edu-
catio, & pri-
ma ætatis
studia.

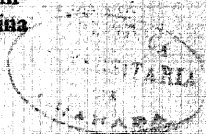
arte inuenta Oceani furorem superandi, eorundem Lusitanorum auspiciis reperta, cursuque ad eas nauigandi notato, in Lusitanorum prius, postea Hispanorum venere potestatem; nouoque nomine Canariæ appellata. Sed vsque eò ab antiqua illa felicitate prolapsa (tanta in longa ætate non in moribus solum, sed in ipsa etiam natura facta mutatio) vt non desint, qui illas esse negent, quæ olim tam beato nomine afficerentur. Vt vt est, communis Mathematicorum consensus, quæ recens inuenta insulæ, Canariæ ab antiquo vnus earum nomine dicuntur, eas esse affirmat, quæ antiquis Fortunatæ dictæ sunt. Ex nunc duodecim numerantur, sex ab antiquis tantum proditæ, quarum princeps nunc prerogatiua quadam nominis Canaria, & magna Canaria nominatur; reliquæ suis quæque nominibus notantur. Sitæ sunt ad tricesimum gradum supra æquatorem, in primo ipso limite antiquæ in longitudinem mensuræ. Earum vna, vt in tanta, & incolarum, & locorum asperitate, non ignobilis est Zanarifa. Hanc vnâ cum paucis etiam post illatum in reliquas à Lusitano Euangelium Barbari idololatræ aliquandiu tenuerunt: in Christiana tamen iura & ipsa tandem concessit. In ea natus Iosephus Anchieta anno à Christo nato millesimo quingentesimo tricesimo tertio, patre Cantabro, matre indigena, vtroque in sua gente, & honesta familia nato, & florenti in fortuna

Zanarifa Iosephi patria.

*Nascitur
anno 1553.*

fortuna constituto; &, quod magni facien-
dum est, Christianæ Religionis studioso. Ita-
que diligentem prolis in pietate educanda
curam suscepere. Educatus liberali disci-
plina in paterna domo Iosephus Latinas literas,
quantum puerilis patiebatur ætas, didicit.
Cum paulo esset adultior, quod & in studiis
processus faceret maiores, & cultioris vitæ
modum, formamque condisceret, Conim-
bricam in Lusitaniam cum fratre natu gran-
diore missus, in disciplinam venit Societatis
I E S U; quæ paucis autè annis nata Lusita-
norum Regum benignitate in ea urbe, nobi-
lique Gymnasio Regis opibus excitato altas
diuina iuuante Bonitate, radices iaciebat.
Tantaque fuit adolescentuli indoles, tanta
morum probitas, ut & omnibus, qui illum
noissent, apprimè charus, & adolescentibus
pudore, & modestia incitamento esset ad
virtutem: breuique tempore humanitatis,
Rhetoricæque studiis decursis, inter laudatissi-
ma adolescentium ingenia floreret, siue so-
luta oratione, siue numeris adstricta certan-
dum foret. Sed mira præcipuè in eo ad scri-
bendum carmen fuit ingenij felicitas. Logi-
cæ quoque studia perecurrit, & non nihil et-
iam de Philosophia degustauit. Interim, ut e-
rat domestica educatione probè institutus,
longè etiam à domo, diuina eum gratia ad
meliora prouehente, pietatis studia toto ani-
mo complexus est. Iam in illius mente diuina

*Conimbricã
studiorum
causa mitti-
tur.*

Bonitas igniculos iniecerat, & earum virtutum semina, quæ, accedente ætate in immensas, frugiferasque arbores excreverent; quod fiebat, ut utrunque studium, & doctrinæ, & pietatis, cum vicissim alterum altero iuuaretur, maiores in eo quotidie accessiones faceret. In primis verò candoris fuit, & pudicitia amantissimus: petulantia verò, & iuuenilis licentiæ osor acerrimus; eoque usque processit, ut, cum die quadam in templo ante altare Virginis Matris pronus in genua oraret intentius, ita intimis sensibus citari cœperit, ita ad earum virtutum amorem, quas Deiparæ placere sciret, inflammari, ut in ipso vestigio virginitatem, quam felici, singularique Dei dono ad eam diem illibatam seruarat, Virgini Matri voto dicarit.

*Virginitatē
vovit.*

Ex eo tempore sincerus animus maiora cœpit secum agitare, humanam felicitatem aspernari, diuina, æternaque cogitare; eam sibi vitæ rationem exoptare, ubi tutò ab omni iniuria, periculòque integrum depositum seruaret. Itaque & religiosam amplecti vitam, & eam in Societate IESU transigere in animum induxit. Nota erat adolescentis probitas, nota vitæ innocentia, notum ingenium, indoles magna omnia pollicebatur. Ita non magno negotio factus est voti compos.

*In Societate
Iesu asciscitur.*

ANNOS natus septemdecim in Societatem IESU Canarinus adolescens (ita non contem-

contemnenda ignotæ pene patriæ fuit indoles) magno cum suo, multorumque postea, & rei Christianæ bono ascitus est. Admissus in Societatem, iis artibus, iisque rudimentis instituitur, quibus nouum illud vitæ genus ad omnem pietatem informatur. In primis verò veterum consuetudinum, humanarumque rerum omnium obliuione; nouæ mentis, nouorumque consiliorum, ac sensuum susceptione; vitæ simplicitate, studio diuina meditando, sui abiectio, proprii iudicij abdicatione, suarumque appetitionum compressione, assidua, continentique sibi aduersandi exercitatione, & omnium aliarum virtutum duce tutissima obedientia. His præcipuè studiis huius spiritualis militiæ Tyrones in Societate I E S V exercentur: quorum studiorum fructus ille vel maximus existit; vt animus à caducarum rerum amore abductus, cum Deo quam arctissimè concilietur. In hac palæstra Iosephus ita se exercuit, vt, hisce virtutibus omnibus initiatus, omnes boni Tyronis numeros ex disciplina Societatis expleret.

INTER has exercitationes, dum rudimenta poneret Societatis, in grauem morbum incidit, ac periculosum: morbi autem videtur non vna causa fuisse. Operam dabat, vt nouitius in templi ministeriis, solemnèque illi erat quotidie octo Sacerdotibus, interdum pluribus Missa facientibus ministrare. Quo in munere totum feruè tempus applicitus, in
 genus

*Graviter a-
grotat.*

genua versabatur, & vt est illa ætas verecunda, & nouitiorū ardor ad pietatem imbibendam, seseque edomandos incitator, dum spiritalis dulcedinis explere studet sitim, & corpus ad obsequium animo præstandum adigit, non putauit eam rem, vnde tantam hauriret pietatem, vlli sibi incommodo futuram. Ergo corpore nondum per ætatem durato ad laborem, artus fatiscentes, quæ femora circa sacrum os, & vertebram nectuntur, acerbos illi dolores cieri cœperunt. Sed, animo imbecillitatem sustentante, ne se priuaret eo fructu pietatis, sua præstare ministeria non destitit, modisque omnibus rem occultam habuit: corporis tantum in affectam partem inflexione dolorem lenire contendebat: tum zonam quam arctissimè ad lumbos astringebat. Quod dum sæpius facit, & maiore nisu, quam res ferret, femorum globi è Coxendicum sinibus excussi, seu incuratione minùs aprè restituti; seu, quod vero similis est, neruis in viridi ætate semel laxatis minùs fideliter, vt docent Medici, nexum retinentibus, parum firmiter coière: in dè vitium in vertebra, & humeros peruenit. Quò factum est, vt inde luxato dorso, humerisque per omne tempus non sine aliqua deformitate vixerit. Crediderim tamen, non hanc vnā ossium luxationem tantæ pertinacis morbi causam fuisse: sed, vt fit, ad occulta alia naturæ vitia, id quoque incommodum momentum magnum attulisse. Nam,

adhi

adhibita ea, quæ solet in granibus morbis curatione, est ille quidem multum alleuatus, sed morbum omnem depellere nulla medicina potuit. Quare mœrens suum incommodum dolebat: angebat iuuenilem animum illa in primis cura, quòd timeret, ne per valetudinem Societatis ministeriis par esse non posset. Hanc adolescentis sollicitudinem odoratus Simon Roterigijs, vnus è nouem B. Ignatij comitibus, qui Præpositi Prouincialis munere Societatem in Lusitania regebat, cum quæssisset ex eo, quæ valeret; ex eoque sermone morbi grauitatem, & iuuenis mœrorem percepisset, afflictum animum his paucis tantum verbis alleuauit. Ne sis sollicitus, inquit, fili de tua hac inualitudine: Deus enim te in hoc statu vult. Hoc solo sermone ita confirmatus est, vt nullum ex eo tempore mœrorem senserit. Triennium lentus hic tenuit lāgor, pertenui, aut nullo fructu spei melioris; cum, re deliberata, Medicis in consilium adhibitis, in Brasiliam Patres adolescentem mittere constituunt, haud dubia spe, ea soli, cœlique mutatione reparandæ valetudinis. Erat enim iam celebri fama euulgarum, eius cœli, solique bonitatem, & alimentorum lenitatem multum ad humanam salubritatem, vel reparandam, vel retinendam, augendamque conducere. Et sanè ea cœli temperies est, qua nil clementius esse possit, vt neque æstus, neque frigora, magnis excessibus discreta, humanis

cor

corporibus grauiā, noxiāve sentiantur: terrae item, vt ad aspectum peramcēnā; ita etiam ad fructum vberes, eam frugum fundunt copiam, quarum nulla duritie, cruditateque ad conficiendum natura fatigetur.

*In Brasiliam
reparanda
valetudinis
causa mitti-
tur anno
1553.*

ANNO igitur à Christo nato millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio 8. Idus Mai, annos ipse iam viginti natus cum Odoardo Acoſta, qui Prætor ad prouinciam pro Rege administrandam proficiscebatur, & paucis aliquot de Societate Olyſippone ſoluerunt Inter nauigandum, vt erat in maritimo aëre natus, quasi in patrium cœlum remeafset, meliùs habere cœpit: ita vt itinere illo toto præscripta sibi nautica ministeria (est enim illi penu, coquinæ, & foci cura demandata) summa cum omnium probatione strenuè obierit. Eodem anno Bahyam Regni Brasiliici caput tenuerunt. Sed, vt planiora ſint, quæ de Iosephi rebus, peregrinationibùsque toto illius vitæ decursu narrabuntur, erit operæpretium totius eius terræ tractum, situm, naturam, partèsque, & quis esset per id tempus in iis locis Societatis status; quæque in loca Societatis homines distributi essent, quibùsque in ministeriis versarentur, paulo longiore, non tamen inutili digressione transcurrere.

*Brasilia de-
scriptio.*

IAM dudum satis superque notum est Brasiliam in ea noui continentis esse parte, quam vulgò Peruuium appellant. Regio toto in hemisphærio Australi sita est; maximam partem

partem in ea plaga, quam Zonam torridam dicunt: eius tamen noi. modica pars infra Capricorni tropicum demittitur, argenteo flumine, & Oceano illam in tenuem quasi cuspidem acuentibus. Istitium capit à Septentrione duobus infra æquatorem gradibus, tenditque in Austrum ad quinque & triginta, etsi non desunt, qui eam in plures faciunt excurrere ad fretum vsque Magellanicum in quinquagesimum quintum gradum. Sed quæ proprio nomine Brasilia, Lusitanico patet Imperio, Paranáo flumine, cui ab argento est nomen, quinto & tricesimo gradu finitur: ex quo mendum in libros nostrorum apparet irrepsisse culpa, vt videtur, Typographorum, in quibus pro triginta quinque, quadraginta quinque legimus. At Cosmographorum tabulæ, & nauigantium obseruatio argentei fluminis ostium, quò extrema pertinet Brasiliæ cuspis, in 35. gradu nobis indicant. Ad Orientem, quæ Hesperis Africæ litoribus obtenditur, immani tractu Oceano alluitur: ora ipsa maritima multis sinibus, quæ maioribus, quæ minoribus, æquis fermè inter se spatiis distributis serratæ frondis instar, quasi arte discissa tota. Accedunt crebra, & ingentia flumina latis admodum alueis, & ingenti aquarum mole labètia; quæ cùm in mare se exonerant, parentes nauigiis, & còmodos pleraque tũ ad quietã stationem, tum ad flumen subeundum aperiunt sinus. Intrus ad Occidentẽ altissimis

montibus includitur; qui eam perpetuo iugo quasi sinu complexi, videntur à reliquis Peruuij partibus auertere. Terra ferax, & benigna, & grata amicitia delectabilis; frondosa syluæ foliis nunquam deciduis perpetuò vernant: & quamuis ex spissa arborum umbra, vallibus paludosis, & vastis aquarum lacunis, vnde ingentes amnes effluunt, vapores ascendant cœli salubritati infesti, qui in pluuiam, & rorem soluuntur, maximam tamen anni partem lenes ventorum flatus sub meridiem à mari exurgunt, qui in mediam vsque noctem spirantes omnem cœli discutiunt grauitatem: ita vt oriente Sole cœlum subito purum, nitidumque reddatur. Tum earum mercium abundat copia, quarum in nostras terras inuectione Europa nostra redditur beatior. Omnino si naturæ dona spectes, non facile in omnibus noui orbis terræ partibus, ac ne in nostro quidem orbe parem felicitatem reperiās; vt iam dudum constet errare Physicos, qui mediam hanc regionem Solis accessu exustam, hominum vsui à natura negatam prodiderunt.

*Brasilium
vicia.*

VERVM tanta hæc cœli, ac terrarum commoda haud disparibus incommodis cōpensantur. Primum, nulla humanæ naturæ verecundia, bestiarum more nudis prorsus corporibus incedunt viri, fœminæque: deinde hominū ingenia heberia, & inhumana; vt etiam humanarum carniū esum in sum-

ma

ma habere lautitia non horreant, tantum in
 vetere corroborataque bona, prauave con-
 suetudine situm est: atque inter cultum legum,
 barbaramque licentiam ad iustitiam, honesta-
 temque inter homines retinendam, & bellu-
 inam stoliditatem, feritatemque propagan-
 dam interest; etsi non eadem natura impro-
 bitas ubique: estque ubi plus, minusve crude-
 litas grassetur. Quamquam inducta iam in gen-
 tem Religione, paulatim, etsi magno cum la-
 bore, ad humanitatem condocentur. Cæteri,
 qui nondum Christiana Religione suscepta,
 oram accolunt maritimam, longa iam cum
 Lusitanis consuetudine mitigati, sensim & ipsi
 ad humanitatem inflectuntur; etsi si opte etiã
 ingenio minùs feri, minùs asperos habeat mo-
 res: ac, nisi iniuriis exasperentur, amicè nostris
 cum hominibus societatem seruent; neque à
 iustitiæ legibus abhorreant, facileq; ad Chri-
 stianã Religionem afficiantur; sed constantia
 desideratur. Certas, fixasque fere sedes habet;
 nec facilè tædio loci solum vertunt. Commer-
 cia qualiacunque habent, & amicitia iura po-
 puli cum populis, vici cum vicis; si nulla inter
 eos oboriatur offensio, seruant inter se. Non
 idem omnibus ingenium, qui mediterranea
 tenent. Videas multos eorù populos iis, quos *Tapyra.*
 diximus, similes, quietos, faciles, amicos
 amicis: contra alios ita asperos, & efferatos,
 vt ipsam hominum naturam odisse videantur.
 Immites, iracundi, truculenti, sanguinarii, fe-
 rarum more nulla iura norunt, nisi subito co-

ortam pro re nata libidinem. Non facile gentem aliam reperias, de qua illud verius dici possit: *Homo homini lupus, seu, drace magis*. Eos Tapuyas vocant: quod nomē ipsorum lingua gentem syluestrem sonat. Hi non cum Lusitanis tantum, si ad ipsos penetrent, sed cum suis etiam gentilibus, qui cum Lusitanis pacē habent, bella gerunt. A cæteris Brasiliis consiliis, consuetudine, conuictuque seiuncti, inuisi omnibus, omnibus formidini, longè à mari varias in terras dispersi sedes habent, mutantque ad libidinem.

Carigij.

OMNIVM facillimi, mitissimique, atque ad cultum sua sponte proni sunt Carigij. Hi antiquo instituto vni ex omnibus Brasiliis viri, foeminaeque vtuntur indumentis ex gossipio ipsorum more contextis, forma à Mauricis tuniculis non absimili. Viuunt in tectis, domos sibi extruunt, agros colunt, mandiocam, leguminaque serunt. Forma iis, habitudoque corporis non inelegans, multumque probanda; multique inter eos corporis conformatione, speciēque cum Europæis comparandi; vt videatur animus, & ingenium ad bene conformandum corpus; aut animi organum corpus ad animi, ingenique perpolitioem quandam vim habere. Qui ea loca lustrarunt, eos in ea Brasiliæ parte describunt, quæ infra Capricorni tropicum descendit: viginti circiter leucis distans à mari; ynde ad montes, quos incolunt, est ita asper ascensus, & erectus, vt nisi

flir

stirpes, & enatarum arborum ex humo prominentes radices scalarum præbeant usum, nullus ad eos ea parte pateat accessus. Sunt qui eos in interiore America Paraquarij fluminis accolas facere videantur: eorumque circiter ducentos, vt Christo nomen darent, Hispanis nonnullis ducibus, itinere sexcentorum millium passuum in Brasiliam suscepto à Barbaris Christianæ Religionis nomine interfectos ferunt. At Iacobus Monterius Societatis Sacerdos, qui proximè anno salutis 1715 1716 ex. Emmanueli Limæ Societatis in Brasilia Visitatori adiunctus est comes; quique præfens loca cuncta adiuit, & testis oculatus peritè, & ad amissim Cosmographorum descripta ad Antonium Mascareniam pro Lusitania Claudio Aquauiuio Præposito vniuersæ Societati generali à consiliis hoc tempore Assistentè transmisit, eos in Brasilia non longè à Piratininganis montibus sedem habere demonstrat. Cum co reliqua Carigiorum, & eorum, qui de Societate ad Carigos profecti sunt historia: multæque nostrorum hominum epistolæ per ea tempora in Brasilia datæ consentiunt. His vt adhæream suadet ratio. Nec mirum è proximis Paraquariis Hispanos transcenso montis iugo, ad Carigos penetrasse; si quidem legimus in Peruvianis literis nostrorum anni millesimi quingentesimi nonagesimi sexti, venisse Sanctam fidem urbem Paraquariorum cum aliis è Societate magno cum eius ciuitatis bo-

no Leonardum Arminium Neapolitanum totius eius comitatus præsidem. Quare potuere Hispani è Pataquariis in Brasiliam transgressi, Carigijs Christianæ Religionis studio incésis, auctores esse, & comites ad Sacerdotes Societatis perquirendos; & hi sexcenta passuum millia conficere: vtrique verò sui fusione sanguinis, illi Baptismi gratiam, hi suæ fidei, conuictiorumque suorum præmia anteuertere.

P O S T hanc cædem venere alij ex eadem gente magistros Christianæ Religionis accersitum: misisque sunt è sede S. Vincentij duo egregia sanctimonia viri, Petrus Corréa Sacerdos, & comes illi datus Ioannes Sofa, vterque Lusitanus, vterque in Brasilia versatus, & linguæ, Brasiliarumque rerum bene peritus: sed Corréa florenti in fortuna, magnis relictis opibus; Sofa humili vitæ genere insignem adeptus Christianæ integritatis laudem primo vterque Societatis in Brasiliam aduentu omni humanarum rerum spe præcisa, & humanorum consiliorum vinculis abruptis, Christi famulatu in Societate se addixerunt; in qua ita virtutum omnium exemplo cunctis se probarunt, vt digni primis illis temporibus, digni integerrimo illo Patrum cœtu censerentur. Hi magno cum fructu aliquandiu inter Carigios versati, ingentem eorum numerum ad Christum adduxerunt; lateque in dies Religio propagabatur. Sed zizaniorum satyr Diabolus aliquot è popularibus instiga

Petrus Corréa, & Ioannes Sofa ad Carigios missi.

instigauit; qui vel nõdum Christianam Religionẽ suscepant, vel, vt semper inter bonos aliqui sunt degeneres, in ea parum firmi tãtam integritatem, & vitæ innocentiam, quantam duo egregij magistri pietatis in gentem inducebant, perosi, confictis perfidi hominis criminationibus, quasi in Carigiorum perniciem validam armatorum manum paratam haberent, eò pellecti sunt, vt magno cum rei malo Religionis, & veritatis Doctores interimerent. Hæc Nouembri mense anno humanæ salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto contigere, biennio post Anchiætæ aduentum in Brasiliam: cum illo ipso anno primùm è Vincentiana sede ad nouale illud profcindendum venissent. Quid ex eo tempore cum Carigijs actum sit, nullæ nos docent literæ: sed apparet ex iis, quæ per ea tempora nostri scripsere, operarum paucitate, & magnitudine operis difficillimi continendi Neophytos, ne ad veterem prauitatem redirent, Catechumenosque à feritate abducendi, quibus maximè rebus in Brasilia tenebantur omnes impliciti, rem non tam omissam, quàm è manibus elapsam.

TENTATA iterum eadem profectio ad exitum adduci nunquam potuit, nempe Tartarea potestas eo maiore conatu huic consilio aduersari contendit, quo maior inde fructus expectãdus. Proximè anno 1610. cum Emmanuel Lima Visitator cum suo comite Iacobo

Monterio ea loca circa Piratiningam pro suo munere obiret, venêre ingenti numero Carigij ad Patres Societatis euocados: decretaque erat ad eos expeditio; spes erat è gente ad pietatem, & humanitatem prona magnæ messis animarum. Rogandus Dominus, vt incolumes adducat operarios in messem suam; & plantationi, irrigationique adspiret, detque incrementum, quod paratæ segetes expectât. Nec plura sciru digna de Carigiis ad annum 1614. Romæ nota erant.

Brasilica terra vitia.

HÆC de gentibus, quæ Religionis lumine orbatæ Brasiliam tenent, summatim cognitioni dare potuimus. Sed sunt etiam in ipsis terris, quæ naturæ officiant bonitati, non tam naturæ, quàm incolarum culpâ, crebræ sylvarum arborum densitate, & ramis inter se implicitis, continenti, densaque foliorum nube inumbratæ multùm de viriditatis hilaritate perdunt; oculisque, ac sensibus, Europæis viroribus assuetis ad spectum paulo reddunt tristiores. Verùm, si quemadmodum aliorum bonorum copia, ita etiam hominum cultus abundet aliquando, succisa ad vitæ usum, & ad artes arborum crebritatè, tota regio reddi possit amœnior. At verò continentibus bellis, mutuisque cædibus vicinis vicinos atterentibus, ac sese inuicem vorando absumentibus, regni hominum infrequentia, terræ cultu destitutæ syluescunt. Pauci tantùm, qui bono suo casu gentilium suorum dentes euaserunt,

serunt, ad senectutem perueniunt. Sperandum tamen, Deo bene iuuante, inducta, & corroborata penitus Religione, naturæ speciosiorē faciem, ciuitatibus ciuium frequentiam, & terris cultum suum diem aliquando allaturam. Hanc tam incultam, vastamque tot commodis, incommodisque compensatam regionem ante Lusitanorum æterna memoria dignas navigationes nostro orbi, atque ad eò hominum memoriæ, ac propè dicam generi profus ignotam Diuina prouidentia inopinato uento patefecit.

P o s t superatam Lusitanorum virtute sævientis Oceani ferociã; & navigationem per immensã, & nunquam antea tentata marium spatia ab vltima Hesperia ad Indos patefactam, ad rem Lusitanam in India constitutendam, & Christi Euangelium in eam gentem inuehendum, Lusitaniæ Rex Emmanuel idoneam classē instruxerat. Ei Petrum Aluarũ Capralem, virum & generis nobilitate, & sua virtute clarum præfecit. Ij Martio mense anno ab humanæ salutis initio quingentesimo supra millesimum se mari commisere, longèque prouecti, dum Malacias circa Guineæ oras, & furentes æstus circa Bonæ spei promontorium deuitant, longo flexu in Occasum recedentes, ad terræ conspectum venerunt, quam initio insulam putarunt. Accurata dein navigatione oram eius adlegentes, continentem esseprehenderunt. Huc, obseruato loco ad tra-

Brasilia inuenta annis 1500.

endas naues opportuno, exscensionem fecerunt, loco ab ipsius natura *Portus securus* nomen inditum mansit in hanc diem. Ibi s. Non. Maias ipso die inuentioni S. Crucis dicato, religiosa, celebratque cerimonia ingens statuta *Crux*, & Christiano ritu ad aram pro tempore excitatam sacrificatum in litore. Inde totus ille tractus, *Terra sancta Crucis*, nominatus. Vulgi deinde consuetudo euicit, vt, mutato sanctiore nomine, à rubro ligno, quod Lusitani *Brasilum*, Itali *Verzinum* nominant, quo abundat ea tellus, & ad tincturas adhibetur, regio *Brasilia*, gens *Brasili* dicerentur. Lusitani, refartis nauibus, captata tempestate, cursum inde suū tenuerunt, *Brasilia* relicta. Explorata deinde eiusdem Regis imperio terræ, fructuūque bonitate per Americum Vespuccium Florentinum, clarum illum nauigationum, & tractandorum marium, ventorumque magistrū, à quo vniuersus noui orbis continens Americę nomen traxit, cœpère, permittente, & probante Rege, è Lusitania tum clari viri, tum omnium ordinum multi, spe commodorum pertracti, ad ea loca nauigare: & vt qui in vacua venère, quæ quisque nacti loca sibi opportuna iudicarunt, in iis sedem posuère, terræque fructibus sua emolumenta augere: vt magni pretij merces inde magno cum Lusitaniæ, ac totius Europæ bono in nostrum orbē inueherentur, vicissimque eò nostræ terræ fruges, sementes, arboreſque, & iumenta, quorū utilitate prorsus carebant, magno prouentu

cōportarentur. Emmanuele inde vita functo, Ioannes eius nominis tertius Emmanuelis F. Regni gubernacula suscepit. Is, cognito, quāti esset eius terræ, gentisque Imperium, ac totius mercimonij rationem ordinare, haud ita multis interiectis annis Martinum Alonsum Solsam cum classe, ac summo imperio misit, qui suo nomine Brasiliam occuparet; eamque in prouinciæ formam redactam in plures iurisdictiones, seu Præfecturas distribueret. Singulis Præfecturis, coloniũve singuli Præfecti, ducẽve constituti. Iis, præter suos, quos quisque è Lusitania colonos deduxerat, terra secundum maris oram distributa, quinæ fere quinquagenæque leucæ cuique coloniæ definitæ: oppida in singulis coloniis, Præfecturisve extructa; ipsæ Præfecturæ ab oppidorum nominibus nuncupatæ. Omnium primam, eandemque remotissimam in ipso pene Brasiliæ extremo ad gradus viginti quatuor in Austrum sibi delegit ipse Alonfus Solsa, qui toti rei præerat; quam à Sancto Vincentio nominauit; sequutus, credo, emolumentorum, quæ inde præcipuè sperabantur, opportunitatem, amplam enim iurisdictionem ad montes usque profert, qui Brasiliam à Paraquariis diuidunt. Oppidum ad amplum, & percommo- dum sinum, qui duabus occupatur insulis, situm est. Intra sinum inter litorum ambitum, insulasque duobus intrans ostiis, curuatus in arcum maris quasi euripus circumfluit, insulis

Coloniã S.
Vincentius.

inter se non magno freto discretis. Sed eutipi ostium, cui oppidum impositum est, aggestis arenis processu temporum penè obstructum, minutis nunc tantum litribus intratur: maioribus verò nauigiis non nisi per ostium alterum, circūnauigatis insulis, est iam ad oppidū accessus. Ad cuius claudendas fauces, portumque turris, quam Biritiocam nominant, extructa est. In anteriore insula oppido proxima, quasi claustrum aditus, oppidum est alterum castello communitum è regione S. Vincentij, cui à Sanctis nomen est: in utroque oppido Societas Iesv cum templo sedem habet. Ager porrò latè in mediterranea se porrigit; oppidaque duo insignia continet, Conceptionem in litore Itanniæ, decem leucis à S. Vincentio, & Piratiningam, seu alio nomine S. Paulam, quindecim introrsum leucis ab eodem oppido S. Vincentio recedens, ad altitudinem trium & viginti graduum cum dimidio sub ipso penè Capricorni tropico sitū, in montibus asperi quidem ascensus, sed, ubi altitudinem superaueris, soli mitioris, & arborum amœnitate non nihil inumbrati, tum lenibus, placidisque fluminibus irrigui. De Cōceptione, & Itannia dicetur sæpius in rebus Iosephi de quo scribimus.

*Oppidum
Sancti.*

*Piratininga
oppidum.*

PIRATININGA cum suis finibus ora videtur esse omnium, quæ sunt in Brasilia felicissima, proinde etiam oppidum ciuium frequentia fit auctius in dies: nam ubi ex oppido in
plana

plana descenderis, campestria omnia, latè que patentia cœli benignitate, amœnitate camporum, aquarum riuus, fontibúsq;ue campis Europæis quàm simillima; prouentu etiam longè meliora: agriculturalum tãrùm circa sata curam, industriamque desideres. Ea est enim soli fecunditas, vt triticum nuper ex Lusitania allatum, parca admodùm, & inertis cultura satum, curatùmque suprâ quàm credi possit, maiore, quàm in Europa, copia fundatur. Nec dubitat asserere mensuræ vnus fructum in centenas multiplicari: vt, si molæ non desint, quarum vsus iam parabatur, frumentum ad pinfendam farinam toti penè prouinciæ seges suppeditare possit. Multis etiam, ac per bonis vineis abundant, aliisq;ue frugum generibus è Lusitania aduectis. Armenta præterea bouum, equorùmq; tanto numero fortificant, vt equi valde boni vilissimarum rerum, galeri vnus, aut geminorum ex panno tibialium commutatione parentur. Fuit cum vaccæ nouem æris alieni nomine minùs numorum trium aureorum ad hastam licitatore non inuenerint: tanta est fructuum copia, & pecuniæ, vestitiaræque rei inopia in iis terris, in quibus aut prorsùs, aut seminudi homines incedunt. Hęc tamen tam larga naturæ benignitas in campestribus tantùm viget Piratinianis; cuius soli natura, cœliq; temperies, præter reliquas Brasiliacas oras magnam cum terris nostris habet similitudinẽ: nam & hyberno tempore gelu,

prui

pruinâque terræ teguntur; subindèque vt montanis finitimæ, vt apud nos fit, consperguntur niuibus; neque æstiuâ temporâ iustis caloribus carent, quod in Brasilia reliqua non fit. Quæ duæ contrariæ suis temporibus affectiones ad satorum iuuandas radices, & fruges ad maturitatem adducêdas in primis profunt. Et hanc copiosam rerum vbertatem superioribus temporibus ignotam recens proximorum annorum experientia notam fecit.

ACCEDIT ad cumulum commodorum illud vel maximum, quòd in montibus camporum feracitati imminentibus auri probati in vicesimum tertium gradum cum dimidio fodinæ reperiébantur; cuius vsus ad inaurandi artem per commodum esse experimētum declarauit. Et huius tam benignæ vbertatis iam pridem à primis temporibus indicia non obscura notata in lucem tandem ipsa dies, & hominum protulit industria.

Spiritus sanctus colonia.

SUPRA Sanctum Vincentium curuata in Septentrionem nauigatione Præfecturam alteram frequentauit Vascus Fernandus Continnius à Spiritu sancto nominatam, anno salutis quinto & vicesimo supra millesimum & quingentesimum: quo item anno, aut non ita multo antè credere est, Solum cum summa potestate in hæc loca venisse. Locus est in gradu 30. in Austru: tellus est brasili ligni diuersarum specierum, in primis verò balsami admodum ferax; vnde balsamum hauritur: arbo-

res sunt prægrandes & excelsæ, inganti & solido trunco, & bene ramosæ: non vni Palæstina humiles arbusculæ. Forma nonnullas in Europa facilè similes esse dixeris. Harum corticem totum multis vulneribus incidunt: tum quæ hiant scissuræ, gossipium, ad imbibendum, qui distillat succum, inferunt; alternisque diebus exprimunt in vasa, massam illic officinæ interunt, admisto balsamo, ex qua globulorum ferta conficiunt, qui eleganti opere elaborati, atque in multam duritiem concreti, ad coronas precatorias, rosariæque odoris nobilitatè in pretio habentur. Nec fere, præter brasilia ligna, & balsama, vlla maioris emolumenti merces huius terræ; etsi ne saccari quidem prouentus desideratur. Pingue solum, fertileque; sed parum strenuos nactum colonos, minùs naturæ suæ respondet vbertati.

IN hac quoque colonia sedem habet Societas IESU, habetque adiunctos vicosaliquos, in quibus eiusdem Societatis Sacerdotes resident, genti ad humanitatem, & pietatem excolendæ. Hic diu versatus est Iosephus Anchieta nostræ scriptionis argumentum: & hæc sedes initium illi fuit administrationis, cum primùm ad regendos alios adhiberi cœptus est; in eaque sede vitam finiuit, eiusque venerandum corpus sarcophago traditum est.

EODEM anno ad Bahyam sinum perambulatum, vbi postea Regia ciuitas, Regni caput extructa est, Regis ipsius dono suam sedem,
iuris

Bahya colonia.

iurisdictionemque collocavit Franciscus Perreria Continuius. Sed de hac cum ad aduentum Societatis in Brasiliam venerimus, dicendum erit accuratius.

Portus securus colonia.

ANNO item 1526. supra Spiritus sancti coloniã infra Bahyã ad gradus 16. Portus securi coloniã, primo Lusitanorũ appulsu, stationeque, & Christiana Religione consecratã tenuit Petrus à Campo. In hac quoque sedem habent Societatis Sacerdotes, qui Lusitanis, indigenisque, ac vicis aliis excolendis dant operam.

HÆC prima Brasiliæ Regni per Ioannem Regem ordinatio; atque hæ primæ in Brasilia Regiis auspiciis coloniæ à Sofã descriptæ videntur. Et fieri potuit, ut præter has, alias quoque, quæ subinde commemorantur, ab iis, qui primi venerunt, occupatas, Rex ipse ratas habuerit: aliæ etiam ab aliis post primam descriptionem Sofæ Regiis item auspiciis deductæ sint. Nam in suprema Brasilia, quæ tota fronte Septentrionem spectat, proxima equatori, primum locum tenet Itamaraca item colonia. Vrbs in insula est, angusto freto à continenti diuisa: hæc præter suos ciues habet in continenti Lusitanici nominis colonos, qui Goyanam unã cum indigenis incolunt. Præter hos, oppidum Paraibam cum suis finibus; qui directo in Occidentem tractu ad quadraginta leucas flumen magnum Maranhonem attingunt. Hic extremus in Septentrione Lusitanici Regni limes est. Hoc loco castellum

Itamaraca colonia.

omni

omnium, quæ sunt in Brasilia firmissimum, munitissimumque ostio fluminis, & finium tutelæ impositum, cum aliis circa locis suo Prefecto, propriaq; iurisdictione regitur. Atq; hæc oppida in Brasiliæ litore, quæ Septentrioni obiacet, censentur. In angulo altero, qui Orientem spectat, in ipso flexu ad Austrum, octo infra æquatorem gradibus est Pernambuco, omnium quæ sunt in Brasilia, coloniarum florentissima, & maximarum opum, aut certè nulli secunda. Ciuitas in summa collis planicie non multum à mari eminent, bonis domiciliis, ædificiisque extracta; nobilibus ciuibus, & opulentiis, ac magno honestorum equitum numero illustris; vt inter opulentas etiam Europæ ciuitates honestum locum tenere possit. Portum habet ad ipsius collis radices. Emporium est in primis magni nominis, & mercimoniorum copia celebre, & opulentum: nam præter rubri ligni totius Brasiliæ præstantissimi ingentem numerum, centum viginti sacchararias officinas in sua dicitur habere ditio; vnde in Europam centum triginta, & centum quadraginta onerariæ saccharo onustæ cum ingenti negotiatorum, & rei Lusitanæ emolumento quotannis enauigant. Habet præterea Collegium Societatis IESV à Sebastiano Rege viginti ex ea Religione capitibus alendis fundatum, cum scholis tribus: in quarum prima quæstiones de conscientia casibus explicantur; in media Latinis literis iuuentus

*Pernambucus
colonia*

uentus instituitur; in infima literas legere, & formare pueri docentur. Sunt præterea in mediterraneis vici sex indigenarum, admittis Lusitanis, in quibus ex ipsa Societate Sacerdotes resident, indigenarum institutioni, & animarum curæ. Qui verò in vrbe, & Collegio degunt, præter statas, solemnèsq; cum ciuibus occupationes, ad alia superioris oræ loca excurrunt Societatis ministeria circumferentes; quod in Brasilia tota Societatis Sacerdotibus solemnè est. Primus eam coloniam constituit, eiusque tenuit dominatum Odoardus Coëlius.

Allai colonia. SECUNDVM Pernambuco ad gradus tredecim Bahya, quondam Frãncisci Pererix Præfectura, nunc Regia ciuitas est. Inter Bahyam, ac Portum securum ad decimum quartum in quintum gradum sunt Illæi. Eam Præfecturam primus tenuit Georgius à Fighereto Corrêa. regio optimi soli; ac, si campos excipias Piratinganos, omnium Brasilia tota feracissimi: rubri ligni, & satiuarum rerum abundans, nec saccharariis carebat officinis: sed Barbarorum infestatione ita attrita omnia, vt propè ad vastitatem regio deuenit. Erat tamen spes his proximis annis, pacatis iam Barbaris, & parta rebus pace, terræ fugibus, & sacchari prouentibus, cum multa eius opificij instrui possint ædificia, haud longo tempore coloniam reualituram; & in hoc quoque oppido est Societati sedes.

Hæ ad annum humanæ salutis vndequinquage

quagesimum supra millesimum & quingentesimum adhuc in Brasilia erant Præfecturæ cōstitutæ. Interim rubri ligni, & sacchari ingens numerus, & metallorum.nescio quid è terra S. Crucis, nunc Brasilia nōminata, quotannis exportabatur; nouæque subinde venæ metallorum aperiebantur.

ATQVE hæc de locorum natura, sitūque quantum satis esse visum est, in præsens dicta sint: alia, cū se offeret occasio, inter narrationem attingentur. Nunc tandem ad ipsū Societatis primum, deinde ad Iosephi Anchiætæ, cuius vnus causâ hæc exorsi sumus, in Brasiliam ingressum accedamus.

ANNO demum 1549. Ioannes Rex non tam Imperij, quàm Christianæ Religionis propagandæ studiosus, cū in Brasiliam Thomam Sciam Prætorem destinasset, ad continendos in officio Christiani hominis Lusitanos, Ethnicósque indigenas ad Christi fidem alliciendo, non contentus ea Sacerdotum, aliorūque religiosorum virorum copia, qui cum colonis ex Europa eò traiecerant, statuit è Societate I E S V, quæ per ea tempora nata, diuina fauente Bonitate felici prouentu subcrescebat, Sacerdotes aliquot in eā expeditionē mittere; permotus maximè fama fructus, quem in eo genere Francisci Xauerij, & paucorum comitum ex eadem Societate labores, & industriam in India, aliisq; vlterioribus gentibus peperisse cognouerat. Igitur petete Rege

à Simone Roterigio Præposito Societatis in Lusitania Prouinciali, quatuor lecti Sacerdotes, Emmanuel Nóbrega, Leonardus Nunnius, Antonius Pireus, & Ioannes Aspliqueta Nauarrus, magni illius Martini Aspliqueta patruelis. His additi non Sacerdotes eiusdem Societatis fratres duo, Vincentius Roterigius, & Didacus Iacobæus; Lusitani omnes, præter Nauarrum Aspliquetam. His omnibus datus ex eorum numero Rector Nóbrega, magnæ doctrinæ, & spectatæ virtutis, prudentiæque vir. Et quidem hunc nominatim Rex ipse optauerat, hominem fama sibi notum, antequam Societati se adiungeret, cum Conimbricæ studiis operam daret, ingenij laude præstantem, & Martini Aspliqueta, primam in professione sacrorum canonum cathedram tenentis testimonio inter præcipuos probatissimum. Hæc tantula manus ad ingentem omnino syluam expurgandam, colendamque destinata. Aberat sub ipsum profectiois tempus huius consilij ignarus Nóbrega: nam tum fortè varia loca concionabundus peragrabat. Confestim admonitas, cum omnem festinationem adhibuisset, præuertente nauigandi tempestate, classis ipse discessum antecurtere non potuit. In nauim igitur Procuratoris Regij, qui eius rei causâ substiterat, receptus, secundaque nauigatione vsus, classem in cursu assequitur; vnâque cum aliis ad Villam veterem incunte Aprili mense exscenderunt, cum

Olyfip

Olysiptone Kalendis ipsis Februariis sol-
uissent.

F V I T Villa vetus, vt apparet, ante id tem-
pus cum portu Præfectura non ignobilis, pro-
pe fauces inclyti illius sinus, cui ob egregiam
situs, naturæque speciem commune nomen
idioma Lusitanicum proprio quodâ iure, ex-
cellentiaque attribuit Bahyam. Est enim Ba-
hya Lusitanis maris sinus; & cum de Brasilia
locis sermo est, Bahya excellenti quadam præ-
rogatiua hunc sinum significat. Eum Ioannes
Rex Francisco Pereriæ Continuo, vt supra
demonstrauimus, possidendum concesserat,
quem Pereria hæredibus reliquerat, & siue
duæ Præfecturæ fuerant, siue, quod vero si-
milis est, in Præfecturam vnam Villa vetus,
& Bahya coierant, Ioannes Rex, obseruata
postea loci opportunitate, Pereriæ hæredibus
digna compensatione remuneratis, Bahyam
ad iura Regia traduxit. Igitur mense vno in
Villa vetere exacto, ad lectum nouę vrbi con-
dendæ locum intra sinum ipsum, duobus in-
de milliariis est itum; eoque translata multi-
tudo, paucis in veteri sede relictis, quibus lo-
cum deserere haud fuit commodum. Locus
vrbi lectus in summo colle intra sinus ostium,
portui imminens, vrbi à Salvatore nomen in-
ditum.

I A M sinus ipse ea pulchritudine est, natu-
ræque præstantia, vt nihil ad adspectum amœ-
nius esse possit. Videtur in eum effingendum

*Bahya do-
scriptor*

natura ad lasciuiam vsque artis vires contendisse: eius ambitus in triginta circiter leucas circumagitur; plus viginti in eo peramcenæ visuntur insulæ, frequentes penè omnes, & ad cultum, fructumque opportunæ: plus quadraginta saccaræ & officinæ circa numerantur. In eum cum fluuij alij, euripique è mati exscèdentes, vagòque, ac multiplici flexu in mare remeantes, terram iucundo prospectu variè discindunt; tum duo ingentes amnes, Paraquasurius, & Siriginus eò se exonerant, qui omnes, quasi certamine suscepto, pro se quisque prospectus contendunt augere dignitatem. Litora omni conchiliorum genere, quæ grata sunt esui, referta; mare ipsum piscatu abundans: & vt nihil desit ad oblectationem, certo anni tempore à Iulio mense ad Octobrem balænarum greges quæ maiorum, quæ minorum eò se inferunt; & vt opes suas ostentantes, suam quæq; prolem præ se agunt: tum blando discursu variis lusibus oberrant litora, sæpèque saltu è fluctibus se tollunt; rursusque quasi palæstra exercitatæ, multa cum elegantia in vndas se demergunt, emerguntque, & quasi hominum amore captæ, familiariter inter nauigia se inferunt. Diceres eas his quasi choreis hominum probationem, plausumque captare. Ad hæc naturæ commoda illa etiam benignitas, quasi cumulus accedit. Extra sinum ante fauces utroque in litore tum ad dexteram, tum ad laeuam non cõtemnenda

da electri vis, seu ambra colligitur; non quidem illi similis, quod apud nos in Septentrionis oris ex arboribus exsudat; sed quod præter vulgatum ambra nomen, commune cum illo habeat nihil. Colori nullus est honos, ad odoramenta adhibitum magno in pretio est; ut pari æstimatione cum auro pendatur. Vnde gignatur, incertum. Est illud tantum obseruatum; massam liquidam in fundo maris, sensim concretam, cautibus adhærescere, colorémq; induere ferrugineum, in atrum vergentem: alibi etiam coloris non rarò inuenitur, maioris etiam pretij; è cautibus postmodum æstu maris auulsam, quod piscium, marinarumq; auisum escæ superest (incredibile est enim omne genus piscium eas cibi quàm sit auidum) in litus eici; ibi etiam à testudinibus, cancris, aliisque eiusmodi bestiolis auidissimè vorari: exiguam omnino partem in vsum hominum relinqui. Hoc spectando theatro, & speciosa naturæ ostentatione vrbs ipsa beatior. Hæc summo in colle, porrecta planicie explicata quatuor firmis castellis munitur. Infra portum habet, quantumuis magnarum classium commodè capacem: locum ad opportunitatem omnem aptiorem, aut oculis nobiliter oblectamentum non facillè alibi reperias; ut ex vsque Belgis pingendi nobiles artifices eò venerint ad locum contemplandum, tantum ut exiniam speciem ad patendos oculos in tabula proponant. Hic locus lectus Regni sedes,

Ambra odoramenta.

Lusitanorum conuentus princeps, & vniuersæ caput iurisdictionis tum Regiæ, tum Ecclesiasticæ. Hic etiam Collegiata, & Cathedralis Ecclesia post annos aliquot cum suo Episcopo sedem habuit: ex eoque tempore firma Regia potestate in Brasilia, forma Reip. constituta. Sed nos ad vrbis iam fundatæ, & constitutæ ciuitatis recēsenda commoda sensim deuenimus, nunc ad ipsa eius primordia redeamus; & primo Societatis I E S V in Brasiliam accessu cognito, eius progressiones ad Iosephi Anchieta aduentum percurramus.

Vrbs Saluator ad Bahyam conditur.

Loco vrbi condendæ designato, & sua cuique areæ parte ad ædificandum attributa, Patribus quoque Societatis I E S V, & templo excitando, & ædificandis ædibus locus assignatus. Sed illorum prima cura fuit Barbarorum animos ad nouorum hospitem amicitiam adiungere, atque ad Dei rerum omnium conditoris cognitionem, Christianamque Religionem allicere. Et sanè non tam fera, durave ingenia incolarum his in locis, quam qui primi ad has terras appulerunt, nacti sunt. An quòd suapte natura minùs ab humanitate abhorrent? an aliqua cum Lusitanis consuetudine nonnihil mitigati? Nam etsi certum Regem, cuius imperio regantur, nullum habent, vicarium tamen distributi habitant, singulisque vicis vnus aliquis, si minùs potestate, auctoritate certè præstat cæteris. Ita siue fixam sedem habeant, siue vagentur, vt grues, & cerui, aliquem

Brasiliorum mores.

aliquem gregis sui sequuntur duces. Ita quot sunt vici, ac pene familiae, tot quasi sylvestris plebecule Respublicas esse dixeris. Conspirat tamen alicubi vici multi quasi eiusdem pagi, in gentem vnam, totaque natio in gentes plures diuisa, nullam tamen ciuitatis formam habet, nullas leges, conuentus nullos, commune consilium nullum, nisi quod fortuita cuique libido suggestit temerè: ita & sedes mutant, & bella gerunt inter se, vt cuique libitum fuerit, aut subito subcrefcens ira animos inflammarit. Rarè admodum cõttingit, vt communi consilio publicè aliquid aggrediantur. Similitudinem nonnullam agnoscas in vaga illa hominum gente, qui è face Ægyptiorum, & arenis Libycis se prognatos blaterant, quos in Europa Zingaros vocamus; qui etiam aneo colore è Brasilia videntur cognatione profecti. Sed Zingari proni sunt ad furta, à quibus Brasili abhorrent. Zingari vitant bella, quibus se mutuò Brasili consumunt. Vtuntur nostris indumentis, & tenuia quædã exercet opificia, quibus pecuniolam cogunt. Brasili nudi, inertes, operæ inimici, nulla industria alia, nisi venatu, piscatûq; vitam sustentat in diem. Verùm qui circa hæc loca ad Bahyam versabantur, lōgo Europæorum vsu emolliti, multum iam de infixa barbarie detriuerant: proinde quieti imperio parebant; & sermones de Deo, diuinisque rebus libenter audiebant. Patres ad suos vicos adeuntes humaniter excipiebant;

Zingari

eosdem viros alios obeuntes multo cum obsequio prosequerentur: nostram humanitatem, moresque placidos amabant; admirabantur solertiam, literas maximè suspiciebant, nobisque se similes esse etiam in Dei cultu peroptabant. Ita in extruenda vrbe adiutores Lusitanis se præbebant. Sed non facilè ab insita feritate, & corroborata per omnem mundi ætatem prauitate auellerentur penitus. Pueri tantum, quibus nondum per ætatem altè impressa barbaries erat, planiusque ex eorum ingeniiis naturæ lumina emicabant, mirum in modum nostra consuetudine, nostraque institutione tenebantur; & fere ipsis parentibus non inuitis, multis etiam probantibus: ita ut non Christianæ disciplinæ præcepta tantum, solemnèque preces, quas suos postea edocerent, sed Lusitanicam etiam linguam, & nostras literas magno parentum gaudio didicerent; ut appareat barbariem, & prauitatem non à genere, neque à locorum, cæliue natura; sed à praua institutione, fœdæque consuetudine hominum moribus adherere. Hæc plâta summa cura ad omnem probitatem, humanitatemque læto prouentu excolebantur; ipsoque initio eorum lecti greges, & quasi seminaria instituta. Quod cõsiliu fuit ad multas utilitates opportunum: nam & ipsi primùm belluino illi vitæ generi subducebantur; & ad continendos in fide parentes, & gentiles eorum, res erat adprimè expedita: nam paulo
adul-

Pueri ad humanam institutionem faciles.

Puerorum seminaria instituta.

adultiores facti, nostræque Religionis mysteria edocti, propria lingua, quæ didicerāt, suos edocebant; carminéque catechistico delectabant. Et cum Patres indigenarum vicos excurrebant; illis se comites addebant, & cum interpretum, tum catechistarum munere percommode fungebantur; vsque eò, vt dictatas interdum gentili lingua conciunculas explicarent. Quibus rebus incredibiliter ipsorum parentes lætabantur. Ita factum est, vt breui, præter pueros, non contemnendus, vt se dabant initia, adutorum numerus ad Baptismū idoneus legeretur. Reliqui minùs in sua feritate crudeles, sensimque ad vorandos homines minùs proni: quanquam in hoc genere non nisi quos aut ex rixa, aut in bello cæperunt, occideruntve fere solemne est iis comedere. Quod nõ magis edacitatem, quam iram, odiùmque explendi causâ faciunt: nam quos captos hostiliter abducunt, diligenter custoditos, ac multa sagina refertos, præpingues gulæ sacrificant, genialitérque inter se testacum lætitia, ad tripudio conuiuantes absument. Et cum veniunt vel morbo, vel ætate ad extrema, intelliguntque sibi esse moriendum, queruntur iniquo animo se mori, nisi aliquid ex inimicorum carnibus mandendum sibi actur. Ita comparaci animo ad diuinæ iustitiæ tribunal sui mali ignari miseri deueniunt, alioqui sanctam societatem inter se amicè, fidelitérque conseruant. Matrimonia cum cer-

*Quatenus
humanarum
carnium e-
sumantur
Brasilis.*

*Coniugia
Brasiorum.*

certa nulla habeant, sed quam quisq; nactus est mulierem, vnam, vel plures, tandiu cum illis viuat, quandiu cum vtrisque bene conuenit, orto dsidio ad libitum faciãt diuortium: multi tamen Patrum præceptis obtemperantes, firmum cum vna matrimonium constituebant. Hæc primo quatuor Sacerdotum accessu facta sunt.

Patrum Societatis labores & ardua.

INTER hos labores non omissa cura est extruendi cum templo domicilij. Sed neque erat, vnde fabri, operæve accerferentur, singulis satis superque in suo opere occupatis; neque pecunia in sumptus suppetebat: quò fiebat, vt & opus ipsi exsequi per se, & materiam è sylua suis manibus cædere, humeris conuhere, aliorumque exemplo, ea, qua poterant arte, componere cogerentur: & vt erant magna præditi industria, vsu cogente, paucis diebus fabrilem tum lignariam, tum cémentariam æquæ atque periti magistri exercebant. Quibus in laboribus pauculis illis, quas ex Lulitania attulerant, vestibus detritis, ac laceris, breui tēpore excalceati, ac seminudi, vtroque in opere, & disseminandi verbi Dei, & extruendi ædificij versabantur. Sed obsoletus, lacérq; veitium habitus inter homines nudos verbū Dei prædicantibus nitore erat; vt dicere illi possent, qui euangelizabantur Euangelistis suis, *Vestimentum tibi est: esto Princeps noster.* Accedebat & illud incommodum omnium durissimum, quòd omni apparatu destitutus quo

quotidianum victum mendicatio quærere ne-
cesse erat. Sed haud multo interiecto tempo-
re Prætoris cura illorum inopiæ subuentû est.

*Christiana-
rum nostrarum
corrupti
mores.*

CÆTERVM in re Christiana procuranda
non minùs primis temporibus cum Christia-
nis, quàm cum Barbaris, illis negotij fuit. Et
quidem eos, qui cum classe venerant, non ma-
gnum fuit continere in officio, integros adhuc
è Lusitania asportatos, & nulla externorum
morum contagione inquinatos: qui verò à
primis temporibus in has terras transierant,
longo multorum annorum decursu Ecclesia-
stico Pastore, Doctoreque bono destituti, li-
centiæ assueti, multùm à Christiana integritate
degenerauerant: mira Religionis negligencia:
Christiani hominis officij nulla cura; nul-
lum nisi augendæ rei studium, & voluptates
comparandi. Nullum iniuriarum genus in in-
digenas non iustum putabatur: eos dolis cir-
cumuentos excipere, iniusta detinere seruitute,
modis omnibus vexare, nulla religio; quin-
etiam impedimento erant, quo minùs ad Chri-
stianam Religionem vocarentur, ne potestate
eos diuexandi priuarentur. Adhæc ancillarû,
pellicumque greges Barbarorum more alere
decori erat. Episcopus per id tempus nullus,
nullas Antistes, Ecclesiastica potestas nulla. Il-
li ipsi, qui prohibere debuissêt, qui ex Europa
magistri morum venerant, socij in scelere, hor-
tatores erant ad iniuriam: licere impium ge-
nus, Christiano nomini intectum omni con-
tume

tumelia afficere. Ita praua doctrina non modò scelera fouebant, sed multa etiam audacia vera docentium conatibus aduersabantur. Erant inancipiorum, tum seruorum, tum ancillarum greges, quos contra ius, fasque quà dolo, quàm raptò occuparant, dimittendi; erant ipsi Christiani ab illorum rapina, atque ab iniuria auocandi; quòrum vtrumque, vt nouū, & ad eam diem ipsis inauditum, morte grauius existimabatur. Multi præterea è tenuioribus, & ex infima sæce in tâta Religionis negligentia, & effrenatæ libidinis licentia, quod illi genti pronum est, Barbarorum consuetudine, & ipsi efferati in mediterranea secesserāt; ibique inter Barbaros Barbarorum more viuebant, Christianam propè Religionem obliti. Et hi quoque ad suos fuere reuocandi.

Malefici inter Barbaros Patribus aduersantur.

SVPER hæc omnia erat etiã propria, & quasi domestica Barbarorum leuities, & rubigo exterenda. Malefici inter eos, qui cæteris audacia præstabant; impostores hebetissimi se Sanctos, & deos faciebant; vana multa pollicebantur, prædicebantque euentura; & cum absurda multa stultè blaterarēt, illorūque mendacia tantum non manibus tenerentur; tanta tamen est in gente hebetudo, vt illis nihilominus fides haberetur. Hi modis omnibus populares à Patrum cōsuetudine auerdebant; Patres id moliri, vt, vel deceptos in seruitutem abducant, vel iis exitium, extremamque

namque perniciem parent. Enimvero in tam alta barbarie non vsque eò infans impietas fuit, afflatu præsertim Tartareo adiuta, vt non interdum aliquid ad persuadendum non ineptum proferat. Et hi quoque fuere superandi. Sed magna vis est veritatis, diuina præsertim gratia fauente. Constantia tandem, & diuina ope Patrum labores promouente, cœperunt hæc quoque monstra ferocia mitescere: multi enim è nostratibus reprehensionum grauitate permoti, ipsa præsertim æquitate causæ perspecta, diuina affulgente luce, probare tandem cœpere, quod iniquo antè animo ferebant. Ita multi reuocati ab iniuria, multaque contra ius, falsque occupata seruitia manumissa; exactisque pellicibus, legitima matrimonia coniuncta multa: tum qui cum Barbaris viuere assueuerant, non sine magno labore ad Christi vexilla reuocati; & magna quoque ex parte harioli compressi. Et, quoniam malum longè per omnes oras emanarat, rebus vtcunque ad Bahyam compositis, fuere Patres in Præfecturas alias dispersendi. Leonardus Nunnius cum Didaco Iacobzo ad S. Vincentij coloniam profecti, ibi hæserunt. Eodem fermè tempore Emmanuel Nóbrega Pernambucum venit. Vtrobique Dominicus

In S. Vincentij Præfectura, & Pernambuci sedes Patribus datur.

Socie

*In Illis, Por-
turo, Illas, Portum securum, & Spiritum
sanctum. Et
Spiritu san-
cte coloniis,
Societati se-
des datur.*

Societati ædibus, & templo. Cæteri Patres
cùm in Bahya residerent, cæteras circà Præfe-
cturas, Illas, Portum securum, & Spiritum
sanctam obeuntes, agrum Dominicum quo-
tidie lætioribus frugibus fœcundiorē redde-
bant. Interim in his tribus Præfecturis domi-
cilia Societati sunt extracta, & puerorum in-
digenarum seminaria magno cum rei Chri-
stianæ fructu legi cœpta. Sed Asplicuetam
præcipuè totum peregrinationes ad Barbaro-
rum vicos etiam in mediterraneis longè po-
sitos abripiebant. Et, vt olim Paulus ad Gen-
tes edocendas; sic ille præter cæteros, ad Bar-
baros erudiendos diuino instinctu lectus vi-
debatur. Ipsorum idioma, quòd quandam cū
suo gentili similitudinem habere videretur,
omnium aptissimè perceperat. Sic, quocun-
que se conferret, magna vbique gratia exci-
piebatur. Fructus etsi non par labori, aliquid
boni tamen ad rem Christianam semper af-
ferebat: nam, quamuis non omnibus, qui iam
capaces essent, Baptismum ob eorum feros
mores, & inconstantiam credere auderent,
multi tamen in ipso mortis confinio bap-
tizabantur, & pueri ad seminaria legebantur.
Tum dilatatum ipsum Christianæ rei votum
sensim illos ad suæ feritatis odium afficiebat.
Subinde tamen Patres stans temporibus ad
Christianorum loca concionibus, & Sacra-
mentorum administratione fidelibus exco-
lendis se referebāt. Hoc Christianæ rei fructu
primus

primus post in Brasiliam aduentum annus circumactus.

ANNO postmodum millesimo quingentesimo quinquagesimo quatuor alij Sacerdotes auxilio missi, Saluator Rotericus, Franciscus Pireus, Emmanuel Payua, & Alfonsus Blasius: subindeque alij quotannis mittebantur. Aucto operarum numero, auctus etiam laborum fructus: multisque in locis Societati sedes constitutæ, & domicilia, diuersoriaque variis in oppidis, vicisque tum Christianorum, tum Ethnicorum extructa. Addita præterea seorsim à frequentia Oratoria, præruaque sacella, tum ad Societatis usum, tum ad pietatē laicorum excitandam: ad quæ & quisque priuatim ad orandum commeare, & è vicis, oppidisque supplicationes pro tempore agmine ire consuescent. Aucta præterea etiam puerorum seminaria, ad S. Vincentium, ad Spiritum sanctum, ad Illæos. Sed in vrbe Saluator ad Bahyam ducenti circiter indigenarum filij alebantur, qui omnes vsu linguæ, & suorum consuetudine ad suæ gentis homines ad Religionem alliciendos, magno erant Patrum laboribus adiumento. Res denique Dei beneficio secundiore in dies cursu procedebat, & Christiani veteres non ab iniuria modo, sed à vitæ quoque prauitate se ad Christianam pietatem referebant: ita vt non paucorum Brasiliarum, Brasiliicęque idiomatis bene periti, diuino instinctu permoti, Societati

*Anno 1550.
quatuor alij
Sacerdotes
veniunt.*

*Domicilia
Societatis
alia extru-
cta.*

*Puerorum
seminaria.*

tati IESV se addixerint, bonosque, ac strenuos tum ad peregrinationes, Barbarorumque institutiones, tum ad aliarum rerum, linguæ præsertim percipiendæ Patribus adiutores præbuerint.

HIS supplementis aucta Societas maiore contentione ad Barbarorum conuersionem incumberebat. Itaque & peregrinationes crebriores susceptæ, & in gentis interiores fines penetratum maiore semper cum Religionis propagatione; ita vt etiam inter Barbaros, & vici, & Ecclesiæ Christianorum censerentur; gregesque catechumenorum ad Baptismum instituerentur. Neque interim Christianorum veterum, apud quos omnia penè iam erant in tuto cura neglecta, sed vitæ exemplo Socij, doctrina, concionibus, aliisque Societatis ministeriis omnes ad Christiani hominis officium incitabant.

*Anno 1553.
Iosephus Anchieta cum
alio venit
in Brasiliã.*

HO c rerum statu, cum Religio maiora caperet in dies incrementa, anno eiusdem sæculi tertio, & quinquagesimo è Lusitania superuenere Sacerdotes tres, Aloysius Grana, qui Conimbricense Collegium Rector administrarat, Blasius Ludonicus, & Ambrosius Pireus, & cum his fratres quatuor, Gregorius Serranus, Ioannes Gonzalus, Antonius Blasquius, & omnium nam minimus, tãquam Ifai filius lectissimus, per eam, quam antè dixi occasionem, Iosephus Anchieta. Aucto iam in Brasilia Sociorum numero, expedire visum est,

est, familiam vniuersam in Prouincię formam redigere. Ergo Prouinciale regendi munus Emmanueli Nóbregę demandatum. Is quo tempore Anchięta cum comitibus Bahyam tenuit, S. Vincentij morabatur: ibi enim per id tempus, nullo adhuc in Brasilia Collegio constituto, Sociorum conuentus versabatur; & cum scholę adhuc nullę, nullique magistri haberentur, Prępositi Prouincialis, viri inter eos doctrina, & prudentia insignis, responsa, pręscripta, institutaque scholarum, & Collegiorum instar erant. Hunc quoque Anchięta, postquam se ex morbo, & nauigationis recreasset, Bahya euocatus, primus omnium è Societate in Brasilia Latinas literas docere cępit. Scholę instituta est Piratiningę. Auditores habuit è Societate nonnullos, & valdę bonum numerum Lusitanorum adolescentium Quo in munere magno cum discipulorum fructu, & probatione omnium per annos aliquot se exercuit: sed maior opinione fuit labor. Non erat tum ea copia libręrum in Brasilia, vt singuli discipuli suos proprios codices, vnde Grammaticę pręcepta discerent, Latinęque linguę, & rerum aliarum obseruationes haurire possent, haberent. Huic incommodo magister (agnosce miram in adolescente charitatem) suo labore subueniendum ratus, sua manu iis, qui carebant, in libris papyraceis, quę discenda forent, descripta dabat. Huic operę, quoniam

Josephus Anchięta primus Latinas literas docet in Brasilia.

distributa in horas singulas exercitationes diurnum tempus excluderent, nocturna somni tempora, nondum editis Societatis legibus, descriptaq; disciplina, addicerentur, vt bene sæpe noctes, quantumuis longæ essent, in matutinum, cum diurna repetenda esset opera, in somnes traherentur. Hac suscepta consuetudine, ira deinde corporis naturam obtemperantem habuit, vt, quandiu vixit, in somnia nunquam illi grauis fuerit. Inde tam familiaris illi postea, & vsitata per multas horas in preces pernoctatio. Sed haud dubie non sine diuina ope factum est, vt adolescens, recens è morbo, & periculoso, & sæua pertinacia diuturno, tanta cum corporis vexatione, tam laborioso, atque ærumnoso operi par fuerit. Adiecit inde animum ad Brasiliicam linguam addiscendam: quo in studio tantum profecit, vt non modò peritè, promptèque loqueretur; sed artem etiam Grammaticam eiusdem linguæ conscriberet; quæ post aliquot annos ab ipso, aliisque idiomaticis bene peritis recognita, & aucta in Lusitania typis excusa, magno compendio eorum, qui ad hanc Brasiliicam excolendam vineam se conferunt, postea fuerit. Haberi enim cœptæ sunt in Collegio Bahyensi ad eos, qui eò veniunt, quotidianæ scholæ: quò fit, vt non magno labore breui omnes ea se lingua commodè exercent. Accedit & illud commodù, quòd ita ordinata est, vt paucis obseruatis dialectis,

Brasiliica lingua Grammaticam, & alia Brasiliico idiomate scribit,

Etis, communis ea lingua sit multis aliis nationibus, quæ mare accolunt, ab ostio Maranonis fluminis per omnem maritimam oram usque ad Paraquarios, qui in continenti Hispanici Regni sunt, intra Perunium. Neque his finibus ingeniosi se continuit industria adolescentis; sed ad vltiora se porrexit: nam & Dictionarium etiam ordinare aggressus est. Christianam doctrinam, pleniorēque Catechismum in eandem linguam transtulit: Dialogos etiam per interrogationes, & responsa, quibus Religionis mysteria scitu digna explicantur, ad catechumenorum exercitationes eodem idiomate conscripsit. Institutionem etiam ad interrogandos inter confessionem pœnitentes. Syntagma quoque monitorum, quibus morientium animi extremo illo tempore confirmantur: & hæc omnia dum quotidianarum scholarum occupationibus teneretur. Magnum utique, præsensque Societatis hominibus instrumentum ad sua exercenda ministeria comparavit. Et, ut erat studio ad rem diuinam promouendam indefesso, & studio par ingeniū, industriaque suppetebat, ad auertendos à lasciuis cantionibus Christianos veteres, Neophytosque, & catechumenos iucundo oblectamento ad pietatem incitandos, contulit se ad pia conscribenda carmina. Erat ille linguarum quatuor, Latinæ, Lusitanicæ, Hispanicæ, & Brasiliicæ bene peritus. His omnibus se scribendis ver-

sibus multa cum industria exercuit. Res illi
 successit ad votum: nam & lasciuas cantun-
 culas, quæ vulgò canebantur, in pia cantica
 conuertit, & nouos ipse cantus, à se multa
 cum venustate compositos in vsum induxit.
 Quæ ita omnium magna gratia excipiebantur,
 vt iis interdum, noctûque assiduè plateæ,
 vicique personarent; in Ecclesia etiam inter
 catechistica cantica decantarentur. Quæ res
 omne genus hominum tum nostratum, tum
 indigenarum ad piè Deum venerandum exci-
 tabat. Dramaticum etiam genus, rem omnino
 nouam, neque vnquam his in oris cognitam,
 Deo maximè probante, tentauit. Optabat Nóbrega
 vitia quædam corrigi, quæ in Christianos
 veteres irreperantne, an inoleuerant?
 quibus diuini cultus reuerentia, etiam apud
 Brasilos minui posse videbatur. Postulauit à
 Iosepho ea de re Drama vt conscriberet, po-
 pulo exhibendum. Conscribitur; theatrum
 legitur sub dio: excitatur scena, actores præstò
 sunt. Et quoniam ita scripra erat fabula, vt in-
 ter Lusitanica diuerbia Brasílico sermone epi-
 sodia multa insererentur, eius rei fama multos
 exciuit ex vniuersa Præfectura tam indigenas,
 quam Lusitanos ad spectandum. Fabula da-
 batur in oppido S. Vincètio. Cùm maximè ad
 audiendū cōuenissent, ecce tibi horrida tēpe-
 state cælum obnubitur; atra nubes, dēsaq; su-
 perincūbens raras guttas, grauésque excussit.
 Perturbauit ea res caueā totā; spectatoresq; se
 reci

*Drama scri-
 bit, & populo
 dat.*

recipiebāt. Prodit Iosephus, præsentique animo, magna voce vetat loco moueri quenquā; certò futurum, vt ante absolutam fabulam imber nullus decidat. Nempe hoc est sanctis viris datum, vt, cùm rebus trepidis bonæ spei pollicentur aliquid, voce, vultu, spiritu, ipsòque genere verborum, in primis verò diuino Spiritu interiore quadam sympathia hominum animos afficiente, id assequantur, vt persuadeant. Ita, seu perspecta aliis in rebus promissorum veritate, seu Deo spectatorum animos diuino suo Spiritu intus confirmante, ea vox veluti cælo missa excipitur. Nullus mouetur; peragitur fabula, quietè spectante, & plaudente populo. Tenuit actio in horas tres, nubibus pluuiam in singula momenta minitantibus. Diuina tandem bonitate factum est, vt nō nisi peracta fabula, dimissòque populo, pluuiæ, quasi tum venia data, ingenti fragore, imperiūque ventorum decideret. His, aliisque id genus rebus, & vitæ in quotidiana consuetudine sanctimonia perspecta, omnium in se oculos, animosque conuerterat; vt iam docendi munere leuatus, vnà cum Sacerdotibus Apostolicum in morem Barbarorum vicos, ad fidem propagandam, nondum sacris ordinibus initiatus, obiret.

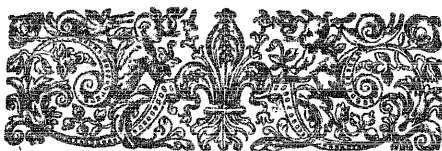
Leuatus docendi munere, ad Barbaros Religione imbuendos peregrinatur

A C C I D I T, vt cùm comes, & interpres Sacerdoti cuidam datus esset, inter ambulādum in senem indigenam incideret, vt prodebat ad spectus centenario maiorem (sunt enim iis

Admirandæ senis Barbari ad fidem conuerso,

in locis non pauci, longēve admodūm ætatis) sermonem cum eo miscet: multa illi de rerum omnium conditore, deque diuinis rebus, vitæque futura exponit: quarum rerum nullam senex ad id tempus cognitionem habuerat; iis tamen cognoscendis tanta lætitia perfunditur, vt filios, nepotésque, qui non longē aberant, aduocarit, ad boni nunciij lætitiā communicandam, eaque percipiendā, seque iuandūm, ad eorum memoriā domi repēndam. Tantæque ea cognitione animus iucunditate complebatur, vt ne noctu quidem somnum caperet earum rerum cogitatione, colloquutionēque delectatus. Tandem paucis diebus, cūm satis videretur instructus, in Ecclesia sacro fonte abluitur, tantōque eo die gaudio completus est, vt graue illi esset à sacris parietibus discedere, nisi vt inde in cœlum euolaret. Sed vnde tanta in sene, & Barbaro, & hebetē repēntē ex diuinis rebus animi lætitiā, tantus cœlestium rerum amor, despectūque terrenarum? Nimirum altitudo illa diuinarum, sapientiæque diuinæ admiranda, cuius incomprehensibilia iudicia, & viæ sunt inuestigabiles, in illius animum lucis suæ radios infuderat: liberque ille, & vt videbatur, fortuitus Iosephi congressus ad eum temporis articulum diuina sapientiā ita attemperare directus est, vt prædestinatæ senis saluti forti diuinæ prouidentia dispositione inseruierit. Sed haud diu sinceri Neophyti vota distulit diui-

na Bonitas: paucis enim à sua regeneratione diebus vinculis corporis solutus, ad eã, quam præoptauerat, vitam translatus est. Hunc fructum Iosephi labores, & studium in diuina causa semper vigilans protulêre. Denique tantam de se, deq; sua virtute opinionem concitauit, vt ipse Nóbrega Præpositus Prouincialis quocunque iret, cum sibi comitem adoptaret, sibi nõ interpretem modò, sed etiam consiliarium adhiberet: nihil enim fere maiorum, minorũ, ve rerum, illo inconsulto facere consuevit.

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER SECVNDVS.

IAM Lusitana, Christianaque res, Dei Bonitate, felici cursu procedebant, cum ecce, vnde minimè timebatur, grauis exorta perturbatio subito tumultu, trepidationeque omnia compleuit. Est in extrema Zona torrida, sub ipso Capricorni tropico ad viceſimum tertium gradum & dimidium, inter S. Vincentium, & Spiritum sanctum colonias, per amplius, & opportunus maris sinus, haud multo minor Bahya. Locum incolæ parum apto vocabulo *Flumen Ianuariense* nominant: flumen tamen non est; sed mare intra terras irrumpens inhumanem sibi aperit hiarum, in leucas fermè quatuordecim. Nomen idem & mari, & omni circa Regioni. Multi vberes amnes in sinum influunt, quorum maximum, quem *Macucum* nominant, Lusita

Sinus Ianuariensis.

Lusitanico Tago maiorem esse aiunt. Quadraginta circiter intus habet insulas: earum multæ, quæ magnitudine præstant, incoluntur; reliquæ ad ornatum à natura editæ; multæ item, vt in tanto sinus ambitu stationes, sinúsque, alij minores, instar portuum tutam nauigijs sedem præstant. Eius fauces, quæ mare intrat, tam angustum coëunt in spatium, vt quâuis parui, ænei tormenti ictum non excedant. Locus adhuc, quòd nullus externo metus esset ab hoste, & indigenis fere nulli esset vsui; ne Regiæ vires tot tuendis præsiidijs distraherentur, incustoditus, & neglectus habebatur; cum satis custoditus videretur, duabus hinc inde firmis cinctus Præfecturis. Huius opportunitatem loci, vt par est credere, hominis non imperiti, & inter Lusitanos, seu fortè, vt fit, seu per causam mercimonij, aut aliam quamuis, consilio dissimulato, versati, animaduernerunt, & indigenarum à Lusitani alienatione obseruata, posse se, si eius loci potirentur, eadem, quæ Lusitanis emolumenta ex eius terræ fructibus percipere; & locum ad figendam sedem esse opportunum. Inde anno ab humanæ salutis exordio 1556. Nicolaus Villaganonius vir clarus in Gallia, & ordinis fratrum militum S. Ioannis Cômendatarius cum Gallorum instructa classe improuiso superuentu hunc sinum occupat. Ostium pro re nata munimento claudit, indigenasque ad belli societatem trahit. Gens Tamuyx nominantur, & multitudi-

*Galliarum
classis.*

Tamuya, &
Tamuyani
belli ini-
tiam.

neabundantes, & bellandi ferocia timendi. Ij antè cum Lusitanis pacem habuerant, societatèque seruarant: sed iniuriis exasperati, ab eorum se amicitia subdlexerant. Hanc Gallus nactus occasionem, comitate, & largitionibus eorum animis sibi adiunctis, fœdus cum illis aduersùs communem hostem facit. Gallis loci opportunitas, Zamuyis Gallorum arma animos addebât. Ergo præter claustrum custodiam, vna intus ex insulis lecta, quam castello ex solido saxo ferro, & arte excauato communire aggrediuntur. Ad eam rem indigenæ operam suam libentibus animis contulerunt. Locus erat ad bellum ducendum aptissimus: ager circà pabulo abundans, pecorum, & largam alimentorû copiâ, orizæ præsertim, & farine eius terræ, quam *mandiocam* appellât, suppeditabat: aromatû, maximè piperis, ac zingiberis, quorum exportatio Lusitanis interdicitur, brasili ligni, & sacchari ingens vis magnis prouentibus aduenas locupletabat. Apparebantq; indicia metalli fodinarum, quæ omnia ad alendum bellum erant opportuna; præsertim pretiosarû mercû inuitata, supplementis subinde è Gallia aduenientibus. Hæc hæc macula imperio in quartum annum, neq; hostes ex eo nido extrudi potuerûnt, cum interim Zamuyæ se ad bellum compararent, Gallos hospites in effodienda munitione terræ fructibus, comœtûque conuehendo, aliisq; opportunitatibus comparandis strenuè adiuuent, donec tandem anno Domini 1557. Ioannes Lusitanæ

Rex

Rex, doctus à fide dignis auctoribus, multis grauibúsq; iniuriis Brasílos à Christianis nostratibus vexari; magnóque eam rem impedimento esse ad eos ad Christianorum gregem adducendos, Mendem Salam, virum integerrimum, ac magni animi hominem, multo rerum vsu, prudentiáq; clarum, & multa etiam doctrina ornatú ad Brasíliam regendam summo cum imperio misit. Cui etiá in mādatis dedit, curaret omni ope, vt Brasíla gēs ad Christi fidē adduceretur. Nullú maius officiú ipsi imminere, quàm vt eius orá homines ad Dei cognitionem, cultúmque traducantur, impedimentáque omnia amoueat, quibus gentis possit libertas impediri. Mendes cùm primùm in prouinciam venit, nihil prius habuit, quàm vt Regis mandata de re Christiana promouenda exqueretur. Quare missis circum vicos, populósque indigenarum Bahyam accolentium, qui gentis primores ad se accerferent, egit cum illis de conditionibus pacis, in quibus prima lex fuit, ne vlló vnquam tempore humanis carnibus, ne suorum quidem inimicorum, aut hostium vescerentur: altera, vt Christianæ legis magistros, Societatísque IESV Sacerdotes ad se adeuntes exciperent; ac sanctum inter ipsos Euangelium, diuinámque Dei legem prædicare permitterent. Vtrique rei libentíssimis illi animis assenserunt. Persuasit etiam, vt, minutis, infrequentibúsq; villis, ac vicis relictis, sed maiores, frequentioresque vnà multi reciperent; in communésque quasi ciuitates coalescerent; in úsque Ecclesias excitarent,

Mendes Sala Prator rem Christianam in Brasília ordinat, gentis libertatem conseruit.

tarent, quo statis diebus Christiani ad diuinæ legis præcepta, Christianamque doctrinam addiscendam, in primis verò rerum sacrarum causâ conuenirent; in iisque sedem haberent, qui è Societate IESU Sacerdotes ad ipsos Christianæ vitæ præceptis imbucendos ventitarent. Neque minùs prouidus fuit in eorum libertate constituenda, vetuitque eos in posterum captiuos duci: & qui per iniuriam detinerentur, eos edixit manu mitti, grauiter in eos animaduertens, qui illorum iura violassent. Regis voluntatem esse, vt nulla in re iis fiat iniuria.

FVIT inter nostrates magnis opibus, magnæque potentix vir, qui miseræ gentis assuetus iniuriæ, ad Regia edicta contumacem se præbuit in iniuria perseuerans; multosque per iniuriam captos dimittere detrectabat. Aduersus hunc Prætor validam militum manum misit, qui iniuriosi hominis ædes disturbarent: illéque contumacæ pœnas dedisset, nisi, politis spiritibus, animum ad modestiam, & legum obedientiam composuisset. Paraquasurij Iuminis accolæ Bahyensibus finitimi, infesti Christianis suis gentilibus erant, qui circa Bahyan Ecclesiam frequentabant: eoque assiduus iniuriis lacescebant, vsque eò, vt etiam nonnullos interfecerint. Postulauit Prætor, vt iniuriosi illi sibi dederentur: id illi ab insita feritate, sua freti multitudine, & Lusitanorum armis nondum experti, neglexerunt. Eos Prætor ipse in ipsorum finibus bello adortus, magna illo-

rum edita strage, plus centum sexaginta villis exultis, ita attriuit, vt ad pacem petendam adigerentur, quam iisdem legibus, quibus Bahyenses impetrauerunt. In primis verò, vt Ecclesias & ipsi ad Christianorum sacros ritus, conuentusque celebrandos extruerent; Patrèsq; è Societate I E S V inter se, ad Ecclesiarum, parœciarumque curam versari paterentur.

REBUS Imperij, Religionisque ac iustitiæ legibus ad Bahyam constitutis, ad rem bellicam, Ianuariensemque sinum vindicandum animum adiecit. Hostes interim quatuor iam annorum spatio saxea in insula munitione absoluta, nouis ex Gallia supplementis, & Tamuyarum multitudine magis, magisque in dies augebantur. Bellum adhuc nullum vltro intulerant, absoluenda munitione occupati, & emolumentis interim mercimoniorum contenti. Sed absoluta iam munitione, domibusque cum cisterna ad aquilegium in saxo exciis, periculum erat, ne, sollicitatis per Tamuyas aliis gentibus, & superuentu quotidie nouæ multitudinis ex Gallia, bellum inferrent, cum magno saltem tum priuatorum, tum etiam Regiorum vectigalium detrimento, & periculo de tota prouincia non contemnendo.

Bellum Ianuariense suscipitur.

DVM hæc in Brasilia geruntur, in Lusitania magno cum totius rei incommodo Ioannes Rex vita fungitur; & maiore adhuc cum

Ioannes Lusitania Rex moritur. Sebastianus ne per illi succedit.

*Catherina
Regina Seba-
stiani auia
Regnum pro
nepote admi-
nistrat.*

*Anno Do-
mini 1560.
Ianuariensis
sinus à Gallia
recipitur.*

incommodo biennio, trienniove antè Ioannes Ioannis Regis filius è viuis excesserat, vxore grauida relicta, è qua maturo tempore natus Sebastianus, Regni fuit hæres. Eius auia Catherina Austriaca Caroli V. Augusti soror, virilis, ac Regiæ indolis scœmina pro nepote Regni administrationē suscipit. Hæc periculo cognito, idoneam classē ex Lusitania miserat; qua assumpta Prætor, magno procerum comitatu, lectā suam cuiusq; manū ducentiū, adiunctis nauibus aliis, quæ ad oræ Brasiliæ custodiam dispositæ erant, contractisque copiis, tum ex omni Lusitanorum delectu, tum ex indigenarum auxiliis anno Domini 1560. venit ad sinum Ianuariensē; ac perruptis claustris, sinum intrat, arcēmq; saxeam, rem humano æstimatu inexpugnabilem machinis, præliōque fortiter oppugnare aggreditur. Et, cū maximè intenti essent vtrique in prælium, delecta Lusitanorum manus ab castelli latere à prælio auerso, prærupte, & confragoso, ac propterea hominum iudicio inaccesso, pertinaci virtute adrepentes, in castellum euadunt; subitōque impetu sulphurei puiueris apparatu potiuntur. Consternati Galli rei iactura, & inopinato hostium ausu oppressi, desperata victoria, deditionem fecere; castellōq; cum machinis, omniq; bellico apparatu relicto, ad naues se recipiunt. Indèque dilapsi, partim patriam reperierunt, partim cum Tamuyis, belli renouandi, & mercimo-

nij exercendi causâ hæserunt. Prætor victo-
ria potitus, castellum disiecit; præsidioque
machinis, bellicoque apparatusi asportan-
do relicto, mense Iunio Bahyam se retu-
lit, certiorémque Reginam Sebastiani Regis
auiam de toto bello per literas fecit. Gratia
illi actæ, datumque negotium, vt Ianuarien-
sem sinum muniret; firmamque idoneis adie-
ctis munitionibus coloniam deduceret; ne ite-
rum maiore cum periculo belli sedem hosti-
bus præberet. Tamuyæ interim maleficio non
abstinebant: quinetiam Vincentianæ colo-
niæ detrimentoso magis, ac molesto, quam
aut graui, aut continenti bello infesti erant.
Excursionibus, ac direptionibus litora fœde-
bant, Neophytos in opere occupatos, nec opi-
nantes improviso aduentu adorti excipie-
bant: captos viros, mulieres, pueros abduce-
bant. Belli præmia nulla, nisi captiuos hostes,
occisos more patrio genialiter vorare. Bien-
nium tenuit molesta illa infestatio; neque vl-
la vi Barbarorum audacia cohiberi potuit.
Emmanuel Nóbrega regendæ prouinciæ mu-
nere in Aloysium Granam translato, S. Vin-
centij præses eius familiæ degebat. Is collo-
quiis, & concione nostros accusare, monere,
ipforum iniuria fieri, & iusto Dei iudicio, vt
aduersariis iam secundæ, nostris semper ad-
uersæ res procederent; orare, hortari, vt à mi-
seris diuexandis abstinerent: quandiu enim
iustam querelarum causam habeant aduersum
nos,

*Tamuyarum
bellum, & in-
festationes.*

*Emmanuel
Nóbrega re-
gendæ prouin-
ciæ onere ce-
dit.*

nos, nostros nunquam bello potiores futuros. Ad has cœlestis iræ denunciationes & minas, domi etiam totius familiæ preces, corporisque afflictationes, ad diuinam indignationem auertendam, mentésque hominum ad iniuriarum pœnitudinem permouendæ: addebantur.

Vincentianorum constantia infido.

INTER tot tantásque turlis, infestationésq; Vincentiani Neophyti suæ fidei, pietatisque documenta dedere non obscura: nam quòd nullo septi munimento in vicis habitarent, eoque faciliùs excursionibus hostium paterent, mors in dies singulos impendens eos ad maius quotidie studium pietatis excitabat; vt frequētes conuentibus adessent, culpas diligentius vitarent, sacramenta obirent, Christiano denique homine dignam vitam agerent. Multa in tanta miserorum calamitate contingere, sinceram illorum fidem, & spem in Deum protestantia; quorum vnum, aut alterum referre ad perspicuum diuinæ gratiæ documentum non erit alienum. Captos abducebant miserum hominem cum filio. Rogauit ille ne se comederent, neve interficerent, quòd essent ex disciplina eorum Patrum, qui Deum, & res cœlestes homines docerent, ratus huic obtestationi reuerentiam habitum iri; alioqui futurum, vt diuina ira absumerentur omnes. Barbari vera monita risum, iocumque fecere, atque vtrumque suis genialibus ludis comederunt. Neque ita diu diuina ultio dilata; omnes initio à duce facto, lue gentem inuadente, ad vnum cõsumpti,

Christiani duo, pater & filius ab hostibus vorati.

vastum vicum illum reliquerunt. Mulier vidua die Dominico poenitentiae, Eucharistiaeque Sacramento suscepto, domum rediit; & cum rumor increbuisse, periculum esse à Tamuyis, dixit in familiari sermone, passuram se nunquam, ut viua à Tamuyis abduceretur, nec sua vis inferretur castitati. Quod dixit, praestitit: nam biduo, triduoque Tamuyae superuenientes domi deprehensam, cum captam in suas canoas (nauigiorum genus id est) viriliter reluctantem, nulla vi, nulloque conatu imponere potuissent, vulneribus confectam exanimem in litore reliquerunt.

Mulier vidua fortiter mortem fert pudicitiae seruaanda causa.

EANDEM palmam tuendae causae pudicitiae & altera tulit adolescentula, matrimonio iuncta, quae praeter caeteras studio dedita pietatis, frequentatione concionis, Sacramentorum, aliarumque piarum exercitationum, multum profecerat ad studium virtutum. Haec item ipso Dominico, quo Sacramenta perceperat die intercepta, abductaque cum ab hoste Barbaro, qua minis, qua blanditiis sollicitata adduci non posset, ut neque flagitio, neque barbaro connubio assentiretur; multisque diebus varias in partes versata, in sententiam tuendae castitatis persisteret, Barbarorum vetri escam esse pollutae vitae praoptauit.

Adolescentula nupta eadem causa mortem fert.

TOT malis affectis tum indigenis, tum colonis, de colonia deferenda iam consilia ferrebantur; & erant in metu grauiora. Barbari enim successibus elati, non iam solira incitiam

Tamuyarum apparatus ad bellum.

*Canoa bel-
lica.*

latrociniiis, & infestationibus viscerationem ex hostium corporibus captare, sed aduena- rum instinctu, auxiliisque iustum bellum co- girare, seque ad coloniam totam occupan- dam comparare. In eam rem magnum belli- carum canoarum numerum instruere dice- bantur. Sunt canoæ actuarij lintres ex vna continenti trabe excauati: sed quibus vtuntur ad bella; aluei magnitudine præstant iis, qua- rum vsus ad quotidianas nauigationes ad- hibetur. Quæ eo faciliùs in hac ora parantur, quòd ob aquarum copiam arborum immani trunco magno numero syluæ luxurient; ne- que vlla quantumuis vetustissima etate excin- dantur. Earum latitudo non ita magna à quin- que in septem vlnas aperitur, prout maior, minòrve trabis est latitudo. Longitudo quæ minimùm in sexaginta, quæ plurimùm in vi- nas octoginta extenditur. Forma, alueique conformatione ad agendum faciles, ac leues. Remis, velisque aguntur, celeritate tantà, vt nostratibus biremibus non cedant: quadrage- nos, quinquagenosque, plus minùsve singulæ vehunt remiges. Iidem remiges, iidem bella- tores, suo quisque arcu, & sagittarum fasce instructi, quibus præliantur; & cùm opus est, suo se quisque reme (stantes enim remigant) tanquam clypeo regunt: eiùsque rei causâ etiam circa manubrium habent palmulas. Alij præterea & à puppi, & à prora, ac nò pau- ci ex ipso medio alueo fistulis ferreis armati
bella

bellatores adduntur. Videas interdum duas aduersas ipfarum acies, ad militarem artem ostentandam, belli naturam imitantes, tanto impetu inter se concurrere, tanto ardore, cōtentionēque militari admisto clamore prælia ciere, vt horribiliorem pugnæ speciem non desideres. Atque hoc prælij simulacro, festaque lætitia persæpe virorum principum, quos in honore habent, aduentus excipiunt. Id genus actuariis alto se committere non audent illi quidem: sed circum litora cum quantalibet nauī congregi non verentur. Erat eorum consilium multis in locis eodem tempore coloniam adoriri, colonosque distractis ipforum viribus, multiplici oppugnatione eò vsque fatigare, donec multis præliis accisos, ac debilitatos delerent, totiūsq; colonix tandem potirentur. Apparebat rem consilio geri, non barbara stoliditate pro re nata raptim suscipi: eòq; magis formidini erat. Huic malo sui periculo capitis subueniendum censuit Nóbrega, Barbarorūque fidem esse pertētandam, & aut illorum animos ad pacem inflectendos, aut vitam in communi causa abiciendam. Atque hanc mentem inter preces sensit sibi sapiūs dari diuinitūs, in eaque confirmatus, cogitationes suas cum iis, qui summæ rerum præerant, communicat. Omnes consilium diuinitūs iniectū consentiunt. Is igitur Iosepho Anchieta, & Antonio Aloisio, homine laico, cuius fideli opera vtebarur, comisibus assum-

Emmanuel Nóbrega cū Iosepho Anchieta Legati de pace eunt ad Tamuyas.

Iosephus A-
dornus.

ptis, in Tamuyarum fines contendit. Eos sua
 nauī secum vexit vir magnarum opum, ma-
 gnique per ea loca nominis, & multa beneuo-
 lentia cum Patribus coniunctus Iosephus A-
 dornus, ex illustri familia Ienuæ in Italia na-
 tus, Francisci Adorni patruus, viri & doctrinæ,
 prudentiæque, & vitæ laudibus præstantis: quæ
 Lusitania (nam ibi adolescens literarum stu-
 dia coluit) Societati IESV peperit; qui multis
 animi dotibus instructus, multisq; in ipsa So-
 cietate magna cum laude muneribus perfun-
 ctus, inter primos magni nominis viros in no-
 stra Societate censebatur. Tribus nostræ So-
 cietatis generalibus congregationibus, secun-
 dæ, tertiæ, quartæ, triúmque Præpositorū ge-
 neralium electioni, Borgiæ, Mercuriani, A-
 quauuij, qui nunc regit, elector interfuit; Ca-
 rolo Borromæo Cardinali, & Mediolanensi
 Archiepiscopo viro sancto, & iam inter Cæli-
 tes colendo sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ
 iudicio fidelibus proposito in primis charus,
 atque probatus; cuius opera, consilióque san-
 ctus Anchiætæ multis, magnisque in rebus mul-
 tum est vsus. Is haud ita multis annis antè,
 quàm hæc scriberentur, diem suum obie-
 rat. Eius patruus Iosephus per hæc tempora
 in Brasilia negotiabatur. Barbari, horum ad-
 uentu cognito, rati Lusitanos ad se bello lacer-
 sendos accedere, subito furore, ad eos telis
 obruendos, cum multis, quas paratas canoas
 inuenerunt, se obuiâ effundunt. Sed nauī, nau-
 uisque

nisque domino, & veneranda Emmanuelis Nóbregæ specie conspecta, irati hostiũ animi defederũ; blãda quoque Anchiætæ oratione deliniti, in primis verò eorum mentes diuina regente prouidentia mutuo sese respicere; illaq; inter se conferré: nempe honore digni hi viri sunt: nullæ híc insidiæ, nullæ suspiciones; fidei plena omnia. Itaque eos, data fide, beneuolè excipiunt. Quare obuius ad pacé primus fuit accessus. Exscendunt, hospitioque excipiuntur à sene magnæ apud suam gentem auctoritatis. Cùm de pace agi cœptum est, vnus è principibus asperior cæteris, qui decem canóis magnũ bellatorũ numerũ ductabat, arrogãtia barbarica in conditionibus pacis illud ante omnia postulabat; vt tres gentis suæ Principes, qui auxilio antè fuerãt Lusitanis, ac Neophytis, cùm Piratiningam bello ipsi attentassent, seque eo tempore ad Lusitanos recepissent, sibi dederetur. Huic inique postulatiõni cũ magno animo abnuisset Nóbrega, sapienti q; oratione multa disputasset, quare id nulla ratione æquũ esset; Barbarus, qui nulla nosset iura, nisi quæ præsens suggerit libido; graui exarsit iracundia, ac tantum non obruncauit Legatos: sed nõ permittit illũ Deus. Videbatur hic nodũ iniecisse ad dissoluendum difficilem: nam si in sua cõtentione perstitisset, ingens ad conciliandam pacem obex opponeretur. Ea de re Nóbrega ad Præfectum S. Vincentij, Vincentianósque graues literas dedit, ne vlla ratione con-

ditioni tam iniquæ assentirentur; ne si certò quidem scirent, se, suumque comitem Barbaris esse futuros. Sed temperavit omnia diuina Bonitas. Barbarus ille iracundus missus sanctum Vincentium cum mandatis, humaniter exceptus, honorificèque habitus, rediit placatus. Ita iniqua postulatio è conditionibus deiecta, & fidelium amicorum salus facta tecta conseruata. Sed hospitem hominem commodis moribus perbenignum Patres nati sunt: videturque diuina prouidentia, vt olim Helix Sareptanam viduam, sic in hoc tempore hunc senem tuendæ Patrum vitæ comparasse. Morum enim grauitate nostrorum, humanitate, animi tranquillitate mirè tenebatur; quanuis enim caliganti mentis acie, virtutum tamen lucem tantam non dispicere non poterat. In primis verò tum ipsi, tum aliis fuit admirationi continentia: nam cum interim, dum de pace ageretur, gentis proceres, vt præ se ferrent sibi Legatos de pace gratos esse, mulierum suarum propinquarem copiam illorum potestati, pro sua consuetudine gratiosè deferrent (nihil enim vitij in ea labe inesse arbitrantur) perindeque est iis ad eam hospitalitatem, atque ad comotationem amicos inuitare; mirati sunt, esse in terris homines, qui integri ab ea contagione vitam agerent: cumque inter sermones de pace multa de Christiana Religione,

multa

Hospitis humanitas in Legatos.

Barbari Patrum admirantur continentiam.

multa de Patrum genere vitæ, consuetudinibusque interrogarent, cum cætera probarent omnia; tum nihil æquè sibi nouum, atque ad probandum difficile videri asserabant, quàm vitam eius expertem consuetudinis traducere. Et, cum quibus artibus (flagellis præsertim ostentatis, aliisque vitæ asperitatibus à Nóbrega commemoratis) aduersus prauas cogitationes, obscenâsque species sensus commouentes atrox illa custodia teneretur, cognoscerent; vt qui diuinæ gratiæ vim nunquam sensissent, stupore defixi, quid responderent, non habebant.

HOSPES certè, in cuius pectus diuina gratia sensim influebat, minùs quàm cæteri hebes, aliquid suprâ quàm humanum de admiranda hospitem virtute animo concipiebat. Nam, cum multi eiusdem gentis è remotioribus finibus eò conuenientes de occidendis Patribus consilia inirent (perinde est enim iis hospites, atque astitia ad gulæ sacrificium addicere) eos senex graui oratione, seuerâque interminatione à facinore deterrebat; homines esse Deo charos, in illius tutela constitutos; si quis eos violet, iniuriam sua ipsius necè luiturum. His monitis Barbari permoti ab iniuria se continebant. A Patribus quoque identidem hospes ipse contendeat, vt quando illorum patrocinium

suscepisset, se quoque Deo suis precibus commendarent: neque inania, neque sua mercede cassa illius officia precésque Deo oblatae fuere; siquidem haud ita multo post ad Christianes se recepit, baptizatusque in Christiana Religione vitam finiit.

*Barbarorum
querela, &
initia dissidiorum.*

INTERIM negotium de pace urgebatur, à qua cum Barbarorum animi non abhorrent, querebantur tamen per hospitem prae-ritorum temporum iniurias, omnem rupti foederis, & malorum, quae postea euenerunt, culpam in nostros conferentes: se enim initio pacis amatores, & imperio fideles fuisse, & commercium cum Lusitanis amicè, sanctèque seruasse: sed belli, & iniuriarum ab ipsis initia profecta; ipsos quietis amicis bellum intulisse, homines innocentes in seruitutem abduxisse, vexasse, iumentorum loco habuisse: se tot malis pressos, ab eorum, quos antea dilexissent, amicitia recessisse; Deum cœli imbecillio-rem partem, ac iustio-rem respexisse. Hæc Nóbrega fateri vera esse; seque scire Deum suæ iratum genti ob ea scelera tantam calamitatem im-misisse: sed suos iam resipuisse, longèque aliam mentem suscepisse: propterea, ut iratum Deum suæ genti faceret propitium, ad iungendam cum ipsis pacem venisse, quam nullo unquam tempore violaturi sint; & dignam etiam pro damnis satisfactionem reddituri. Quod si ipsi communia foedera fregeritis, scite

scite vos ob perfidiam à Deo pessundatum iri. Quæ postrema verba tanta animi præsentia, tantòque spiritu pronunciauit, vt appareret id illi diuinitùs iniectum. Barbari certè id & in præsens ita acceperunt, & confirmauit postea euentus: siquidem ij, qui vicum illum incolebant, & alij cum iis coniuncti, sancta pace semper manserunt in fide, & bono pacis adhuc perfruuntur: alij postmodùm, qui à fide recesserunt, multis postea attriti bellis, ad interuersionem deleti sunt, paucis exceptis, qui Christianam fidem susceperunt.

RES interim nihilo minùs trahebatur; hæserantque Patres inter hostes in duos menses, cum quotidie Nóbregæ Missæ offerret sacrificiù. Sed, cum ad rem conficiendam, & ad priuatas Societatis rationes Nóbregæ præsentia in oppido desideraretur; neque infecta Barbari eos abire permissuri viderètur, & negotium de pace deserere non oporteret, persuasit Nóbregæ Iosephus, vt tota res diuidetur, seque ibi obside relicto, ipse S. Vincentium rediret. Quo tempore tria sibi nocte vna diuinitùs indicata exposuit; turrem Britiocam, quæ faucibus euripi imposita aditum claudit ad S. Vincentium, ea ipsa nocte à paucis Barbaris, porta incensa expugnatam esse, custodèmq; turris cum vxore interfectum, familiamque omnem in seruitutem abductam. Præterea certum hominem

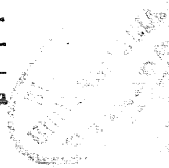
*Nóbregæ S.
Vincentium
redit.*

ad S. Vincentium Patri bene notum, aduerso casu, plastro supergrediente obtritum interiisse. Tertio loco, onerariam è Lusitania ad Sanctum Vincentium breui appulsuram. Rediit Tamuyarum voluntate, Iosepho retento, Nóbrega : nauis quinto ab eo sermone die superuenit, & de Biritioca, & misero homine à plastro oppresso rem ita se habere Nóbrega comperit ; cùm leucis septem & viginti locus sancto Vincentio distaret. Quid ad ipsos hæ prænunciationes pertinerent, non satis apparet ; nisi Biritiocæ expugnatio, obex ad impediendam pacem obiectus Emmanuelis prudentia fuit amouendus ; eiusdemque prudenti charitate, opportunisque consiliis oppressi hominis fortasse de iis, qui familiæ ministrabant, calamitas aliuanda : nam quid opus esset ad uauis aduentum præsentia eius, qui toti domui præesset, conicere difficile non est. Siue enim Socij, aliæue merces ea nauis uehebantur, siue à prouinciæ Prætoze literæ, quæ ad pacem prodesse, siue à Societatis Prouinciali præside literæ ; mandatæque perferebantur ; permagni intererat ipsum, & publicè totius pacis sequestrem, & priuatim suæ familiæ præsidem, in tempore adesse. Neque aberat periculum, ne præfecti aliqui militum turbulento homines ingenio, ac præferoci, cum supplementis ea nauis uenirent, qui quicquid de pace sancitum esset, rescindendum contenderent.

rent. Ad omnia hæc amolienda incommoda Nóbregæ præsentia momenti erat per-
magni.

PROFECTO Nóbrega, solus in tanta barbarie Iosephus relinquitur; & annum agebat ætatis suæ tricesimum, cum hinc vitæ periculū hostium feritas, illinc animi integritati labem fœdi incolarum mores intentarent; nudis enim tum virorum, tum fœminarum corporibus, & obuia ad prauitatem illecebra, cuius continentię fuit, nullo comite, nullo custode, nullo suarum actionum teste, in tanta rerum absurditate saltem non pertentari neq; tamē Nóbrega reprehendēdus, qui quantam virtutem quantis periculis crederet, optimè nosset. Sed, vita neglecta, eaque penitus diuinæ prouidētiae cōmissa, totum se Iosephus ad animi tuendam arcem cōtulit. Erant sensus ab ad-
spectu auertendi, erat mens, cogitatioque in Deū defigenda, ne qua turpi earum rerū specie, inter quas assiduè versandum esset, cōmoueretur. Quamobrē ad nota sibi, vsitataq; præsidia confugit: erat ei solemne, noctium parte modica somno cōcessa, reliquam diuinis precibus, diuinisq; cōmētationibus trāsigere, reliquo toto tēpore nunquā à diuina cogitanda præsentia animum abducere. Id multo intentiūs sibi faciendū indixit in medio periculorū turbine. Adhæc ieiunia, aliásq; vitæ asperitates, quibus rebellantes animi motus cohibentur, & se liberiūs mens in Deum erigit, adhibenda

*Iosephus solus inter hostes periculis ob-
ses relinquitur.*

benda esse censuit; in primis verò diuinam Matrem aduocandam; cuius tutelæ iam pridem se commiserat; cuiusque patrocínio se fore tutum, nequis è camino Babylonis ad animum vapor afflaret, confidebat. His septus munimentis & ipse aduersus ea, quæ circumstabant, tentamenta reddebatur firmior, & insidiatoris hostis artes eludebantur, tela è manibus extorquebantur. Quare, præter negotium de pace, quidquid à precatōne, piæque commentacione ei superesset temporis, id totum ad Barbarorum vtilitatem conferebat; cum iis de diuinis rebus, deque animi salute sedulò agebat, statos, quotidianosque conuentus Catechismi causâ agebat, audiebântque cum Barbari libenter, quæ diceret, ad animum mittebant, præceptisque illius ex animo obtemperabant; multiq; idonei essent ad Baptismum, nisi pro loci, gentisque natura timenda esset inconstãtia. Infantem tantùm à partu semimortuam baptizauit, quæ repenti conualuit, paucis tamen post diebus in cælum euolauit; & infantem alterum, quem quòd adulterino patre natus esset, viuentem crudelis auia terræ infoderat (nam licet illegitimi concubitus apud eos odiosi non sint, mutuò sibi culpam indulgentes, alienam tamen prolem alere illis graue est: ergo culpa: fœditatè in iis puniunt, qui culpa carent) id cum rescisset Anchieta, locum sibi curauit indicandum, humum tollit, & puerum

*Infantes duos
baptizat, qui
qui paulo
post moriuntur.*

viuentem adhuc extrahit , cùm semihoram ipsam terra opertus iacuisset; baptizat, adhibitis mulieribus, quæ ei lac præberet: paucis tamē & ipse hebdomadis ad suæ prædestinationis brauiū hinc abiit. Et quidem iam antea S. Vincentij cùm Catechumenos ibi instrueret, cognouit femileuca ab oppido mulierē Ethnicam infantem peperisse; quem, quòd mancus esset, & membris deprauatis, illo offensa vitio, humano sensu amisso, vreri sui fructum viuentem sepelierat. Accurrit confestim Iosephus, infantem extrahit: &, cùm vitæ in eo adhuc reliquias superesse sensisset, baptizauit; baptizatus paulo pòst inter eius manus expirauit. Sed noti erant quotidiani hominis labores, nota vitæ consuetudo, quæ quanto erat ab illorum consuetudine remotior, tanto maiorem Barbaris admirationem commouebat. Ergo illum tanquam aliquid humano modo maius suspiciebant, amicum Dei nominabant: secretos cum Deo sermones habere dictitabant, &, quòd in corporis doloribus, morbisque remedia illis indicabat, amabant vehementer.

Iosephū Barbari tanquā virum sanctum suspiciunt.

ACCEDEBANT & alia, quæ Barbaros maiorem in admirationem adducebant. Erat illi vñsitatum quotidie, dimisso Catechismo, ad vires animi recreandas in agro aliquantisper ambulare; atque è codice horario, etsi nondum sacris ordinibus initiato solemnem diei psalmodiam percurrere. Obseruatum est per-

sæpe

sæpe admirandæ speciei auriculam, multis, pulcherrimisq; coloribus distinctâ, ad ipsius solitâ eo tempore aduolare, hilarique tripudio modò illius humeros, modò brachia, modò etiâ ipsum librum insilire. Ea siue naturalis auis ad hominem in pristinæ statum innocentia restitutum adcurabat, siue diuina species, ad vitæ declarandâ innocentiam, à Deo immissa, se obüiceret, non diuedico: colonus certè Piratinganus, qui fortassè vltro, citroque de pace mandata ferens, commeabat, iuratus testis id se vidisse asseuerauit. Sed id genus alia sæpiùs eidem contigisse cognoscemus. Verùm, quæ erat in sanctam Dei Matrem pietate, adiecit animum ad eius laudes Latino versu celebrandas. Sed quæ pâgendi copia in tanta barbariæ vastitate? non libri, non charta, ne stylus quidè, aut res alia ad exaranda grammata suppetebat: quoniam tamen sanctæ Matri id promiserat, bono memoriæ, quo exellebat, sibi vtèdû celsuit, quod in magnis ingeniis, & ad scribendum accuratè exercitatis insolens non est. Exorsus igitur à purissimo eius conceptu, omnem illius vitæ seriè, ad eius in cælum vsq; ascensum, ad vsque diuinitatis concessum, diademaque ei cælestis regni impositû, Elegiaco carmine pertexuit, omnibus vitæ partibus, mysteriisque disertè explicatis; figurisque & oraculis, quæ de sacris literis, sanctiorumq; Petrû testimonio ei tribuuntur, illustratis. Profuit id illi non modò ad suæ fructum pietatis, verum

*B. Virginis
vitam Latino
carmine
pangit.*

nūm etiam, vt ipse indicat, ad virā, & libertatē:
 & quod ille in primis optabat, tractatione sa-
 crarū ipsius laudum purissima Virgo eius mē-
 tem ab omni, quę immineret labe, purā, inten-
 tatāmq; seruauit; quod ipse in carmine, quod
 mox subiiciemus, diserrē testatur. Er multis
 annis postea, cū iā & Sacerdos, & multa ef-
 fet apud omnes auctoritate, Sacerdoti alteri
 nō obscurē declarauit. Querebatur is cum Io-
 sepho, multas, fœdāsque cogitationes sibi mole-
 stas esse, nec posse illas, omni adhibita cōten-
 tione, ex animo eiicere, quin vltro sibi, & inui-
 to, & omni conatu reluctāti obuersarētur; pro-
 inde ab ipso petere, Deū rogaret illā ab se vt
 molestiam abigeret. Non est laudanda, in-
 quit, postulatio hæc, quasi in periculis Deo
 p̄scribamus, quid ab ipso velimus, & infinitā
 illius prouidentia prauertamus; non æquū est
 à Deo petere, à nobis vt certamina remoueat:
 est enim id totū ipsius prouidentia relinque-
 dum, & quantū cuiq; committendum, ac quæ
 in discrimina quisq; sit conuiciendus, ipse solus
 nouit, qui quātū in quoq; sit viriū iustissima
 trutina expēdit: quin tu potiùs ab illo petas, vt
 tibi in periculis præstō sit, opēmque ferat, ac fa-
 ciat cum tentatione prouentū; & cū Augusti-
 no dicas: *Da quod iubes, & inbe quod vis.* Hac ille
 plurimū petitione delectatur, quæ præter id,
 quod optat, nouo etiam in hanc vitam meri-
 ti præmio cumulatur. Quod scio, subiunxit,
 alteri contigisse, qui longo tempore inter

*Sacerdotem
 fœdis tenta-
 tionibus li-
 berat suis
 precibus.*

vehementes, ac perpetuas occasiones conflictatus, Filij, Matrisque diuinæ auxilio non modò lapsus non est, sed præterea etiam certam ab utroque testimonium accepit fore ut nunquam in eiusmodi periculis laberetur. Non dubium, quia & de se, & de hoc ipso sue quasi relegationis tempore loqueretur. Accepit consilium Sacerdos, & cum æqua ipsius animi cum Deo coniunctione, tum Iosephi precibus factus est voti compos: triduo enim ab eo sermone Iosephus Sacerdotem eundem ad se accitum certo promissio confirmavit, nullas & in posterum eiusmodi molestias obuersaturas; modò ipsum non pigeat omni cautela suæ ipsius curæ inuigilare. Idque Sacerdos ipse omnino sibi contigisse, ut Iosephus prædixerat, testatus est.

Barbari Iosephum se voraturos minantur.

ET quamuis tantæ esset per hæc tempora Barbaris admirationi, ut diuinum aliquid in eo venerarentur, ab insita tamen feritate; cum viderent negotium de pace duci longius, quasi moræ impatientes, metu, ne altitile illis è cauea euolaret, mortem illi minabantur, diemque certam denuntiabant; qua die more suo essent eum festis epulis voraturi. Parate, inquebant, Iosephe (ut ait illorum modo loquendi) & satia te luce Solis: nam te in certam diem ad festum conuiuium destinauimus. Quibus ille placidè respondebat: Non me interficietis; nondum enim venit hora mea. Cumque ex eo postea quaesitum esset, qua

qua id fiducia tam constanter sibi polliceretur: Matris, respondit, Dei promisso, non permissuram se mihi vitam eripi antè, quàm ea, quæ de illius vita, & laudibus meditaretur, perfecissem.

NEQUE sibi tantùm, sed & aliis etiam liberationem, & incolumitatem prædixit: nam dum inter Barbaros pacis sequester moraretur, pendente adhuc negotio de pace, Tamuræ, neglecta fide, perseverantes adhuc in iniuria è Vincentianis finibus Lusitanos aliquot captivos asportarant. Accedit ad agendum de illis redimendis Iosephus, cum iam transacta essent omnia, pretium expectabatur. Et quoniam in rebus transigendis nihil est minùs expeditum, quàm aut pecuniæ, aut pacti pretij representatio, angebantur animo tum captivi, tum Barbari, quòd res duceretur longius. Itaque eò venerant, ut captivos iam ventri, & gulæ destinatos occidere pararent. Accurrit, re cognita, Iosephus, breuem vnius dieculæ moram interponi postulat. Postero die manè, cum Sol ad eum locum venerit (& locum manu indicabat) omnino præstò futuros, qui illis satisfaciant. Homines ipsis notos nominabat; numerum, genùsque vestium, aliarumque mercium, quas pro captivis commutarent, commemorabat (nam pecuniæ apud eos nullus est vsus) id ni fiat, suam se quoque vitam ipsorum laniens obiecturum. Ea obtestatione Barbari spem promissi expe-

*Captivos
alios Lusitanos
periculo
liberat.*

Arias Fernandus.

tiri statuerunt: nec spes eos fefellit. Vt Iosephus promiserat, sigillarim cuncta euenerunt, & cōmutatione facta, captiui liberati. Verū hos, præter prædictionem, opera etiã adiuuit: alterum sola prædictione periculo liberauit. Erat hic Arias Fernandus postea colonus Ianuariensis, Iosepho admodum familiaris. Is ad Iosephum venerat, seu cum mandatis, seu quauis aliã de causã. Eum Barbari retinere in escam cogitabant: quod cum ille sensisset, Iosephum de suo periculo admonuit. Vetuit esse sollicitum Iosephus, certumque in litore locum indicauit: postero die eò nauigium appulsurum; quo conscenso, in tutum se reciperet, & ita prorsus euenit.

Confecta pace Iosephus S. Vincentiũ rediit.

Qui nodi ad expediendam pacem obicerentur, non inuenio: sed probabile est, Gallis præsertim inter hostes commorantibus, multa cum Lusitanis de Tamuyarum securitate, multa cum Tamuyis de Lusitanorum commodis, quæ hîc Iosephus, illîc Nóbrega conciliaret, fuisse transigenda, ita nunciis vtrò, citròque mittendis, rem in longiorem, quàm putabatur, diem extractam esse. Ultra tertium mensem à Nóbregæ discessu inter sua pia studia, interque minas Barbarorum, tanquam inter sacrum, & saxum summæ viri innocentie versatus, feliciter tandem, Dei ope confecta pace, summa cum omnium lætitia, deducentibus eum Barbaris, S. Vincentium rediit incolumis. Ibi ex longo exilio, ærúnisque recreatus

contulit se ad ea perficiēda, poliendāque quæ in hostium potestate cōstitutus de Beata Virgine commentus erat. Carmen totum in bis mille octoginta sex disticha extenditur; quod eidem Virgini matri, adiecta ad calcem eiusdē metri apostrophe, dedicauit: cuius cūm fragmentum allatum sit, expedire visum est, ad ingenium duntaxat degustandum, hoc loco adscribere.

*Entibi que voui Mater sanctissima quondam
Carmina cūm sauo cingerer hoste latens.
Dum mea Tamuyas presentia mitigat hostes,
Tractōque iranquillum pacis inermis opus.
Hic tua materno me gratia fouit amore;
Te corpus tutum, mēnsque regenie fuit.
Sapius optaui, Domino inspirante, dolores,
Durāque cūm sauo funere vincla pati.
At sunt passa tamen meritā mea vota repulsam,
Scilicet heroas gloria tanta decet.*

Conciliata pace cum Tamuyis, duo eorū pagi, seu terrarum tractus, vti paulo antè meminimus, qui Ianuariensis oræ partem, & qui Caput frigidum tenebant, freti Gallorum armis, à cōmuni totius gentis consilio seiuncti, bellū continuarunt. A Regina interim supplementa ex Lusitania mittebantur.

*Supplementa
ex Lusitania
mittuntur.*

ANNO inde 1564. Prætor Eustachium Salá, fratris filium, ac summum rei bellicæ Præfectum cum classe ex Lusitania aduecta, & nauibus ex ora Brasiliæ contractis ad res Ianuariēses cognoscēdas, bellūmq; ostentandū mit-

rit, ei que mandat, vt hostium consilia, & apparatus, & quæ belli naturâ futura videatur, exploret: ac, si se fortuna præbeat, hostem, si possit, in alium ad prælium eliciat. Erat formidolosa rerû facies, nil nisi hostile cernebatur, sinus canoïs bellicis refertus: litora circûquaque Tamuyarum manipulis ad bellum paratis frequentia; apparebatque Gallorum consilio administrari omnia. Lusitanus, cognito hostiû apparatu, & consilio, & arte geri omnia; cum sui potestatem hostis nō faceret, nec se satis instructum ad eos intra sinum læcessendos sentiret, contentus illa ostentatione, cum aduersus prodiret nemo, ad suppleendam classem, canoarûmque auxilia accersenda S. Vincentium rediit.

Anno Domini 1565. Lusitanorû classis aduersus Ianuarienses seluit

ANNO demum 1565. 13. Kalend. Februariæ, qui dies S. Sebastiano Martyri sacer est, quem Regi cognominem totius belli præsidē inuocarunt, bene instructa classis è Biritioçæ portu soluit. Erant maioris aluei onerariæ sex, minoris magnitudinis, ad explorandû, aliâsq; opportunitates speculatoria nauigia, lēbîq; ad varias expeditiones nonnulli, canoæ non plus nouem. Hac classe Lusitanus mense Martio incunte insulas ostio sinus appositæ occupat. Ibi dum iâ ancoris Prætoriam nauem præstolantur, deficiente comœatu, auxilia indigenarum, quæ canoïs vehabantur, vt sunt Barbarorum ingenia, minima quaque oblata offensione, mobilia, constituerant se clam subducere, atque in suos fines remeare. Venerant cum

cum classe à sede S. Vincentij Sacerdos è Societate I E S V Gundifalvus Oliucria, & Iosephus Anchieta nondū ad sacros ordines admotus. Fortè inuisunt officij causā, vt sit, auxiliariæ: ab ipsis certiores fiunt de nuper inito consilio; frustra tempus teri, Prætoria nauis expectanda, quæ nulla venit; lembos tres, qui ad petendum com meatum missi essent, non apparere: diaria malignè suppeditari; nolle se extremam famē opperiri. Hic Iosephus eos bono iubet esse animo, spem in Deum coniiciat, fidem datam seruent; non præteriturū diē posterum, quin largam Dei benignitatem experiantur. Haud multū temporis ab eo sermone præterierat, cū eodē die lēbi tres, qui erāt in expectatione, è S. Spiritus Præfectura alimētis onusti comparent, & postero die bene manè Prætoria superuenit. Ita Iosephi opera auxilia retenta, & fides illius prædictionū constituta. Aduentu Prætoriæ classis vniuersa sinū intrat, nauibusque commoda in statione collocatis, captoque loco opportuno, munitiones vrbis instar, aggeribus, vallo, & fossa cingūt. Ex hoc loco bellum in duos ipsos annos tractum est, Oliucria & Anchieta, dū armis milites dimicāt, auxilia ecelestia implorātibus. Et sanè milites nullo loco suam desiderari pietatem passi sunt. Dixisses eos non magis ad præliandum, quàm ad pietatem exercendam in armis esse. Inde factum, vt ex prælio prospero ferententū redirent. Et verò plus armis pietatis, quàm ferro, & præliis profectū est: nam cū

Iosephus retinet auxilia sociorum ne fecudant.

Classis Lusitanorum sinum intrat: ibi bellum geritur.

longè impares numero Lusitani hostium essent multitudini, & admista essent arma Gallorum, & militaris pro captu gèris disciplina; cœleste tamen auxilium ita luculenter apparuit, vt contra quã olim Egyptij aduersus Israëlem, nostri dicere possent; *Adoriamur hostes nostros: Dominus enim pugnat pro nobis contra illos.* Multi enim è nostris lethaliter sagittis vulnerati, leuissima curatione breui tempore conualuerūt. Et sanè vehemètes sunt illorū arcuū emissiones, grauésq; sagittarū ictus; vt multi magis illos, quàm scloporū nostratiū glandes reformident. Alij globis eandem fistularū integro adhuc impetu ex propinquo in pectore percussi, nō secus ac si lorica periculo probata tecti essent, ictum illæsi euaserunt, globo illis ante pedes delabente.

Petrus Leitanius primus Episcopus in Brasiliam venit. Iosephus Bahyam mittitur ad sacros ordines suscipiendos.

INTER has turbas Societatis Patres Iosephū Anchiétã à Ianuariensi bello Bahyã reuocarūt, vt factis ordinibus initiatus Sacerdos fieret: tunc enim ad Brasiliã ordinandã, regendamq; Ecclesiã Episcopi munere primus venerat Petrus Leitanius, vir in Lusitania & genere, & suis laudibus clarus. Ergo ad rei diuinæ fructū magni interesse omnib. visū est, Iosephū primo quoq; tēpore nulla interposita mora Sacerdotio ornari. Ex itinere eū Nóbrega, qui S. Vincētio, & reliquis circã sedib. præerat, sedē Spiritus sãcti cū vicis, aliisq; maiorib. Ecclesiis ei sedi attributis inspicere iussit; vt siquid opus esset, corrigeret, cōponerētque, tãta in nō grãdi ætate indoles, & in homine nondū Sacerdote

dote perspectæ virtutis, & prudentiæ inerat auctoritas. Quo d munus multa cū omniū pace, & probatione administravit. Gundisalvus Oliueria interim solus in Ianuariésibus castris rem Christianam Deo precibus commendabat. Hostes iam Gattorū disciplina exercitati, freti multitudine, & aduenarum sclopis, ausi sæpe sunt nostrorum munitiones adoriri. Castra erant exiguæ instar vrbis; tabernacula ex paleis raptim compacta: locus altari, temploque, & sacris rebus itē ex paleis excitatus, coniectusque. Contigit vt inter castrorum oppugnationem cūm Sacerdos Oliueria ante sacrā aram in genua applicitus Dei imploraret auxilium, sagittæ supernè euolantes suo lapsu super sacellum deciderent, perfossisq; tecti paleis, circa orātis corpus humo infixæ hærerēt; illius tamē corpus, quasi diuina manu submotæ non attingerent. Id milites, interquiescente per vices prælio viderunt, cūm & ipsi modico spatio ad preces cōfugerent; admirati solū circa orantem sagittis horrere, Sacerdotem verò telis circumseptū, incolumem persistere in precibus, donec hostis ab oppugnatione pelleretur. Quæ res maiore animo milites cœlesti perpesto auxilio, ad repetendū præliū reuocabat.

FESSI tandem Tamuyē belli diurnitate, ac pertēs toties irriti conatus, cūm plerūq; à prælio malè accepti, ac magno cum damno redirent, statuerunt vno prælio de tota belli alea decernere; docti nimirum ab aduenis

Hostes Lusitanorum castra adoriri tur.

Prælium ea nocte.

ad vires ingenium, & artem adhibere. Et sanè prudenti consilio instituta res est: sed diuina prouidentia meliorem partem tuèdam suscepit. Missa castrorū oppugnatione, induciarūq; à prælio interpolata tātula quiete, quàm maximum numerū contrahunt canoarum; ad veteres, nouas lōgè à Lusitanorum statione in ipso sinu fabricare adoriuntur: cētum & octoginta toto illo tempore instruxerūt, easq; spatio leucæ vnius à Lusitanis abdito in recessū in insidiis collocāt. Inde earum non magnus numerus prodit; hostem prouocat ad prælium: nec Lusitanus certamen detrectat. Quinq; canoæ, quæ reliquæ erant (nam Vincentiani auxiliares, pertæsi militiæ, dilapsi quatuor abduxerant) aduersum à Præfecto Sala mittuntur. Prælium committitur: Tamuyæ vix conferta manu, vt inter ipsos conuenerat, simulata fuga nostros audaciùs insequutos in insidias pertrahunt. Inde maior canoarum numerus Barbaris auxilio accurrit. Circunuētus Lusitanus non animum despondet, sed diuino fretus auxilio fortiter resistit. Fortè inter pugnandum vna è nostris canois ictum bōbardę explodēs sulphureū puluerē inflāmauit, propugnatoribus aliquot semiustis in mare eiectis; qui tamē nantes ad suos euaserunt. Ea flāma territa Tamuyarum ducis coniux, quasi ingens incendium aduersus ipsorum classē tortum eos confestim esset absumpturū, clamoribus, euiatūq; omnes perterrituit, ipsaq; cum duce fugā

con

*Tamuyæ mē-
stro territi
omnes dis-
fugiunt.*

confestim arripuit. Ducem, & qui instatione erant, & qui p̄feliabatur, relicta pugna, ad vnũ omnes quàm effusissima fuga sequuntur. Tunc apparuit ingens canoarũ numerus, & magnitudo periculi perspecta. Nostri ad speciem aliquandiu fugatos insequuti, se tandem receperunt. Laudes pro magnitudine beneficij Deo redditæ, qui ipsos illo die ex tanto periculo liberauit: neq; enim muliebres solũ clamores hostes in fugam vertere, sed multo magis obiecti diuinitus terrores: ipsi enim hostes postea facti sunt, se admiranda specie bellatorẽ in armis vidisse fortiter præliantem, & de canois in canoas admirabiliter transsilientẽ, qui suo terrore vniuersam ipsorum aciem cõpleuit. Eum S. Sebastianũ, in cuius patrocinũ se dederant, Lusitani fuisse interpretati sunt. Et sanè credendum est maiorem etiam nostrarũ canoarũ numerum ipsis apparuisse: quippe illa diuini propugnatoris vmbra non tantam faceret ostetationem tam exiguo canoarum numero; neq; solũ fœminę illi, sed hostibus omnibus terrificum incendiũ obiectum esse.

ANNO demum 1567. Prætor ipse Mendes Sala ipso die festo S. Sebastiano dicato noua cum classe, & nouo etiam nobilium cum suis copiis comitatu superueniens, hostes è toto sinu exturbauit, eosq; intra ipsorum fines totis viribus persequutus multa clade attriuit: duos eorum vicos, quibus se Galli munierant, excidit; totũq; sinum Ianuariensem hostibus ex-

Anno Domini 1567. Ianuariensis sinus in potestatem venit.

Vrbs S. Sebastianus. & in ea Collegium Societatis Iesu excruuitur

purgatum in potestatem redegit.

PACATIS rebus omnibus, frequentiq; colonia deducta, locum muniendæ vrbi, priore opportuniorem designauit: quatuor castellis, vt Saluatorem ad Bahyam communiri, faucésque sinus hinc inde castellis excitandis claudi iussit. Quo tempore area Collegio Societatis IESV extruendo Sebastiani Regis iussu attributa, vectigal etiam eiusdem Regis liberalitate, ad quinquaginta Socios alendos constitutum. Urbem sanctum Sebastianum nominarunt, non solùm religione nominis Regi bene ominati; sed pia etiam grati animi significatione sancto Cœliti grates pro modo rependentes, ob felicia euenta, quæ vel eius die festo contigerunt, vel ab eodie eorum initia profecta sunt: nam & hæc ipsa victoria circa eum diem, vt diximus, relata est, & biennio antè Eustachius Sala eiusdem diei auspicio sinum ipsùm intrarat; eiusdemque sancti Martyris inuocato patrocínio bellum exorsus erat; præsentemq; opem tum in canoarum, tum aliis in præliis senserunt. Ita satis firmum munimentum aduersus impietatem constitutum.

Ignatius Azebedius Visitator Societatem circa Ianuariensem sinum ordinat.

VENERAT eadem classe ad Ianuariensem sinum cum Prætoze obeūde suæ diœcesis causâ Episcopus Leitanus; & vnâ cū ipso Ignatius Azebedius, Societatis IESV Sacerdos, is, qui paucis inde annis è Lusitania cū magno Socio-
rum

rum numero Brasiliam reperens, Oceanū claro suo, & comitum martyrio consecranit. Is per id tempus à Francisco Borgia Societatis I E S V Præposito Generali missus Visitatoris munere in Brasilia Societatem regebat. Eodē quoque comitatu & Iosephus Anchieta novus Sacerdos: sed hic in Vincentianam sedem se retulit, ibique mansit Azebedius Visitator Prætorum, & Episcopum ad Ianuariensem sinum sequutus; pro suo munere Collegiū Societatis, Collegiique foundationem admisit; & totam regēdi Collegij rationem, disciplinamque ex præscripto Societatis ordinavit. Cæteras circa sedes Societatis, S. Vincentium, Sanctos, Piratiningam, Spiritum sanctum, aliisque loca minùs nota Sebastianensi Collegio, cum perfectum esset Collegij, & urbis opus, & sedes, formaque Collegij constituta, regenda attribuit; ut ad vnum omnes caput, tanquam corporis vnus membra referrentur, & vno omnes regimine, quasi familiavna cōtinerētur.

Iosephus sanctus Sacerdos rediit S. Vincentium.

INTER hæc, ut ratio temporum suadet, iter faciebat Iosephus cū Emmanuele Nóbrega, & cum iis Arias Fernádus iā colonus Ianuariensis eodē contuberniō pernoctabat; cū Iosephus noctis cōtincinio Nóbregā interpellat. Vigilante; inquit; cū sensisset vigilantem: Grates, inquit, agamus Deo; nostri enim victoriā ex hoste retulerūt. Hęc Arias somnū simulans notavit. Potuit illi nocte, quę cōsequuta est, ea victoria inter cōtēplationē indicari: attamē quę victo-

ria fuerit, quia notatum non inuenio, coniectura ducor ad credendum hanc Pratoris de Tamuyis fuisse, cum hostibus ex omnibus Ianuariensibus finibus exturbatis, tota Ianuariensis regio in potestate venit: nam diuina illa canoarum victoria quo tempore data est diuinitus, Iosephus Bahya factus Sacerdos nondum redierat. Reliqua, quae postea consequuta sunt bella, non tam periculosae aerae fuisse videntur, ut sollicitum quaequam habere debuerint.

At Iosephus Sacerdotio auctus, maiore cepit eum auctoritate, & fructu ministeria Societatis exercere, & in opere iuuandi homines versari, ut ea, quae proximè narraturi sumus, declarabunt. Iam antè à primo Gallorù in Ianuariensem sinù aduentu, nonnulli inter milites Calviniano veneno imbuti immixti Catholicis venerant. In iis quidam Ioannes Boullierius homo lingua proprius, & facetus, Latinarù, & Graecarum literarum, ut sunt Heretici, non iners ostentator, Hebraicae quoque linguae non nihil tinctus rudimentis; in locis verò sacrorum scriptorù còtrouersis, quibus peruersum Caluini dogma se iactat, audacissimè versatus; quod còmitilones sanos in fide pestifero afflatu perentaret, vel quo alio crimine, certè hereseos, erat à suo duce Nicolao Villaganonio viro Catholico puniendus. Quod ille persentiens, unà cum tribus comitibus ad Lusitanos S. Vincetium transfugit. Et fortè per id tempus in Gallia pestifera Caluini dogmata satanico flatu suc-

Ioannes Boullierius in Brasilia Caluini venenum spargere conatur.

succensa tantum seditionum incendium excitant, vt potentissimos Reges multos annos fatigarint. Cuius nefarij deprauatoris potissimum consilium fuit falsa specie, quam ipse finxit Euangelij, homines ab Ecclesie reuerentia primùm, deinde à suorum Regum fide subtrahere; orbemque vniuersum in sui doloris, inustaque turpissimæ ignominie notæ vltionem excitare, atque peruertere tantum in animo pietatis vinculis exsoluto impotens potest audacia. His plenus spiritibus Boullierius diu ita inter Lusitanos versatus est, vt pestiferum virus non se proderet. Ad extremum pruritu percitus afflandæ corruptelæ, necdum suo inter suos periculo satis doctus, temeratio ausu fortunam tentare non dubitauit inter alienos, ratus vbique eadem hominum ingenia tarda, & hebetia, qualia inter Tamuyas, se reperturum: neque in tam ab humano cultu remotis finibus canes ad custodiam aduersus lupos aduigilatuos. Erat Hispanorum loquela bene exercitatus, & vt erat non infacundus, & vrbane, & à natura instructus ad sermonem lepore, & facetiis condiendum, nactus homines armorum, quam iuris peritiores, iucunditate sermonis se iis insinuauit; sensimque confabulando inter risum, & iocos sentia quædam cœpit adspargere, quibus Sacramentorum vsum, sacrarum imaginum cultum, indulgentiarum vim, & Romani Pontificis potestatem eleuabat. Neque ij,

que ij, quos decipiebat, dolum sentiebant; sed zizaniorum semen conceptum in scii; fouebat. Vnde magnum ille sibi apud vulgus imperitū eruditionis nomen compararat: non potuit tamen tanta res tam artificiosa calliditate tractari, vt homines ad Ecclesiæ excubias peruigiles falleret. Aloysius Grana Societatis IESV Sacerdos, rem odoratus, primus infurgit; duobusque in oppidis S. Vincentio, & Sanctis (est vtrumque frequens oppidum, alterum in continenti litori impositum; alterum è regione in insula Vincentiani sinus, vt supra descriptissimus) pro concione populum dedocuit, sæpiusque iisdem de rebus, & publicè, & priuatim disputando, eos, qui venenum imbibebant, sanauit, ceteros vt callido ab impostore sibi cauerent, acerrimè admonuit. Acciditq; vt cum in oppido Sanctis concionè alia de re meditatus suggestum conscendisset, ipso conspecto, priore argumento repudiato, totū sermonem ad eius fallacias redarguendas conuerterit, tanta vi, tantæque copia, vt si octiduum totum ad eam se disputationem comparasset.

SENSIT homo astutus se peti, & vt erat versipellis periculum audacia studuit depellere. Dat operam Aloysium vt sibi conciliet, & cum ipso tanquam homo & ipse eruditus literis amicitiam coniungit; sæpius inde cum ipso multa de doctrina communicauit: cum semper se in omnibus cum Catholicis sentire lingua

lingua tenus profiteretur: at tamen ouina pelle ad præfens assumpta, vulpinum ingenium nõ excussit; sed venenum clam magna dissimulatione propinabat, serpebatque malum sensim, nisi excinderetur; ad quod auerrendum tribunal Ecclesiasticum hominem coërcuit; vincitumque Bahyam ad Episcopum misit. Sed siue hunc, vt ibi, vbi fel draconum euomuerat, puniretur, Bahya ad sinum Ianuariensem in vinculis pertractum; siue quemuis alium ex captiuis Gallicis, paris facinoris conuictum, & in hæresi peruicacem, statuit Prætor post victoriam Ianuariensem in oculis hostium extremo supplicio afficere.

Ad eum adiuuandum, quoniam Latine cum illo agendum erat, neque ibi è Societate Iesv quisquam erat, præter Azebedium, maioribus curis occupatum, accessit sancto Vincentio Iosephus, qui cum initio difficilem hæreticum experiretur, impetrauit vt res aliquandiu proferretur: nec passa est diuina prædestinatio electam ouem sibi eripi è manibus; nam quæ precibus ad Deum, quæ rationibus de eius salute sollicitus nouus Sacerdos, diuina in primis ope ab sua durtia auulsam ad veritatis cognitionem hominem traduxit, & cum Ecclesia reconciliauit; illéq; vniuersa culparum omnium cõfessione animæ suæ statum ad optimi magistri pietatis præscriptum composuit. Et, quo

Hæreticum hominẽ morte multandum ad fidem conuertit, & in extremo vicia adiuuat.

quoniam quo tempore in eam lege agebatur, carnifex imperitus minus commodè sua exequabatur ministeria, reus indignè ferebat exacerbati sibi inepti hominis imperitia carnificinam, veritus Iosephus, ne homo iracundus, & recens ad Catholicam pietatem traductus, breui illo temporis momento æternæ mortis veniret in discrimen, castigatum carnificem monet, qua ratione expedite illo munere defungeretur. Ita hominem prouum ad iram, summo in salutis discrimine versantem, in tuto animæ suæ statu, ne excideret, retinuit. Admonitus deinde, qui non esset veritus canonicum impedimentum, notamque à sacrarum rerum functione amouentem? Quia impedimentum illud, respondit, à diuina offensione seiunctum, suis remediis non caret. Anima illa si extremo illo tempore, quod erat in procliu, à suæ salutis statu excidisset, nulla spes supererat illam in omnem æternitatem reparandi: quam ut in eo retinerem, non me pigeret illa notatum labe vitam omnem agere. Factum prima specie reprehendendum, cognita causa, & sapiens, & admiratione dignum iudicatum est. Nec defuit, ut ille dixerat, ad notam abolendam cum suis remediis potestas; tantum in eius animum diuinæ causæ tuendæ ardorem succendebat ipsa, qua perpetuò cum Deo fruebatur coniunctio: ut nò modò nunquam à recto tramite exerraret, sed multa etià cognosceret, quæ non nisi ex ea luce hauriret.

REBUS ad sinum Ianuariensem constitu-
tis, Prætor vrbi ædificandæ, sinuque munien-
do Saluatori Corréa Sala, qui in Eustachij
Salæ demortui locum summus rei bellicæ
Dux successerat, præfecto ad Bahyã se tetulit.
Hostes porrò, quanuis stationibus, & Ianua-
riensi regione deiecti, in sua tamen pertina-
cia hærentes, circa Caput frigidum, ad quod
illorum fines pertinebant, se munierunt.
Est caput frigidum promontorium à loci na-
tura dictum, à sinu Ianuariensi in Orientem ^{Caput fri-}
non ita longa nauigatione distitum; nam à S. ^{gidum.}
Vincentio ad hoc vsque Caput ora Brasiliæ
recto tramite tendit in Orientem, inde in Se-
ptentrionem vertitur. In ipso flexu, inter vi-
cesimum secundum, tertiumque gradum al-
titudinis duo excelsi montes, Austro auersi
curuant litora: hi portus duos includunt,
quorum prior duo habet ostia, aterum Ori-
enti, alterum Boreæ, quem Ernordestem nauig-
antes nominant, obuersum. Portus alter re-
ctà Septentrionem spectat. Regio ipsa mon-
tosa, brasili ligni in primis ferax: cuius maxi-
mè mercis emolumèto Galli negotiatores, dy-
nastæque instructis ad bellum nauibus in hæc
loca nauigant.

Ex hoc promontorio, dum Galli colli-
gendis mercibus dant operam, Tamuyæ Vin-
centianos, aliòsque maritimos fines, maris
oram adlegentes damnis vltro, citroque in-
feredis, accipiendisque in festabant; subitòq;

Eventus admirabilis Christiana mulieris Iosepho diuinitus indicatus.

sæpe aduentu viros, ac mulieres in seruituræ, aut in escam abducebant. Et res contigit, quæ, quanta luce Iosephi animus diuinitus perfunderetur, declarauit. Christianæ mulieres duæ indigenæ sorores erant, ambæ matrimonio coniunctæ: altera in oppido S. Vincentio, altera in vico extra oppidum degebat. Venit vicana intra oppidum ad sororem in opere iuuandam. Lychnos ceratos faciebant, qui in cylindros, aut commodiorem aliam formam conuoluti ad priuatorum nocturnum lumen adhibentur: his enim industriis operæ, & vitæ cultui assuescunt. Inter opus vicana ex liquata cera candelas duas sibi componit; rogata, cur id faceret: vt has, inquit, ad Patrem Iosephum deferam, quibus vtatur ad Missæ sacrificium, quod mea causa offeret, cùm sancta fuero. Id nimirum dicere voluisse videtur; cùm pro fide Christiana ab hostibus interfecta martyrium obiero. Quo id acta spiritu loquuta sit, statuere meum non est. Crediderim certè, ad diuinam in Iosepho declarandam gratiam, ipsam insciam de se prophetico afflatu pronunciasse. Defert ad Iosephum, adiecta ea petitione, candelas suas. Haud ita multo post Tamuyæ, excursionem facta in Vincentianos fines, cùm captiuos alios, tum hanc inter eos mulierem abduxerunt. Hanc adortus vnus è principibus prædonum, vt violaret, adducere nunquam potuit, vt assen-

assentiret : quin virili animo reluctans, contestabatur magna libertate, se Christianam esse, & Christiano coniugio copulatam, nolle diuinam legem violare. Ea constantia offensus Barbarus, ratus se à muliere contemni, magna crudelitate eam interfecit. Illo ipso die Iosephus rem diuinitus edoctus, duabus illis prolatis candelis, ad Missę sacrificiũ preces, sacrasq; lectiones adhibuit, quæ ad cultũ vnus Martyris sunt institutæ: & nomen etiã mactatæ sceminæ, tanquam cælo iam donatæ legitimis locis ritè pronunciauit; cùm tamen regio, in qua illa cædes commissã est, plus triginta leucis S. Vincentio distaret. Rogatus à Nóbrega Iosephus, quænam esset sancta illa mulier, cui Missa cultum exhibuisset illo die, nomen prodidit mulieris, inter Vincentianos notæ pietatis, quam illo ipso die causã diuinæ legis, & pudicitie seruandæ à barbaro Tamuya occisam esse asseuerauit. Haud multo interiecto tempore, multi ex iis, qui vnà capti erant, redempta libertate, inde redière, qui totius rei seriem enarrauerunt.

NON huic dissimile factum alterum, non incommodum visum est, huic narrationi adiungere. Ipso die festo S. Ioannis Euangelistæ, qui tertius est à Natali Christi Domini, Missa *Requiem*, quasi certo homini parètãuit. Id verò absurdum multis visum est. Quare Nóbrega familiæ Præses, licèt sciret nihil temerè in re tanta Iosephum facturum.

Sacerdotè è Societate Laureti in Italia obiisse illo die cognoscit.

fuisse; tamen, ut res palam fieret, quasi factum reprehendens, quærit ex eo in conuentu, cur tantæ Religionis die tã enormiter ab Ecclesiæ ritu exerrasset? Respondit, ea nocte in Laurentano Collegio Societatis in Italia Sacerdotem Societatis obiisse, quem Cõnimbricæ in scholis condiscipulum habuisset; multæ iam inde ab eo tempore probitatis adolescentem, eum postmodum Societatem ingressum, Romam post aliquot annos missum, indeque Lauretũ, aliquandiu in eo Collegio Societatis ministeria exercuisse; se illius animæ iuuandæ Missæ sacrificium eo die obtulisse. Rogat iterũ Emmanuel, ecquid nosset de illius animæ statu? respondit, cœlum ingressam, cum post sacrificij oblationem ad eum locum venisset; *omnis honor, & gloria.*

MIRABITVR fortasse quispiam, cur tã facilitate proderet arcana: id verò nulla fieri leuitate intelligemus, si rē attentius inspiciamus. Primùm, obedientia, & reuerentia erga suum præsidem ista exquirentem; cui nil celandum esse ipse apud animũ suũ statuisset: deinde ex eodẽ fonte, vnde tanta ad eum donorum copia manabat, prodibãt cuncta. Perpetua illa de Deo cogitatio, quã remittebat nunquã; perpetuãq; cũ Deo coniunctio tanto diuinæ lucis fructu occupabat animum, ut in diuinũ lumẽ absorptus nostra hæc non humana ratione, modòq; cogitaret. Inde tãto animi candore, tamq; sincera simplicitate, quæ in diuino lumine intuebatur, ad diuinã illustrandam gloriã prodebat foras.

foras. Eadē mētis in diuino lumine occupatio, & cura illa intēta subueniendi primo quoque tempore animæ opem imploranti locum illi cogitationi non reliquit, posse parivirtute, parique efficacitate cuiuslibet diei oblatum Missæ sacrificium animabus expiatione indigentibus opem ferre.

V R B S interim sanctus Sebastianus strenuè ædificabatur. Nondum confecto opere, nec muniti onibus absolutis, nouus superuenit à Gallis, & Tamuyarum reliquiis tumultus. Onerarias quatuor Galli iam mercibus eius terræ compleuerant, cum eos Tamuyæ rogarunt, vt, antequam discederent, se ad communem hostem bello opprimendum ducerent. Erat hîc homo Brasilius, vir præsentis animo, magnoque bello strenuus, consilio bonus supra captum gentis; fide in Lusitanos, & Christiana pietate cum quolibet optimorū comparādus. Is superioribus bellis multa pro Lusitanis, & Christiana Religione egregia facinora ediderat; magnūq; sibi apud omnes militaris virtutis nomen cōpararat, & magnū sui nominis terrore hostibus iniecerat. Patriū illi nomen fuit Ararig Bohya. Sed Christianū nomen in Baptismo Martinū Alfonso Sosa suscepit à magno Sosa, qui primus Regiis auspiciis in Brasilia rem ordinauit, suis meritis consequutus. Eum rerū fama permotus Medes Sala in expeditionem Ianuariensem iam inde ab ipso belli initio ire iusserat, egregiamq;

Bellum Tamuya iterum suscipiunt, adiuuentis Gallis.

toto eo bello Lusitanorum testimonio operam nauarat; ita vt inter præcipuos duces honestum locum teneret. Confecto bello eum Prætor cum sua cohorte in vico plus minùs leuca vna ab vrbe S. Sebastiano collocarat: ibi eum Tamuyæ Gallorum auxilio adoriri cogitarant; subitòque aduentu captum in suos fines pertrahere; vt more suo festa lætitia eius vorandis carnibus odium exsatiarent. Galli, ne Barbaros, quorum amicitia locupletabantur, ab se alienarent, ipsorum postulatis assensere. Ergo sublatis anchoris, octo minoris aluei nauigiis, canoisque per multis adiunctis, magna imposita Tamuyarù turba, ad Ianuariensem sinum vela dant, & nondum munitis faucibus, sinum intrant; urbemque tutò, ac nullo impediante prætereunt, nullis adhuc ad hostem remorandum in litore castellis excitatis. Erat omnino res periculi plenissima: aduentus hostium improuisus, apparatus timendus, nec cui paribus viribus obuiam iri posset: ac si Gallis pares virtute Barbari fuissent, magnum illo die ciuitas periculum, si tentaretur, adiiisset. Missi tamen tanquam caduceatores, qui itineris causam exquirerent, à Gallis responsum acceperunt, se ad Martinum Alfonso in potestatem Tamuyarum tradendum proficisci. Præfectus Ianuariensium Corréa, veritus si Martinus perfunderetur, ne periculum in urbem verteret, misit ad Vincentianos petitum auxilium; arma,

milites,

milites, & quàm maximum canoarum numerum, apparatusque reliquum quamprimum mitterent. Ipse militibus, quos ad subita quelibet paratos habebat, urbem munit: iubet omnes in armis ad hostium aduentum paratos esse; præsidia, vigilésque disponit: nec minùs de Martino Alfonso sollicitus, eum per celeres nuncios de periculo certiorem facit. Ille confestim cum suis vicum totù vallo cingit, retentisq; tantùm militibus, & Patribus Societatis, qui præliantibus animos adderent, precibus diuinam opem implorarent, imbellem multitudinē procul à periculo iussit facessere, seq; magno animo ad propugnationem cõparauit. Hostes admota ad litus classe, exscensionē faciunt, & tanquam certi de victoria reliquum diei otiosè traducunt, prælio in diem posterũ dilato. Superuenit ex vrbe, vicinisq; locis per noctem Alfonso non magna, nec tamen contemnēda Lusitanorum manus, duce Odoardo Martinio Morano; muraléq; tormētum eneuũ, quem *falconem* vulgò nominant, ad fundēdos in hostes lapides, ingenti canõa aduectum noctis silentio, hostibus nihil sentiētibus, opportuno loco collocat. Exhilaratus Alfonso hoc subsidio, letusq; ea sibi, quę à tã beneuolis amicis sperasset, cõtigisse, multa grati animi significatione gratias egit Lusitanis: inuocatõque IESV, ac S. Sebast. nomine, suos ad præliũ hortatus, iubet vallum rescindere, & in hostes, antequam aciem instruant, eruptionem facere;

subitòque impetu , & ducis dicto, & Lusitanorum exemplo inflammati imparatos hostes , ac semisopitos acceduntur. Onerariæ propiùs iusto ad litus appulsæ , sub ipsum pugnae tempus , æstu refluxente, grauatæ mercibus , aquæ breuitate laborantes fluctuabant. In eas falco lapidum procellam euomens, multos è nautica turba , tum intra naues ipsas, tum sparsos in litore partim exanimat, partim grauiter afficit. Barbarorum acies etsi aliquandiu conferta multitudine fortiter restitit , impressionem tamen tum Lusitanorum , tum Alfonsoianorum non ferens, tandem terga dedit. Nostri insequuti magnam eorum stragem ediderunt, non magno suorum damno. Onerariæ inde , æstu statis horis redeunte , iustam aquæ noctæ altitudinem, malè acceptæ, ac multis de suis amissis, in album se recepere. Barbari malè multati ex fuga, ægrè suis nauigiis , canoisque conscensis, fractis animis , vinctisque accisis , vnà cum onerariis Caput frigidum reperierunt ; & qui armati è suis finibus exierant , vt Martini Alfonsoi membra deuotarent, ingentem suorum numerum per Martini campos stratorum sens , volucribusque vorandos reliquerunt. Galli, restis, quas prælium afflixerat nauibus, cum his mercibus in patriam renauigarunt. In graui, formidolosòque bello paucis Lusitanis, Alfonsoianisque indigenis perfunctis , regio tota

me

meru liberata est. Vincentiani interim, cognito Ianuariensium periculo, vt in re subita, ea qua par fuit celeritate, satis firmum armorum subsidium, cum apparatu, quem Correa petierat auxilio sociæ ciuitati misère: quos cum paratos ad iter Iosephus Anchieta vidisset, precatus est Deo bene iuuante proficisci: sed illorum prædixit auxilium fore superuacuum, quòd illo ipso die hostes suo discessu liberum sinum reliquissent; quòd ita factum esse copiarum eò profectæ compererunt. Atque id ille nulla humana via scire potuit, cum sancto Vincentio leucis quadraginta sinus distet Ianuariensis. Hac clade attriti Tamuyæ, priorèq; deturbati in portum alterum Septentrioni obuersum se receperunt, quem Petram domum nominant.

Prædicit Iosephus hostes eo die sinum Ianuariensem liberum reliquisse.

Clades Tamuyæ.

RELIOVA multitudo mediterranea latè incolebat: ibi etiam sæpius è nostris excursionibus, minoribusque bellis eorum accisæ vires: tum vt ne reualescerent, tum vt ne maritimæ oræ, ac finibus infesti essent. Et cum ad eos bello laceffendos, superbiamque in ingendam viginti à Vincentianis finibus leucis cum sua cohorte Georgius Ferreria profectus esset, Iosephus in oppido Sanctis palàm denunciavit, nostros eo die vicum Barbarorum, nullo de suis desiderato, expugnasse; posteroque die sub noctem venturos eius victoria nuncios; idque ita contigit. Alio tempore Vincentianæ coloniarum Præfectus Hieronymus

Victoriam de Tamuyæ absens cognoscit, ac denunciat.

Leitanus cum magna militum manu in eorum fines inuasit, trigintaq; leucas progressus bimestri ferme tempore ibi hæsit, cum interim nuncij nulli perferrentur. Suspensis omnium animis, Iosephus eodẽ in oppido Sanctis, inter dicendum ad cõcionem repente obticuit; manũq; oculis obtenta, po: aliquantam silẽtium, quasi ad se rediens: Pronunciemus, inquit, singuli orationem Dominicam, Angelicamq; salutationem, gratias diuinæ Bonitati agẽtes de victoria, quam hodierno die de Tamuyis hostibus, nostris militibus concessit. Atque ita eo die contigisse victores, cum domum rediẽre, testati sunt. Sed his quasi excursionibus hostium vires rerusæ, nondum fracta contumacia: nam à Ianuariensibus, Christophoro Barrio primũ duce, magnis cladibus afflictis, anno tandem 1575. duce Antonio Salema, colonix Ianuariensium Præfecto, magnis copiis in eorum fines adductis, occisione deleti sunt, paucis seruatis, qui Christiana fide suscepta, (& hi videntur, qui initio Nóbrega, & Iosepho interpretibus, pacem cum Vincentianis factam seruauerunt) in vicis S. Laurentium, & S. Barnabam, circa sinum Ianuariensem translati sunt, & Patrum Societatis I E S V institutioni, vt alij Neophyti, traditi. Atque hic tandem post viginti circiter annos belli Tamuyani finis fuit.

*Belli Tamuyani finis
anno Domini
1575*

DEGEBAT interim S. Vincentij Iosephus, Societatisq; ministeria solito cum fructu exercebat,

cebat, cum magnum vitæ periculum adiit, è quo vix credi possit sine diuino miraculo seruatum esse. Milites duo magnæ in rebus bellicis auctoritatis, ingenio præferoci, ob aliqua commerita, legum pœnam timentes, cum suis familiis in mediterranea secesserant, seq; ab Barbaros hostes communi consilio contulerant; & erat metus, ne hostium instructi multitudine Vincentianam coloniam infestarent: ad id periculum auertendum, statuit Iosephus ad eos se conferre; atque, impetrata delictorum venia, eos ad suos reuocare. Iuit cum eo Vincentius Roterigijs, & pauci præterea comites auxilio: iter flumine faciebant, lintre, seu, vt illi vocant, canoa vehebantur ex cortice trabis vnus confecta. Sunt hæ agiles quidem, & tutæ ad faciles nauigationes, sed quæ leui fluctuatione agitata, mersæ deprimantur; quo carent incommodo, quæ ex solida trabe excuantur: nam eæ si quo casu mergantur, vndarum victrices enatant. Perfoluebant inter nauigandum Patres sacram eius diei psalmodiam, neq; ita longè aberant à loco, quem petebant, cum lintre in abruptû fluminis alueum aquarum impetu prouectus vnâ cum vndarum ruina è cataraçta in subiectâ fossâ cadês demergitur. Omnib. nâdo ad ripâ appulsis, solus Iosephus imperitus natâdi considerabatur; & multa erat aquarû altitudo. Venerat in eo comitatu Brasilus homo robustus, & natator egregius. Is dolore & cômiseratione

*Vt milites
duos trans-
fugas ad
suos reuocet
vita pericu-
lum adit de-
mersus in
flumen.*

eius,

eius, quem tantopere diligebat, se dimitit in flumen; & cum urinando diu conquisitum non reperisset, emerit ad respirandum; dolorisque impatiens iterum se demittit; diuinoque Numine eius oculos regente, videt hominem in medio alueo sedentem, quem lacinia apprehensum extrahit incolumem cum propè semihoram hæsisset in aquis, semper suæ mentis compos, trium rerum, ut ipse postea narrauit præcipuè memori, I E S V, M A R I Æ, & ne de flumine biberet. E tanto periculo seruatus, cum ægrè respirasset, madida veste, ut è flumine extractus erat, pedibus iter cum aliis capessit: neque habuit ne sudarium quidem, quo inter corpus, & indumenta inferto vix vestis humorem, frigusque arceret; quin cælo pluuio eos nox oppressit. Nō ignis, non cibus suppetebat, neque tectum, quò se reciperent, occurrebat: iter inuium, altis dumis, vepribusque obsitum, ut ne semita quidem gressibus locum aperiret; & manibus erant ramusculi ad ingrediendum reflectendi. His difficultatibus præpediti, diuina eorum iter regente providentia, in hospitia eorum, quos quærebant, inciderunt. Illi tantæ calamitatis spectaculo permoti, ingemuerunt, statimque mutata mente, ad Patrum pedes abiecti præteritorum errorum veniam postularunt; dolentes maximè suorum delictorum pœnas homines immerentes tam graui incommodo luisse: eosque exceptos perbenignè ex tantis

rumnis recrearunt. Non difficile fuit peccatum suum vltro profitētes ad sanitatem reuocare, præsertim fide publica commissorū impunitate impetrata. Patres igitur cum suis familiis S. Vincentium sequuti suis ciuibus se reddidēre. Ita diuina ope per Iosephum & illi ab iniuria inexpiabili reuocati, & colonia à periculo grauissimo liberata. Hæc ferme circa illa tempora, quibus Sacerdotij caractere Iosephus est insignitus, cōtigēre. Dicebat præterea, vt Sacerdotes alij ingenio, & doctrina instructi, ad concionem. Eius sermo è pectore prodibat pleno magis pietatis, diuinorumque sensuum, quos ex perpetua cum Deo consuetudine hauriebat, quã doctrinæ librorum lectione comparatæ: etsi hanc in primis studiosè adhibebat, sed quam Spiritus dulcedine, qua plenus erat, condiebat; vt doctrinæ robur, & nerui penetrarent ad mentem. Morata oratio spiritali iucunditate se ad animum infundens, homines ad mentis compunctionem lacrymâsque sensum commoueret; & eos ad detestanda vitia, virtutésque amplectendas, in primisque ad Dei cōiunctionem per Sacramentorum vsu expetendam induceret. Sententiæ suo pondere robustæ, & efficaces non in concionibus modò, sed in priuatis etiã ipsius de Deo colloquutionibus, animos quamcunque vellet in partem, permouebant. Licet breue totius generis exemplum ex fragmentis nonnullis eius epistolarum agnoscere, quæ ad

Qualis fuerit dicendo ad concionē.

cem nostræ narrationis sunt adiecta. Fœmina nobilis & grauis in concione illius oratione ita afficiebatur, vt diceret, Spiritum sanctum P. Iosepho verba in os inferere, non secus, ac columbam in pullorum suorum guttur alimētum. Gaspar Sampereſius Societatis Sacerdos iuratus testis dixit; cùm Iosephus in Præfectura Spiritus sancti in templo Societatis ipso Pentecostes die concionem haberet, vidisse se passerem Canarino similem ad dicentem aduolasse: ac sinistrio eius humero familiariter insedisſe, quem cùm blandè inter dicendum ab se repulisſet, ipsum tamen iterum rediſſe. Non est credendū, non ad testimoniū summæ innocentie homini item innocenti dandum tantæ religionis die, inter eam actionem, quæ potiùs auein abigeret, quàm inuitaret, hæc signa Deum ostendiſſe. Ipse Episcopus Petrus Leitanus, tanta auctoritate, & sapiētia vir, ita illius sermone tenebatur, vt dicere solitus sit, faciliùs se huic vni Canarino, quàm reliquæ doctorum virorum multitudin: auscultaturum. Nec tamē ille perpetuò harebat affixus concioni: sed subinde suscipiebat ad Neophytorum, Barbarorumque vicis excursions. Quo ingenere non erit inutile, vt alia multa vniuersè cognouimus, ita etia quod ad hæc rem pertinere, ac curare nonnulli resplicare.

STATAS sedes & fixas Societas IESV habet in Brasilia septem in oppidis, & vicis decem: his rursus loca alia minora cum suis Ecclesiis

Passer dum dicit ad concionem illius humero insedit.

Episcopus illius sermone tenebatur.

Duo excursionum genera ad Brasiliolos eruditio de.

suis, domiciliisque, quibus pro tempore Patres
 diuersentur, attribuuntur. Ex his sedibus
 septemdecim duo ad Brasilos erudiendos pe-
 regrinationum genera suscipiuntur: nam aut
 Neophytorum pagos, vicósque sibi notos,
 quos diximus suis quemque sedibus attri-
 butos peragrant; aut in Barbarorum fines
 centum, plus etiam interdum leucas intra
 mediterranea se penetrant. Hæc omnium du-
 rissima, & crucis fructibus refertissima pro-
 uincia est: non labor, non fames, non sitis,
 non lassitudo, non itinerum asperitas, non vi-
 ræ discrimina, non denique ærumnarū genus
 vllum desideratur. Nullum solatium, leuamē
 nullū, nisi quod ex re diuina bene administra-
 ta proficiscitur. Adhæc incolarum duritia, as-
 peritasque, quasi laborum condimentū deuorā-
 da. Per has asperitatū delicias veri Crucis ama-
 tores, homines aduenæ, & ignoti ignota & in-
 hospita loca percurrentes, oues errantes ad
 Christi pascua compellere, & Euangelij pro-
 ferre fines diuino fultri auxilio contendunt.
 Quæ omnia incommoda studiosi venato-
 res animarum, tanto animi ardore subeunt,
 vt minùs agidè expeditiones illæ expetantur,
 quæ non fuerint harum asperitatum quasi
 acidi succiacrimonia conditæ.

*Peregrina-
 tiones ad in-
 fideles ærum-
 nosa.*

H O R V M laborum fructus est, quam-
 plurimos ad cognitionem, culturamque sui
 conditoris adducere: nec culturæ malignè
 prouentus respondet; siquidem plantatio-
 ni,

ni, irrigationique incrementum dat ipse Deus. Sunt porro alia quasi statæ, & quotidianæ ad Neophytorum vicos, aliósq; cætus Ethnicorum in finitimis pagis excursions, quæ & minùs ærumnosa sunt, & spe fructus certiore suscipiuntur. Iis & Baptismo iam affecti ad maiorem pietatem excoluntur; & qui alieni sunt à fide, ad Christianam pietatem inuicantur. Est in his instituendis certa descripta ratio. Manè cum prima luce signum datur ad salutationem Angelicam; haud ita multo post conueniunt ad Missæ sacrum, sub sacrum Christianam doctrinam ipsorum lingua, & inter Catechismum solemnes preces vnâ omnes edocentur; inde ad suum quisque opus dimittuntur.

Brasili Neophyti quæ ratione in suis vicis instituantur.

HÆC fere omnibus in locis, vbi aut Catechumeni, aut rudiores adhuc Neophyti instituantur. Quibus autem in locis Societatis Patres residet, & maior est vitæ cultus inductus, post salutationem Angelicam ante Missam pueri, puellæque ad templi fores seorsim in choros distribuiti, alla voce alternatim rosarium decantant. Initium illo quasi prologo faciunt pueri: *Benedictum, & clarificatum sit sanctissimum nomen I E S U*. Quibus per antistrophen puellæ respondent: *Et sanctissima Virginitas Maria matris eius, nunc & semper. Amen*. Inde alternantes choro rosarium modulationem aggrediuntur: absoluta quaque decade, interponunt laudem: *Glor. & Patri*. Decurra tota percontide, ad Missæ sacrosanctum sacrificium

se vn^o cum aliis componunt. Hæc cum aliis in locis, tum præcipuè in vicis, qui ad coloniam Spiritus sancti pertinent, quotidiana sunt. Missam brevis explicatio sequitur Catechismi ipsorum lingua, communis omnibus: qua breui absoluta discedunt reliqui, pueri ad scholas suas se recipiunt; & pro ætatis gradu, alij legendo, musicis alij exercentur, tum Gregoriano cantu, tum harmonico. Non pauci etiam maiores, minorésque tibias, quæ *flauta*, & *ceramia* vulgò nominant, ad symphoniam inflare assuescunt. Quo deinde artificio diebus festis Ecclesiæ sacra exequutio, & supplicationes, cum traducuntur, exornantur. Vespere porrò hora quinta pomeridiana, rursus dato signo ad Christianæ doctrinæ concionem euocantur; explicaturque iis pars altera Catechismi. Absoluto Catechismo, pueri supplicatione ab Ecclesia ad Crucem vsque non inde longè consecratam pio cum cantico procedunt, pro animabus noxarum reliquias purgantibus supplicantes. Atque hæ quotidianæ, vsitataque exercitationes in vicis, minoribusque Neophytorum Ecclesiis, vbi Societas sedem habet. Sunt & aliæ præterea, si minùs assiduæ, non minoris tamen momenti, fructusque. Infantes recens nati baptizantur: adulti Catechumeni instruuntur ad Baptismum, Baptismo expiari ad matrimonium Christiano ritu obeundum; illorum patrocinium susci-

*Qua ratione
Brasilii se
comparent
ad Eucharisti-
am perci-
piendam.*

*Brasiliorum
Christiano-
rum consue-
tudines.*

pitur, dantque operam Patres, ne quid de ip-
sorum libertate minuat. In morbo eorum
curationem suscipiunt, sacro oleo, cum ad ex-
trema veniunt, inungunt, defunctorumque
Ecclesiasticam procurant sepulturam. Tum
ex vniuerso cœtu deligunt, quos multis hor-
tationibus, præceptisque ad Eucharistiæ per-
cipiendum Sacramentum præter festum Pa-
schæ diem, instruant, viros, fœminasque. Et
cum sunt ad communionem admittendi, pri-
die eius diei circa vesperam, quies agitur inter
eos: neque fere euidquam iis maiori curæ est,
aut sermo de re alia, nisi qua se ratione com-
parent ad sacrosanctum percipiendum Christi
corpus. Ipso die vnâ omnes manè communi
conuentu sacram mensam ineunt, dieique
maximâ partem in tēplo precibus traducunt.

ET, vt aliquid de illorum consuetudine
dicamus, terram colere iamdudum qui Chri-
stianam Religionem suscepere, assueuerunt;
& operam etiam varia ad ministeria locare,
mercedem capere, rem cogere, & parta tueri
didicerunt. Vtuntur etiam viri, fœminæque
indumento: fœminæ veste candida supernè
circa collum adstricta, indèque ab humeris
laxa, sinuosaque ad pedes vsque defluente
vtuntur; itaque conformata, vt & decoro ser-
uiat, & elegantia: comam vittis colligatam
circum caput colligunt; manibus sertum glo-
bulorum ad orandum præferunt. Viri quam
quisque nactus est laciniam, ea fortuito cor-
pus

pus aduelant. Diebus verò festis, & quoties ad Ecclesiã conueniunt, vestitu cultiore prodeunt, ornatu fere Lusitanico, & militari. Galeris suis tela holoserica subsurus, calcei, caligæ, manicaque eius quem quisque colorem adamauit; amictus reliquus nobili ex panno Lusitanico, Hispanicòve. Et hæc ij præcipuè, qui præter ceteros sunt ad humanitatem promiores. Studiosi etiam sunt colendæ pietatis: multum Christi nece, & doloribus afficiuntur; cuius rei causâ & frequentes conueniunt ad templũ, quibus diebus ea de re sermones explicantur; & multo cum feruore corpori flagella admouent, sacrisque hebdomadæ sanctæ diebus magna cum Lusitanorum admiratione supplicationes flagellantium traducunt. In quibus sæpe videre est etiam teneræ ætatis pueros pro modulo studia parentum æmulari. Hæc in oppidis, vicisque in quibus Societatis Patres resident, & ad quos peregrinantur inter Christianos instituta promouentur. Hoc quoque Apostolicæ vitæ genus, cum à concione vacua illi tempora dabantur, diu exercuit Anchieta: & cum pedibus iter faceret, maximam noctis partem precibus insonnem traducebat. Accidit per sæpe inter peregrinandum, ut cum superueniente nocte, nullo per ea itinera diversionis, iugum Nomadum more ipsæ cum comitibus raptim sibi suis manibus construerent, obseruato tempore quo maximè somno consopitos comites

Studia pietatis Brasiliorum.

Iosephi peregrinationes ad Brasilios erudienas.

arbitraretur, è tugurio exiret ad orandum; idque sæpe ab ipsis comitibus obseruaretur, & post aliquot horas ad modicam quietem se in tugurium referret; sæpèque antequam alij euigilarent (erant enim illi somni breuissima tempora) iterum prodiret ad orandi cursum repetendum. Et cum loca alia obiret frequens, tam in primis peculiarem terræ tractû sibi legit, quem ob copiosam messem animarum, & meritorum sibi paratam segetem suam Peruuium appellare solitus erat. Infra S. Vincentium litus ad octo, decemve leucas in Austrum excurrit. Solum asperum, herbis, virgultisque omnibus prorsus detonsum, aliquibus tantùm fluuiis, riuisque in mare tendentibus intercisum, multis etiam balænarum cadaueribus, ossibusque repletum, quæ tumescente mari, præsertim nouilunio, aquarum multitudine laciuentes, terras adnatant, sæpèque æstu sic uento in litus eiectæ, refluxu salo in sicco destituuntur. Tendit tractus ille spatiosam in planiciem, lapideam totam, omni plantarum germine erasam. Hęc gentis vocabulo Irannia nomen habet, quod ipsorum lingua *pratum saxum* sonat. Vicus ibi est, qui Lulitanis Conceptus nominatur, à nobili conceptæ Virginis templo, quod multa ibi ueneratione colitur. Gentile saxei prati nomen, uti loci natura eadem, ita cum litore toto commune factum est. Ea solo durities, & cautibus asperitas est, ut ferratæ plaustris

Irannia.

rotæ, quantois pondere onusti vestigium non imprimant. Addita etiam occulta inimica vis, ut non magno itinere confecto, incedentium plantas, quanuis soleis firmissimè munitas, lacerare, ac dissoluere videatur: eandemque & boues, & iumenta alia, pecudèsq; sentiant asperitatem. Hæc tamen itinera nudis pedibus, quod illi in itineribus solemne erat, Iosephus eius victor incommodi assidue terebat. Habet hoc asperum litus mare ad læuam, ad dexteram, cum arenosas sylvas præterieris, terras introrsus recedentes ad montes vsque non longo tractu in Occasum diffitos: mite ibi solum, & culturæ obtemperans; multa ibi Lusitanorum latifundia, qui cum suis familiis, & indigenarum seruitiis in ipsis prædiis habent domicilia; prouentûque agrorum lucra exercent suo. Hæc Piratiningæ cæpestria esse necesse est, quæ supra Europæis terris quàm simillima ab agrestibus ferme Lusitanis culta tam felici prouentu fruges fundere commemorauimus. Et licet vici, conuentûsque per agros nulli sint; sed circa Conceptionem tantum non infrequens vicus, seu oppidulum; est tamen in illis prædiis ingens sparsus animarum numerus ad culturam opportunus. Hos tum Lusitanos, tum Brasilos non minore diligentia, quàm ipsi prædia, Iosephus suscepit excolendos: eandemque curam, diligentiamque in ea excolenda vinea Vincentiani Patres

continuarunt: nec culturæ fructus, quæ Dei Bonitas est, respondet malignè. Ex multis, quæ inde Iosephus animarum lucra retulit, vnum admiratione dignum, & cuius haud facilè simile reperias exemplum, non præteribo, ex quo diuinæ Bonitati laudes reddantur, quæ admiranda planè ratione Ethnicum hominem ad suæ prædestinationis finem adduxit.

*Senem igno-
rum in sylua
reperit, cate-
chizat, bap-
tizat, mor-
tuum sepe-
lit.*

Obibat Iosephus de more suam hanc prouinciam, cum à comitibus digressus solus in syluas penitus intrauit, nullo certo consilio, nulla ei subita rei nouæ oborta cegitatione, sed quasi alterius manu duceretur in senem incidit Brasilum, humi abiectum, atque arbori applicitum. Is Patrem ad se adeuntem his vocibus compellat. Perge huc adire, iamdiu enim hîc tibi præstolor. Querit ex eo Pater, quinam sit, quaque ex terra, vicôve eò venerit. Respondit senex, patriam suam mari imminere; aliâque adiecit, ex quibus Pater intellexit, ipsum neque ex Itanniensibus, neque è Vincentianis finibus; neque ex tota ora Brasiliæ, in qua versantur Lusitani, sed ex remotioribus terris, fortasse circa flumen argenteum, aliisve Australibus partibus infra tropicum (nam Brasilico loquebatur idiomate) vel ministerio suprâ quàm humano eò translatum, vel diuino aliquo monitote, ac duce suis gressibus venisse; ex quo labore, & ætate fractum ibi quieuisse, diuini promissi fidem expectantem. Quæsiuit rursus Pater, quid

ed venisset, & quid sibi quæreret? Respondit, vt rectam vitam percipiam. Hoc loquendi modo diuinam legem, & iter ad salutem intelligunt Brasili. Cùm multa de eo exquisisset; accuratèque vitæ genus per omnes ætatis partes perscrutatus, omnia illius facta, cogitatæque excussisset; cognouit ipsam nunquam plus vnã coniugem habuisse, nunquam bellum, aut arma nisi sui defendendæ causâ suscepisse; denique omnibus subtiliter, minutatimque perpenis, statuit apud animum suum Pater, hominem illum nulla vnquam lethali culpa naturæ legem violasse; vt verissimum illud esse credamus, quod de id genus hominibus, integerrima vitæ innocentia in infidelitate viuentibus sacræ nos docet interpretes doctrinæ. Cõperit præterea hominem naturæ bono magna præditiõ cognitione rerum pertinentium ad animum, æqui præsertim & iniqui: tum etiam ipsius naturæ auctoris. Et, cùm multa de veræ Religionis mysteriis illi Pater exponeret, subiiciebat identidem; se intra animum suum ita sensisse, sed expromere nescisse. Ergo satis instructum, labore, & ærumnis itinerum, ætatèque confectum, quoniam solutio instabat, aqua pluuiã ex carduo collecta (nulla enim alia in arenis illis suppetebat) baptizauit, Adamumque illi nomen dedit: qui tam diuino affectus beneficio, operante intus virtute Sacramenti, diuinæ in se gratiæ sensiens charismata, oculis,

manibusq; in cœlum sublatis, læto vultu diuinæ Bonitati primùm, tum etiam Patri gratias agit; & quasi expetiti voti compos, cum superesset nihil eorum, quorum illuc causâ diuino ductu venerat, omni solutus cura, animam sacro lauacro expiatam, in ipso primo suæ regenerationis vestigio Deo reddidit, Patre abeunte stans precibus de more commendante. Corpus exanime Pater sacris adiunctis precibus sabulo sepeliuit. Illud aliquando forrasse diuina prouidentia, & dies in lucem proferet: neque enim locum in inuia sylua, & arenis indigare facile fuit. Hęc peregrè cum rediisset, ipse postea narrauit. Nec mirum certo, & prædestinato diuinæ mentis consilio sancti viri precibus de gentis illius salute solliciti, & innocentis animæ integritati datum, vt res, quæ fortuitò fieri videretur, tam certo, & nec aberranti euento eo temporis articulo transigeretur.

Senem alterum baptizans lepra mundat.

VIDETUR eodem prædestinato Dei consilio & alius ad Christi gregem item per Iosephum euocatus. Incidit hæcne, an alia in ora incertum, in Ethnicum hominem indigenam, fœda admodum lepra maculosum; quem cum diligenter Catechismo instruxisset, baptizauit: baptizatus vtraque lepra, & animi, & corporis mundatus est. At, cum neque quo loco, neque quo id tempore factum sit, liqueat, quoniam cum his excursionibus similitudinem habet nonnullam,
non

non incommodum visum est hoc loco recensere.

IN hac eadem Itanniensi ora alio tempore dum iter faceret, Stephanum Riberium colonum Piratininganum tunc puerum in comitatu suo habuit; cumq; ex eo quæssisset, ecquid in canistro haberet esculenti? negantem in Deo spem habere iussit; ipsum famulis suis escam præbiturum. Prædixit breui piscem se reperturos in litore, sed minimè edulem, paulo post alterum edulem, quem in canistrum coniectum in cibum vtrique elixabit. Ita prorsus euenit: haud ita multo post in paruum balænae pullum inciderunt, accessu maris illuc eiectum, & in sicco destitutum; quo omisso, paulum progressi mugilem nacti bene gradem in canistrum recondunt, itinerèq; continuato anum indigenam inueniunt magno aheno marinam aquam, ad sal conficiendum excoquentem; puer demissum piscem cum canistro in ahenum in prandium decoxit. His monitis puerum ad spem in Deum defigendam erigebat. Id iam grandi ætate post Iosephi mortem magno affectu pietatis ipse Riberius narrauit.

*In itinere
Itanniensi
duobus miris
eueniunt.*

ISDEMITINERIBUS per Itanniam alio tempore aliud non minùs mirum contigit. Proficiscebatur cum fratre vno comite, & Lusitano puero Damiano Acosta, cognomento Fabella; cum iam octo circiter leucas conficissent, petit Pater à fratre comite Breuia-

nium ad horarias preces perecurrendas : tum frater suam socordiam reprehendens fatetur se illud sancti Vincentij reliquisse : hoc loco Fabella se rediturum ad illud afferendum profitetur. Pater certus sua in Deum fiducia, eius sibi auxilium non defuturum, puerum redire non permisit, compendio suæ spei tantum redimens incommodum. Confecto itinere Ecclesiam ingressi, persolutaque de more pia Numinis, & sanctorum Cœlitum salutatione, Patrem vident ex altari Breuiarium accipere, ex eoque debitas exoluere preces. Quibus absolutis, Breuiarium comiti reddidit, adiecto monito; posthac ne sis obliuiosus. Quod acceptum frater, agnouit illud ipsum esse, quod ipse sancti Vincentij reliquisset.

Panthera.

SOLITVS est etiam pagos alios obire. In colonia Ianuariensi, montibusque ad Caput frigidum pertinentibus pantheræ versantur, atque ad vsque litora descendunt. Dum hæc loca solito cum comitatu peragraret, nocteque oppressi mapale sibi de more extruxissent, curatisque corporibus cæteri quiescerent, noctis silentio Pater more suo ad agendum cum Deo è tugurio egreditur, longoque interuallo rediens racemos, seu corymbos pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant, accipit; easque foras proiicit, Brasilico loquens idiomate: Capite vos, ô meæ, dicebat, portionem vestram. Rogatus à fratre, qui illi co-

mes

mes erat, cuiam bananas id noctis proiecit-
set. Meis, respondet, illis sociabus. Mane facto
duarum pantherarum vestigia humo impressa
apparent, quæ illi noctu oranti assederant;
peractoque spatio orandi ad vsque tugurium
redeuntem prosequutæ erant. Diuino utique
instinctu hominem ab omni humana labe pu-
rum, & diuino charum Numini, pro captu
sentientes, ut animantes aliæ adamabant. Vi-
detur demum è Vincentiana in Spiritus san-
cti coloniam translatus, & in vno è vicis ei Ec-
clesiæ attributo sedem habuisse; nec tamen ab
instructione Brasilorum, eorum vicos pera-
grando vnquam destitisse.

ITER cum indigenarum comitatu facie-
bat, vipera illis obiicitur in itinere (est autem
huic colubrorum generi veneni virus supra
quàm in Europa notum sit, teterrimum) ea
conspicua comites terrore percussæ diffugere.
Reuocat illos Pater, iubetque viperam ad se
venire: parat illa, eamque apprehensam sedes
sibi collocat in gremio; manûque demulcens
occasionem cepit multa de diuina potentia
disputandi, naturam nullam esse demonstras,
quæ non hominis imperio obtemperet, nulla
re diuinam legem violanti. Longo sermone in
hanc sententiam absoluto, multisque moni-
tis indigenas ad Christianæ legis obedienciam
adhortatus, viperam sua benedictione affectâ
placidè ab se dimisit. Aliam item viperam alio
in itinere obuiam habuit, qua exterritus co-

Vipera.

Vipera al-
tera.

mes

mes pedem referebat: sed reuocatus à Patre fugam continuit. Pater viperam pede calcaram, veluti subsannans, vt se feriret, & iniurias conditori suo factas vlcisceretur, horrabatur. Illa collum erigens caput huc illuc flectebat innoxia. Ita sua in Deum fiducia comiti præluces, ad mentem in Deum defigendam, eadem ratione, qua alteram, monito adiecto, ne cui hominum noceret, abire permisit.

VITÆ

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER TERTIVS.

Oc peregrinationum genere Iosephus Anchieta Brasilicas oras peragrado excolebat, cum ad domum Spiritus sancti literis Sacerdotis eius, qui ibi præerat, ex itinere reuocatur. Ibat eadem peregrinatione cum ipso Sacerdos alter, qui dixit eò se vocari, vt illi domui præfret, cum eius rei nihil ne per vmbra[m] quidem ex literæ continerent. Eò cum venisset, literæ Præsidis Prouincialis ei redduntur, quibus iubebatur ei familiæ cum adiunctis sedibus præsidere. Suscepto familiæ regimine, & certa illi tandem sede constituta maior copia suppetiit omnibus illius virtutes obseruandi: nam, cum antea peregrinationes huc illuc hominem traherent, vix vnus, aut alter è Societate, paucique præterea indigenæ, itinerum comites assumpti tantarum rerum spectatores

Domui Spiritus sancti præficitur.

*Orandi Deū
assiduitas.*

ctatores esse potuerunt. Nunc verò factus assiduus, vt ita dicam, inquilinus, familiam omnem, multosque præterea ciues eorum, quæ in ipsum Deus contulerat, bonorum oculatos testes habuit. Ac primùm quidē orandi Deū, diuinæque cogitandi assiduitas, quam semper tenuit in priuata vita, multo in eo fuit in regendi munere distento intentior. Nam, præter stata tempora ei exercitationi attributa, maximam noctis partem, quod illi toto vitæ tempore perenne fuit, cum Deo transigebat, nunc inambulando, semperque detractis calceis, ne strepitu pedum aliorum quietem interturbaret; nunc flexis genibus, aut in templo, aut in aliquo domus recessu. Hæc noctu: interdium, præter quotidianum Missæ sacrificium, quod offerebat ipse, aliis quoque Sacerdotibus sacrificantibus, nixus genibus intererat; idque illi, quandiu sedi huic præfuit, & antea in vico alio, vbi tribus cum Sacerdotibus versabatur, quotidianum fuit. Et quidquid ageret, siue magnum, siue paruum, in rebus omnibus, omnibusque temporibus Deum præsentem intuebatur. Ita enim cum hominibus agebat, vt cum illius æquitas, humanitas, comitas nullo loco desideraretur, sua tamen dicta omnia, cogitataque è Diuinitatis pectore haurire videretur: qui, cum à rebus gerendis, atque ab hominibus se recepisset, nūquam nisi in diuinarum rerū cogita

*Perpetua e-
ius de Deo
cogitatio.*

gitatione defixum deprehenderes. Nullus erat locus, nullum tempus, nulla occupatio, nullum otium, quod à cogitando de Deo eius animum auerteret; vt non Dei præsentia, sensuque perpetuò vbique frueretur: in mensa sæpenumero cibi oblitus, aut cum Deo loquebatur, aut ex intimo pectore suspiria in Deum, tanquam hamentata iacula intorquebat. Solitus est id sæpe dicere; nullam rem nos abducere à perpetua, continentique de Deo cogitatione, nisi desidiam nostram, quòd parum providi sumus: de que se dixit sæpius in sermone, nullas & alienas cogitationes impedimento sibi esse ad perpetuam earum rerum meditationem, quas sibi ad mentis spiritalem exercitationem proponeret. Sæpe eum domestici, cum pro re nata ipsum adirent, in medio pavimento pronum in genua viderunt; iunctis manibus, inflammato vultu, oculis clausis, subinde que diductis, atque in altum defixis, ex imo pectore suspiria edentem; identidemque nomina cruciatuum Christi Domini pronuntiantem. Quin etiam per noctem inter quietem, cum præsertim peregrinaretur, auditus est cum quadam pedum suppositione eadem nomina pronuntiare. Genibus ex assidua orandi consuetudine callos obduxerat, eaque longo pressu exasperata, discissa cuti, rimas egerant. Et quando per occasionem regiminis aliis dedit facultatem ipsius virtutes maiore cura observandi, cum de orationis dono dixerimus,

*Mortificatio
illius & vi-
ta asperitas.*

& dicenda adhuc alia supersunt, quæ reddentur locis suis, antequam ad eius actiones veniamus, nonnulla de vnanimi orationis forore, & indissociabili comite mortificatione dicamus; tum ea, quæ corporis appetitiones, tū ea, quæ animi elationes, motusque prauos refrænat. Asper fuit in seipsum, sui que corporis feuerus domitor: ieiunia, & flagra erant ei familiaria, ad cubitum non linteum, non stragulum vllum adhibebat; sed cum indumentis somnum capiebat, quò ad orandum Deum euigilaret expeditior. Si quis aliquando è domesticis ægrotaret, postquam ad necessaria ei ministeria aduigilarat, eo quieti tradito, nudo alicui asseri ad cubabat, calceis, vno in alterum inserto, capiti pro cervicali suppositis, neq; vnquam, nisi morbo coactus, lecto decubuit. Ferunt eum in Vincentiana sede cum ibi præesset, è Spiritus sancti sede eò translatum, in angulo domus spinosorum virgultorum fascem habuisse, cui caput acclinaret, corpore pauimento porrecto, cum fessus à nocturna precatione somnum repetere cogeretur. Et cum aliorum commodis prouidè, accuratè que prospiceret, sui tamen fuit neglector egregius. Nihil omnino, quò ad cultum attinet, penes se habere voluit, nisi quibus amiciebatur indumentis, iisque detritis, ac rotius domesticæ vestis deterrimis. Et quandiu priuatam vitam vixit, non illi scriniū, non arcula, non cista, immò verò ne pugillaria qui-

Charitas eius erga ægros.

Eius paupertas.

quidem nudo in cubiculo fuerunt. Ac si quando opus essent, accepta quasi ad tempus, quandiu illi essent: vsui, retinebar, postmodum vnde accepit erat, referebat. Quæ scribebat, facillè aliis largiebatur: siquid vero maioris momenti aut ad vsam, aut ad memoriam seruandum esset, id apud Præsides deponere solebat: quin etiam pia munuscula, quibus Religiosi viri sibi inter se gratificari solent, rosaria, sacras imagines, agnos ex cera consecratos, & id genus alia piacularia ita non habere studuit, vt, si quando ei ab aliquo aliquid eiusmodi offerretur, gratum dantis animum multa humanitate collaudans, gratiæ tamen remitteret; ne earum rerum cura animus ipsius teneretur. Omnino non alibi facillè magis nudam paupertatem triumphantem videris: hæc enim vna virtus mortificationis maximè comitatum cohonestat. Huic domesticæ inopiæ consentaneus externus illius fuit in faciendis itineribus apparatus: nunquam enim neque in peregrinationibus, neque in obeundis negotiis, aut locorum mutationibus, ne tum quidem, cum ratione sui muneris prouinciam cognoscendi causâ obiret, equo, iumentove alio vectus est, illa causa obtenta, seu vera, seu adumbrata, quòd ad dorsi luxationem, de quo morbo dictum est initio, incommodum sibi esse affirmaret. Sed cum calceatus

Eius itinera qualia fuerint.

*Comitibus
praeventibus
saepè iter pra-
uertit.*

viatorio nixus hastili pedes iter iniret, frequentia loca praetergressus, detractis calcicis, nudis pedibus iter reliquum conficiebat; tantaque celeritate festinabat per maris litora, per cautes, viasque asperas, per montes, per valles, per loca confragosa, ut Brasili ipsi, duri alioqui homines, & victu asperim irarentur; eumque non festinare, sed volare dictarent. Quo factum est, ut callis, rugisque exasperati tali, plantaque illi obdurerint. Saepè accidit, ut, comitibus iter continuare iussis, solus in itinere subsisteret, quod expeditius cum Deo loqueretur: & cum eum ponè respectantes comites oculis perquirerent, longa iam parte viae peracta, sibi praecurrisse viderent; neque quisquam eorum praecedentem animadvertere potuisset. Si quando iter mari faceret, totas noctes vigilabat, securi ut alij quiescerent. Haecenus de ea, quam diximus, mortificatione, quae ad corpus edomandum pertinet; cui adiunximus amicam comitem paupertatem.

*Mortificatio
interior, &
perpetua ani-
mi pax.*

QVANTA porrò animi pace secum ipse frueretur, compressis omnibus cupiditatibus (ut ad alteram, quae in animo est, mortificationis partem tandem veniamus) ex ipsa eius perpetua constantia, tranquillitateque potest intelligi. Vbicunque esset, quaecunque se offerret occasio, quibuscunque cum hominibus ageret, semper ei fuit
idem

idem vultus, eadem animi constantia, æquitasque, eadem lenitas orationis: quæ signa animi bene constituti, & in se ipsum dominatum tenentis esse solent. Cognita est multis in rebus ipsius animi tranquillitas, & nullo vnquam, ne leuissimo quidem motu agitata mansuetudo. Erga eos, qui ipsum aliquando molestia afficerent, causamque præberent indignationis, comem se præbebat, & humanum, perinde ac si nihil ad ipsum illorum pertinebat importunitas; studio, suisque illos Deo commendabat precibus. Et, cum quidam eum de homine alio, qui in re graui ipsum læserat, alloqueretur, fortasse vt cum iniurioso reconciliaret; respondit, grauius illum in Deum peccasse: &, quando eum Deus tolerat, multo esse æquius, se illi Dei amore offensionem omnem condonare.

IN oppido Victoria, quod est in Spiritus sancti Præfectura, ita ædificabat oppidanus, vt nostræ domus luminibus obstrueret. Eum cum inhiberet Iosephus, illéque durius obfisteret, paulo efficacius loquutus est. Post paulo cum summæ lenitatis modum excessisse sibi visus esset, dixit vni è domesticis: agrè mihi est, tristitia hominem illum affecisse; sed ego illi satisfaciam. Satisfactio illa fuit: qui antea nullo cum Societatis homine commercium vllum habuisset, aliisque ad confessiones Sacerdotibus

Quidam nostra domus luminibus obstruebat.

usus esset, post illam altercationem magno cum vtriusque animi fructu Iosepho confessione vniuersa omnem vitæ suæ rationem vltro explicauit.

*Eius in omnes officiosa
charitas.*

*Eius in aegrotos
charitas.*

SE D nescio an vlla virtus hominem cum Deo intimè coniunctum magis indicet, quàm charitas in omne genus hominum; eaque non in affectu tantùm abdita, sed in externa etiam officia prolata: cum se talem quisque exhibet in alios, quales esse eos erga se optaret. Quàm officiosum, quàm promptum, ac beneuolum Iosephus se omnibus præstitit, tum multa eorum, quæ narrata sunt, & plura alia, quæ narranda supersunt, luculenter ostendunt; tum nihil magis, quàm officiosa eius in aegrotos assiduitas: quocumque enim in loco esset, siue cum priuatam vitam ageret, siue alios regendi munus sustineret, vel tum cum prouinciam totam administraret, certum erat aegrotorum leuamentum: mira cum animi alacritate, iucunditatè que illorum commodis inseruiebat; vt valetudinarij minister nullum ipso certiozem, opportuniorèmq; ad aegrotorum ministeria haberet adiutorem. Parandis, ministrandisque cibis, mensa apponenda, sternendis lectis, decumbentes alleuando, eosque strato componendo non vllus ipso accuratior. Tum si quis vigili custode per noctem indigeret, valetudinarij ministro iusso quiescere, aegroto studiosè ipse aduigilabat: tamque assiduus erat valetudi-

ordinarij administer, vt qui illum suarum rerū causā conquirent, hominem non ad ipsius cubiculum, sed certo ferme euentu ad valedudinarium adirent.

EADEM officia eadem sedulitate, ac studio erga externos indigenas exercebat: illos in suis morbis inuisebat, curationes, quarum solerti vir ingenio magnum vsum acquisierat, adhibebat; victus rationem, præscribebat, missionem sanguinis, aliâque procurabat, quæ tempus, & morbi grauitas postularent. Nam in magna medentium paucitate tum rei necessitas, tum Pontificia indulta earum nationum priuilegio hæc charitatis in tenues præsertim homines, & inopes etiam prudentibus, peritisque Sacerdotibus, amota Ecclesiastica censura nota, officia permittunt. Quod fit, vt egentes multi, & ope destituti hoc leuamento recreentur, & conualescant, qui alioqui interirent. Neque opera tantum, & medendi arte, sed precibus etiam erat de illorum commodis sollicitus. In vico quodam Præfecturæ Spiritus sancti ægotabat indigena Christianus, nomine Iosephus: eoque vsque morbi vis procefferat, vt anima eum deficiente, omni sensu destitutus, pro mortuo haberetur, & iam funebri vlulatu cum fœminæ lugerent. Accurrit sò Sacerdos è Societate, qui curionis manus ibi exercebat, cum venas pertentasset, consopitâque reperisset omnia, reliquias ad extremum adhuc superantis vitæ ex cordis

palpitatione pensensit. Adhibet illi extremam vñctionem; misitque statim ad oppidum Spiritum sanctum, qui hæc Iosepho nunciaret; rogarétque hominem sibi cognominem, animam agentem Deo commendaret. Id se fecisse Iosephus respondit: neque eum eo morbo moriturum. Ægrotus postmodùm recepta valetudine in multos annos vixit; & viuebat adhuc, cùm hæc in Brasilia anno 1605. notarentur; & viuat optamus ad maiorem in dies Dei gloriam, & spiritualium fructuum accessionem. Multo etiam maiore alacritate ad eorum iuuandas animas præstò erat, vt ex eius laboriosis peregrinationibus cognouimus, cognoscemusque adhuc sæpiùs. Sacras vestes in S. Vincentij Ecclesia ad Missæ sacrificium induebat, cùm admonitus Brasilum hominè in extremo vitæ positum postulare, vt sibi aures daret postremæ suæ confessioni excipienda; politis vestibus accurrit illuc; cùmque ea, quæ tempus postularet, ea qua par fuit charitate homini præstitisset, ne defuncti tēpus sacro faciendo laberetur, redit, sacrumq; sacrificium illius offert causâ. Nondū mediâ exegerat sacram exequutionē, cùm sensit in spiritu ægroti animâ è corpore exisse: quod pio hominirei totius conscio, sibi ad sacrū altare ministranti inter sacras actiones statim indicauit.

TANTA erat in eo tum humanitas, & commiseratio, rû ardor animi, & studiosa, præptaque ad omne officium celeritas; vt vel non rogatus ad ea se porrigeret, ad quæ opera sua

*Floribundū
hominē adiu-
uat. Missæ sa-
crificium pro
illo offert: sen-
sit ipsū obis-
se.*

prodesse se posse sentiret ; vt non spirituales modò, sed humanas alias indigentias misericorditer subleuaret, fames quauis, frigora, & itinerum asperitas, & omnium ærumnarum genera essent superanda : nihil enim tam arduum, tam asperum, tamq; insuperabile fuit, quod non excelso illius animo esset inferius. Quod in frequentibus suis ad Barbaros, Neophytosq; erudiendos excursionibus declarauit. Proficiscebatur, cum adhuc priuatus geret, vno cum comite nudis vterque pedibus, aspero itinere, & stagnantibus aquis, lutoque corrupto, cum comite his verbis interpellat. Hieronyme Soari frater, alij è nostris mortem sibi optant in hac, vel illa domo; in alio, atque alio Collegio alij, vt cuique propria est animi propensio, vt officiosa fratrum charitate circumspecti maiore animo extremum illum, agonem obeant: ego verò id assero, nullum mortis genus esse melius, quam per obedientiam iuuandarum animarum causam in aliqua harum lacunarum cæno, lutoque obrutum vitam relinquere. Seditia veri æmulatoris, atque imitatoris studiorum, perfectarumq; Xauerij virtutum. Atque hæc non in suo recessu, in ipso cõtemplationis ardore, quod multis difficile non est, vota concipiebat ; aut speciosa oratione ad alios per otium disputabat; sed in medio malorum certamine, cõflictationeque, quod pauci non horrent; fatigatione fractus hoc laborum leuamentum exoptabat; vt non minore animo existimem ipsam, si occasio tulisset, cænum, & lacunas illas

Quale mortis genus illa esset optatisimum.

*Studiosè ca-
uit, ne cui re
vlla mole-
stus esset.*

*Egentes con-
quisitis elec-
tiosynis in-
stabat.*

sabriturum, quàm Xaverius mortem in aspera
Sinarum rupe, æstu morbi vexatus, solus, ab
omnibus desertus in summa omnium rerum
mopia excepit. Argumento sit placida eius
tranquillitas cum flumine merfus imminen-
tem mortem non expavit. Tam beneuolo a-
nimo, tamque molli erat, delicatòque sensu in
alios, vt nihil ei esset grauius, quàm in re vel
minima minus commodum se aliis exhibere,
vel iis ipsis, qui ad ministeria illi præstanda ad-
lecti essent: quin eorum ipse inseruire com-
modis quàm maximè studebat; ita vt etiam in
morbis, quibus assiduè conflictabatur, siquã-
do fomento aliquo, aliòve ministerio ad vr-
gentes dolores leniendos noctu indigeret,
quauis sciret omnes libentissimis animis si-
bi aduigilaturos, mallet tamen morbi graui-
tatem, doloresque languendo sustinere, quàm
cuiusquam quietem interturbare. Neque in
fratres solum, domesticosque hac fuit indul-
gentia, sed in ipsos etiam Brasilos, præsertim
quos in peregrinationibus ad iterum op-
portunitates comites adducebat: nam, cum
illi sub dio suis porrecti retibus soliti sint per-
noctare; excitatis tuguriis, eos communi con-
tubernio excipiebat, cubantibusque ad som-
num more suo in retibus, ipse subtus ignem
excitabat, alebatque (hoc enim aduersus fri-
gus remedio ea gens vititur) noctis ferme reli-
quum, vt alias docuimus, in preces infume-
bat. Egentes, viduas, atque alios ope destitu-

ros modis omnibus subleuare nitebatur, eleemosynis præsertim, quas eius rei causâ homines opulenti, & eius pietatis studiosi è diuersis locis ad eum transmittabant. In iis præcipuus fuit Christophorus Patius, qui Pernambuci negotiatur, vir amplissimum opum, & qui in suo fundo tres habet officinas sacchararias: huic cum gratias per literas Iosephus egisset de de eleemosynis, quas in egenes distribuendas ad se misisset, adiecit; ipsum in eo negotiationis genere accepti sibi plus, quam expensi ferre oportere: siquidem ea versura inopes Deum ipsi cælestium diuitiarum prædem darent. Quod ille cum legeret, ita permotus est, vt in gentia procumbens ipsas literas oscularétur, amplecteretur, pectori etiam adprimeret; seque in ipso vestigio Deo voto obligarit, se non modò nunquam pauperibus eleemosynas negaturum, sed duplo etiam maiores, quam ad eam diem fecisset, largiturum. Id multo etiam præstitit, quam promisit copiosius: cum antè semel quaque hebdomada petentibus singulis semidenarium dare consuesset, ex eo tempore sesquidenarium dedit: quadragesima etiam binos denarios. Cum beneficentiæ meritum et si totum ipsius dantis est, aliqua tamen ex parte pertinet etiam ad Iosephum.

*Christophorus Patius
benignus in
pauperes.*

Hæc de officiosa ipsius in alios sedulitate summam hoc loco dicta sint. Aliorū vitia se præsentem, aut sermone pertractari, aur attingi non patiebatur: sed aut sermonem auertebat

*Aliorum vitia commemorari non
patiebatur.*

aliò: aut ita intererat, vt eius aures peregrinari omnes intelligerent. Ita per tristitiam vultus error corrigebatur delinquentis. Studebat omnes sua lenitate impertire, omnes ad concordiam adducere, omnibus esse leuamento. Ipsos Brasilos, si quando mæsti, grauatiq̃ue ipsum adirent, ite solabatur, vt lætitiæ plenos se ab ipso recedere faterentur. Harum virtutum omnium radix, & nutrimentum erat illa, quam sæpius in ipso laudauimus, perpetua cum Deo coniunctio, & familiaris assiduitas. Inde etiam: cõsens in diuina causâ laborandi, infidelésque ad diuinum cultum adducendi studium.

Qualis in rebus gerendis fuerit.

ET, ne videamur hominem cælo tantum, & diuinis rebus factum describere, deuoemus eum de cælo, cælestiumque rerum cogitatione, atque ad homines, humanâque traducamus. Fuit in rebus agendis vigilans, & intentus; vt quamuis perpetuò cum Deo versaretur, nulli tamen rei, quæ ipsius esset muneris, non præstò esset, omnibusque ea dexteritate, ac comitate, quicquid ille ageret, ita satisfaceret, vt neque ad cœlestia, neque ad humana vllò vnquam tempore illius præsentia, diligentiaque desideraretur. Ita amicabiliter Martham cum Maria coniungebat, vt neque diuinarum rerum cura ipsum redderet in humanis otiosum, neque rerum administratio humanarum perpetuò cum Deo familiaritatis cultum impediret. Neq; enim ad eius laudem

pertinere existimem, si qua solertia, diligentia-
que fuerit in paranda pecunia, in putandis ra-
tionibus accepti, & expensi, in resarcienda do-
in emendis, distrahendisque rebus, aliisque;
id genus curis, quibus occupari necesse est ani-
mos eorum, qui familias regunt, minutatim
prosequar. Qua enim solertia, vigilantiaque
in rebus gerendis vteretur, ex his, quæ non mo-
dò ad spiritalem fructum; sed etiam ad com-
moda cuiusque pertinerent, quanta cura vigi-
lauerit supra gregem suum, licet intelligere: vt
non modò ad domesticos, ac familiares, sed
etiam ad externa, & publica illius curæ, cogi-
tationesque se porrigerent; cœlestiaque dona
ad omnium opportunitates traduceret. Iam
quantopere aliorum commodorum, sui negli-
gens, studiosus fuerit, quantaque æquitate, &
comitate iis satisfaceret, quibuscum aliquid
transigeret, supra demonstrauimus. Accedit,
quòd ita humanam in eo prouidentiam mul-
tis in rebus cum diuina videas coniunctam,
vt non modò præsens occasionibus, sed mul-
tis etiam periculis absens occurreret in tẽpore.

SACERDOTE M miserat ad ægroti ho-
minis confessionem audiendam, quod ille
munus dum obit, graue periculum incurrit:
sub ipsum tempus sacris Iosephus operabatur,
& vt erat de suis ouibus sollicitus, vnumquẽ-
que Deo, & sapius, & intẽro affectu precibus
commendans, diuino lumine Sacerdotis peri-
culum cognouit, precibusque diuina ope im-
pe

petrata, discussit: redeuntémque ad se Sacerdotem è tanto discrimine seruatum præuerrens illis Christi verbis excepit: *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.*

Hominem à commissa cæde profugum seruat.

ERAT ipse in suo cubiculo rebus intentus, cum derepentè præsiliens, ianitorem inclamat: iubet illum confestim, patefacta ianua, hominem à commissa cæde profugum intrmittere, exclusis sequutoribus, iustitiæ ministris. Paret ille; & vix aperta ianua miser ille pœnas fugiens intrò irrupit. Neque in priuata solum re, & vnius hominis, sed in publica etiam ciuitatis salute diuina illa, qua ex consortio cum Deo perfundebatur, lux frugifera fuit. Eodem modo alio tempore ianitorem ad se accitum iubet cõscensa turri æris Campani pulsu populum ad arma excitare: mirantibus cunctis, & quid id esset sciscitantibus, in armis sint, atq; urbem custodiant, denūciat, postero die piratas fauces sinus occupaturos; fides habita est predictioni: postridie adsūt hostes magno numero, exscensioneq; facta, cum viderentur ciues ad propugnationem paratos, urbem tentare auli nō sunt; seq; infecta re ad naues receperunt. Ita diuina providentia, Iosephi precibus ciuitas eo die magno periculo perfuncta est.

Aduentum hostium prædicat.

Animi egritudine à fratribus absens cognoscit.

PEREGRINABATUR ille de more, siq; cure vicos obiens, & vna cum ipso Sacerdos alter è Societate Ioannes Fernandus; cum intrin vnus è domesticis frater grauius cœpi animi moribus agitari. Sensit id Iosephus ab-

sens,

sens, diuino spiritu edoctus, Sacerdotemque comitem alloquutus: vertamus, inquit, iter, omiffaq; peregrinatione, domum repetamus: est enim qui nostra præsentia magnòpere indigeat; & fratrem certum nominauit. Cùm ad oppidum veniffent, ingressi domum magna omnium læticia: magnòque ægri illius leuamento excipiuntur. Deus, inquit ille, huc te traxit hodie: nisi adueneras, quid me fieret, valde incertus eram. Pater, cognita causa ægritudinis, saluberrimis monitis, & plena pietatis oratione illius animum sedauit.

ET cùm alio tempore, eodem Sacerdote comite eadem in peregrinatione versaretur, ex vno ad vicum alterum proficifcebat, cùm comitem alloquens: properemus; inquit, vicanis enim, & ei, qui ibi residet Sacerdoti non leue imminet periculum. Haud ita multo antè ad vicum peruenerant, cùm turbulenti homines superuenère eo consilio, vt vicanorum pacem infestarent, & vico toti magnum inferrent detrimentum: sed Iosephi præsentiam reueriti, maleficio abstinuerunt. Sic perpetua cum Deo coniunctio hominem nūquam à suæ stationis custodia abducebat.

ERAT in vico alio eiusdem Præfecturæ homo patratæ cædis reus: sed, seu, quòd crimen latere posse existimaret, seu quo alio errore ductus, plus nimio fòrtasse sibi confidès, securus in eo vico, suis intencis rebus cum sua familia versabatur. Erat in vico alio non longè inde

*Occurrit in-
itris quo-
rundam ius-
dadium.*

*Reum par-
ricidij peri-
culo subdu-
cit.*

inde Iosephus:is, cognito diuinitus miseri hominis periculo, de media nocte misit, qui eius uxori nuntiaret, coniugem vt moneret, in tutum se reciperet; ipsa se ad oppidum Spiritum sanctum transferret; futurum enim, vt apparitor cum licitoribus ad maritum vincendum eò veniât. Paruère monito: vir se periculo subduxit; ac, ne frustra monitos se esse intelligerent, mulier, dum ad oppidum se refert, obuiam habuit manum licitorum, qui ad rem perficiendam incassum properabant. Multa alia consultus ad aliorum vtilitatem longè positus vera prædixit.

*Prædictione:
varias res
viri absentium.*

EIVSDEM Præfecturæ colonus Emmanuel Guayanus iter in Lusitaniam suscepit, annisque aliquot varia fortuna iactatus, longè à domo peregrinabatur, vt de eo certis nunciis, nullus periret. Mæstra ea de re uxori sua mater suauit, vt P. Iosephum adiret; eique peccata sua confiteretur, diligenterque illius verba obseruaret. Adit, confessionem obsecundum confessionem querit ex ipsa Iosephus, eequid de viro suo cognouisset: Tristis illa certi se habere nihil respondit: rumorem tamen esse, captum à piratis Gallis interiisse. Tum Iosephus metum ponere iulit: ipsum enim viuere, sed aduersam illa pertulisse, adductum à Gallis ad Kupellam, inde clapsum grauiter apud fratrem egrotasse; eò iam reditum parare: non tamen rectè domum suam venturum, sed oras ad alias prius iactatū iri, qui

quam

quam aduerso casu spoliabitur, non tamen inanis dimittetur, vt non aliquid reliquum ipsi fiat ad reditū. Hęc omnia, vt Iosephus prędixerat, euenisse ipsa mulier suo testimonio iurata confirmauit. Adiecit pręterea, alio tempore eundem virum suum iter in Angólam fecisse, atque in reditu, cū Illæorum portum peteret, vi tempestatis abreptum, vagūmque diu desideratum esse; rumorémque manasse à Barbaris in escam interfectum; Iosephum tamen sua oratione sollicitam, mœrentémq; alleuasse, asseruissēque ipsum adhuc viuere; diēque Kalendarum Ianuariarum post meridiem domum suam reducem intraturum; neque ab ipso die, neque ab ipsa hora prędictionem aberrasse.

EI V S D E M Pręfecturę Antonius Georgius in expeditionem aduersus Guaitacasies, duce Michaële Azebedio profectus erat, nec multis diebus de tota profectioe perferebatur quidquam: & vt quām incertę aleę bellū cum ea gente, quantęque sollicitudinis, aut timoris causa fuerit, intelligatur, exponā breui, quod genus hominum, quę regionis, belliq; natura sit. Sunt Guaitacasies inter Caput frigidum, & coloniam Spiritus sancti, homines non syluestres, sed palustres, omni tamen belluarum syluestrium genere propē dicam asperiores; crocodilis, aut lutris, quām hominibus similiores esse dixeris, in queis, pręter corporis truncum, linguę qualem qualem vsum,

Guaitacasies qua gens sit.

usum, & barbaram feritatem humani nihil agnoscas. Non enim, ut Tapuyæ reliqui sylvas, montes incolunt, sed vliginosis in locis sua tuguria, & paleis malè componunt. Regio palustris non plus quàm in viginti leucas sese aperit: duobus fluminibus clauduntur, pertinentque ad maris sinum, quem accolunt, vario aquarum concursu nauigantibus infestum; ut multa in eo nauigia perierint. In hoc tātulo terræ spatio duæ inter se infensissimæ gentes habitant, seseque inuicem vorant, prout alterutri plus viribus possunt. Hi cum nullo mortalium, nee Brasilorum quidem genere societatem habent, nullius commercio, confortiove vtuntur; non aliarum gentium patiquenquam ad se penetrare; non ipsis suis finibus, quanuis angustissimis excedere, non mediterranea pertetare; quidquid viuēs aduersa nauigatione, aut alio sinistro casu ad eos appellit, aut errore viæ intra illorum fines incurrit, siue humana, siue belluina sint corpora, rāquam altitia vorant omnia, ferunt tamē circa litora legumina, & mandiocæ nonnihil. Ac si quando à Lusitanis bello petuntur, duæ inimicissimæ gentes ita iunctis viribus conspirāt, ut ex infestis inimicis parum firma repētē iungatur amicitia. Et cum ad arma veniendum est, tum verò paludibus, palustribusque locis, tāquam amphibia animalia se continent, ut neque pedestribus copiis, neque equestribus ad eos sit accessus. Nauigationem prorsus ignorant:

rant: mari nonnisi nantes vtuntur, qua in exercitatione tantum valent, vt tuberones (ingencium piscium nomen id est) nando assequantur, & capiant, infixisque in eorum oculos acuminatis rudiculis, eorum dorso insiliant; &, iumentorum instar circumagendo per vndas, minores pisces in escam venentur. Erat Principum prouinciæ his proximis annis consiliu[m] omni conatu adhibito hanc strumam Imperij, & insanabilem humanæ speciei noxam prorsus excindere, hoc enim carcinomate exsecto, expeditum terrestre iter à Ianuariensi ora ad Bahyam vsque; & nauigationes legentes litora opportuniore, tutioresque reddentur. Et quamuis sæpius restentata sit, nunquam tamen seridò, nec iusto bello susceptam haud mirum est confici non potuisse.

IN vnam ex iis expeditionibus, cum superioribus annis bello id genus hominum tentaretur, profecto, vti dicere institueram, Antonio Georgio, eius vxor euentorum pauida suspensio angebatur animo; eam Iosephus inuilit, iussitque solitudinem ponere: breui enim inde nuncios venturos; & Antonium quidem ipsius coniugem leui, nec periculoso sagittæ vulnere in sinistro latere percussum, quod tamen extrema tantum affecerit, intus non penetrarit, iam à castris curationis causâ recessisse, octiduòq; ad Villâ veterè peruerturum; illoq; ipso die coniux eò profecta viru[m] suu[m] recepit.

PARI consolatione Vincentianæ fœminæ
mœrorem leuare minimè potuit: querebatur
hæc cum Iosepho, quo tempore S. Vincentij
morabatur, virum suum in fines hostium plus
cētum leucas profectum, neque ex eo tēpore,
cū iam dudum abiisset, de ipso quidquā in-
audisse; magno cum suo, fœminæque mœrore
Iosephus respondit, an nondum ipsum obiisse
cognouisti? Id postmodum ita esse cognitū est.

*Pluuiam in
longa siccitate
pradicat*

NON omittam quod eodē contigit in op-
pido Spiritu sancto, Iosepho ibi commoran-
te. Æstate tota ab ineunte Quadragesima ad
vsque finem mensis Augusti in ea Præfectura
nunquam pluerat. Suasit Iosephus, vt eius rei
causā per oppidum supplicatio institueretur:
& ad rem ornandam nouum vexillum, quod
colonus Vincentianus ad oppidum S. Vincē-
tium deferebat in vsum Sodalitatis Miseri-
cordiæ, quæ est in illo oppido, commodatō
acceperant. Quod ille ipse, penes quē eius cu-
ra erat, in tam diuturna siccitate, tamque fir-
ma, vt rebatur, serenitate, nihil suspiciās adhuc
incōmodi, libens cōmodauit. Id cū vidisset
expansum Iosephus, quasi subridēs prædixit:
væ quàm bellè habitū referetur? Erat dies ante
5. Kal. Septembres, S. Augustino dicatus, sere-
nitas tanta, quantam sex mensium spatium à
pluuiā inaniū facere potuerat, nulla nubium
suspiciōe. Traducebatur supplicatio à tēplo
nostræ domus per oppidi plateas ad Ecclesiā
matricē, indēq; eodē reditura erat. Quò cū
venissent,

venissent, cōtractæ subitò nubes imbrē leniter primò, mox tanta copia effudēre, vt viæ aquarum torrentibus exundantes reditū ad nostrā ædem impedierint. Ita & diu arens tempestas emollita, & terræ optato imbre lætæ, hominibus ad diuinā laudandā Bonitatem hortamēto fuēre. Tū, quod in præsens populus adnotauit, ex Iosephi prædictione vexillum imbre madefactum relatum est.

ITER pedibus faciebat aliquādo cum Iosepho, aliisque comitibus Antonius Loufada colonus Ianuariensis, cū confecto diei vnus itinere sensit sibi cultellum excidisse, quē ipse ob pretium magni faciebat. Dāni iactura per-motus statuit illius perquirendi causā totum iter denuò remetiri. Id cū sensisset Iosephus, ne locum ipsum, vt fieri poterat, imprudens præteriret, & repetiti itineris spe frustraretur, quā longè, & qua parte itineris cum inueniret, illi indicauit. Rediit, iocòq; à Iosepho descripto inuenit. Id ipse Loufada, cū S. Sebastianum rediisset, cum admiratione narrauit: virum esse sanctum, hæcque illi à Deo indicari: non enim qui toto itinere agmini longè antecessisset, humana vi, quid homini extremi agminis contigisset, scire potuisse.

*Alia præno-
scit absens.*

Hoc, aliòve tēpore matrona grauis, & honesta in oppido Sanctis nauiganti Iosepho S. Sebastianū quatuor cotonitis pyxides, quas ad filiū deferreret, in eius ciuitatis Collegio degēti dabat. Est cotonitis, seu cydonitis ex malis cotoneis, saccaro decoctis bellariorum genus

PARI consolatione Vincentianæ fœminæ: mœrorem leuare minimè potuit: querebatur hæc cum Iosepho, quo tempore S. Vincentij morabatur, virum suum in fines hostium plus ceterum leucas profectum, neque ex eo tẽpore, cum iam dudum abiisset, de ipso quidquã inaudisse; magno cum suo, fœminæque mœrore Iosephus respondit, an nondum ipsum obiisse cognouisti? Id postmodum ita esse cognitum est.

*Pluuiam in
longa siccitate
prædicat*

NON omittam quod eodẽ contigit in oppido Spiritu sancto, Iosepho ibi commorante. Æstate tora ab ineunte Quadragesima ad vsque finem mensis Augusti in ea Præfectura nunquam pluerat. Suasit Iosephus, vt eius rei causã per oppidum supplicatio institueretur: & ad rem ornandam nouum vexillum, quod colonus Vincentianus ad oppidum S. Vincetium deferebat in vsum Sodalitatis Misericordie, quæ est in illo oppido, commodatò acceperant. Quod ille ipse, penes quẽ eius cura erat, in tam diurna siccitate, tamque firma, vt rebatur, serenitate, nihil suspicãs adhuc incõmodi, libens cõmodauit. Id cum vidisset expansum Iosephus, quasi subridẽs prædixit: vã quã bellè habitum referetur? Erat dies ante 5. Kal. Septembres, S. Augustino dicatus, serenitas tanta, quantam sex mensium spatium à pluuiã inaniũ facere potuerat, nulla nubium suspicione. Traducebatur supplicatio à tẽplo nostræ domus per oppidi plateas ad Ecclesiã matricẽ, indeq; eodẽ reditura erat. Quò cum venissent,

venissent, cōtractæ subito nubes imbrē leniter primò, mox tanta copia effudēre, vt viæ aquarum torrentibus exulantes reditū ad nostrā adem impedierint. Ita & diu aens tempestas emollita, & terræ optato imbre lætæ, hominibus ad diuinā laudandā Bonitatem hortamēto fuēre. Tū, quod in præsens populus adnotauit, ex Iosephi prædictione vexillum imbre madefactum relatum est.

ITER pedibus faciebat aliquādo cum Iosepho, aliisque comitibus Antonius Loufada colonus Ianuariensis, cū confecto diei vnus itinere sensit sibi cultellum excidisse, quē ipse ob pretium magni faciebat. Dāni iactura permotus statuit illius perquirendi causā totum iter denuò remetiri. Id cū sensisset Iosephus, ne locum ipsū, vt fieri poterat, imprudens præteriret, & repetiti itineris spe frustraretur, quā longē, & qua parte itineris eum inueniret, illi indicauit. Rediit, locōq; à Iosepho descripto inuenit. Id ipse Loufada, cū S. Sebastianum rediisset, cum admiratione narrauit: virum esse sanctum, hæcque illi à Deo indicari: non enim qui toto itinere agmini longē antecessisset, humana vi, quid homini extremi agminis contigisset, scire potuisse.

*Alia prano-
scit absens.*

Hoc, aliōve tēpote matrona grauis, & honesta in oppido Sanctis nauiganti Iosepho S. Sebastianū quatuor cotonītis pyxides, quas ad filiū deferret, in eius ciuitatis Collegio degēti dabat. Est cotonītis, seu cydonītis ex malis cotoneis, saccaro decoctis bellariorum genus

secundis mensis grati admodum vsus. Excusabat Iosephus posse illam superuacuo officio supersedere; postero enim die filium ipsam apud se habituram. Rata illa sibi verba dari, contendit eo magis à Iosepho illa vt deserreret acquieuit Iosephus. Emmanuel, inquit, Oliueria (is erat eius filius) nostrum viaticum augebit. Filius postridie ad matris congressum venit, matris munusculum in Iosephi, comitumque vsus concessit, neque hic legi repetendarum locus fuit. Hæc etsi antequam domui S. Spiritus Iosephus præesset, videtur contigisse, ob similitudinem visum est cum reb. huius temporis coniungere.

*Predictiones
alsa.*

ADDAM & alias quasi syntagmate quodam eius predicationes, quas ad sua tempora reuocandi cura supersedendum esse duxi. Eodem in oppido Sanctis Emmanuel Oliueria Gagijs filiam graui morbo oppressam vnà cum vxore deplorabant; eam Iosephus inuilit, atque vtriusque parentem lugere prohibuit; quod illa a gratitudine puella moritura non esset, sed ad nuptias suo tempore perueniri nuptiam inter se parentes pararent; vtrumque enim eorum filia suam præsenturam; & patrem quidem non diutius anno victurum; grotæ verò puella vniuersum sanum dari, & venam ad sanguinis emissionem aperiri præcepit; seu quod ita expediret, seu quod his remedijs diuisiua adhibitis, valetudinis beneficio, quod ipse fortasse suis precibus impetrat, velamentum quærebat; vt existimaret in pullanis artis adiumentis non precibus melius habere cepisse. Quod

ipsum alias fecisse in ægrotis aliis iam depositis cognoscemus. His tamen remediis puella ita respirauit, ut tandem Dei beneficio penitus conualuerit; illaq; omnia, quæ Iosephus prædixerat, postea euenere. Porro puellæ ægrotantis mater Philippa de Mota multis annis antè alteram Iosephi prædictionem veram fuisse experta erat. Degebat ipsa in parentum domo adhuc virgo, & iam de ipsa in matrimonium cum viro honorato iungenda parentes egerant, erantq; transacta omnia, cum antequam sponsalia fierent, quo casu ignoratur, conuenta omnia magno vtriusque parentis mœrore rescissa sunt. Accessit ad eos solandus Iosephus: nil esse, cur id ægrè ferrent; non enim ipsorum filiam eius futuram fuisse, cui illam tradere cogitarant: sed illius virum Olyssipone venturum; qui indumenti, quod circa se habebit, liber dominus sit, illo ænigmate non obscurè innuens, Olyssipponensem, quem ille promitteret, in suis numis esse; alterum verò in ære alieno. Atque ea fortasse eius dissidij causa fuit, quòd cum creditoribus ille soluendo non esset, bonis suis exturbatus sit. Prolem verò tantam, tamque copiosam ex Olyssipponensi suscepturam, ut lintea indusia quod cuiusque filiorum esset ab ipsa parente non dignoscerentur.

MAGDALENAM Aluaram in Spiritus sancti colonia graui morbo afflictâ, à parētibus apud

quos degebat adhuc, propè deploratam, prædixit ex eo morbo reualituram. Reualuit, & cum hæc in Brasilia scribebantur, viuebat adhuc; & post Iosephi mortem per id tempus vidua hæc Societatis Patribus narravit.

ARIÆ Fernando colono Ianuariensi, Iosepho familiari, cuius suprâ mentio facta est, superioribus bellis sclopeti globus in tibia in hæserat; ei Iosephus prædixit, in æstuariis circa fauces Ianuariensis sinus globum elapsurum. Cùm aliquot post annis canoâ circa eum locû nihil minùs cogitâs animi causâ vagaretur, decumanus à mari impetu coortus canoâ magna vi in æstuarium impetit, eâq; concussione cômoto crure globû, aperta sibi via sensit excusû. Quo euentu nō magis suo cômodo, quâ, quòd amici sui prædictio vera fuerit, lætatus est.

CIRCA oppidum Spiritum sanctum propugnaculum extruebatur: fortè illuc transit Iosephus, colonos, qui in opere versabantur, hortatus est, et operis laborè forti animo ferrent; breui enim Anglos illuc appalluros. *Angli para-* *12.* peruenere non multo interiecto tēpore Angli, cùm minimè expectarētur, egressique in terrâ dâni non nihil agris intulerunt; cōcursu tamē colonorum, indigenarumque ex vicinis villis, & oppidanorum eruptione inanis ad sua nauigia reiecti sunt, cum in fuga eorum multi arma reliquissent, nonnullis etiam occisis.

IOANNES Fernandus Societatis Sacerdos in vico degebat coloniarum Spiritus sancti;

eum

eū totius familiæ Præses ad oppidum accerserat, tantum vt ei mādara daret, & rediret, quod eodē, aut summū die postero cōmodē fieri poterat. Prædixit ei Iosephus non nisi post quatuor mēses rediturū: quod ita cōtigit, cum eius moræ causam, quæ subito interuenit, neq; ipsi Præfidi, neque eorum alterutri in mentē venire potuerit. Viderur id extremis vitæ annis, quibus, positō regēdi munere, fractus ætate, & laboribus exercitam tamē senectutem in ca colonia traduxit, contigisse.

PERSECVAMVR reliqua, quæ ad eandē pertinent administrationem, diuinam in Iosepho virtutē declarantia. In vico, cui à Victoria est nomen, & est in Spiritus sancti colonia, Lusitana fœmina vidua Camilla Pereria tam graui dolore capitis torquebatur, vt propè de potestate mentis eiiceretur: & ei iam tanquam depositæ extrema parabantur. Iosephū in eo discrimine Spiritu sancto curant accersendū, qui cum venisset, ægrotæ capiti, manu imposita, prædicit eo morbo nequaquam morituram, pronūtiatque se in diem postero, diuinā hostiā de illius incolumitate oblaturum. Postero die, peracto sacrificio, redit ad ægotam, iubet securo esse animo, morbum quidem comittalem esse, cui malo cœlum illud sit salubre: sed tamen ita eō liberandam, vt non in postero tentetur amplius. Vt prædixit, Dei beneficio prorsus euenit. Sed ego nullam puto cœli salubritatem cole-

Ægroti san-
nantur.

Morbus co-
mittialis.

sti gratia veriore[m] Iosephi precibus impetrata. Sed ille huiusmodi tegumenta curationibus ægrotorum quærere solitus erat.

Pedibus æger.

FRANCISCVS Dominicus Ianuariensis colonus morbo occupatus ita pedum officio impediabatur, vt ne vno quidem gradu sine furculis, alis sustinendo corpori subiectis promouere se posset. Inuisit aliquando Iosephum iisdem fulcris sustentatus; iubet illum Iosephus illa serperastra abicere. excusanti se aliter ingredi non posse, tradit peregrinarium hastile, quo ipse fortasse in suis peregrinationibus, itineribusque vsus esset. Eo nixus, relictis sustentaculis, pedibus æger meliùs habere cœpit, donec Dei beneficio omni penitus impedimento liberatus est. Hastile tamen viatorium tanquam suæ prædem valerudinis sibi retinuit. Quod etiam protulit, cum publicè coram Administratore Ecclesiastico Matthæo Acolta iuratus testis accessit.

MAGENE vico Ianuariensis colonix bouem difficilem, & asperum nulla vis hominum trahere peto saccharario admouere poterat: venerat eò Iosephus cum Sacerdote altero de Societate Vincentio Roterigio excipiendis confessionibus operarum. Is, re cognita, accedit ad bubile, pecudemq; sua signat benedictione, quã statim ita cicurem, mitemque reddidit, vt seruuulus Æt' opicus solus iuga subiecerit.

DVM ibi moratur prope eãdem saccharariam officinam adit hominem Balthasar Martinus

Floren

Florentia colonus Ianuariensis, homo asth- *Hor.º asth-
maticus.*
maticus, multis iam annis malè eo morbo af-
fectus; quærit opem aliquam à Iosepho. Is
hominem iubet de fonte, qui trapeto proxi-
mus est, bibere, pronúciatis antè in honorem
vulnerú Christi Domini quinquies, *Pater noster,*
& *Aue Maria.* Paruit ille, & ex eo tempore nul-
lam passus est respirationis difficultatem.

IOANNES Soarius ciuis Piratininganus, cuius *Sanguinis
proflusium.*
sepe facta mentio est, Spiritum sanctum venit,
cùm adhuc in ea sede Iosephus familię præf-
set. Ibi tanta eũ dysenteria cum sanguinis pro-
fluuio corripuit, vt iam de illius vita cõclama-
tum esset. Crebrę fluxiones hominẽ ad egeren-
dũ perperuò penè è strato exilire ita cogebant,
vt nullum ad quietem, ne modicum quidẽ spa-
tium relinquerët. Accedebat & stomachi lan-
guor omne cibi genus aspernantis; ita vena-
rum exinanitione, & infomnia vita sensim
omnis exhauriebatur. Inuisit laborantem Io-
sephus, amicéq; alloquutus: Fili, inquit, ne am-
plius alui causã è lecto te eiicias (ea enim no-
cte propè centies exisse aiebant) confido in
Deum, te bene habiturum; manúq; illi imposi-
ta, ac per totũ corpus adacta diuina ope & san-
guinis stetere fluxiones, & vigór stomachi re-
uiruit; cœpitq; minuscule, quę ad ipsum cum
vini rubri lagenula Iosephus miserat, grato cũ
sensu degustare: ex eóq; tempore ita cœpit cõ-
ualescere, vt tantum à Deo beneficium per
Iosephum se accepisse fateretur.

• *Puero muto loquendi facultas confertur.*

Est in eadem Praefectura vicus alius, cui à S. Iohanne nomen est. Erat in eo puer quinquennis ita mutus, vt ne ad vnum quidem verbum linguam vnquam enodauerit, cum interim sensu aurium integer, quæ ab aliis dicerentur, optime perciperet. Contigit vt in magna celebritate ex circumiectis locis, & ex ipso oppido Spiritu sancto nobiles ad ludos, qui dabantur, plurimi eò confluerent. Inter cætera ludicrum quoque fuit, non rarò in eiusmodi conuentibus vsitatum. Anseriuens è transuersò fune suspensus pedibus, demisso collo, medio in stadio pendeat. Certamen erat, quis ex omnibus, incitato equo, ex cursu manu caput auis apprehensum auelleret. In eo certamine ortalis est duos inter equites, vtri eorum anser esset adiudicandus, cum sibi deberi contenderet vterque. Erat tum fortè Iosephus in eodem vico; communi consilio controuerfiam omnem statuunt ad eius arbitrium deferri. Ille mutum puerum ad se vocatum iubet pronunciare, cuius anser esse debeat. Suspensi omnium animi, quò tandem id euaaderet, cum res ambigua ex pueri, & muti iudicio penderet, expectabant; cum mutus puer ad Iosephi iussu, ruptis linguæ vinculis, expedite pronunciauit, Meus est: proinde mihi dandus, quem ad matrem feram. Exhilarauit omnium animos tum pueri festiuitas, & inexpectatus exitus iudicij, tum multo magis rei nouitas, & diuinum beneficium puero colla

collatum. Ita summa omnium læticia contro-
uersa sedata, & loquendi facultate, & adiudi-
cato anseri auctus puer domum rediit. Neque
fere quidquam iis ludis populi maiore volu-
prate spectatum est. Enimvero, quod in aliis
vim doloris linguæ impedimentum pertu-
pisse legimus, ad Iosephi vota diuinam Boni-
tatem id puero præstitisse credendum est.

Et quoniam id in puero contigit, addam
& alterum, quod item in puero habuit admi-
rationem. Ioanni Baptistæ Mallio, qui in op-
pido Sanctis moratur, infans erat menses na-
tus vndecim, hic graui, ignotóque morbo ita
languebat, vt biduum totum nelac quidem
fuxerit: opem petiit à Iosephi precibus parens.
Is vetat hominem esse sollicitum; puerum
beatæ Virgini à Conceptione, cuius tem-
plum Itanniæ colebatur, iubet commenda-
ri, ab ipsa haud dubiè salutem filium conse-
quuturum. Quod ille cum fecisset, illo ipso
die infans mammis os admouit, breuiq; post-
ea conualuit. Quod idem à purissima Dei Ma-
tre Iosephi precibus impetratum infantis pa-
ter agnouit.

*Infans agro-
tus sanatur.*

MANARAT de Iosepho in vulgus fama,
ipsum solitum, cum iter faceret, porrecto
brachio auiculas accersere, iuberéque sibi di-
gito insistere, ac Deum laudare, auésque illi
obtemperare solitas, & cum diu cecinissent,
quasi ipsarum penso persoluto, eas verbis il-
lis dimittere. Quando sat Deum laudasti, abi-
cum

*Aués illi
obediunt.*

cum pace. Idem fecisse & arundines, cum in domo Spiritus sancti è fenestra sui cubiculi foras prospectaret. Hæc, aliâque dum in Præfectura Spiritus sancti Societati IESU præfuit, à Patribus, fratribusque in ipso fere obseruata sunt.

Præst domui S. Vincetij. Aues illi obediunt.

PRÆFUIT postmodum domui S. Vincentij: quo tempore non his absimilia narrat contigisse. Turtures domi aiebantur; hæ mensæ Iosepho semel extra tempus assidente, per triclinij pavementum micæ in escam sectabatur: quas cum triclinij ministri abegissent, Iosephus redire iussit, & cibum sibi quæritare. Eæ, tanquam imperium percepissent, statim obtemperarunt.

REFEREBAT Gaspar Sampiresius Societatis Sacerdos, cum ipsum de harum rerum fama, quæ ad se permanasset, compellaret, hunc secum sermonem habuisse. Dicam, inquit, Gaspar, quod res est. Iter mari faciebam; fortè marinus passer circum nauim volitabat, brachium porrexì, passer aduolans consedit, purè, vt si extensæ hastæ, aut antenæ insiderit. Ita, dum excusatione nrtitur rem totam eleuare. confirmauit magis: rem enim candida simplicitate patefecit, quæ latebat. Dicunt etiam, subiecit, me miracula facere, & orantem à solo sublatum esse visum. Hæc quemadmodum excusarit, Sampiresius ipse, qui hæc referebat, fatebatur è memoria sibi excidisse. Sed vel ex hoc licet intelligere, ea & frequetia fuisse

fuisse, & in oculis, & in ore omnium versari solita.

SE D alia adhuc maiora contigere, admirabilem ipsius in Deum fiduciam protestantia. Defecerant prorsus cibaria omnia domi; admonuit Iosephus tempestiuè à triclinij, cellaræque penaræ ministro, annonæ nihil esse domi in cibum eo die, præter mala Medica nonnulla, & farinam militarem, quam etiam mandiocam vulgò nominant: ea ex certæ plantæ radice pinisitur, ex qua panis vtrunque conficitur, & cruda etiam panis loco in cibum mādatur. Quæ, quoniam firma, & diuturnæ est integritatis, eius multus vsus est in bello, ob eamque rem farinam bellicam seu militarem dicunt. Hoc nobili ferculo Vincentiana familia fuit ea die sustentanda. Iubet Iosephus, cum horavenerit, signum dari ad se vnumquemque de more colligendum, suæque conscientiarationes expendendas, quod horæ quadrante ante prandium in Societate I E S V ubique est quotidianum. Ipse interim sua spe certus ad inexhaustum immensæ potentiar penu pertinandum totum se confert; interuallo deinde quadrantis horæ redit idem minister, reuocataque domesticæ inopiæ memoria, consulit, quid factò opus sit. Iubet iterum Iosephus signum dari, ac mensam iniri. Datur signum, conueniunt; statas preces præmittunt, mensæ assident; vix dum religiosa lectio de more instituitur, cum fores pulsantur; eò se confert

*Deficiente
domi anno-
na cibaria
submit-
tuntur in tem-
pore.*

ianitor: cista epularum plena adhuc ex coquina recentium illi offertur, à Iosepho Adorno nobili Ienuensi, cuius suprâ mentio facta est, elemosyna missa, quibus in singula capita distributis, abundè suppeditauit omnibus in prandium. Quæ res maiore affectu ad agêdas Deo grates omnium animos excitauit.

NON ignotum est, & superioribus temporibus aliis sanctorû virorum familiis in summa eorum omnium inopia, aut Angelorum ministerio, aut piorum virorum commiseratione abundè diuinam prouidentiam escas ex insperato suppeditasse: & proximè primis Societatis temporibus in Hispania, haud multis annis antequam hæc Iosepho contigerunt, subitis eiusmodi necessitatibus eadem diuina benignitate subuentum esse. Anno ab ortu Dei hominis quinquagesimo secundo supra millesimum & quingentesimû Societatis 13. oriens tum primùm Salmanticense Collegium in tantam rerum omnium difficultatem deuenit, vt nihil omnino ad victum domi esset, & crumena penitus exhausta. Matutina communi familiæ supplicatione iussu Præsidis omnibus indicitur, vt præsentè diuinæ Bonitati necessitatem commendarent. Expleto precationis tempore subitò ad ianuam pecuniæ tantum est allatum, quantum ad egestatè subleuandam satis fuit. Anno inde eius sæculi quinquagesimo quarto, Societatis decimo quinto, Francisco Borgia in Hispania Com-

missa

missarij munere Societatem regente, Hispali neque alimenta in penu, neque in arca pecunia vlla erat; & fortè illo ipso die Sacerdotes è Societate ex itinere ad eos diuerterant: aduentante hora cibi capiendi, adit Collegij Rector Borgiam difficultatis non ignarum. Quid sit agendum, incertus, Borgia coniecta subito in Deum mente, hæere tantisper visus est, moxq; conuersus ad Rectorem: Vestram, inquit, cum tempus est, campanulam pulsate; & in Deo spem reponite. Datur signum, Socij conueniunt ad mensam, cum subito ad ianuam præstò est puer ab Isabella Galindia inclytæ nobilitatis, & eximiæ pietatis, fœmina cum fiscina epularum plena, quæ toti familiae abundè, & in escam etiam pauperum superfuère. Neque Hispali tantum, sed & Septimanæ, & Vallisoleti, cum domi nihil esset, unde fames leuaretur, & Socij mensæ iam accumberent, in ipso temporis articulo, incertum à quibus copiosa prandia submissa; iis, qui ea tulerant, beneficorum amicorum prodere nomina recusantibus.

VERVM hæc in ipsa prima Societatis ætate, ac planè pueritia, familiis nondum certo vectigali constitutis, domibus omni apparatu inanibus, incensis omnium animis amore incommoda præsertim paupertatis patiendi, & quibus rerum inopia esset in deliciis, non mirum est euenisse. At in familia iam haud paucis annis fundata, & idoneo dotata vectigali,

Præsi

Præsidem in tanta egestate sedere otiosum possit aliquis mirari, & hominis providentiam desiderare. Sed qui superiore lumine, quàm humana prudentia regitur, est iure optimo hac hominum censura eximendus: non ille temere certam de diuina providentia fiduciam conceperat, qua duce certiore via, quàm humana industriæ ratione ad exitus consiliorum pervenitur. Quæ causa tam subitæ fuerit penuriæ assequi coniectura quis contendat? non tamè illum, quod sui muneris esset, neglexisse credendum est, neque vias illi ad omnem expediendam difficultatem defuisse. sed noluisse humano consilio impedire, quod in diuino lumine diuina providentia cernebat expeditum iri. Et fortasse huius inopiæ exemplo dignum iudicavit senescentem sensim nostram in Deum fiduciam renouare. Voluit certè Deus torporem nostrum, si minùs ad hæc miracula, ad viam saltem, qua ille ad tam excelsum virtutum gradum ascendisset, capeffendam excitare: nempe ad amorem in Deum, perpetuamque de Deo cogitationem.

Oleum in magna charitate domini nunquam deficit.

LABORATUR tota S. Vincentij Præfectura olei inopia. Patres Vincentiani cadum vnum olei domi habebant, è quo ad domesticos vsus, & ad perpetuum alendum lumè ante sanctam Eucharistiam duabus in Ecclesiis Vincentiana, & Piratiningana, quæ eidem tum Præsidi parebant, & ad elemosynam indigentium hauriebatur: cùmque oleum in dies minuc-

meretur, exiguoque, ac tenui fonticulo distillaret, quod in huiusmodi inopia fieri solet, subfultra sæpius posteriore vasis parte, liquidoque in anteriorem acclinatam coacto, oleum tamen cæpit guttatim defluere. Denique eò ventum est, vt ne vna quidè gutta extillaret. Antonius Riberius è Societate frater, cellæ custodię præpositus Iosephum admonet, cadum non modò exhaustum; sed iam planè exsiccatum posse inde ad vsum alium transferri. Venit Iosephus, iussitque ad domesticas omnes opportunitates, & ad inopum egestatem eodè vti confugio; Deum patrem esse miserationum, facturum, vt intra ipsum vas oleum non deficiat. Paruit ille monito, & vt arens fonticulus in summa ætatis siccitate, quanuis tenuiter labens noctu deficiat, redeunte ramen die rursus extillat; sic expleta præsentì necessitate, vas fluxum retinebat quasi omni liquore exhaustum, noua oblata necessitate, rursus tenuiter fluere, donec pressès leuaretur inopia, incipiebat. Biennio propè toto, quo regio inopia laborauit olei, cadus, quatum ab eo postulatù est, etsi tenui riuulo, tantum fideliter reddidit; ita vt miraculi fama percrebuerit, oleum in Patrum domo Iosephi precibus nunquam deficere.

IN summa igitur inopia Erasmorum nauis (negotiatores Belgæ hi sunt, ampla in iis locis negotia habentes) in portum inuecta, olei dolium eleemosyna missum Patribus detulit;

quo in penariam cellam illato, vt illius viduæ ab Elifæo edocta, deficientibus vasis, modica viduæ mensura, ita olei fonticulus statim exaruit. Et id quoque magna cum omnium admiratione, & Dei laude in vulgus emanauit. Iam quanta cura diuinitus admonitus ad eas subleuandas necessitates in sede Spiritus sancti accurrerit in tempore non ita multo antè exposuimus.

Duorū fratrum incommodis occurrere in tēpore.

GRAVIOR adhuc causa è domo S. Vincentij ad domum alteram suæ ditionis attraxit. Fratrem quendam eius loci Præses iusserat se cubiculo continere; neque inde iniussu suo efferre pedem. Huius rei Iosephus diuina inspiratione factus conscius, accurrit ad miserum casum subleuandum. Ita homo imbecillus, & malè affectus, solus, nudis pedibus iter leucarum quindècim ante meridiem confecit. Domum intrat, adit mœsti hominis cubiculum, apertoque ostio, iubet miserum exire, & sibi prandium parare in triclinio. Sumpto cibo, cum Præsede colloquutus, vtrumque opportunis monitis instructum inter se reconciliauit. Domesticis salutatis, suæque benedictione cõfirmatis; amicis etiã externis, qui ipsū adierant, officiosè dimissis, eodem die, vnde venerat, rediit; cum ne ibi quidem illo die ipsū desiderari quisquam animaduertisset. Commissæ sibi charitas ouiculæ hominẽ tãtum incommodum adire iussit: quòd fortasse non tam commodè ei malo alterius manu medicina admo

admoueri posset; multum enim interest, dum in tumore est animus, cuius auctoritate, beneuolentiâque subleuemur.

FRATER alius è Societate prædia Societatis curabat. Erat ea loci natura, vt nonnisi maritimo itinere illuc adire, indeque redire liceret. Hinc siue loci solitudo, siue quid aliud illius animum incesserat, ægritudines variæ, tristisque curæ sollicitum habebant; neque erat, qui mœstum animum leuaret, nec quicum ille suæ ægritudinis causas conferret. Tertium iam diem miser illo angore tenebatur, cum domo egressus ambulans in agro videt non longè Iosephum cum victoria virga solum ad se adeuntem. Occurrit lætus, hominem venerabundus salutatur, aduentum gratulatur. Tua vnus causa, inquit Iosephus, hinc adsum. Ille expositis omnibus, quæ se sollicitum haberent, in prudenti, charitatisque plena Patris oratione acquiescens, piis eiusdem monitis confirmatus se recepit. Neque qua ratione eò se Iosephus contulerit, aut inde in suam sedem redierit, ne cogitatione quidem assequi potuit. Nec mirum eundem Spiritum, qui hæc illi nota faciebat, vt ex itinere Æthiopici Eunuchi Philippum Diaconum restituit in Azotum, ita hunc, vnde eum asportarat, in eundem locum retulisse. Licet in his rebus diuina in homine dona cum veneratione admirari: charitatem verò erga suos, curam, vigilantiamque in eorum præuertendis lapsibus,

afflictis erigendis, moestis consolandis benevolentiam, & erga omnes comitatem possunt omnes, ij praesertim, qui aliorum curae praesunt, imitari.

Eodem die duobus distantibus in locis agit cum hominibus utriusque loci.

Quidam ne arborum ruina opprimatur, cauet.

SED pergamus ea, quae de ipso referuntur, dum Vincentianae domui praesuit, enarrare. Testatur Stephanus Riberius civis Piratiniganus, eodem die diuersos homines & S. Vincentij, & Piratiningae cum Iosepho collocutos de suis rebus transegisse, cum inter oppidum vtrumque tanta interiaceat distantia, quantam saepius commemorauimus. Alia huius generis aliis temporibus contigisse suis locis ostendemus: atexam tantum quod huius loci proprium est. Proficiscebatur cum Sacerdote altero Vincentio Roterigio, quem per saepe comitem in suis peregrinationibus habere consuevit, Piratiningam. In medio itinere, imminente nocte, hospitio sibi tugurium de more extruunt. Eadem via aduerso itinere Piratininga S. Vincentium Lusitani aliqui petebant: nondum ad eum locum, quem Patres sibi delegerant, venerunt, cum citra semileuca spatium, & ipsi sibi tugurium ad pernoctandum excitarunt. Misit ad eos Iosephus vnum ex indigenis comitibus, qui iis denunciaret, ne illo in hospitio pernoctarent; sed ad Patrum hospitium se conferreret, ne arborum, quae procerissimae tugurio imminerent, ruina opprimerentur. Mirati illi vnde se eod venisse rescisset Pater, fidem tamen habuerunt monitis,

non

non dubij quin, qui illorum iter, & com-
 morationem nosset, futuræ quoque calami-
 tatis euentum præuideret. Itaque, eodem
 puero duce, ad Patrum hospitium processere:
 quos ea conditione Iosephus intra contuber-
 nium admisit, vt ante apud Roterigium con-
 fessione peccata expiarent: quin etiam vnum
 ex iis, qui id neglexerat, & vnâ cum cæteris se
 insinuabat, redire iussit, vt confiteretur, adie-
 citque quasi admisso ioco: nemo inconfessus
 infortunium, quod vobiscum trahebatis, huc
 inferat, ne vnâ vobiscum eadem calamitate
 inuoluamur. Ea nocte ingens ventorum ra-
 bies magnam excitauit tempestatem; manè
 vtrique suum iter tenuerunt. Patres, vbi ad
 locum, quem Piratiningani pridie delegerant,
 venerunt, prostratas magnas arbores, & tu-
 gurium oppressum, obtritumque, gratias agē-
 tes diuinæ Bonitati perspexerunt.

ALIO tempore iter idem cum eodem
 Roterigio, aliisque Societatis Sacerdotibus
 Piratiningam habebat: cum septem leucas
 emensi essent, montesque Piratininganos iam
 conscenderent, ad locum venere sacro Missæ
 faciendæ destinatum; & cum reliquis adesset
 apparatus, sentiunt Missalem codicem deesse;
 & festus erat dies. Suscipit negotiū Iosephus
 illum S. Vincentio accersendi: post semihoro-
 ram adest cum Missali sub axilla inde defum-
 ptum; cum tamen neque ipse S. Vincentij vi-
 sus esset, neque liber ipse, quem tulerat, illuc

*Ad Missæ sa-
 crum Missa-
 le septē leu-
 carum iti-
 nere semihor-
 ra affert.*

desideratus. Ergo aut Spiritu Domini obre-
ctus illuc Iosephus delatus est, & brevi illo in-
teruallo in suum comitatum restitutus; aut
Angeli ei manu liber allatus, quemadmodū
suprà in Breuiario factum esse cognouimus
comitibus nihil sentientibus. Sed vt hæc no-
ua non erant in Iosepho, ita sermo de re po-
stea nullus habitus. Iter deinde persequuti,
Piratingam tandem, conscenso monte, te-
nuerunt. Hæc vtrūm illo familiam regen-
te facta sint, an antè, cū priuatus illuc
degeret, mihi in obscuro est: sunt enim quæ
suspicionem moueant in vtramque par-
tem. Prælagit tamen animus, tum hæc, tum
illa quæ sequuntur, hoc potius tempore eue-
nisse, quo non minùs iucundè, quàm admira-
biliter puerile furtum detexit. Quod vt pla-
nè intelligatur, ac ne in parum noto nomine
impingamus, est aliquantūm non longa, &
nec multūm aliena egressione de cursu nar-
rationis excedendum.

*Poma, quæ
ab acore no-
minantur.*

I N T E R peregrina poma, quæ ex alienis
terris superiora sæcula in Italiam primūm, in-
deque in occiduas oras asportarunt, omnium
nobilissima, ac præstantissima sunt, quibus
ab acore in Italia est nomen. Eorum tria ge-
nera præcipuè familiam ducunt: mala Medi-
ca, limonia, & citrea. Medica, quorum est
maxima copia, & vsus frequentissimus, aurei
coloris sunt, magnitudine, & forma malis co-
toncis similia: aurancia in Hetruria nominan-
tur;

*Mala Medi-
ca, limonia,
& citrea.*

Aurancia.

cur; & hoc nomen omnium maximè nobilitatum: vt festiuo etiam colori nomen accesserit; cortex ab interiore pomo facillè auellitur, qui ex melle decoctus grati admodùm saporis est, aliàs inutilis, carne admodùm tenui, & gratissimi, succi aliàs acidi, alias dulcis vuz instar grauida. Citreis, ac limoniis color idem, flauus vergens ad albedinem. Sed limonia ouali forma: cortice, carnèque non multùm ab auranciis dissimilia, sed cortex non auellitur; longè etiam nobiliore sapore, odoreque citrea forma multo maiore, rotundiorque cortex, extimus iis, non vt limoniis æquus, & læuis, sed aliquanto callosior, & tuberculis, quasi verrucis non nihil inæqualis: verùm vt limoniis corpus vnà cum cortice grato admodùm sapore totum edule. Auranciorum, limoniorumque magna copia: citrea rariora, neque vbique æquè proueniunt. His odor non modò ab auranciis, & limoniis dissimilis, sed etiam ita gratus, ac nobilis, vt ea tantùm causa integra seruentur, vt cubicula grato odore redoleant. Intus à cognatorum natura dissimilia, peponibus similia; caro etiam peponum carne solidior: ab extimo cortice ad intimum sibi similis, nullo putamine. Et vt pepones angustam cõtineudo semini in media aluo sinum aperiuunt, ita citrea succum omnium pretiosissimum cum semine concipiunt, aluntque; qui conditus ex saccharo antidotum est aduersus pestilètes morbos

Citrea.

efficacissimum. Ad hæc tria genera, siue illa regionum natura discreuit, siue agricolarum solertia naturâ mutauit, miscuitque alia tria genera referuntur. Limonia Hispanica vnum genus nominat Italia, poncilia Hispania: à citreis non nisi mensura dissimilia; sunt enim fere duplo maiore, sed breuiore longitudine, humani penè instar capitis, colore etiam paulo tristiore. Cæterùm vix à citreis distare noveris; estque eorum copia angustiior, vsque eò difficiles educatu arbores sunt, & pomorù moles minuit fœcunditatē. Sunt & alia mala media inter aurancia, & limonia; Adami poma vulgò nominant: edulia tota, vt limonia; magnitudine, & figura auranciis similia, cæteris rebus esse dixeris limonia, sed succo sine acido suauiore; etsi non in omni cœlo suauia proueniunt: nam in plerisque Italiae locis quæ nascuntur, gustatui aduersantur. Omniù suauissimæ, & scitissimi saporis, quas limas vocat Hispanicas, Adameis pomis non parum minora: & nisi succi præstent bonitate, cætera similia; & horù quoque rara copia. Hæc omnes arbores è Lusitania in Brasiliam trãslatæ felici prouentu propagantur. Hæc eo explicanda duxi curiosius, quòd, quib. in locis frigorù asperitas has plâtas adolefcere nõ sinit (neque. n. ne in Italiae quidẽ regionib. omnibus hæ notæ arbores) peregrinũ, & ignotũ nomẽ iis, quæ subiciuntur, obscuritatẽ offunderet: quis. n. cui hæc nota nõ sint, limas dari puero xeniorù loco cũ audierit, nõ struthio cameli cõcipiat naturã?

Dum

*Poncilia, seu
limonia Hi-
spanica.*

*Adami po-
ma.*

Lima Hispanica.

Dum Piratiningæ Iosephus moraretur, affidebat aliquando vnâ cum Vincentio Roterigio in schola puërorum: iubet vnum de pueris è Patrum viridario sex limas ex arbore decerpas ad se afferre, quas fortasse pueris è proposito certamine victoribus præmio daret. Paret puer lubens; & astutulus sex alias sibi legit, quas certum in locum abdidit, vnde commodè, dimissa schola, eas repeteret: sex priores, vt iussus erat, Patri detulit. Non fefellit Iosephum puerile furtum; accersitòque puero altero, vbi furtiuæ limæ abditæ essent, indicauit, easque ad se afferri iussit: quas cum attulisset, iubet eum, qui furtum fecerat ad se acciri; eique sex priores limas dat. Cape, inquit, hæc, neque posthac furtim furtipere quidquam adsuescas. Miser ille, pudore affectus, fletu & lacrymis suam ingenuitatem tutatus est. Peccauerat, sed puerile peccatum puerili satisfactione compensatum est. Multa alia, vt in toto eius vitæ decursu licet animaduertere, diuino Spiritu cognouit.

Puerile furtum detegit.

PER idem tempus, quo Vincentianæ præfuit familiæ, sensit Domino inspirante graui periculo occurrendum esse Piratiningæ; maturatòque opus esse. Itaque puero vno comite ex indigenis alumnis, dedit se in viam, & cum per forum oppidi transiret, viderunt festinantem Georgius Ferreria, quatuorque, quinqueve alij ciues, qui in circulo colloquebantur. Quærun, quò tanta cum festinatione

Piratiningæ accurrit ad duos dissidentes reconciliandos.

contendat? Piratiningam, responderet, ad com-
pescendum diabolum, qui vinculis emissus,
furens duos inter viros primarios bacchatur,
eos acerbis inter se odiis succendens. Quærit
iterum Georgius, ecquem rei nuncium, seu
cuiuspiam sermone, seu literis acceperit? cum
abnuisset, iterque suum persequeretur, intel-
lexerunt, id illi, Deo manifestante, indicatū.
Cognitum est postea duabus circiter ante So-
lis occasum horis, eò peruenisse, & eos, quos
inter dissidium illud exarsisset, diuina ope, per
Iosephum potestate Tartarea compressa, ad
concordiam rediisse. Nec minùs mirum fuit,
hominem imbecillo corpore, nec satis firma
valetudine. cum tenera ætate adolescentulo
tantum iter tam breui tempore conficere po-
tuisse, quàm periculi grauitatem tam longè
positum cognouisse. Sed cuius virtute prius,
potuit etiàm & alterum noua nulla admira-
tione. Maius adhuc periculum, &, vt videtur
item Piratiningæ depulit, cum duorum con-
stitutam cædem prohibuit. Sed id opportu-
niori loco mox videbimus.

EODEM in oppido S. Vincentio in re leui
prædictionem tamen veram euentus declara-
uit. Vnus è procuratoribus Erasimorum, quos
sæpe cōmemorauimus, qui saccarario opificio
præerat, vini dolium penè iara exhaustum do-
mi habebat, neque anno toto eius mercis na-
uis vlla venerat. Querebatur homo Belga cū
Iosepho hanc inopiam, vitam sibi defuturam,
deficien

*Homini vi-
no indigenti
innuit die
postero ei al-
latum iri.*

deficiente vino, nouum fortasse ab ipso in vino miraculum expectans; quod antè in oleo contigisse euulgatum erat. Blandè hanc querimoniam Iosephus accepit, hominèmq; securo esse iussit animo: nondum, inquit, præterit sacra S. Francisci dies, & erat pridie eius diei. Ecce tibi festo S. Francisci die nauis onusta vino, ad ipsum missa procuratorem magnam cum omnium admiratione, qui ei sermoni interfuerunt, portum intrat. Quis hinc audeat diuinam suo iudicio prouidentiam metiri? tantine fuit operarium hominem in metu rei leuissimæ spe diuini promissi confirmari, vt diuino Spiritu mens hominis cum Deo perpetuò coniuncta propterea fuerit illustranda? an, quòd illius commiseratione commotus, vt illo exemplo ad spem in Deum desigendam erigeret, Iosephus eam prænotionem à Deo impetrauit? an, quòd ex illa admiratione boni aliquid ad eos permanauit, qui rem totà obseruarunt? sæpe enim accidit, vt, cognita insignis alicuius viri sanctimonia, homines ad meliora vitæ consilia conuertat. Magni refert, quo affectu, quãue reuerentia sanctorum virorum verba, monitaque accipiantur.

MIRVM est, quanto diuinitus occulta cognoscendi dono præditus fuerit: vt non quæ fierent modò, sed etiam quæ intra animum suum agitarent, tanquam in tabula depicta perspiceret. Graui mentis æstu angebatur quidam, neque adhuc animi sui perturbationem

Occulta, etiam quæ latent in animis cognoscit.

cui

cuiquam detexerat; commodum fit illi obuiam Iosephus, & his tantum verbis usus; *Apage, apage ista, quæ ad rem non pertinent: suaque benedictione impertitum hominem ita tranquillauit, serenatoque reddidit animo, ut si nulla vnquam tristis cogitatio illius animum subiisset. Ita ferè nihil eum fallebat, ne eorū quidem, quæ vel remotis arbitris à quopiam gerebantur, eratque id ita omnium cognitione euulgatum, ut multi vererentur in eise familia, cui ille præset. Testimonium post eius mortem de ipso dixit vnus è domesticis: sibi quædam à Iosepho esse patefacta, quæ inter ipsum, domesticoque intercesserāt, quæ non nisi diuino lumine scire potuisset. Quæ res efficiebat, ut ponerent omnes corda sua super vias suas, multoque attentius vitaret offensiones, cum scient nihil domi geri, quod Præsidis effugeret cognitionem. Qua tamen ille cognitione non nisi ad eorum, quorum intererat, utilitatem utebatur; vel ut eorum commodis prospiceret, vel ut eos errati admoneret, aut conscientiam ipsorum tranquillaret.*

*Fesso cui-
dam fratri
dari iubet
iunciaculum,
cum opsonio.*

FRATER è familia multa affectus lassitudine ad vires recreandas à ministro cellæ penarū tentaculum, & ad panem opsonij aliquid petierat; negauit id se posse iniussu Præsidis cellarius, cura moueri domi nihil posset præter ordinem, quin id Præsis, vel nullo referente, rescisceret. Acqueiit ager a quo animo: vix dum ille discesserat, cum ad ipse cellarium

nam Iosephus, monetque fratri illi daret quod petierat; valde enim eo leuamento indigere.

De se in suo testimonio testatur alius extra familiam, se, cum puer esset, Patrique Iosepho confiteretur, ab ipso certi peccati admonitum, quod puerili metu sciens præterierat, statuisseque ex ea, quæ de ipso passim habebatur opinione, id Patrem diuina reuelatione cognouisse; propterea à Deo venia petita, integrè confessum esse.

Puero consenti peccatum aperit, quod celarat.

Dixi de iis, quæ terrori essent: addam non nihil de iis, quæ ad leuandum animum pertinent. Sacerdos è Societate Iosepho confiteri solitus, sacrificaturus, eum confessionis causâ adibat; iubet illum Iosephus securo esse animo, & sacrificium offerre. Cum instaret Sacerdos, esse, quæ confessione indigerent; iubet iterum Pater bono esse animo, & peccati genus prodens, nullam penes ipsum esse culpam, quin potius multum ipsi ad meritum accessisse, declarauit; cum tamen res esset eiusmodi, vt nisi diuinitus edoctus, & genus ipsum nosse, & iudiciû de merito ferre non potuisset. Sacerdotem alterum, antequam verbum proferret, ab se dimisit, nullam eius rei, quæ conscientiam vrgeret, apud ipsum affirmans culpam residere.

Conscientiâ se aduentiû confessionis causâ videt.

ATTEXAM huic loco graue, publicumque quod Iosepho vita funto testimonium dedit rogatus Ioannes Soarius ciuis Piratininganus;

nus ; se ante annos circiter triginta quinque P. Iosephum Anchieta in ora Brasiliae nosse coepisse, eique populos circa positos obeunti sapius comitē fuisse ; seque illius propè lacte, halitūque educatum, ipsum semper, tanquam virum sanctum veneratum esse : & cū factus iam grandior sapius certo consilio patrandi aliquid contra ius, fasque, vt iniurias, rixas, aliaque id genus, quibus diuina lex violaretur, iter suscepisset; neque eius rei vllus esset conscius, in Iosephum incidisse, qui, tāquam ipsius animi arcana introspiceret, paterno amore se ab ea mente amoueret. Caue, fili, inquit, eò tēdas, quò coepisti : caue istud animo retineas, quod concepisti, muta mentem, alioqui puniet te Deus; ita eius monitionum vi sententiam mutasse. Adiecit præterea hominē multa familiaritate sibi coniunctissimum, propriam coniugem, quòd ab ipso recessisset (subita, vt videtur, muliebrique indignatione, magis, quàm grauioris culpæ suspitione) interficere decreuisse, & alterum præterea, à quo iniuriam profectam esse suspicaretur : ad hoc patrandum facinus, se amici precibus, & contentione victum vnà cum ipso conspirasse : & cū remotis arbitris, nullo conscio, hæc maxime agerent inter se, superuenisse Iosephum, grauique oratione vtrumque ab eo consilio deterruisse, se tam inexpectata re percussos, atq, admiratione defixos, qua ratione tam occultum consilium ad eum permanasset, victos

Duos à decretis eade duorum reuocat.

momentis rationum, quid responderent, non habuisse non tamen à praua illa mente destitisse. Iosephum iterum maiore contentione rem adortum, & quà rationibus, quà minis diuinæ vltionis vsque eò disputando processisse, vt victus alter manus dederit, promiseritq; se vxorem in gratiam recepturum, remque totam Iosephi arbitrio permissurum. Ita Deo bene iuuante, & duæ immeritæ cædes prohibere, & duo coniuges reconciliati summa concordia, & cum diuino cultu vitam deinde duxerunt. Ita cœlestem suam, perpetuamque cum Deo consuetudinem ad suorum vtilitatem traducebat.

PORRO inter multas, variâsque regendę familię occupationes, non omisit curam infideles ad Christi gregem conuocandi, tum per eos, quos regebat, tum ipse quoque, cum vacabat, præsens adiens. Sunt intra Brasilię mediterranea, vti supra demonstrauius, alię, atque alię natione sine dicam, an syluestrium hominum greges? In iis Tapuyarum naturam, seu potius naturę noxas supra ostendimus. Tapuyis, si vagam vitam, inconstantēsq; mores spectes, non admodum ab similes sunt *Maramosij*; immò verò passim Tapuyarum numero censentur: homines item, asperi & vagi, nullo cultu, nullis artibus, nulla certa sede: nulla iis altilia, apparatus ad victum nullus; cibus, quem in diem sagittis sibi parant. Syluas habitant, rupēsque, pertinentque eorum citi-
mi

ni fines ad colonias quâ S. Vincentij, quâ Spiritus sancti. Hi tamen quàm ceteri Tapuyæ minus feri; interlucētque in iis inter altam barbariem nonnulla naturæ lumina: nam & Lusitanorum amant consuetudinem, amicitiam colunt, & vno fere coniugio contenti viuunt, humaneq; carnis esu abstinent: quin hac vna præcipuè virtute Brasilis ceteris se præferunt, quòd ne suorū quidem hostiū, quos occidunt, carne vescuntur. Hos ad Christum adducere Iosephus iam tum ex eo tempore contendit, cū adhuc in Vincentiana sede priuatus degeret: nunc autem, ipso familiam regente, eorum non magna manus, relictis montibus, & solitudine, se ad frequentia receperunt, & circa aream Biritiocam in Vincentianis finibus consedēre. Ad eos amicè, humanitèrque excipiendos, & sedes, agrōsque iis assignandos colonix Præfectus se contulit; vnāque cum illo venit etiam Iosephus, adiuncto sibi comite Emmanuele Viega, Societatis item Sacerdote: mansit inter eos Iosephus cum Viega dies quindecim; quo tempore, dum res inter eos componit, Ecclesiam ordinat, vitæ civilis pro captu gentis rationem præscribit, aliāque ad communem societatem seruandam constituit, vt erat eiusmodi industriæ multum vsum adeptus; ipsorum linguæ Dictionarium, & artem Grāmaticam ordinare aggressus est, vsus ad id opera seruæ mulieris ex ea gente, quæ communem linguam in seruitute didicerat:

nam

*Maramo-
sios studet ad
Christum
adducere.*

nam sermone illi vtuntur, à communi Brasili-
lorum dialecto, qui maris oram accolunt, nō
parū diuerso; & qui nō sine labore ab aliis in-
telligatur. Sed reuocatus Iosephus ad regimē
suorum, inchoatum opus, & recentem Neo-
phytorum curam Viegæ persequendam tra-
dere necesse habuit. Viegas porrō rem totam
ita strenuē suscepit, tantāque cura, sollicitudi-
nēque nouas Ecclesiæ plantas excolere insti-
tuit, vt nullare alia quiescere videretur. Ne-
que his contentus, qui primi venerunt, alios
per syluas, campos, montes, eorum adiens la-
tibula, non minore studio, quā ipsi feras ve-
nabatur: contendebat eos in cœtum cogere,
ac tantisper saltem continere, dum vnā mul-
tos Christianæ fidei rudimentis imbueret: il-
lorum paruos filios parentum voluntate se-
cum adducebat; vt cum pueris aliis Neophy-
tis educatis, & communem Brasilicam lin-
guam edoctis, postea ad ipsorum parentes,
gentilēsque interpretibus vteretur. Quo in
opere multos labores exsudauit, multāsque
difficultates exorsit, multorum reprehēsi-
ones, irrisionēsque deuorauit, ipsum frustra la-
borare dictitantium, operāque certam, at-
que vtilem ab iis, qui in manibus essent ad
eos, quos nullis vinculis tenere possis, auerte-
re, præsentiaque, & certa lucra animarū omit-
tere, incerta, & fugacia consecrari, gentem esse
lenem, vagam, inconstantem, societatis inimi-
cam, non vna vnquam certa in sede, non vno

*Viega studit
in Maramo-
sis ad Chri-
stum addu-
cendis.*

in consilio persistere: sed repētina quaque ob-
 orta cupidine, cū consilio sedes etiā, & fidem
 cōmutare, & omnē susceptæ vitæ rationē su-
 bito impetu peruertere. Sed amor Christi, &
 saluandarum studium animarum superabat
 omnia. Interim, dum minūs se præbent ad au-
 dita contumaces, si fructum nullū alium, illū
 certē nō leuē percepit, quod infantes aliquos,
 adultōsque sub ipsum mortis articulum ba-
 ptizatos præmisit ad cœlum. Credere est ipso-
 rū preces ad diuinā misericordiam suæ genti
 propitiandam non parū valuisse; vt dura sea-
 sim ingenia, quæ nondum prorsus se dabant,
 mitescerent, & ad diuines concipiendos in-
 stinctus se compararent: & cū subinde noui
 greges ad priores se adiungerent, vicissimque
 amore veteris consuetudinis ad vsitatas soli-
 tudines se referrent, rursusque ad nouum vi-
 tæ genus Viegæ inuitatu, contentionēque re-
 dirent, post multos tandem exhaustos labo-
 res, multamque gentis toleratam inconstan-
 tiam, pertinaci tandem charitate expressit, vt
 eorum multi greges in Vincentianis finibus
 considerent. Locum sibi legere in campe stri-
 bus Piratiningæ, vicōsque sibi, & tuguria ex-
 truxerunt: obstinata deinde perseverantia,
 nunquam in illis quæritandis, ad fidemque,
 & societatem cohortandis fatigatus, aliquot
 annorum interuallo greges alios in Ianuari-
 enses fines non longè à vico S. Barnaba de-
 duxit: & nunc eo vitæ genere contenti, terram
 colunt,

*Ann. nosio-
 rum greges
 se conferunt
 ad Christia-
 nos, & ad
 Christiano-
 rū institutio-
 nem.*

colunt, sementes faciunt, & laborum suorum fructu victitant; eademque cura, diligentiaque qua indigenæ reliqui Christiana pietate excoluntur. Ergo Viegas tot annis cū illis versatus, eorum linguæ facultatē nactus, Catechismum, reliquasque institutiones è cōmuni lingua in eam transtulit. Dictionarium valde copiosum, vnāque cū Iosepho eius linguæ Grammaticā absoluit. Petrus Goueanus frater è Societate, natione Germanus, vir ad peregrina percipienda idiomata magno ingenio præditus, multa cum ipsorum vtilitate illis instituendis, regendisque præest. Hæc etsi Viegæ labores omnia peperere, initium tamē, & progressionum bona pars ad Iosephum referenda sunt: siquidē studio, institutioneque eius omnia suscepta, promotaque sunt; ad eosque subinde inuisendos, promouendosque ipse se referebat.

DVM in sede S. Vincētij degeret (seu familiae Præses, seu in priuata vita, non explico) res cōtigit summæ admirationis, & rari admodum exēpli. In oppido Sanctis homo Brasilus nomine Didacus, iam pridē Christiana Religione suscepta, & inter Christianos, tanquā Christianus diu versatus in domo Lusitani ciuis diē suū obierat; diūq; cadauer exanime iacuerat: & cū maturū visum est, illud regionis more funebri adsuta veste obuoluerant, foueaque ad sepulturam aperta iam erat, cū his rebus omnibus paratis, duarum circiter horarum

Hominem, qui sine Baptismo obierat, rediuitū baptizat.

interuallo materfamilias Gratia Roterigia videt illud commoueri. Accedit prompta magno animo, vt quid id sit, cognoscat: eam is qui antea cadauer fuerat, rogat, se illo funebri amictu dissuat; iubet illa dissui, eique assidet, vt, quò res progressura sit, obseruet. Is rursus Dominam rogat, P. Iosephũ Anchieta accersi iubeat. Negat illa Patrẽ in oppido esse, sed duabus inde leucis in oppido S. Vincetio. Subiicit Didacus, ipsum iam in oppidum Sanctos venisse; seque cum ipso ad riuulũ vsque, qui proximus est oppido, iter fecisse, inde ab ipso iussum esse ipsi præcedere: à quo digressũ, domum rediisse, & quod exuerat, iterum corpus induisse. Misere statim ad Societatis domum, qui hæc Didaci nomine, in vitam restituti Iosepho nunciarent, quem, cum venisset, statim rediuius interrogauit, an secum ferret sacrarum Reliquiarum thecam, quã sibi ostendisset in itinere? eã cum protulisset moribũ dus lætatus est, tũ de suã animã salutẽ sermonem ingressus, narrauit illi, se seiunctũ à corpore in vitam alterã egressum, monitum esse, non recto itinere in ea loca venisse, quod per Baptismi ostium Ecclesiam non intrasset. Idque ille fatobatur esse verum, neque vnquam antea errorem suum agnouisse, memorem tantũ homines albos (sic enim appellant Europæos) cum in patriam suã venissent, Christianãque doctrinã populares suos docuissent, Didacũ sibi nomẽ indidisse: ex eo tẽpore ratũ

se perfectè Christianū factū esse, nullam aliā curā nisi præceptorum seruandorū suscepisse: ab ea incitia, & imprudentia, nunquā sibi in mentem venisse Baptismum esse suscipiendū; proinde Iosephū rogauit, se quāprimū sacro Baptismate in Ecclesiā induceret; se enim illic, vnde regressus esset, properare. Tum Iosephus nominē, etsi Christianæ legis non rudē, accuratè tamen summa fidei capita illi in memoriā redigens, quantū extremi tēporis patiebantur angustia, instructū magno cum animi sui fructu, multis cū lacrymis baptizauit, testatus se, si nullo alio fructu, hoc certè, quod vnā hanc animā in cœlū præmiserit, suum in Brasiliam aduentū, laboresque omnes antè susceptos præclarè impenso, esse existimare. Baptizatus Didacus, ab eundi venia à matrefamilias petita, eā rogauit, vt vilia, quibus vsus esset, indumenta, egentia alicui daret, curarētque duo Missæ sacrificia offerenda, vt saltē ille Deo cultus suo nomine adhiberetur, sibi que in præsens sanctificatā in Ecclesia ardentē candelā in manū traderet. Inde cōuersus ad Iosephū, rogauit sibi vt adesset, donec animam in Domini manus, cuius ipsa esset, emitteret. Quarum omnium petitionum cōpos factus, Iosepho, alijsque præsentibus, ac pijs precibus abeūtē adiunātibus, spiritū Deo reddidit. Hęc ipsa Gratia Roterigia corā Ecclesiastico oppidivicario iurata testis deposuit. Laudanda diuina Bonitas, cuius . . .

sunt super omnia opera eius. Et sanè diuinæ miserationis excessus fuit, & qui omnè superet admirationem, hominè sine Baptismo è vita egressū èternis suppliciis subduci, eiuſq; spiritu certū adire Sacerdotè, venire ad oppidū cū ipso, sanctas, quas ille secū ferret sanctorū virorū reliquias venerari, eiuſdemq; Sacerdotis præcepto obtèperare, relictū corpus repetere, recepto Baptismi cōpotem fieri; ac deniq; militanti Ecclesiæ membrū annexū, momento in triūphantè transferri. Admirādū, euidentique diuinæ prædestinationis argumentum, vt in duobus exactæ iam ætatis senibus, à Iosepho edoctis, baptizatisq; vidimus, & in multis in ipso mortis articulo lustrali Baptismi aqua purificatis animaduertimus.

*Leuatur re-
gendi mune-
re.*

PERFUNCTVS regèdi munere Iosephus hæsit aliquādiu in Vincentiana sede: sed variæ occasiones, seu Præsidium iussa modò huc, modò illuc hominè trahebāt. Venit aliquando ad dilectum sibi Maramosiorum gregem, qui circa Biritiocam cōfederant; de quibus videtur præcipua cura sollicitus fuisse, biduòque apud eos commotatus est: quo tempore petiit ab hospite, qui arcem tenebat, vt se noctu ex arce mitteret, cupere se noctem illam in Oratorio B. Virginis iuxta arcem sito transigere. Libenter arcis præfectus ei permisit, ipseque vnà cum Alfonso Gonzalo genero suo hominem eò deduxerunt, inde se in arcem receperunt, facem, qua ad noctur

nocturnum lumen vii essent, referentes, Iosepho ibi nocturnis in tenebris relicto. Intempesta nocte, cunctis quiescentibus, vna Gonzali coniux vigilabat. Hæc admirabili viso permota, maritum ad eandem rem spectandam magno studio à somno excitat. Prospectant ambo per fenestram; sacellum vident admirabili splendore circumfusum; splendor è tegulis, valuis, culmine, fastigio, totaq; porticu emicabat: concentû præterea admirabili sono vocum non admodum longè audiebãt. Quæ res magnam eos in admirationem, ac propè extasim abripuit. Voluit Gõzalus ex arce exscendere, vt, quid id esset, cognosceret; ratus, quoniam harmoniam sibi à lögè exaudire videbatur, nauem aliquam id noctis in portum inuchi. Verùm cum descendere cœpisset, capillus ei præ horrore obriguit; sensitque se quasi inuisibili manu retineri. Itaque eo spectaculo vnà cum coniuge diu potiti, mira ambo dulcedine perfusi sunt; cuius etiã memoriæ iucundo sensu in multos postea dies recreabantur. Postero die, cum diluisset, domesticos, reliquosque arcis vicinos, seruitiãque percunctati, an aliquid luminis eorum aliquis in Oratorium per noctem intulisset, comperiunt nihil quidquam horum factum esse. Ipsum denique Iosephum interrogant, vnde tantum lumen ea nocte è sacello effulisset. Is initio contemptim tergiuersari, rem totam dis-

*Noctu in
sacello ipso
orante, splē-
dor effulges,
cantus au-
diuntur.*

simulando obsecrare : sed cum perspecta, & probata veritate teneretur, graui contestatione, pro ea, quam spiritali Patri obedientiam deberent, illis præcepit, ne quandiu uiuerent, cum vlllo mortalium ea de re verbum vllum facerent. Aliud nihil ex eius sermone expresserunt: quod illi pro ea reuerentia, qua Patrem prosequerentur, sanctè seruarunt, donec illo vita functo anno salutis millesimo sexcentesimo tertio, 5. Non. Octobres Gonzalus in vese S. Sebastiano ad sinum Ianuariensem à Vicario generali eius ciuitatis proferre iussus est, siquid memoria dignum de Iosepho sciret, iuratus totam eius rei seriem narrauit, adiecitque se Musicam illam, harmoniam, splendorémque cœlestem fuisse pro certo habere; tum ex eo, quo perusus est horrore, iucunditatéque, tum ex vi, qua se impediri sensit, quominus ad rem explorandam proficisceretur. Nec dubium, quin ad Iosephi contemplationem totum se illud miraculum effuderit : nempe ad has spirituales epulas se vocari, atque hæc cœlestia sibi conuiuia parari sentiebat, cum ab hominum societate seiunctus noctem illam traducere peroptauit. Et quidem splendorem inter eius preces effulsisse nouum non fuit: nam cum S. Vincentij familiam regeret, adirétque eum, vt sit, cum literis, aut nunciis ianitor, deprehenderétque orantem, sæpe accidit, vt ingenti è cubiculo splendore emicâte,

percel

Splendor inter eius preces fulget.

percelleretur. Sed per idem tempus, dum à regendi munere vacaret, anno 1576. Sancto Vincentio Piratiningam venit. Eam sedem tum senex regebat Societatis Sacerdos Adamus Gonzalus. Hic quodam die circa auroram, cum intentis in cœlum oculis è specula domus oraret, agmen per cœlum ambulantium prospexit: quinam essent, corpora, vmbrae non dignouit; tantùm ad eius aures vox allabatur dicentis. Pater, pater, ego sum, ora Deum pro me. Erat huic filius in Societate adolescens Bartolomæus nomine, quem ipse matrimonio antè coniunctus susceperat, & grandi iam ætate coniugio solutus secum duxerat ad Societatem. Is per id tempus in Bahycensi Collegio doctrinæ studiis occupabatur. Visus est sibi senex filij vocem agnoscere: perturbatus eo viso, cum diluxit penitus Iosephum conuenit; qui, diuina prouidentia ad senis in ea consternatione animi solatium videtur eò venisse. Eum vti hominem rerum absentium in diuino Spiritu consciuum rogat, ecquid bene sit Bartolomæo? Bene, respondet Iosephus: neque esse, cur de eo sit sollicitus: sermonèque commutato, hominem ab ea cogitatione ad aliam traducit. Præterierat ab eo sermone annus, cum vterque in Ianuariensi Collegio esset, nauis è Bahya eò venit, quæ certum de Bartolomæi morte nuncium attulit. Petiit à Iosepho Adamus, vt ad legitimum sacrificiorum numerum, quæ pro defunctorum Sociorum

*Piratininga
Bartolomæi
Gonzali
mortem præ-
scit.*

animabus à Sacerdotibus singulis in Societate offeruntur, aliquid adderet: respondit, se cum vita excessisset adolescens, quinquies pro illo hostiam salutarem immolasse, neque pluribus sanctam illius animam indigere, idque se fecisse, quo tempore Adamo ipsi visum illud Piratingæ obiectum est: quod Iosephus non potuit nisi diuinitus cognoscere, cum ob distantiam locorum (distat enim Bahya S. Vincentius plus ducentis leucis) & infrequentiam itinerum non antea die eius rei nuncij peruenerint. Ita & animæ illi consuluit in tempore, & nuncij acerbiter præuere deuitauit.

Frater à Societate grati uoluerat.

IN eodem Ianuariensi Collegio Gonzalus Aloysius Societatis frater affectus decumbebat, cui acerbum vlcus infra sinistrum brachium intumuerat, neque, remediis multis adhibitis ad suppurationem ueniebat; quin etiam exasperabatur magis, sæuo cum cruciatu ægotantis. Accedit Iosephus, manum admouet tumori, signum crucis imprimit, confestim rupta cuti, una cum cruciatu coacta sanies effluxit.

Venit Bahya, unus è fratribus cogitationem notat.

VENIT postmodum Bahyam, quo tempore abditam alterius cogitationem se penetrasse declarauit. Frater quidam, qui hominem nunquam uiderat, ratus, quod corporis habitudo parum firma, & humilis eius indicabat apparatus, inutilem hospitem, & contemptibilem aduenisse, hanc de illo cogitationem concepit. Quid huc uenit iste? neque uerbum ullum protulit: non sefellit

Iosephum illa cogitatio: & cum ad eius amplexum venisset, maiore, quam ceteros lætitiæ, ac benevolentia significatione illum excepit. Ita est, inquit, charissimus frater, ut cogitasti: vnus tu omnium de me optimè iudicasti; quid ego nullius pretij homuncio huc veni? Percussus ille mirari desuit, cum qualem virum contempseret, intellexit.

IN Bahyensi Collegio is, qui coquinariam exercebat, patella pisces in cœnam Collegij elixabat, cumque decoctis piscibus, patellam adhuc bullientem ab igne remoueret, sinistro casu ius exæstans, effluensq; in retrahentem, sinistram ei manum ambussit. In illa doloris acerbitate fortè Iosephus per coquinam transit; fratris videt manum concrematam, quam sinistra manu apprehensam, dextera signo crucis signauit, illis subiectis verbis: Sat est, ne doleat amplius: admouitq; ad ignem, quæ tēperato cōcepto calore, statim perfarata est.

IBI DEM maioris aliud contigit admiratio- nis. Cum longè ab vrbe ad agroti excipien- dam confessionē excurrisset, in reditu nox illū oppressit inter Tapagipā (locus est oblōga cus- pida in mare procurrēs) & Bahyā: ea cum iter facerēt secus stagnū, ingentē ranarū coaxatio- nē, & inter eum strepitū eiulatus ingentes au- dierūt, quasi hominū acerbos cruciatu tol- rantiu; vsq; eò, ut Patris comiti capillus in hor- ruerit. Metū ponere Pater iubet, substititq; ali- quantisper, ac sublatis in cœlū oculis, Æterne

*Fratris v-
nius è Socie-
tate ambu-
stam manum
sanat.*

*Animas pur-
gatorias pœ-
nas dolen-
tes audit,
adiuu: t que.*

Deus,

Deus, inquit, quàm magna tua potentia est: propiùsque ad stagnum accedens, comitem vnà secum genua ponere, & quinquies orationem Dominicam, Angelicamque salutationem pro animabus purgatorias pœnas sustinentibus pronunciare iubet. Qua persoluta prece, cessauit eiulatus, neque inde amplius, cum sæpiùs illac frater idem pertràsisset, eiulmodi clamores exauditi. Viderur diuina misericordia profundo suæ diuinitatis iudicio animas illas selegisse, quæ ad id tempus sancti viri precibus pœnis illis eximerentur.

Ægrotos in ipso mortis limine prædicit eo morbo non morituros.

IDEM ad ægrotæ mulieris, ac propè iam depositæ confessionem audiendam extra urbem accersitus, eius maritum, qui ad se excipendum prodierat, obuium habuit lacrymabundum; cuius permotus dolore, antequam ad ægrotam perueniret, blandè eum consolatus, prædixit periculum præsens euasuram, vixitq; postea in annos multos.

PER idem tempus, aut fortè ipso prouinciam regente (non enim nisi hoc tempore, aut prouinciæ Præses Bahyæ degere solitus est) Didaci Morini coloni Bahyensis coniux Andrelia Diazia septimum iam mensem vterum gestabat, cum sinistro casu lapsa abortu infantem sceminam emisit. Eo casu malè affecta vtraque, mater quidem diu malè habuit; infans verò vitæ discrimen adiit. Ipsam, totamque familiam inuisit Iosephus; parentes tenellulæ infantis periculo permoti, cum iam iam exha-

exhalatura animam videretur, eum rogarunt, ut antequam expiraret, eam Baptismi beneficio afficeret; honestius fore respondit, ipsam in Ecclesia matrice, solemni apparatu, sacrísq; adhibitis cerimoniais baptizari: non enim eo tempore morituram; neque graue illis esset Mariæ illi nomen imponere, siquidem ipso Assumptionis Virginis die sacro nata erat; proinde probè illam, pièque educarent, futuram enim familiæ toti non iniucunde hilaritati: vndecimum tamen tantùm annum exacturam, eodémq; quo in lucem edita est Virginis die sacro ex hac vita exituram, etsi non in qua vrbe nata est. Parentes postmodùm S. Sebastianum se transtulerunt, ibique puella vndecimo ætatis anno eodem, quo nata est die decessit. Totum id matris testimonio postea cognitum est.

VITÆ

Deus, inquit, quàm magna tua potentia est: propiùsque ad stagnum accedens, comitem vnà secum genua ponere, & quinquies orationem Dominicam, Angelicamque salutationem pro animabus purgatorias pœnas sustinentibus pronunciare iubet. Qua persoluta prece, cessauit eiulatus, neque inde amplius, cum sapiùs illac frater idem pertràsisset, eiusmodi clamores exauditi. Videtur diuina misericordia profundo suæ diuinitatis iudicio animas illas selegisse, quæ ad id tempus sancti viri precibus pœnis illis eximerentur.

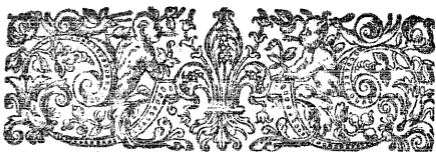
Ægrotos in ipso mortis limine prædicit eo morbo non morturos.

IDEM ad ægrotæ mulieris, ac propè iam depositæ confessionem audiendam extra urbem accersitus, eius maritum, qui ad se excipendum prodierat, obuium habuit lacrymabundum; cuius permotus dolore, antequam ad ægrotam perueniret, blandè eum consolatus, prædixit periculum præsens euasuram, vixitq; postea in annos multos.

PER idem tempus, aut fortè ipso prouinciam regente (non enim nisi hoc tempore, aut prouinciæ Præsides Bahyæ degere solitus est) Didaci Morini coloni Bahyensis coniux Andresia Diazia septimum iam mensem vterum gestabat, cum sinistro casu lapsa abortu infantem fœminam emisit. Eo casu malè affecta vtraque, mater quidem diu malè habuit; infans verò vitæ discrimen adiit. Ipsam, totamque familiam inuisit Iosephus; parentes tenellulæ infantis periculo permoti, cum iam iam exha-

exhalatura animam videretur, eum rogarunt, ut antequam expiraret, eam Baptismi beneficio afficeret; honestius fore respondit, ipsam in Ecclesia matrice, solemnī apparatu, sacrīsq; adhibitis ceremoniis baptizari: non enim eo tempore morituram; neque graue illis esset Mariæ illi nomen imponere, siquidem ipso Assumptionis Virginis die sacro nata erat; proinde probè illam, pièque educarent, futuram enim familiæ toti non iniucundæ hilaritati: vndecimum tamen tantum annum exacturam, eodémq; quo in lucem edita est Virginis die sacro ex hac vita exituram, etsi non in qua vrbe nata est. Parentes postmodum S. Sebastianum se transtulerunt, ibique puella vndecimo ætatis anno eodem, quo nata est die decessit. Totum id matris testimonio postea cognitum est.

VITÆ

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QVARTVS.

A.D. 1578.

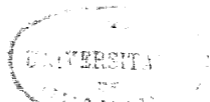
VSTRABAT suis excursioni-
bus Iosephus, pro re nata, loca ci-
ca Bahyam, cum anno à partu si-
cro millesimo quingentesimo se-
ptuagesimo octavo insulam Ta-
paicam, omnium quæ in sinu Bahyensi sunt,
& maximam, & frequentissimam obiens ad
confessionem agrotantis anus indigenæ ac-
cessit. Hæc genas more extento in reti de-
cumbat propter focum. Pater illi autem
dans parum commodi in ligno ad ignem ap-
posito sedebat. Voluit pater familias, pro ea
quæ suppetebat copia, ei sedile paulo com-
modius præbere; recusauit Pater: iestio, in-
quit, mihi paratur, ad quam, antequam ope-
ram hanc peroluero, vocabor, multo mihi
inucundiorum. Nondum planè suam confes-
sionem mulier peregerat, cum ad eum Pater

*Proleis se
Prospexitum
Inconcia-
lem facerit.*

sui Prouincialis perferuntur literæ, quibus iubebatur ad urbem repedare. Ille statim se itineri commisit: etsi optimè sciebat quos ad labores vocaretur: nempe ad eam, quam sibi parari prædixerat sessionem; nam statim ut venit ad Collegium, Præpositus Prouincialis, conuocata familia, domesticam, ut in Societate mos est, concionem habuit; recitatioque Præpositi generalis diplomate Roma misso, Iosephum Anchiétam Præsidentem Societatis in Brasiliæ prouincia renunciauit. Mox ad singulorum pedes accidens, multis suis, aliorumque dulci sensu pietatis, cum lacrymis oscultatus est. Ægro animo Iosephus onus subiit; posteròque die & ipse domestica item concione singulorum sibi preces auxilio poposcit; parique humilitatis significatione ad singulorum pedes osculabundus se abiecit. Et quidem eam rem Deo illi indicante, quasi rebus, quæ in consilio Romæ agerentur, interesset, multo antè prænouerat. Nam cum adhuc Vincentianæ domui præesset, inspiciundæ familiæ causâ Piratinin-gam venerat, dixeratque in familiari sermone quasi per iocum, cum tres alij Sacerdotes, fratresque duo interessent. Videte ancillæ quid garriant, me fore Præpositum Prouincialem, & quàm forte dorsum ad id onus habeo. Et sanè erat, uti supra vidimus, ex morbo, quo nouitius laborauerat, luxato dorso. Dixerat etiam multo ante se Bahyens

*Fit Praeses
Prouincialis
anno Domini
1578.*

Col

Collegij Rectorem lectum esse, sed electionem irritam futuram. Quae cuncta euenerunt: nam Roma litera postea uenerunt, quibus ipse Bahyensis Collegij Rector dicebatur: sed nodus obiectus rem totam impediuit. Superuenere deinde ea, de quibus facta mentio est. Ita qui impeditum aditum ad Rectoris munus inuenit, expeditum ad Prouinciale nactus est.

Anno, uti dicebam, eius saeculi septuagesimo octauo prouinciae regimen suscepit; eamque septem circiter annis administrauit ea prudentia, integritateque, quae a tanto viro expectabatur. Ac primum, quod ad ipsum attinet, eadem vitae integritas, idem erga se rigor, eadem cum Deo coniunctio, familiaritasque quae fuit semper: neque eum honor a sui despectione, neque rerum occupatio a continentium Deo familiaritate unquam retardauit. Ita multarum, magnarumque exemplo virtutum, vel tacens Pauli illud referre videbatur. *Quae & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, haec agite.* Ad integritatem tamen, & rectam legum normam, ad quam caeteros exigebat, insitam sibi a natura lenitatem, comitatemque adhibebat: quod fiebat, ut disciplinae rigor mollietur. Sic charus omnibus, nulli grauis, omnium animos ita sibi deuinxerat; ut, quod mirum videri possit, domestici omnes ei suas confessione conscientias optatius, quam quod utebantur ad confessiones Sacerdoti, aperirent.

Qualis in munere regenda prouincia fuerit.

rent. Omnino peculiari Dei dono præditus erat, ad quemcunque animi morbum dulci medicamine sanandum, terrore afflictos allevandos, nubésque ex animo eorum depellendas, qui vel suspitione, vel indignatione aliqua, perturbationeve agerentur. Sed in ipso maximè perpetua animi tranquillitas, & singularis mansuetudo elucebat: & sanè, quod in Præsidente Religiosorum virorum maximè laudatur, & in quo summa charitas, summumque illius officium versatur, ut vigili cura in id semper incumbat, suos ut ad perfectam instruat virtutem, modis que omnibus viam ad eum finem illis expediat, impedimenta amolendo, & lapsus, si qui imminet, prævertendo, quanta in eo laude Iosephus excelluerit, quamque paterno amore suis in discrimine constitutis præstò fuerit, eosque ne laberentur, sustentauerit, multa eorum, quæ narrauimus, declararunt; cuius rei subinde documenta dabat: nihil æquè cordi Præsidentibus esse debere, atque amorem erga suos, studiumque processus eorum ad virtutem.

AVDIT aliquando Sacerdotem in familiaris sermone disputantem, non debere eum, qui aliis præest, culpam cuiusquam suæ familiæ præterire, quam non animaduersione aliqua, aut reprehensione, aut saltem monitione corrigere nitatur. Adiecit Iosephus; quin etiam nulla in priuato homine Religioso culpa inesse debet, quam non eius Præses, antequam

Qua cura erga suos esse oportet, qui aliis præsunt.

*Ministrum
cuiusdā Col-
legij dulci
monito corri-
git.*

de ea reū alloquatur, bis, tēve corā Deo mul-
tis cum lacrymis deploret. Népe hoc est oues
tibi à Christo cōmissas saluas velle. In vno ex
eius prouinciæ Collegiis Sacerdos, qui mini-
strū agebat (est autē in Societate IES V minister
à summo totius familiæ Præsidi secūsus) aspe-
riorem aliquādo erga eius familiæ hominē se
præbuit. Id cū vidisset Iosephus, quippe to-
tius familiæ Præsides, cur id ita faceret, quæsi-
uit. Ille, qua id torū animi sinceritate fecerat,
eadē suo Præsidi respondit. Qui mihi, inquit,
ministri munus demādauit, idē hoc præcepto
me instruxit, nullā occasionē vt prætermittere
priuatorū quēque ad omnē patientiā exercē-
di. At qui ego in nomine Domini, inquit Iose-
phus, istā personā te iubeo exuere, & nouam
induere mansuetudinis, ac lenitatis; &, quan-
tū in te est, nulli ansam præbeas offensionis,
aut tristitiæ: sed te beneuolū, comēmque om-
nibus exhibeas. Crediderim tamen monitū
non modò nō reprehendendū, sed ad præse-
tem occasionē accommodatū etiā religiosā
prudētię plenū fuisse. Sed nihil prauius in arti-
bus vitæ præsertim, quàm bona multa præce-
pta tenere, & illa, cū ad vsū venias, incōmodē
interpretariat verò sanctū senē magno lum-
ine præditū, cognita animi trepidatione, intel-
lexisse hominē dilatanda esse cor. Tū ille, qua-
si discussa caligine, corde dilatato, ita cōsilium
probauit, vt, nouo præcepto lumine, totum se
studuerit ad eam normā conformare. Ita non

privatos tantum homines, sed eos etiam, qui aliis preerat, sui officij admonebat: sed & privatorum etiam quæ partes essent, edocebat; nam cum paulo post in Collegio Sebastianensi una cum aliis patribus, fratribusque Societatis in eum sermonem venissent, ut diceret unus e Patribus, debere privatum hominem in religione, ad perfectam animi sui quietem minimè de se, deque statu suo esse sollicitum; sed totum in Præsidi suorum potestate, eo munere, graduque acquiescere; in quo cum sui Præsides collocarunt (sententiam illis temporibus firmam, ac robustam, utinam cursu temporum lapsi mores, nostri amor, & nostra de nobis opinio non aliquando concellat, aut in obliquum inflectant) id adeo verum esse Iosephus affirmavit, ut, nisi id fiat, non possit multis, ac magnis perturbationibus animus vacare. De se ita dicebat, nunquam in futurum prospexisse, antequam fieret Sacerdos, nunquam sibi in mentem venisse, posse se fieri Sacerdotem; Sacerdotio auctum nunquam neque de professione, neque de regendi munere cogitasse; neque se ad tantam rem ullis instructum dotibus sensit. Quo tempore ad professionem admissus fuerit, non reperio, sed ex proximo sermone Ianuarensi licet odorari, antequam ad regimen adhiberetur, id factum esse; ad quam cum solus ab aliorum convictu semotus se diebus aliquot more Societatis compararet, fidei amico narrauit, se in meditatione Christi dolorum defixum magnam eorum partem in suo corpore per eos dies cum

Privatos homines in Religione omnem de se cura solutos esse debere.

In meditatione dolorum Christi partem sensit.

acerbissimo cruciatu expertum esse.

*Sape hominū
ad spectū se
subducit.*

VIDIMVS eum sæpius in peregrinationibus, cœru comitantium præmissio, in itinere substituisse : inde magna confecta viæ parte, nullo sentiente, ipsorum tamen iter antevertisse. Hæc autem non cum indigenis tantum, hominibus tenuibus, nec magna solertia præditis, qui cùm ista viderent, qua ratione fieret, non magnopere solliciti erant; sed maiore adhuc cum admiratione, in cœtibus etiam, comitatūque clarorum virorum sæpe contigerunt. Antonius Barrius Episcopus, qui Leitano successit, vicos circa Bahyam lustrabat, vt sacro chrismate vicanos confirmaret: ibant eodem in itinere, præter Episcopi comitatum Georgius Serranus Bahyensis Collegij Rector, aliique Sacerdotes è Societate, & ipse Prouincialis Præses Iosephus; & cùm è vico S. Antonio, peractis rebus omnibus, ad vicum S. Ioannem in equis omnes proficiscerentur, solus Prouincialis Præsul more suo pedes, & nudipes illis præeuntibus, se sublequatutum prædixit. Sex leucas confecerant, cùm ipsum inter eundem neque sublequentē, neque prætereuntem vidisset quisquā: ad vicū cùm venerūt, Petrus Acoſta Societatis Sacerdos, qui in eo vico curionem agebat, instructa de more supplicatione, prælatæ cruce fit obuiā Episcopo, & quem venturum ad vesperam existimabant, cum Acoſta eodem in agmine, maxime admirante Episcopo, apparuit etiā Iosephus. Sed cùm hæc in ipso essent iā quotidia-

na, vt admiratio nulla fuit apud domesticos, ita nullus ea dere sermo emanauit latius.

CONTIGIT aliis tēporibus, vt cœtu colloquissq̃ nullo sentiēte se subduceret, nimirū, vt ad Dei colloquiū, quò se vocari sentiret, se reciperet; sed postmodū ita se redderet eorundē numero; vt, cum absentia, præsentiāque nosceret, discessus, reditūque non notaretur. Michaël Azeredius coloniæ Spiritus sancti Præfectus testis est, Iosephū vnā cū aliis è Societate, & indigenis multis ad aperiendū alucū aquæ deducēdæ ad molā saccharariam rogatu hominis amici, ac de Societate bene meriti venisse; & cū ibi vnā cū aliis versaretur, improuisò è cœtu ad agendū cū Deo secessisse, eius discessum nemiñe aduertēte; cūmq; eum desiderari animaduertērent, statim inter ipsos itē ex improuiso apparuisse, quasi in eius esset potestate, & se ad spectui subducere, & se visendū exhibere. Nauigabat vnā cū aliis in triremi Melchioris Azeredij: sæpe accidit, vt, cū ad cœnā quæreretur, accuratissimè triremi tota perlustrata, nullo loco appareret, paulo post ipsū viderēt in iis ipsis locis, vbi paulo antè sūma cura eū perquisierant, rogatus, vbi latuisset, respōderet, se circa prorā preces horarias percurrisse. Credēdū est, aut diuino Spiritu asportatū aliquò, aut etiā diuino nutu inuisibili nube tantisper obductum, ne illius inter orandum ardores, excessusq̃ spectarentur; nec potuisse ipsum diuini amoris impetus, quin erumperent, cohibere.

A. D. 1578.
*Lusitanorum
 cladem in
 Africa a-
 misso Rege
 diuinitus co-
 gnoscit.*

ANN O eodem à Domini ortu millesimo quingentesimo septuagesimo octauo, quo ipse prouinciæ regendæ munus iniuit, ordinatis rebus ad Bahyam, apparet ipsum ob-eundæ prouinciæ causâ, ad inferiora Prasilæ cognoscenda in Ianuariensem sinum descendisse. Inde ad dilectum sibi Maramosiorum gregem, qui circa Biritiocamiam antè sedes posuerant, reuisendum se contulit; arcæque Biritioca exceptus, nequaquam illa animi tranquillitate, quâ priùs inter eos versatus est, quin alta mœstitia oppressus, iugenti similis magna curarum grauitate fatigatus, alto silentio infidencem penitus in animo ægritudinem abdere cùm conaretur, prodebat magis; vsque eò, vt biduum totum nihil omnino degustauit. Attonitus rei nouitate, qui ipsum exceperat, arcis custos; & de homine, quem tanta reuerentia coleret, sollicitus, sæpius quæsiuit, quænam tanta tam subitri mœstoris esset causa, cùm ille grauatè id ferre videretur, destitit ei molliam augere. Illa tantùm pauca ab ipso verbis expressa sunt; *hodie in mundo calamitates urgentes apparantur.* Rem totam hospes, Iosephi responsum, & diem ipsum literis adnotauit, is fuit prid. Nonas August. anni 1578. postea cognitum est, illo ipso die in Africa funesta ad omnem memoriam clade, cæso exercitu, Sebastianum Regem dederatum esse. Damnum, vt omnium maximum, & irreparabile. Ita etiam tu-

stissimam apocalypsim non mirum est virum
alioqui ingentis animi, magnæque fortitudi-
nis, ac semper cum Deo coniunctissimum tan-
ta tristitia affecisse. Sed diuinæ tandem prou-
identia decreto acquiescendum est; & quis
est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? Rece-
pit deinde se ad munus suum obeundæ, ad-
ministrandæq; prouinciæ, cum circa annum
millesimum quingentesimum octogesimum
primum iterum urbem S. Sebastianum, infe-
rioresq; Brasiliæ oras reuisit, cumque è Bahya
egressus ad Villam veterem ex itinere diuertis-
set, templum S. Mariæ Virginis à Victoria vt
inuiseret, adiuit hominem Irene Barbosia, fœ-
mina illius oppidi primaria; postulat illius pre-
cibus vteri fructum aliquem sibi à Deo impe-
trari. Respondet illi Pater, iter sibi esse ad in-
feriora Brasiliæ, sedes illas inspecturo: in-
de cum redierit, Deo bene iuuante, auditu-
rum se ipsius partum (marem, an fœminam?
sed fœminam fore videri sibi euidentius.)
ferri ad Baptismum; & nomen illi Anna
imponendum: sed eius lætitiæ fructum
haud fore diuturnum, diuinam tamen Bo-
nitatem secundum hunc primum alios ei
deinde fructus largituram. Hac in spe reli-
cta fœmina nauigauit; anno vertente, cum
rediret, nauisque ad portum Villæ vete-
ris appelleret, in nauiculam incidit è por-
tu exeuntem, qui, cum se mutuo consalutas-
sent, quaesierunt illi, vnde aduenæ soluisent,

*Irena Bar-
bosia prolem
prædicat.*

vicissimque Iosephus, quisiuam esset ille comitatus, rogauit, quem in acta è mari collem ascendere viderent: responderunt, Isabellam esse ab Auila, Garcia ab Auila, viri primarij filiam, quæ cum comitatum secum traheret, infantem filiam Irenes Barbosa, ad Baptismum de sacro fonte suscepturam. Reuocate, inquit Iosephus, Irenæ in memoriam, me id ei totum prædixisse. Puella ad annum duodecimum tantum vixit, cum interim fecunditatem, quæ Iosephus prædixerat, mater à Deo consequuta esset. Qua in re admiratione digna est, & suspicienda diuina prouidentia, cum occulto suo iudicio iis, quos suo diuino Spiritu illustrat, quædam nota facit, quædam celat, ut olim Elisæus Sunamitidem fœminam in magna esse amaritudine cognouit, se tamen rem totam à Deo celatum professus est. Et Pãahus per omnes ciuitates Spiritum sanctum ait sibi protestari, vincula, & tribulationes Ierosolymis se manere: quæ autem euentura sibi sint, ignorare; sic hoc loco Iosepho multa sigillatim nota facta sunt, quæ cuncta euenerunt: sexum primi fœtus, qualis futurus esset, nequiuit expedire; sed ex nomine tantum facta coniectura potuit aliquid innuere, discretè asserere non potuit. Et in hoc quoque magnis Prophetis fuit non dissimilis. Id an hoc, aut superiore, aliòve itinere factum sit, non distinguo: ad Ianuariensem certè finem,

se-

sedes illas ut uideret, nauiganti illi contigit. Addam & aliud, quod quo tempore contigerit, quia diuinare non potui, incertam coniecturam incertæ adiungere coniecturæ uisum est, quippe consentaneum est, id aliquo eorum itinerum accidisse, cum Præpositus Prouincialis Australia Brasiliæ inspiciendi causâ obiret. Venerat ad Spiritus sancti Præfecturam, & cum portum iam essent itinerari, repente aduersa vis venti coorta nauim ab ipsis faucibus portus longè asportauit: tum Iosephus magna uoce edixit. Aliquis ab Ecclesiæ communionē seclusus hanc nauim uehitur. Is ad me adeat: potestatem habeo ipsum à censura absoluedi, & sanctæ Ecclesiæ Sacramentis restituendi. Tunc è uectoribus vnus ad ipsum accessit; missilem librum protulit è supellectili Francisci Sosæ Prætoris acceptum; interdictioneque piorum communionē uis, qui aliquid inde acceptum intra certam diem non representassent. Is, seu aliquo impedimento, seu mora uoluntaria eam diem non obiuit, nunc rem totam apud Iosephum confessus, exhibito libro, censuræ impedimento liberatus est; statimque sedata tempestate, secundo vento portum ingressi sunt. Inde cursum suum persequutus, in Ianuariensem sinum inuectus urbem S. Sebastianum tenuit.

Quendam è uectoribus eadem nauis excommunicatum absoluit.

Cum ibi uersaretur anno ipso 1781. Dida-

*Classem, quã
timebant, a-
micam esse,
& alia præ-
dicat.*

cus Floresius cum firma aliquot nauium clas-
se ad fauces Magellanicæ freti, muniendas
missus Brasiliæ oram cum adlegeret, spa-
tio leucæ vnus contra sinus ostium stetit in
anchoris, speciẽmque præbuit inimicæ clas-
sis, & fortè per id tempus erat ex rumore,
& nunciis aduentus hostium in metu. Per-
turbauit ea res vehementer ciuitatem, ci-
uẽsque ad arma exciuit; & iam Societatis
Patres de toto rerum statu solliciti, cum re-
bus aliis, tum sacro in primis apparatusi la-
tebras quærebant: eos admonuit Iosephus
inanem suscipere sollicitudinem, classẽ a-
micam esse: oculisque tanquam aliquid cer-
tum inspecturus, in eam coniectis, fabrum
lignarium, sui opificij bene peritum illa ve-
hi edixit, quem Deus trahit ad Societa-
tem, sua opera Societati profuturum, at-
que bonos in ipsa processus habiturum.
Quod ille nullo modo, nisi Dei Spiritu in-
dicante scire potuit. Is fuit Franciscus Esca-
lantius, cuius infra mentio sæpius erit. Is
cum è naui exisset, rectã ad Collegiũ Societa-
tis venit, petiitque ad colloquium admi-
ni Præsidis Prouincialis. Accersitus Iosephus,
se, & quis esset, à quo accerteretur, & cui-
us rei causã, antequã ianitor planè loquere-
tur, scire significauit, cum eum nunquã antea
vidisset: quẽ de more legitimis interrogatio-
nibus examinatũ, & probatũ admittit demũ in

*Vocatus ad
ianitum à
quo, & cuius
rei causã, o-
curretur præ-
dicat.*

Socie-

Societatem; eique prædixit futurum, vt in sua vocatione constans ad vsque vitæ finem perseveraret. Qua ille prædictione lætus, quasi suæ salutis accepto pignore, magno cum animi sui fructu, & omnium probatione in obsequio Societatis vitã agit. Classem sequebatur onerariæ quatuor, quibus Didacus Arias præerat, cõmeatum supportantes; hæc Caput frigidum præteruectæ, antequã fauces sinus Ianuariensis tenerent, in stationem malè turam, æstûne maris, an loci ignoratione, se receperunt, eratque periculum ab omnium naufragio: trepidus ea de re nuncius Sebastianenses perturbavit. Iosephus sociæ classis periculo permotus, ad vsitata confugia recurrit, Deum orans, vt imminens periculum auerteret: nondum suam precationem, intermiserat, cum ecce tibi paulo post priorem nuncius alter superuenit, naues iã extra periculum se recipere. Lætus hoc nũcio Stephanus Grana Sacerdos è Societate accurrit ad Iosephum, vt eum primus ea lætitia imperiat; apertoque ostio, hominem videt in aère suspensum, iunctis manibus, incensa facie orantem. Eum statim Iosephus, ad se rediens, prævertit; nihil mali esse: nihil mali ingemians, nullum nisi sembi vnus, qui se onerariis adiunxerat, iacturã esse factam, & ex eo nullum profus hominem interiisse. Quarum rerum tam distinctam præsertim cognitionem, cum

*Onerariis
quatuor in
magno peri-
culo precibus
auxilio est.*

*Sapius inter
orandum in
aërem subla-
tus apparet.*

cùm ad ipsum nuncius nullus penetrasset, nemo non videt, ex quo lumine hauserit. Atque ita profus contigisse, receptis nauibus postea cognitum est; & credere est illam ipsam Dei Bonitatem, quæ hæc absenti, & oranti nota fecit, eandem Iosephi precibus salutem, incolumitatè que nauibus præstitisse.

NEQUE solùm hoc tempore, sed aliàs præterea inter orandum à solo sublatu apparuit, eiusque rei fama in vulgus emanat: sed testes oculati nōnulli proferuntur. Gaspar Lopesius colonus Vincentianus iurat se eum vidisse in sacello S. Georgio dicato extra oppidum ad Erasimorum sacchararia inter sacrificandum sublatum ab altaris scabello instar palmi vnus. In templo S. Mattis in Portu securo octo, decemve homines magna cum ipsorum admiratione per non modicum temporis spatium, item inter Missæ sacrificia aulsum à terra viderunt. Isabella Nogheria narrat, se cum fœmina altera, in templo alio B. Virginis à Schala prope Bahyam fuisse, vidisseque Iosephum, cùm à sacro Missæ agendis de more gratiis intentus esset, suspensum solo aëre inniti, seque strepitum dedita opera fecisse, si fortè ea re permotus in statum suum se reponeret; cùmque ipsum nihil moueri vidissent, se ipsas reprehendentes, muliebrem leuitatem in admirationem, & reuerentiam vertisse.

CLASSE igitur sinum ingressa (vt eò vn- *Quanta esti-*
 de digressi sumus, reuertamur) occasio classis *matione*
 Præfecto dum ibi in statione commoratur, est *apud Regia-*
 oblata familiariter cū Iosepho agēdi. Is illius *classis Præfe-*
 sermone, & virtutum odore, qui ex eius ad- *ctum fuerit.*
 spectu, colloquutioneq; emanabat, ita captus
 est, vt magno cum animi sui fructu vltro læ-
 pius hominem adiret. Attinebatur in eius na-
 uibus homo Anglus, quem circa ea loca, quò
 eum sua traxerat fortuna, oberrantem, aut
 quid aliud agentem Hispani milites tanquam
 perduellem exceperant. Adiuit Præfectum
 Sacerdos è Collegio alia de causa; cui Iose-
 phus in mandatis dederat, vt miseri aduenæ
 missionem peteret. Grauatè id ferre visus est
 Præfectus, multisque verbis, quare id facere
 non deberet, ostendit; tum Sacerdos, vt à se
 crimen amoueret insolentiæ, id se à suo Præsi-
 de Iosepho iussum esse significauit. Ad Iose-
 phi nomen Præfectus repenti muratus. Mit-
 tatur, inquit, & Iosepho concedatur: absit
 enim, vt illius vnquam audeam præceptis re-
 fragari; nam cùm primùm vidi hominem, ni-
 hil primo ad spectu abiectius, nihil contem-
 ptius mihi videre visus sum: ac postquam be-
 ne, penitè & introspexi, nunquam tanta
 maiestate virum me adiuisse memini, ad cuius
 conspectum tantopere ego me parui esse
 senserim.

ERAT, dum in Sebastianèsi Collegio Io-
 sephus moraretur, vnus è familia Pernambu-
 cum

*Proficiscenti
Pernambucū
iubet cōma-
cū duplica-
ri, quòd iter
illi duplo lō-
gus immine-
ret.*

*Impedit ne
matrimonii
cōtrahat, qui
se cōiugio vi-
duarū simu-
labat.*

cum petiturus; huic cum in discessu, quod nautici comearus ad illud iter satis esset, daretur, iussit Iosephus annonā duplicari, quòd iter illi immineret duplo lōgius: nam vi tempestatis à Pernambuco abreptus, ac latus Septentrionale flectere coactus, ad insulas oræ Peruvianæ insulis adiacentes, quas antreinsulas vocant, delatus est. Ita homini à suis sedibus longè asportato profuit diuina sui Præsidis futuri incommodi prænotio.

VENERAT ad urbem S. Sebastianum, dūibi Iosephus moraretur, hoc, alióve tempore, hospes è Lusitania, qui se cōiugio orbaturum simulabat, nouūque coniugium cum muliere Sebastianensis coloni filia ambiebat; eratque in proximo, vt vtrinque sponsiones fierent. Cognouit id Iosephus, egitque cum magistratibus, vt per causam alienam ille simulator in Angólara ablegaretur. Questus est mulieris pater cum Iosepho, quòd filie suæ matrimonium impediisset: tum ei Iosephus hominis fallaciam detexit: ipsum vxorem habere in patria adhuc viuentem, & antequam ipse Angólara perueniat, eodem ipsius quoque vxorem peruenturam. Idque ita euenit; misera enim mulier iam diu deferta à marito, nauim cum honesto feminarum comitatu in Brasiliam euntium conscenderat, conjugem suum vt quæreret, sed ventorum

ventorum in aduersam oram delata Angolan tenuit triduo antè vt postea cognitum est, quàm eò maritus appulit. Opportunè igitur Iosephus Angolanum illud iter suaserit, congressumque duorum coniugum in iis locis futurum præuidit. Ita scelus ingens prohibitum, graua duo incommoda sublata, & qui antea Iosephi iniuriam accusabat, Deo grates egit, se, filiàmque magna fraude, ac simul ignominia liberatos.

VIDETUR adhuc in prouinciæ administratione Iosephus fuisse, cùm Sebastianensis Collegij Rector fratrem rerum gerendarum peritum ad res domesticas obeundas ex vrbe dimiserat, eique alterum è fratribus comitem addiderat. Hi venerunt ad vicum, in quorum Iosephus morabatur; iubet Iosephus fratrem procuratorem ad Collegium redire, comitem alterum vt inde peteret, priore comite in Collegio relicto, quòd fatis, superque laborum, incommodorumque in Collegio illi immineret. Is, fratre procuratore cum comite altero profecto, biduo, triduo uel post tam graui prostratus est morbo, vt propè venerit ad extrema; ex quo intellectum est, quanta incommoda utriusque sua prædictione Iosephus redemerit; & morbo in alieno hospicio longè à suis ægotandi, & valido ex cura ægrotati iacerendi, moraque ob id impedimentum rebus gerendis iniecta.

Fratrè è Societate grauem in morbum lapsurum præuidet.

*Infelix mor-
tis genus cui-
dã prædicat.*

ERAT adhuc in Sebastianensi Collegio Iosephus, & rebus illius oræ ordinatis reditû ad superiora parabat, cùm, vxore defuncta, vir primarius in vrbe S. Sebastiano ab ipso peterat, vt se in Societatem admitteret. Id se facturum Iosephus promisit, cùm negotia quædã, quibus vir ille tenebatur implicitus transgisset, quorum causã erat Bahyam profecturus, eoque se quoque venturum. Venit ille Bahyam, transgigitque negotia sanè ex sententia; interim amor humanæ prosperitatis omnem de religiosa vita illi diuinitûs iniectam cogitationem penitûs adussit. Venit haud ita multo post Iosephus, fit illi obuiam mutata mente inconstans Societatis candidatus. Rogat Iosephus, ecquid se ex humanis tricis expedierit: ille solito honorificentius, & honestioribus titulis, quàm familiarem hominem, & Societatis conuictum iam præstantem deceret, Patrem compellans, se quidem impedimentis ait esse liberum; sed statuisse in Lusitaniam redire: ibi petiturû denuò Societatem in patria, & in Societate moriturum. Intellexit Iosephus mentis inconstantiam, vultûque ad seueritatem composito, manu ei leuiter humerû pulsans: Sodes, inquit, quod de profectioe ais, venies quidem in Lusitaniam, tamen neque in patria, neque in Societate, sed hic in Brasilia morieris, & eo mortis genere, quo dignus est, qui Dei inuitamenta aspèrnat. Si habuisset fidem monitis, nã ille sibi

optime

optimè consulisset; sed debebatur, opinor, aliis documentum leuis inconstantie. Rediit ille in Lusitaniam, ac post aliquot annos Brasiliam repetiit publica cum potestate nouam coloniam circa Caput frigidum condendi. Cui rei dum dat operam, ac per montes iter facit, à comitibus seu destitutus, seu quo casu abiunctus, nusquam amplius comparuit: euoluto demum anno, eius cadauer arefactum ad ingentis rupis radicem repertum, & agnitum est.

DVM post reditum à Ianuariensi lustratione in Bahyensi Collegio ageret, Franciscus Fernandus è Societate non dum sacris initiatus longo tempore quartana laborauerat, & cum die festo præsentationis Virginis, quem diem S. Matris à Schala vulgò nominant, 11. Kal. Decembres multi è Bahyensi Collegio, ad eiusdè Collegij templū eius inuocationis causâ, drabus leucis Bahya dissitum, proficiscerentur, hærebat quartanarius in Collegio; erat enim dies parocysmi. Rogat Prouincialis, cur non vnà cum aliis communem diei religionem obeat? eo die respondet ille se febrem expectare. Vade nihilominus, inquit Pater, atque ita eam illic relinque, vt non amplius te adoriatur. Iuit, sæuâque ibi eum inuasit febris: confert ille se ad templum; atque ante Altare Virginis abiectus, supplicans ab eius clementia opem petit, eò se Iosephi iussu venisse; ab ipso sibi mandatum esse

Quartanario impetrat sanitatem.

contestans, ne febrim inde referret ad Collegium. Favit Iosephi præcepto, & iuuenis obedientiæ S. Mater, rarâque habuit Patris auctoritatem, ægrotusque molestissimo in posterum morbo leuatus reuertit ad Collegium.

Ioanni Fernando fabro in Societate moriturum, & alia prædicat.

PER idem tēpus Ioannes quidam Fernandus Lusitanus cemētarius faber, vir integritate vitæ, & pietatis studio in primis probandus Bahyensis Collegij fabricæ operas locauerat. Hic cū in sacra templi turri æra Campana suspenderet, venit eō Iosephus, & magna voce inclamans; Ioannes Fernande, inquit, accuratè apta æra ista: tu enim primus es nostra Societate futurus es, in cuius funere ipsa pulsabuntur; & huic erat coniux in Lusitania. Præteriēre ab eo monito pauci menses, & tempus appetebat, quo Pernambucense Collegium sui muneris obeundi causâ Iosephus inuiseret. Suadebant ei Patres, vt, antequam idonea tempestas efflueret, nauigationi se committeret. Ille interim per dissimulationem procrastinabat: vni tamen Patrum dixit. Vrgent hanc meam Pernambucensem profectionem, neque sciunt diuinæ esse voluntatis, vt festo die conceptionis Virginis hîc siem: certa enim in illum diem hîc me manet occupatio; & hoc quoque loco futuram necessitatem in diuina voluntate perspexit; quæ se in eum diem maneret occupatio, cū rediit, tum demum intellexit.

Victus

Victus tandem Sociorum monitis profectio-
nem parat, & cum in discessu Patres, fratres-
que paterna de more charitate amplectere-
tur, cum ad Aloysium Fonsecam Sacerdotem
venisset. Bene vale, inquit, chare comes, me-
que interim hinc expecta: es enim mecum
iturus Pernambuco; & ego de navigatione
huc te accersitum redibo. Conscendit tandè,
ac, cum plus triginta dies nauigasset, aduersa
tempestate in eundem, vnde discesserat, por-
tum reiectus est. Collegium ingressum Patres
ad eius cubiculum deducebant, cum ille se
vocari aliò significans, ad hospitium se con-
fert, in quo fabri, qui Collegium extruebant,
hospitabantur. Ibi Ioannes Fernandus iam
diu graui morbo pressus decumbebat, & non
multo antè certum de vxoris morte nuncium
acceperat; idque totum Iosephus diuinitus
rescierat. Accedit ad eius cubiculum, amica-
que oratione, ac piis monitis hominem salu-
rat, merentem duplici malo consolatur, mox
subiicit. Beata Virgo mater nostra me mittit
ad te, vt te in Societatem nostram admittam,
vnaque nobiscum communi in fraternitate
perseueres, tibi que id oneris impono ob gra-
tiam tanti beneficij, quo te hodie illius amore
afficio, vt mei memor sis, cum ad conspectum
sanctissimæ Matris peruenieris septimo ab hoc
die; indè que eum tanquam vnū è fratribus in
Collegiū trasportari, curariq; iussit. Tertio in-
de die hominem inuisit, eique magna lætitiæ

*Ioannē Fer-
nandū fabrū
in Societate
moribundū
excipit.*

significatione, Ioannes frater, inquit, lætum, optatumque nuncium ad te perfero : Bona tua coniux ante conspectum Dei tibi præstolatur; indeque digressus dixit multis audientibus : tam boni viri vxor, fieri non potuit, vt periret. Septimo demum die, vt ipse prædixerat, à suo in Societatem ingressu ægrotus, præsentè Iosepho, Sacerdotibus reliquis, aliisque multis è Collegij fratribus, qui suis precibus abeuntem animam iuuarent, excessit è viuis. Tunc Iosephus exurgens, magno cum animi sensu, cunctis audientibus, in has voces erupit. Viri fratres, huic homini, quem nunc ipsi ex hoc loco spiritum ante oculos nostros in Dei manus reddidisse spectauimus, cum tota vita fabrilem artem exercuerit, maximamque eius partem matrimonio coniunctus, Deus septem dierum spatio religionis, religiosæque vitæ præmium representauit, quoniam penitus se toto cordis affectu Deo permisit, vt postremo vniuersi iudicij die existat in iudicium, & damnationem multorum in suæ studio religionis torpentium, quorum nonnulli adsunt in hoc cætu; qui, cum annis multis in religione versati sint, nunquam tamen Deo se totos crediderunt; hi meritò, iurèque optimo religionis præmio frustrabuntur. His dictis è cubiculo excessit, ætonitis cunctis, pallentique vultu relictis.

NON putem quemquam absurdè Iosephum fecisse iudicaturum, qui grandævum hominem, mortis proximum ad Societatem admiserit, tantum vt in ea non sine familiæ incommodo paucis diebus ægrotus decumberet, ac moreretur, cum id ita factò opus esse in diuina voluntate perspexisset. Neque absonum à ratione fuit hominis multa, & fideli opera de eo Collegio benemerenti præmia hoc religionis auctoramento quasi quodam auctario cumulari. Et certè viderur diuina prouidentia hunc delegisse, vt homo rudis, & operarius multis parum de sua religione sollicitis, multorum annorum laboribus perfunctis, aliisque multa doctrina instructis, multisque annis in sui æstimatione consumptis, ad brauium suæ vocationis, vt ipse Iosephus testatur, paucorum dierum, seu potius horarum cursu anteiret. Consilium enim Dei ad nostri iudicij trutinam expendere fas non est: possumus tamen miserationes eius super omnia opera eius collaudare, & nostræ desidiæ culpam impetus, ardorésque ad virtutem sensim quo longius à primis temporibus progredimur, minuents in nos conferre; palmamque meritorum in stadio bene sæpe post multa tempora tyronibus concedere vel inuiti. Fateamur igitur diuinæ misericordiæ fuisse, animam illam, non vndecima, sed extrema duodecima hora ad vitam vocasse; vt pro mensura votorum

multa Dei causâ patiendi , cœlestium bonorum copia sub ipsum duntaxat vitæ exitum compleret ; multisque votorum meritis ornatam , in cœlestium numerum adscitam beatis in sedibus collocaret. Tritum est enim , non quantum ipsi facimus , sed quantum ipsius , causâ volumus , Deum spectare. Latronem quoque ob maleficia in crucem actum , cum breuissimo illo tempore se Christo penitus dedisset , cœlestis cum ipso beatitudinis illo ipso die consortem factum esse ; vt mirari desinamus , & diuina reuereri consilia discamus , si quando videmus egregia spe , & clara virtute adolescentes , paucis multa cum laude annis in religione actis , præmaturo exitu vitam finire ; & , cum ex ipso ætatis flore primi fructus erumperent , repente subscisos , palmam , quam alij post multos annos , multisque laboribus consequuntur , statim in præcipitatio , ac vix è carceribus emissos præripere. Hos nimirum ad ipsorum augendam virtutem , & cumulanda merita , reliquosque claro exemplo excitandos diuina prouidentia vocationis beneficio dignatur. Ita alij ad operam religioni præstandam , alij ad virtutem augendam ; omnes demum ad merita cumulanda , beatissimosque ex ea fructus percipiendos ad religionem vocamur. Beati de
 de

demum Christi ipsius testimonio, qui ad finem vsque contendend ad brauium.

S E D redeamus ad Iosephum. Est in hac narratione propheticum in ipso Spiritum multis in rebus deprehendere. Primum enim nouus ille Christi miles in Societatem à seculari statu, vti multo antè ipse prædixerat, adscitus est: deinde septimo die, quem illi terminum Iosephus definierat, vitæ cursum confecit; tum primùm funebre signum, quod è sacro illo ære auditum est, iuxta ipsius prædictionem, fabri ipsius in Societatem ianadsciti funus indicauit. Bahyæ præterea festo die Virginis conceptæ, sicuti monuerat, præsens fuit, negotiùmque feliciter confecit: & , cùm vi tempestatis Bahyam repetere coactus esset, literas Præpositi generalis Roma ad se missas accepit, quibus ei Fonseca comes, vt ipsi antea significarat, dabatur; ex eodémque vaticinio cum ipso, idonea redeunte tempestate, Pernambuco nauigauit. Nec nisi prophético Spiritu nosse potuit, mulierem fabri vxorem ante Deum de mariti salute diuinam misericordiam implorare. Sed, cùm quinque in re vna prædictionum veritatem perspexerimus, possumus & hanc veram fuisse pro certo habere; multoque magis quæ de viri cum ipsa æternæ gloriæ consortione pronunciauit; præsertim cognita postremæ prædictionis veritate, quæ ta

meti non statim, haud tamen ita multis post annis non inanem fuisse constitit, cum vnus, aut alter eorum, quos suo sermone perstrinxerat, quique rei tum interfuerunt, à sua postmodum vocatione defecerint. Atque ita pro illo viro & verus, & felix, aliis verus quidem, sed infelix vates fuit.

Pernambucū profecturus Francisco Pinto multos vita annos, & mortē in diuina causa obiturum pradicat.

ADORNATA iterum post Ioannis Fernandi obitum Pernambucensi profectioe, antequam discederet, Franciscum Pintū Societatis Sacerdotem salutandi causā inuisit. Grauitè hic in eo Collegio ægrotabat, vt exigua admodum spes de eius salute superesset. Hominem igitur de suo exitu cogitandum iubet se ad multos in diuina causa labores perferendos comparare, interim de cœlesti mansionè curam ponere: non enim leuī (inquit) manuum ablutione cœlestem mensam inibis; neque te tranquillum manet mortis genus, longa tibi adhuc restat via; & ego Pernambucum ad parentem tuam, fratresq; lætus nuncijs de tua reparata valetudine veniam. Surge proinde, sumptisque indumentis, templum adi, atque ante sacrosanctam Eucharistiam Deo dignas gratias de reddita tibi ab ipso valetudine persolue; iussitque illi indumenta exhiberi. Paruit ille dicto; illicoque sedata vi morbi, tanta exhausto corpore virium accessio facta est, tantoque vigore cœpit reualescere, vt ex eo tempore ad valetudinarium non redierit.

IN DE digressus Iosephus, assumpto Aloy-
sio Fonseca, ut iubebatur, comite, Pernam-
bucum nauigauit. Pintus interim versatus
inter religiosa Societatis studia, labores,
exercitationesque magno cum Ethnico-
rum, ac Neophytorum bono, multarum
virtutum exemplo non modò ipsi Iosepho
superuixit, sed vitam etiam multis laudibus
ornatam post id tempus traxit in sextum & vi-
cesimum annum. Tot enim ab anno 1582.
quo eo morbo liberatus est, ad annum 1608.
intercedunt, quo in Christiana causa sangui-
nem, & vitam profudit. Et quando in tanti vi-
ri mentionem incidimus, non fuerit inutile
ad nostram pietatem strenui Christianæ mili-
tæ ducis, memoriam non longa digressio-
ne à silentio duntaxat præsentis temporis vin-
dicare; siquidem narratio à Iosephi rebus non
abhorret.

IN eo, quem supra demonstrauimus ter-
ræ tractu inter Pernambucum, & flumen
magnum ad Lusitanici Regni iura pertine-
re, interiora tenent amplis terrarum spa-
tiis aliæ, atque aliæ gentes, partim Chri-
stiano lumine illustratæ, partim intracta-
tæ, ac fama subobscura tantùm notæ, ad
quas nondum Euangelij vox vnquam ad-
flarat. Optarunt diu Societatis Patres hoc
quoque ad Brasiliam pertinens proscinde-
re nouale, multis interfusis gentibus, ter-
ritisque notis, ignotisque à nostris finibus se-

*Narratio de
P. Francisci
Pinti pere-
grinatione
& martyrio.*

motum. Consilium diu , multúmque agitatatum , ac de more per multas preces Deo commendatum , aliquot tandem post Iosephi mortem annis ad maturitatem venit: statutúmque est , gentium animos esse perterrandos , ac ferramentorum , aliarúmque supellectilium donariis, quæ apud ipsos in pretio habentur , dandam esse operam, vt ad amicitiam allicerentur : nam pecunia, aurum, atque argentum apud Barbaros nullius est vsus. Duo , præter cæteros eorum, qui eam sibi prouinciam depoposcerant, Per-nambucensis Collegij lecti sunt Sacerdotes, Franciscus Pintus , cuius modò meminimus, & Aloysius Figheria.

PINTVS annos natus quatuor , & quinquaginta, magnæ vir religionis , & prudentiæ assiduus in precibus , & diuina cum Deo agendi consuetudine bene, multúmque exercitatus, Brasiliarum rerum , & idiomatum abundè peritus ; atque ad Barbarorum sibi conciliandos animos adprimè factus : tanto præterea studio propagandæ fidei, hominésque ad sui conditoris cognitionem adducendi , tantóque ardore pectus periculis quibusque obüciendi , vt Brasilia vniuersa angustis illius animi magnitudini finibus esset. Figheria ætate quidem iunior , multis tamen & ipse à natura , & diuina gratia dotibus instructus , multa etiam doctrina ornatus ; & qui pari animi ardore , vt in eam

expe

expeditionē Pinto comes adderetur, contenderat, scilicet vt tali duce Apostolica militiæ rudimenta poneret. Siquidem Pintus quater, quinquiesve in mediterranea eiusmodi difficiles, durasque expeditiones susceperat, multis adductis ad Ecclesiam gregibus Barbarorum.

S E D erit illud quoque operæpretium, qualis harum peregrinationum ratio sit, per noscere. Adhibito Christianorum indigenarum, ad id à Societate educatorum comitatu, quâ maiore, quâ minore, prout fert occasio, qui laborum adiutores sint, iter in mediterranea per ignotas plerumque sylvas, asperasque solitudines capeffunt impigri venatores animarum. Commeatus siquid portant, non aliud, quàm farinam militarem, quam diximus, ex mandioca; qua deficiente, gentis more venatu, piscatûve, quâ occurrunt flumina, stagnaque, victitant. Sylvæ enim, campique in magna hominum infrequentia, vario ferarum genere abundant ad esum vtilium, & comites indigenæ sagittarij sunt bene periti, & confingendis feris exercitati: piscationi verò ita assueti, vt nullam artem melius tenere videantur. Hic victus Barbarorum more in diem partus, & ea culinæ opportunitate, quam sylvæ, rupesque subministrant, apparatus, panis instar, & opsonij itinerum compensat lassitudinem; ac sæpe accidit, vt quadrage

Ratio itinerũ ad ignotas gentes.

dragenarium, aliâque ieiunia piscibus, ac non raro minutis, pauculisque pro natura locorû, fluminûmque eadem ratione traducantur.

Ex arboribus etiam, si quando copia est, oppiparum, ac delicatû opsoniû lecta suppeditant mella, quæ apibus liberè vagantibus, atque in scissuris petrarû, arborûmq; alucaria sibi parantibus, nemineque ea colligente, è fauis arboribûsq; copiosè defluunt. Cùm ad cœtus veniunt, mapaliâque infidelium, indigenæ comites in suorum gentilium colloquiû se insinuant, facilèque inter eiusdem naturæ homines convenit, muneribus ipsorum animos demerentur: deinde Patres sese inferunt, sermonemque de Deo rerum omnium conditore, deque æterna vita, æternisque præmiis, supplicisq; adoriuntur; consuetudinèque inducta, ad explicanda Christianæ vitæ rudimenta descendunt, sensimque rudes animos ad amorem æternorum, & conditoris sui venerationem inuitant. Cui ut cultum adhibeant, animæ suæ salutis, & præsentis vitæ commodis consulant, eos à sylvestri vita, & vaga abducere, & ad vitæ societatem, victimque leniorem sibi tutis in sedibus parandam pertrahere conantur. Quam ad rem Patrum comites multùm profunt, Patrum dicta excipientes, & ipsi, pro ea, quam rudibus ingeniis natura, assidua cum Patribus consuetudo, & frequens Catechismi vsus dicendi copiâ suggerit, de rebus iisdem multa persequuntur, cum

de

de socialis vitæ commodis; de copia rerum incultis, maritimisque locis, pro captu gentis alia subiiciunt; quò fit, vt multorum mentes diuina Bonitas permoueat, qui se ad audita præbent obsequentes.

AT QVE hac ratione Franciscus Pintus multa animarum millia suis excursionibus ad Christianorum cœtus, & ad frequentia, cultaque loca pertraxerat. Eodem studio vnà cum Figheria ad hunc, quem sibi lætissimum, optimaque frugis campum proposuerat, quemq; sui Apostolatus extremum habuit actum, se compararat. Missu igitur Præsidis Prouincialis Ferdinandi Cardinij, & potestate facta, opèque Brasiliæ Prætoris Didaci Botellij duo aduersùs Tartarcas potestates coniurati fratres Pernambuco anno post partum Virginis 1607. Ianuario mense discedunt; mari iter faciunt Septentrionalem oram adlegentes: leucas centum viginti emensi ad locum, què *lagaribam* nominant, excursionem faciunt; pedibus inde iter in mediterranea capiunt viatorio hastili nixi, modicum indigenarum comitatum secum trahentes, & erant eorum aliqui ex ea gente, ad quam iuquirendam mittebantur. Non vsquam difficiliora itinera humanis vestigiis calcata: loca omnia circum aquis, ac luto latè stagnantia; vt nudis pedibus, frigida hyeme, per saltus, & nemora incederent. Syluæ inuiæ, montes asperi, horridique dumis, nulli aditus, semitæ nullæ; omnia

omnia densis arboribus obsepta: neque progredi, ne pedem quidē vnū licebat, nisi quatenus ferro, & lacertis, adiuuante cōmitatu, via aperiretur in diē. Tanta cibi penuria; vt herbis persæpe spōte natis famē tolerarint. Cum his difīcultatibus annū integrum obluçtati, tandem plus centum leucas aperti sibi, ac propè dicam perfossi itineris emensi, perrupère demum ad montes Ibiapanæ. Estis locus leucis plus minùs centum cis Marañonem non longè à finibus Ethnicorum, quos quærebāt; ad quos vt penetrarent, tres tātūm aditus, per quorum vnum intrandū erat, sese offerebant; sed ij à Barbaris, ferisque hominibus tenebantur, non modò Christiano, ac Lusitano, sed planè etiam non secus ac si feræ syluestres essent, humano nomini infestis; qui non modò externis hominibus, eò aduenis, sed ipsi etiam inter se vicini vicinis inimici sint; nec tandem, sanctamque societatem vllam norunt: non alios nis Tapuyas immaniores esse dixeris. Misere Patres ad eos, qui proximi erāt, semel & iterum, qui eos muneribus ad amicitiam pellicerent, transitumque ad vteriores populos impetrarent; nihil pacatum ab eis expressum est. Venere ad eos, qui claustrum alterum tenerent, parique tatione illorū animos tentarunt; nihil plus profectum est: miti igitur ab vtriusque nuncij rediere. Conulere se ad tertios, si fortè minus asperitatibus inuenirent, ij omnium terribissimi, nunciis

ad se munera ferentibus, responsi loco eadem reddiderunt, vno seruato adolescente octodecim annorum, quo vterentur indice ad Patres ad necem perquirendos; atque ij felices hanc beatam sortem suis ducibus, ac magistris præripuerunt. Haud multo interiecto tempore, dum quid agendum, aut quâ iter intendendum, incerti Patres inter se deliberabundi hæerent, ecce tibi ad 3. Idus Ianuarias anni 1608. magna è montibus Barbarorum manus excendit, propiorésque facti Patrum comitatum sagittis laceſſunt, eodémque impetu mapale, quo interim dum horarias preces perſolueret, Pintus se continebat, adoriuntur. *Frãcisçi Pintus martyrii.*
Prodit Sacerdos, & quàm maxima potest amica oratione furentes illorum animos sedare contendit. Christiani comites pro se quisque Barbarorum furori se opponere, magnis vocibus clamare, hunc Patrem illum sanctum esse, qui ad ipsos res cœlestes docendos, itérque ad animæ salutem aperiendum venisset, vt eius vitæ parcerent, rogare: illi furore inflammati respondere, nihil sibi cum illo; esse omnino ipsorum manibus neci dandum. Vnum è comitibus. qui validiùs cæteris obluſtando Patrem multo conatu defendebat, interimunt, atque hunc quoque Pater ad æterna præmia præmisit: pauci denique inertes, ac mites homines inflammatae multi

multitudini, & armatæ diu obistere haud potuere. Patrem tãdem barbara feritate a dorsi veſte ligneo in caput adactò proſtere nũt, multisque repetitis ictibus exanimant; maxillæ cõfractæ, excuſſi oculi, cranium totum comminutum. Non longè inde aberat Sacerdos alter, cùm puerulus è comitatu inter eas turbas ad eum Luſitanicis vocibus inclamat; Pater, Pater conſule vitæ, conſule vitæ, ille conſeſtim in intimas ſylvas ſe recipiens, quamvis illum quoque ad necem Barbari diu quaſiſſent, illorum tamen oculos diuina ſeruatus ope effugit. Barbari Sacerdote omiſſo, quod reliquum iis furoris ſupererat, in mapale effundunt, tenuémque illam ſupellectilem, quã ad ſacrum apparatus, & munera in Barbaros distribuenda comportarant, hoſtiliter diripiunt. Hac terra victoria, exiguãq; præda contenti, ad ſuos ſe retulerunt. Inde locus datus Figheriæ cogendi diſſipatos comites, & cædis locũ adeundi. Iacebat exanime cadauer quaſifato, ac deformato capite, facie cruore, tabo, lutóque fœdata; abſterſa inde ſordes, abluta facies, corpusque in terigenus more compositum ad ſepulturam ad radicem montis, pro ea, qua in rerum omnium difficultate copia ſuppedit, delatum eſt. Vnus è ſuſſibus, quibus illi ſacrum caput contuſum eſt, à Barbaris relictus, cruore ad iudiciũ crudelitatis infectus, ad nonnullum noſtrorum ſolatium Bahyam vſque perlatus, magna veneratione in eius

urbis Collegio feruatur. Ita vir fortis, & athleta inuictus, cuius palmam cœlestes acies diuinis laudibus honorant, in ignota barbarie nulli fidelium notum, sine honore, sine nomine, Deo, & Cœlitibus testem suæ fidei nudum tumultum spectandum triumphator reliquit. Sperandum tamen ex hac solitudine, & locorum asperitate magnam aliquando ad homines quoque diuinæ lucis copiam peruerturam; fortissimique ducis, paucorumque comitum sanguinem in diuina causa fufum, diuinis imbribus irrigatum in copiosam animarum segetem surrecturum. Atque hic fuit Iosephi de præstantis athletæ triumpho prædictionis exitus.

SED nos ad reliquam de Iosephi rebus narrationem redeamus. Is post Pernambucensem profectionem anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto rediit ad sinum Ianuariensem, urbemque S. Sebastianum, vt statum Societatis in oris illis de more cognosceret. Cōtigit vt in aduersum vrbi litus traiceret, vicos, parœciasque illius oræ inspecturus. In reditu cùm canoam ascendisset, vt urbem repeteret, Petrus Leitanus è Societate ipsum comitabatur: erat malacia summa, æstus grauis, ac molestus, traiectio aliquot leucarū, neq; vlla aura afflabat; agrè eam cœli grauitatē ferebat Leitanus: videt in arbore Iosephus tres, quatuorve quaracies insidentes (eæ sunt aues gallinarum magnitudine purpureo colore in flammam

Auibus imperat, vt sibi nauiganti umbram faciant.

vergente specie pulcherrima) eas Iosephus Brasílico sermone alloquens; Ite, inquit, cognatas, consanguineasque vestras accersite, nostrumque iter volatu vestro inumbrate. Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperij signum misere; indeque auolantes paulo post magno grege redierunt, densatæque in nubem tandiu canoam superuolantes umbrâ fecere, donec spatio leuæ vnius decurso, lenis afflare cœpit aura Fauonij: tunc Pater auium dimisit comitatum. Illæ quasi imperio perfunctæ, officiosa crocitate, & multis lætitæ signis auolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus post Iosephi mortem multis grauibus viris præsentibus iureiurâdo interposito publicè affirmavit; nec mirum ad hominis voluntatem cum Dei voluntate coniunctissimi naturas omnes se adtemperare.

Longa multorum dierum piscatio, & multa, quæ in ea contigerunt.

DUM in Sebastianensi Collegio moraretur, vnus è Collegij fratribus, vt de piscatione in annonam Collegij prouideret, in piscationem cum piscatorum familia exierat. Piscatio longè fiebat ab vrbē in sinu quodam, ac propè æstuario, ad insulam, quam Marietanam nominant. Iurè cum illis etiam Iosephus, tum vt ne per eos dies, quibus duratura piscatio erat, Missæ sacrificio carerent; tum vt tempus illud ab interpellationibus vacuum, cum Deo in ea solitudine traduceret. Incredibilis piscium copia omnes rapuit in admirationem,

nem, quos cum ad salem legissent, ingens
 marinorum coruorum, aliarumque aqua-
 tilium auium numerus ad expositam escam
 aduolantium magno erat operi impedi-
 mento, vt operam crebro interrumpere ad
 eas abigendas necesse esset. Iosephus eas
 iussit inde facessere, Brasilico sermone allo-
 quutus. Vos, inquit, hinc secedite tantisper
 dum hi sunt in opere, neque iis molestæ sitis,
 cum hinc discefferimus, tunc redibitis ad dia-
 rium vestrum capeffendū. Quasi verba illa vim
 habuerint humanos sensus in auibus impri-
 mendi, seorsim quietæ finem operis expecta-
 runt; profectis inde cum Iosepho, fratreque
 piscatoribus, gregatim ad vorandas reliquias
 accurrerunt. Verum inter saliendi operam,
 eodemne, an alio die, cum maximè operi
 essent intenti, in aduerso litore Pantheræ duę
 intentis oculis in piscatores apparuere. Signi-
 ficauit frater Iosephi comes, optare se eas è
 propinquo spectare; respondit Pater, absolu-
 to opere fore eius rei potestatem. Interim
 Pantheræ se recipiunt; admonitus ea de re Pa-
 ter, magna voce iis inclamat, paulo post vt
 redeant; esse qui ipsas velint cominùs adspi-
 cere. Confecto opere, duabus conscensis
 canoïs, Pater cū toto comitatu sinū traiciunt,
 ad litusque accedunt; illæ tū in litore placidè
 se spectandas præbent, vt eas per otium
 adspicere omnes ad satietatem potuerint.

Panthera
obediunt.

Satiatis iam omnium oculis, Pater acceptam solitorum piscium partem iis prouecit: illæ, quasi suo demenso contentæ, abierunt. Eodem in litore die alio piscandi, saliendique operi intentis aliis, cum se à cœtu, diuina liberiùs contemplandi causâ subduxisset, spatio trium, quatuorve horarum plus minùs desideratus est: eum, vestigia sequutus tandem in litore sedentem frater illi comes inuenit; & illo ipso tempore maris æstus accedebat, qui, quasi diuino imperio accepto, cum præter eum finem, ubi Iosephus sedebat, longè fluctus eiecisset, ab eius tamen corpore ita vndas cohibuit; vt aquæ illi & à fronte, & vtroque ab latere, quasi in sinum diductæ, ac veluti in parietes erectæ, nulla contactum alluione, ac ne aspergine quidem circumsēpirent. Diceres rubri maris miraculum in transitu Hebræorum renouatum esse: non audebat frater intra vndarum hiatū se insinuare, sed extra vltimos fluctus quanta maxima poterat vocis contētionē Patrem cōpellabat; ad vocis clamores, strepitum etiam, fragorēque asserum addebat. Cūmq; ne sic quidē fremitū maris superaret, neque alto contemplationis somno consopitū Iosephi animū excitaret, fretus & ipse diuino patrociniō, diductū intrat aquarum septū, Patrēque admonet, tēpus esse hospitiiū repetendi, abeuntes vndæ sequebantur; præeunzēque Patre, ralos subsequēntis fratris alluc

*Maris æstus
in litore orā
tem non at-
tingit.*

alluebant, ille territus periculo Patrem antecessit. Eum Pater leniter verbis increpans: nefcis, inquit, qui a venti, & mare obediunt ei? timere prohibuit. Prætergressis tãdem extremã alluionem, rû mare litore toto coæquatum.

VERSABATUR adhuc ibidem piscationis eiusdem causã, cum sub noctem inter cœnam piscis frustum iussit asseruari. Ignarus eius cõsiliij, comes, cuius rei causã id faceret, quæsiuit; hominis, respondet, eo leuamento indigentis. Mox conuersus ad orandum: commendemus, inquit, Deo miserum hominem, qui magno in discrimine versatur. Vir etenim nobilis Sebastianensis colonus Iosepho perfamiliaris ad ipsum literas scripserat, quibus eum rogabat, vt ad Ariam Fernandum ipsius perbeneuolum graui morbo prostratum inuisendum veniret; eas seruulo Maurico perferendas dederat. Erat huic iter per loca Pantheris infesta; cui nisi Iosephi precibus, hæc omnia diuinitus noscentis, diuinum præstò fuisset auxilium, iuuat credere incolumem peruenturum non fuisse. Duabus horis ab eo sermone transactis, noctis tenebris, cœlo pluuio, frigida hyeme, puer cum literis madidus, & lassitudine semianimis aduenit; quem humaniter exceptum curauit Iosephus recreandum, eiq; partem piscis, quam seponi iusserat, in cœnam dedit: & antequam aut literas resignaret, aut de puero quidquam ei renunciaretur, & a quo missus, & quid esset in literis, prædixit. Ergo ad

*Seruulum
per infesta
Pantheris
loca iter ha-
bentem pre-
cibus adiu-
uat.*

Collegiū redeundū est, subiecit illi comes. Magis se posse ægroto ex eo loco opem ferre respondit, quàm si eò veniat. Postero die pro illius salute Missæ sacrificium obtulit: post sacrificium à fratre comite rogatus; victurū se esset ægrotus: malè, inquit, eum morbus est habiturus, sed tamen periculum euadet, vixitque postea in multos annos.

Reditus illius à piscatione.

ABSOLVTA piscatione, iussit Pater apparari reditum in crastinum. Erat tempestas turbida, dēsus imber, grauisque ortus sub vesperā nunquā cessauerat, & duraturus noctē totā videbarur. Obiecit ei comes: opportunā sanè Pater tempestatem ad iter elegisti. Cui Iosephus: utinā tam simus ipsi viri boni, quàm de nobis Deo curæ est; non enim tantum die crastino imber molestus nobis nullus erit; sed ne nunc quidem, te npestate tanta, vllus est, quam sumus cras iter facturi. Postero die iter manè ingressi, ad vicum S. Barnabam, qui tribus inde distat leucis, quacunque iuerunt via tota ad latitudinem triginta passuum solum siccū, ac nullo tentatum imbri ad vicum vsque inuenerunt, cum circa loca omnia nocturna pluuia maderent.

Pluuia illi parci in itinere.

NEQUE verò hoc solū; sed alio etiam tēpore eandem in cum benignitatem Deus declarauit: nam cum eadē in ora Ianuariensi vnā cum Alfonso Gonzalo Sebastianensi colono, & altero eius propinquo per montes iter faceret, in magna pluuia, & alij madidis vestibus

ad finem itineris venirent, mirabantur ipsum unum siccis vestibus apparere. Quibus ille responderebat; suis vestibus, quoniam perbona essent, aquam non adherere, cum re vera valde essent detrita.

SED in reditu à piscatione cum iter facerent ad S. Barnabam, sinitum prægrandem barbatum (quod iis in locis novum non est) in arbore insidentem sagitta unus è piscatoribus confixit, ad cuius casum, stridoremque ingens simiorum grex quasi ad funus patrisfamilias accurrit magna consternatione: tum piscatores eos quoque interficere in cibum adhibentur; tam grato enim gustu Brasili illis vescuntur, quam aliæ gentes hœdiculis, suillis, ac leporibus: nec mirum homines, qui in summa laetitia humanas carnes habeant, à peccide corpore humanam speciem referente non abhorre-
re. Ab ipsorum tamen cæde Pater piscatores prohibuit; monitos tantum ut è ridiculo peccore ludum captarent, & quò maiorem piscatoribus oblectationem adderet, sumis lingua Brasilica præcepit, funus suorum civium ut prosequerentur; tum pro se quisque multo stridore, & belluino planctu obtemperare contendunt; cum alij per plana quadrupedarent, alij per arbores ex ramo in ramum, & ex arbore in arborem trāsiliētes, exequias & ipsi sublimes prosequerentur: horridisque vocibus, ridiculisq; sannis utriusque, ut poterant, in suum gregē grassatoribus iniustas cædes exprobatas.

*Simiorum
ludus.*

Hac funebri pompa miseræ bestiolæ cùm ad duarum ferme leucarum spatium sui gregis hostibus ludibrio, & oblectationi fuissent, ad vicum iam accesserant, ac ne rursus à vicanis violarentur, iussit eas Pater in suas sedes redire: illæ, com meatu accepto, in sylvas se receperunt. Hæc non commiseratione solùm illarum pecudum, aut quòd illarum lusibus delectaretur, Pater faciebat; sed vt diuinam legem in honorem adduceret, tardasq; indigenarum mentes ad sui conditoris cultum, venerationemq; excitaret: quippe docebat eos omnia conditori vniuersi parere; &, qui diuinis præceptis integrè obtemperant, omnia illis inservire. Quod in vipera etiam, vt supra retulimus, alio tempore aliis ostenderat.

Alia, qua in piscationibus admirationem habuere.

Et, quando cum piscatoribus, piscationibusq; versamur, subiiciamus alia eiusdem generis, quæ diuersis locis, temporibusq; euenire. Homo Lusitanus, cùm ad piscationem se conferret, obvium Iosephum habuit in itinere, à quo cùm venerabundus benedictionem petiisset, iacto reti ingentem piscium numerum ad admirationem vsque excepit; quod totum Iosephi tribuit precationi. Et quidem piscatoribus indicare, quæ copiosam piscationem facerent, erat vsu quotidianum: nam, cùm in Bahyensi Collegio esset magna piscium penuria, piscatores, qui in usum Collegij piscabantur, die quodam bene manè inanes redière, quòd piscibus mare vacuum videretur, ita nulli vquam

quam apparebant. Eorum ad se magistrum Iosephus accersit, eiq; è Collegij specula locum indicat spatio leucæ vnus distitum, Piraiæ finum appellant, ibi prædam copiosam reperaturum. Paret ille dicto; & cum sociis eò profectus, ingentem magnorum mugilû numerum domum retulerunt. Solitus est ipse persepe è piscatoribus sciscitari, quod genus maximè piscium optarent; & vt quisq; proprium piscium genus nominaret, ita cuiq; alias, atq; alias regiones, quibus piscarentur, assignare. Et quantum nunquã ea loca piscator vllus pertentasset, inò verò persepe ne nota quidè essent, tamen & quod volebãt, & quantum volebant, capiebãt, ita vt interdum retia remittere cogeretur, ne multitudine piscium damni aliquid pateretur. Diuersabatur interdû in vico, cui à Spiritu S. est nomen Bahyę suburbano: erat iã solenis eius loci piscatoribus cõsuetudo, quo die piscatû exirêt, Iosephû antè cõsulere, quo in loco piscatio iis esset fructuosa; neq; ynquam votis frustabãtur, quãuis & sterilibus in locis, & inrepestiuè, modò à Iosepho indicatis piscarètur.

TANTAM apud illos auctoritatem per illã, quam referam occasione, aut primùm est adeptus, aut certè partã multum auxit: nam cum ibidè, vt solebar, versaretur, animaduertit die quadam magnum silentiû in vico, vicanosq; magno mœrore, soliro quietiores sedere otiosos. Percunctanti causam responderunt, cibaria sibi deesse; iubet ille omnes ad mare secû ire, cibos hauð dubiè repleturos. Negatido neam.

ad piscandum esse tempestaté; quòd tum cœlum, tū mare ipsum aduerfetur. Instat nihilominus Pater, omnes vt eant, neminem voto frustratū rediturum. Iuère omnes: mare seuum altiùs semper intumescibat. Dicunt vicani: vides præfens tuis oculis mare esse intractabile: quærît nihilominus ex iis Pater; quos pisces optatis? Respondent contemptim: xare os minutos. Est id genus pisciculorum palmi vnus fere magnitudine, quorum illo anni tempore nulli solent apparere, sed post aliquot menses affluere. Tum Pater locum iis circa licus minus mille inde passibus indicat; ibi fore eorū piscium quantam velint copiam. Eò se conferunt, & paruis reticulis iniectis, atque adeò nudis manibus, quantum quisque voluit ad satietatem exceperunt. Itaque admiratione læti, Deo gratias agentes multa cum gratulatione domum rediére.

Quanta admiratione fuerit apud Brafilos.

His, aliisque eiusmodi beneficiis per Iosephum affecti indigenæ hominem magna veneratione prosequébantur: de eo, tanquam de homine supra naturam potestatem habente & sentiebant, & loquebantur. Cum cum potestatem mortem significare vellent, Patrem illum dicebant, qui nobis pisces, quos vellemus, præbebat; qui, cum ab ipso opem peteremus, nos ab omni periculorum genere, atque adeò à morte ipsa eruebat. Tantam enim de ipso existimationem conceperant; vt cum apud eos vertaretur, quocumque ituri essent, aut ad venationem, aut ad res suas transigendas,

non antè itineri se committerent, quàm ipsum adirent. Pater; inquebant, iter est mihi in hanc, illamve oram, dic (sic enim illi loquuntur) ne illuc moriar; & vrid cōsequar, quod opto: nec malus coluber me feriat: & saluis rebus, incolumis domum redeam? Ita Patris promisso, quasi certo salutis accepto pignore, læti proficiscebantur, læta omnia sibi pollicentes. Neque in hoc vico tantum, sed in omnib. etiã circa locis hæc de illo apud omnium ordinum homines fama percubuerat; ipsū, quidquid veller, à Deo impetrare, Deumque ipsum illius petitionibus semper annuere.

IN vico alio indigenæ aliqui canoam in mare deducere nitebantur, sed propter hominum paucitatem æquò illam submouebant; forte præterit illuc Iosephus: illi à concepta de homine opinione petunt, vt ipsorum conatibus sua benedictione aspires. Non modò se iis benedicturum respondet, sed opem etiam manu allaturum; ita iis bene precatus, cum manum operi & ipse admouisset, statim multa facilitate lignum in vndas impulerunt.

SED nos ad filii tēporis persequendum redeamus. Erat adhuc Iosephus in Sebastianesi ciuitate cum anno 1515. Christophorus Goucanus Societatis Sacerdos iussus est Visitatoris munere eam prouinciã inspicere: & siue superiore anno vnã cū Iosepho eò venerat, siue, quod verosimilius est, in Ianuariensi oratorum versabatur, & obita fortasse ea prouincię parte, ad reliquã sui muneris iurisdictionē cō-

*Anno Domini 1585.
Christophorus Goucanus sic prouincia Visitator.*

ficien

*Sauam ma-
ris tempesta-
tem precibus
sedat.*

ficiendam cum Iosepho, aliisque de Societate Bahyam nauigabat; cum sæua coorta tempestas eò vsque increbuit, vt nauis, domito iam gubernaculo in sinus, & æstuaria, quibus subinde litora scinduntur, cum certo naufragij periculo impelleretur, ita vt vi nulla posset retineri. Naturæ arti diffusi, omissa nauis regimine, se toto: vi tempestatis permisere, vna spe salutis in votis tantum relicta. Patres infra nauis tabulata se receperat, atque ad naufragium, mortemque excipiendam per confessionem, mutuamque hortationem, & preces se comparabant. Solus Iosephus supra tabulata apprehensus rudentibus, oculis in cælum fixis, aduersus maris, tempestatisque sæuitiam precibus pugnabat. Interim vnus è fratribus, vt suam excipiat confessionem, orantem interpellat. Negat Iosephus id necesse esse: quid, inquit ille, nonne perimus omnes? negat iterum Iosephus. In spem alter erectus instat nihilominus aliquanto importunius, vt certius aliquod exprimat responsum. An non sumus hic omnes mari absorbendi? castigauit importunam contentionem Iosephus non sine aliquo reprehensionis aculeo, idemque iam tertio negauit. Ergo, subiicit molestus interpellator, descendam, idque Patribus metu consternatis nunciabo. Veruit id Iosephus: quid enim obesse potest illos esse in precibus? Ille Iosephi promisso frater acquieuit, rei exitum securus expectans. Post paulo, vi tempestatis remittent

remittente, sedato tandem mari periculum discussum.

EODEM in itinere Ignatius Tolosa Societatis Sacerdos in morbum incidit; cumque Caput frigidum tenuissent, eumque è nauì in hospitium exposuissent, in intestinorum tormenta versa morbi vis est, & eò usque se intendens sæuit, vt spes vitæ nulla superesset; & iam deliberarent Patres, illicne eum sepulturæ traderent, an ad Sebastianense Collegium corpus exanime reportarent? Interim Iosephus consilium dissimulans, fratrem curationum peritū, qui illius curæ præerat, quanuis desperantem monet, ægroto remedium aliquod, saltem ad speciem adhibeat; futurum omnino, vt non moriatur eo morbo, non tamen remedia abiiciat; neque quemquam de re ipsa alloquatur. Paruit consilio frater, & hora circiter elapsa æger alleuatus est, pristinamque tandem Dei beneficio recepit valetudinem, atque vtinam eius ætas frugifera ad multorum fructum quamdiutissimè prorogetur. Id totum Iosephi precibus impetratum, magis quam medicinæ virtute partum senserunt omnes.

Ignatiū Tolosano graui morbo precibus sanat.

ET multo iam antea Franciscum Diazium comitē suum graui, periculosoque morbo liberarat. Ignis facti genus est supercutanæ inflammationis acerbæ, ac periculosæ, quem scriptores nobiles *Zosterem* nominant. Is in extrema cute circa lumbos, dextro è latere nascens

Zostere morbo periculoso laborantem ope B. Virginis sanat.

*Templum B.
Virginis ab
Adiutorio.*

scens cum acerbissimo cruciatus, quasi perpetuo cinctu in orbem serpit: cuius ea natura est, ut, si extrema coëant capita; exigua admodum spes vitæ superfit. Hic morbus Diazium inuasit, cum Portus securi sedem Iosephus cognoscendi rerum causam inuiseret. Quare intendentibus se doloribus in dies, cum qui medicam manum admoueret nullus esset, ad diuinam ager implorandam opem se conuertit. Est in eo portu templum Virgini matri dicatum, cui ab Adiutorio est nomen. Hunc locum Societatis Patres, qui primi in Brasiliam traiecerunt, sibi deligere, cæli salubritatem, & situs amœnitatem sequuti, sed aliquantum longè à frequentia; quò fiebat sæpe, ut, orto repetè bello inter indigenas, gentem barbaram, & ad subitam iracundiam furentem, Patres locum deserere, & ad frequentiam confugere cogerentur. Re igitur deliberata, inde se intra oppidum transtulerunt: mansit tamen loco religio, & reuerentia, iam inde à primis temporibus nata, cõm primùm Patres in ea loca venerunt; nam cum tenentibus vnà cum sede ædificarent, & aliæ opportunitates ad victum suppeterent, vna aquæ potabilis copia desiderabatur: eam suppeditauit casus admiratione dignus. Arborè ingentem secus fabricam vnus ex operariis ligandi causam conscenderat; cumque maximè ligna caderet, repetè cõuulsam arbor ad terram cadens hominem innoxiam molliter humi deposuit, suamque ruina montis partem, cui adhærebat, secum traxit. Ex illo hiatus limpidissima

simæ aquæ fons erupit ad potádum adprimè
gratæ; è qua cū variis morbis ægroti bibissent,
sanati sunt: cuius rei fama diffusa multos ad eã
regionem vndiq; exciuit, quorū aliqui religio-
sam ad eam sacram ædē peregrinationē obire-
re: alij inde accersitã aquã ad varia morborum
genera certo reparatę valetudinis fructu adhi-
buere; ita vt tum Christianorū, tū Ethnicorū
sermone celebrata aqua sanctæ Dei Matris
vocaretur. Hanc sedē vna cū templo, & aquæ
custodiam nunquã post suum inde discessum
Patres deseruere: sed ad religionē, piūmque
Christianorum cultū conseruandū, ac confo-
uendū, Oratorij, seu Heremitorij nomine lo-
cum retinuerunt. Ad hoc B. Virginis templū,
quasi se voto obligans, petiit ægrotus à Iose-
pho, vt pro se Missæ die postero offerret sacri-
ficium: id se facturum promisit Pater; interim
tamen inquit, vnge morbi locū oleo ex lam-
pade, quæ ardet ante sacrosanctã Eucharistiã;
non ægrè erit Matri, nos prius ad opem à filio
petendã confugisse. Ea inunctio dolorē miti-
gavit, & quasi quidã præ futuræ valetudinis
fuit. Postero die Pater ad templum Virginis se
cōtulit; promissique fidē liberavit. Eodē die,
post Missam, cū se aqua ex eo fonte ægrotus,
qui vnã venerat, abluisset, & dolore, & morbo
prorsus liberatus est; vnãq; Bahyã Dei, diuinę-
que Matris laudes deprædicãtes peruenere.

ALIO tēpore (& videtur cū adhuc regeret pro-
uinciã) è Ianuariensi sinu superiora repetebat, cū

præter

pretergressis insulas, quæ sinus ostio obiacēt è suo cubiculo prodiēs Iosephus gubernatorē admonet, altū vt teneat; futurū a lioqui, vt illo die Caput frigidum sine naufragij periculo flectere nō possint. Gubernator, et si satis prosperam nauigationem esse sentiebat, Patris tamen monito in præsens obtemperauit, in flectendo tamen ad ipsum Caput accesserunt, & cum leucas ferme sex præteriissent, quod aspera esset nauigatio, anchoram ad insulam, quò venerant, iecerunt. Tum Iosephus iterum prodiens, monet quamprimū anchoram tollant: non sanè faciles aures præbere gubernator, nauæque quod quieta statione se vti existimarēt: Iosephus tamen acrius contendere, quamprimū id faciant; qui si tantulam n.oram interposuerint, non fore inde potestatem munia illa commodè exercēdi: tum repente tanta ventorum vis ab Austro coortitur, vt contrahendis subito velis omni nautica turba occupata, anchoram vix cautibus auulsam aliquandiu arantem trahere necesse fuerit. Quod incommodum Iosephus nō arte nautica, aut cæli obseruatione, quarū reuererant illi doctiores, præsertim suo gurgulis cōclusus prouidere potuit, sed diuino monitu illi cognitum fuisse omnes vno consensu professi sunt. Id Lupus Fernandus colonus Ianuariensis, qui vnā nauigabat, iuratus testis asseuerauit.

I A M è Ianuariensi ora Bahyam redierat.
cui

cùm Emmanuelem Contium nondum Sacerdotem ad Sebastianense Collegium è Bahyensi mittebat. Quæsiuit ille ex Iosepho, quandiu ibi futurus esset; tum Iosephus coniectis oculis in alterum, qui inde tum redierat, rogauit quan diu ibi fuisset, respondit ille, triennium totum cum semestri tantundem. Contium ibi futurum Iosephus respondit, atque ita factum est: quod totam Iosephus humanitus scire non potuit; cum suæ potestatis rem futuram non esse optimè sciret: siquidem haud multo post adolescentis professionem munus regendæ prouinciæ alteri cõcessit. Verùm antequam planè prouinciam deposuit, in Bahyensi Collegio graui prostratus morbo iacebat Petrus Andreas Societatis Sacerdos. Ingressus ad eũ manè valetudinarij minister sensit ægrotum solito grauiùs laborare, & esse periculum in mora. Accurrit ad Præsidentem Prouincialem admonendum, vt ad vltimã egroti confessionem excipiendam se conferret: distinebatur tunc temporis Iosephus negotio, quo maturè se expedire minimè poterat; & antequã ad ipsum valetudinarius planè peruenit, Pater illius nuncium præuertit, magna voce Ignatium Tolosam suo loco acciri iubet; qui ea, cui dabat operam, tantisper confessione supersedeat, dum ad ægroti, & mortis proximi confessionem accurrit. Quo facto, confessionéque absoluta, ægrotus à mète abalienatus est; neque inde amplius rediit ad se.

Ægroti graue periculum absens noiait.

Hoc etsi neque ad prædictiones, neque ad miracula referri posse videtur, cognitio tamen rei absentis, tanquam præsentis, præterquam quod habet & ipsa admirationem, ex eodem hausta fonte est, è quo & futurorum prædictiones, & curationum miracula manabant.

Ægroti languore stomachi sanat.

Et, quoniam in ægrotto homine id contingit, non incommodè videtur hoc loco aliud posse referri. Decumbebat frater alius eodem in Collegio, qui ex langore stomachi cibi genus omne aspernabatur. Hunc inuisit Iosephus, rogatque ecquem cibum sentiret sibi fore gratum? Respondet æger: salitè suillæ, aut pernæ frustum stomacho arridere. Iube t Pater id à penariæ cellæ custode postulari. Negat penarius tale genus edulij domi esse: confert se Pater ad cellam, & ex pendula cista, in qua assati pisces asseruabantur, piscis frustum excecat; quod cum ad ægrotum attulisset, in perram optimam conuersum erat. Id ægrotus magno cum voluptatis sensu mansum cum deglutisset, stomachus apudè retinuit. Ægrotus postea cum cellario eius ductiã questus quaesiuisset, cur id initio negarit, quod postea Iosephus sua manu attulit? Ille se purgans, ut videas, inquit, quàm verè responderim, & quam pernam ad te Pater attulerit, afferas & ipse ex eodem loco. Vadit, frustum alterum ex eodem abscissum pisce ad ægrotum affert, quod statim, ut prius, ipso mirante cellario, perna, qualem ipse optabat ægrotus, facta est.

diuus

diuina clementia Iosephi votis vel absentis obsequente. Laceret in tenebris miraculum prius, nisi hoc alterum nouo euentu in lucem illud protulisset.

ADDAM & aliud huic non absimile. Decumbebat ipse, vt saepe extrema ætate solebat, ex morbo; eodẽmque tempore vnus è fratribus inualetudinario eodem, quo prior stomachi fastidio, nausæaque ægrorabat. Parauerant Iosepho in prandium pullum gallinaceum, quem acceptum, vt erat opertum in lance tradidit ad ægotum fratrem afferendũ suo nomine; eique iussit nunciari, vt comederet; & neque in posterum nausæam vllam, aut fastidium haberet. Æger pio affectu obediendi, sancti senis virtute fretus comedere ausus, confestim melius habere cœpit; paucisque diebus diuina adiutus ope conualuit omnino. Hæc porro hõcne, an alio tempore acciderint, incertum.

*Ægotum
alterum eodẽ
morbo janat.*

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QUINTVS.

*Eius inuale-
tudo, & fre-
quentes mor-
bi.*

NTER has curas tum regendæ
prouinciæ, fratrumque oppor-
tunitatibus inferuendi, tum Lu-
sitanos, Brasilosque iuuandi per-
petua inualetudo, morbi que
affidui hominem toto penè tempore, quo
fuit in Brasilia, exercitum habuerunt. Initium
autem habuere morbi ab ea dorsi luxatione,
quæ à primo ipsius tyrociniò per totum vitæ
cursum illi molesta fuit. Accessere deinde va-
ria incommoda frigorum, famis, itinerum, fa-
tigationum, ærumnarumque aliarum, penè
quotidianarum, quas incurrat necesse est, qui
in eiusmodi vinea Domini versatur, quæ est
crucis fructuum fetacissima. Ac si nihil aliud
accederet, quantam morborum, ac dolorum
sementem in neruis, artubus, compagibus,
totòque corpore fecerat aduersus ille casus,

cum

cùm homo tanta imbecillitate propè femi-
 ram altis aquis coopertus hæsit in fundo flu-
 minis, indeque extractus, madida veste, cælo
 pluuio iter persequi multas horas in no-
 ctam multam necesse habuit. Tum per-
 petua, cui ætatem penè omnem affue-
 rat insomnia; etsi illi quodam modo natu-
 ralis, corpus tamen, & spiritus eo leuamento
 fraudauerat, quod ex somni beneficio perci-
 peret. Accedebat multa corporis imbecillitas
 morborum, & nouarum tentationum illecebra,
 & perene nutrimentum: quæ etsi valida ætas,
 fortiter sustinens, minus molesta sentiebat,
 iis tamen homini iam seni, & inualido haud
 facile erat reluctari. Itaque, quantum de ætate
 viribusque in dies deterebatur, tantum ad
 morbos, dolorisque accedebat. Inde & fre-
 quens decubere, & pharmaca, curationesque
 adhibere cogebatur.

In his languoribus adiuuit aliquando valetu-
 dinarij ministrum, quærit ex eo, quid in cubiculo
 operam infumat frustra? respondet se literas ad
 sororem scribere Olyssiponem. Ad cælum, subridens
 Iosephus ait, ei literas dato; præstat in præseti
 mihi prandiū parari: languebat .n. ex morbo.
 Cognouit postea certis nunciis frater, ipsam illo
 ipso tempore, quo ea loquutus Iosephus erat,
 diem suum obiisse. Petiit à Iosepho, ad illius ani-
 mam iuuandam, vt Missæ semel sacrificiū offerret.
 Id tū se fecisse respōdit, cum à Deo ex hac vita
 educta est. Sed ex his, & superioribus Iosephi
 verbis licet conuicere, vtraque re illi diuinitus

*Absens, quæ
 longè emenē-
 re, cognoscit.*

indicatam esse, & mulieris mortem, & fratrem in cubiculo frustra scribēdis litetis occupatū.

ATREXAM aliud nō ab simile, quod circa extrema illius tempora videtur contigisse. Lireæ ad ipsum ex patria venerant à sorore, quibus nondum resignatis, & vnde essent, & quid iis scriptum esset, præmonuit; multaque cum lætitiæ significatione sororem suam dixit graui, perpetuòque corporis dolore affectam, cum diuina omni voluntate coniunctam, incommodum illud magna cum animi tranquillitate tolerare.

IN morbis porrò, quibus assiduè afflictabatur, curationibúsque talem se præbebat, qualem ipsius animi inuicta magnitudo, perpetuaque cum Deo communicatio, & toto illius vitæ decursu perspecta virtus non imperito cuiuslibet suadeat, vt pigeat de eo valetudinarij ministri testimonium referre, tanquam rem leuem, & minimè parem tantæ virtutis magnitudini: nullum vnquam agrotum hominem se expertum esse minùs languentem in corporis doloribus, æquè fortem in patiēdo, atque ad curationes, diatætisque obedientem, vel per ea ipsa tempora, quibus prouinciam regebat.

*Amarum
prandium a-
græci com-
edit silentio.*

PHARMACHVM sumplerat, cum eo ipso die carnes illi ferunt in prandium cum amara cucurbita clixatas, quod per imprudentiam non animaduertentis, qui illas coxerat. Sensus igitur, cum gustasset, amaritiam; itaq; egrè comēdebat.

debat. Ratus valetudinarius ex pharmaco, & nausea lassatas vires esse stomachi, ad eum excitandum, Patrem hortatur strenuè vt comedat, stomacho enim vires redituras. Tum ille sibi vim faciens, quasi multa cum iucunditate manderet, valetudinario obediuit; hausit etiã ex amara illa decoctione iustum iusculi demersum: quæsiuit deinde, an aliquid ex eo superesset aliis dandum; negante valetudinario, obticuit. Paulo post sensit valetudinarius erratum, redit ad Patrem consternatus: me cæcum, ignosce, inquit, Pater, mea imprudentia te perdidisti. Cui subridens Iosephus: non me, ait, perdidisti frater, sed recreasti potius; cum me voluerit Dominus tantulum suarum acerbitatum degustare, cum è cruce pendenti fel, & acetum in potum sunt oblata.

SED crescentibus in dies exerciti senis morbis, doloribusque, fuit onere leuandus alios regendi, cum se ipsa natura iam regere non posset. Id fuit haud ita multo post eius è Ianuariensi ora cum Visitatore Goueano reditum, anno eius sæculi octogesimo quinto, aut sexto ineunte, septimo eius Prouincialis administrationis: tot enim annis prouinciam tenuit, cum septuagesimo octauo suscepisset. Successor est illi datus Martialis Belliartes.

POSITO regendi munere, & leuatus vtcunq; ex morbo, ad inferiora Brasiliæ, vbi maximam vitæ partem egerat, dire iussus est: hæsitque

Leuatur regendi munere.

Et vitæ partem.

aliquandiu in Sebastianensi Collegio: in multa tamen imbecillitate valetudinis, & variorum morborum conflictatione nunquam curam posuit totum se in aliorum vtilitatem impendendi, studio, atque ardore animi naturæ imbecillitatem superante. Discant hinc labores non timere, qui nimia indulgentia sui, ætati, & meritis plus nimio concedendum putant. Scribit ipse de se hoc tempore, cum in opere Brasilos iuuandi versaretur ad Ignatium Tolosam. Corporis valetudo est quidæ imbecilla, sed ea tamen quæ gratiæ viribus adiuta se sustentet: neque enim Deus ipse deest, nisi ego ipse mihi desim. Itaque & peregrinationes suscipere, & Brasilorum vicos obire, debileque corpus ad indigenas Catechismo erudiendos vtrunque trahere ei solemne erat: ac si quando, quod necesse fuit sæpius contingere, inter ambulandum ipsum lassitudo progredi prohiberet, subsistebat tantisper; ac regionis more in reti interquiescebat, quod itineris comites indigenæ duobus affixum hastilibus suspendebant. Inde, recreatis modica quiete viribus, iter persequebatur, & fortis Christi miles, nullam amabiliorem quiete ardentius optabat, quam in animarum salute procuranda nunquam defatigari.

PRÆERAT per id tempus Sebastiani Collegio Ferdinandus Cardinus: cuius obedientiarum Iosephus ipse summa cum animi sui iucunditate, cum cæteræ circa sedes S. Vincentij, Spira

Spiritus sancti, Sanctorum, & Piratiningæ regebantur. Et vt intelligatur quantopere non modò diuini Spiritus illius sermones pleni erant, sed ingenij etiam lumine, & sententiarum pondere efficaces, non me pigebit, etiam hæc, quæ cupiam videri possint leuia, consecretari. Optabat vnus è fratribus Antonius Riberius cum ipso viuere, eique familiariter ministrare; ad eum rescripsit è sinu Ianuariensi in hæc verba.

EPISTOLA AD ANTONIVM
RIBERIVM SOCIETATIS FR.

FRATER in Christo mihi charissime pax Christi. Satis scio te intelligere, quàm mihi gratum esset, pro meo in te amore, studioque tuæ progressionis ad virtutem, te mecum habere: sed, quando Deo D.N. aliter visum est, demus operam, vt cum illo coniuncti viuamus, eum nobis socium adhibeamus, qui in locis omnibus, omnibûsque temporibus nobiscum est: quem si quando à nobis nostris malis moribus repellimus, semper tamen ad cordis nostri fores adstans pulsât; vt, aperto ostio intret ad nos, ac diuersetur nobiscum, vnâque cum ipso Pater, ac Spiritus sanctus adueniunt. Curandum igitur, nequis in nobis locus illius vacet præsentia; neque

res vlla alia vllam ne minimam quidem animi partem occupet. Est præclara illius Patris, & Patriarchæ S. Francisci sententia : nolle de nobis diabolum plus quàm vel tenuissimum capillum; ex illo enim cogitat chamum ingentem, validumque ad nostras constringendas animas, sibi que vendicandas conficere. Si modò semel nos in re aliqua, vel minima, ad nostram sequendam voluntatem impellit, inde ad alias, atque alias adigit eò vsque, quoad obedientiam posthabeamus, quæ non in nostra, sed in Dei facienda voluntate sita est, Præsidium voce nobis explicata. Si semel vel leuissimam turpem cogitationem excutere cunctemur, id ipsum arripit; eòque contentus ei longum agmen scædiorum specierum consequentium adnectit. Si semel modicum in studio orandi inrepscimus, & contentionem humiliter cum Deo communicandi tātulummodo remittimus, sensim tantum nobis algorem iniicit in animum, vt non modò internarum cogitationum gustum nullum sentiamus, sed pias etiam omnes exercitationes, & ipsam quoque religiosam vitam penitus fastidiamus; nosque ipsos ad libertatem, & humanas voluptates conuertamus. Atque ita prorsus fit, frater charissime. Contende igitur frater ad brauium; magnum iter diuina adiutus ope adhuc fecisti : quantum iam superfit, Deus scit. Id breuissimum fortasse erit: ipse tibi opem feret, ipse te comitabitur.

Cauc

Caue ab eo te abiugas: nam, quanuis peregrinus tibi videatur in itinere, vt olim Discipulis Emmaumentem proficiscentibus, tamen ad illius sermones cor tuum inardescet, spiritalique solatio in via redundabit. Scio enim te persepe, quæ illius bonitas est, spiritalibus hisce deliciis abundare, præsertim porrigente illo tibi inter preces panem cœlestium charismatum, & diuinam carnem suam in Angelorum conuiuio. Quod si quando mentem diuino solatio destitutam, tædiôque affectam languere senseris, illud tibi remedio sit, eius laciniam apprehendere, atque eum ad te verbis illis inuitare: *Mane nobiscum Domine, quoniam ad uesperas erit, inclinata est iam dies;* nôx que irruit tentationum; & solito crebrius, impetrata facultate, ad sacram mensam accedere. Cõfido enim diuini eius pabuli uirtute, te ab ea mensa cum recesseris, lætitiæ plenum iter magna alacritate persequuturum, donec cœlestē teneas Ierusalē. Has literas uelim cum fratre altero N. communices: illius enim quoque causâ hæc scripsi; cum utrumq; uestrum, omnesque fratres nostros, quorquor in Societate uiuimus, eius sancti Spiritus plenos esse uelim, qui tanto eū rei miraculo hodierno die cœlitus illapsus Apostolorū animos compleuit: vt illius diuinis donis cõfirmati, nihil unquã, quo illius impediatur in nobis gratia, cõmittamus; sed potiùs tâto aucti amico, tamq; digno hospite intra nostræ animæ domici-
 lium

lium excepto, ad finem vsque vitæ eius dulci amore, consuetudinè que perfruamur. Iesus Christus vnà cum B. Virgine nobiscum semper hæreant. Amen. E flumine Ianuario, prid. Non. Iunias, ipso Dominico die Pentecostes 1587.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

LI CET, cùm alia, tum illud maximè ex hac epistola, tanquam ex paruo, contractòq; exemplo, quanta in eius verbis vis inesset, intelligere ad hominum animos amore in Deum, studiòq; pietatis inflammandos. Hæsit in vrbe S. Sebastiano ad annum eius sæculi octogesium septimum, vt ex eius vidimus epistola; eodémq; anno transtulit se ad sedem Spiritus sancti. Et, quoniam semel cœpimus eius spiritualem doctrinam delibare, ne id quidem præterire æquum visum est, quod ex ipsa Spiritus sancti sede hoc ipso anno ad Franciscum Escalantium scripsit; quem in ipso Ianuariensi sinu ex Hispanica classe ab ipso admissum in Societatem scripsimus.

EPISTO-

EPISTOLA AD FRANCISCVM
ESCALANTIVM.

I E S V S.

CHARIS SIME in Christo frater pax Christi. Quoniam nostra navis, qua ad te literas dare constitueram, non ita breui iter factura erat, statui nihilominus has ad te literas fortunę committere: bonā illis, nobisque, & verē bonam à Deo fortunam comprecans; quæ est in Dei gratia, & amore semper vivere, & in eo ad finem vsque vitæ perseverare. Huius rei causâ Deus te ab humanis rebus auellit; religioniq; inseuit; teque in ea tot annos aluit, conseruauitque. Cave diligenter, ne vel modicum quidem diffidentia cor .aum subeat: nam etsi in te, tuisque rebus nihil nisi miseras, culpas, & magnâ aduersus hostium impugnationes imbecillitatem inuenias; à Deo tamen firmum tibi est auxilium, & omnia diuinæ gratiæ bona; quibus fultus præsidis; certamina superare, ac de hostibus triumphare tibi dabitur. Scio quidem te isto genere vitæ esse cōtentum, deque eo persape Deo gratias agere; tamen intelligo, fiduciam tibi, vti dixi, opus esse, tum in Deo, tum in Præsidum tuorum charitate defixam, quos Dei loco habeas necesse est: iis enim studio illud est in primis, vt esse debet, perfectam vt virtutem assequaris,

quaris, atque ad eam rem omnia tibi adiumenta comparare. Caue, ne ad huc ex animo tibi sensum euellendum, vlla ne tenuis quidem suspicio subrepat. Quicquid alij seu sentiant, seu suggerat, illud tibi persuade, te in isto esse Collegio tantum vti tuam salutem à Deo consequare. Da operam, ut ipse saluus fias, & hoc contentus esto, ita tamen ut, cum intra animum tuum fratres omnes interno amore; ac reuerentia prosequaris, eosque vitorum sanctorum numero habendos esse sentias, tua tamen consuetudo, & colloquia cum iis precipue sint, quorum tibi vitam, moresque ad fructum pietatis prodesse senties. Beatam in primis Virginem, Reginam nostram, perpetuam tota vita adiutricem fac habeas, eique de me interdum preces offer. E sede Spiritus sancti, in qua frequens tui memor sum. 14. Kal. Ianuarias 1587.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

PAREM planè pietatem, diuinique Spiritus virtutem duæ aliæ ad eundem epistolæ continent; quæ, quia prodesse possunt, statui eas non omittere: tum ob eum, qui percipi ex iis fructus potest, tum ut iis satisfaciam, qui aduersus hunc virum aliquam reuerentiam concepserunt; ut his legendis, ipsam sibi præsentem, & loquentem audire videantur.

IDEM

IDEM AD EVNDEM.

I E S U S.

FRATER in Christo charissime pax Christi. Magnum fructum cupio, cum mecum ipse cogito, quibus bonis Deus adhuc te auxerit, augeatque in dies, & qui large in te suam manum effudit, effundet adhuc largius dehinc: etenim illi insitum est benigne facere, cum sit ipse summum bonum, infinitaque bonitas; quæ quanto latius emanat, tanto ampliore ipse gloria dignus est. Decet igitur te cordis spatia proferre, quod possis id totum; quod Diuina Maestas paratum tibi habet, quod certè multum est, excipere: sed necesse est, omnem inde amorem, qui aut Dei non sit, aut in Deum non tendat, eiicias. Cõfide multum illius diuinæ gratiæ; nam qui prima tibi mediæque tam secunda, secundiora etiam ultima in Societate largietur, quæ non ita longè iam abesse cogita: nam, ut quamdiutissimè viuas, plurimumque in diuina causa labores, id totum breue, & modicum est, prout tam bonus & Pater, & Dominus dignus est. Propitiam valde, & strenuam habes adiutricem sanctissimam Virginem Reginam nostram Dei Matrem: ne te ab illa abiungas; ipsamque perpetuò roga, ne nos deserat: ipsius enim ope omnia poteris. Peto ut huius miseri fratris

tui

tui Iosephi in tuis ad ipsam precibus memineris.

ERAT hic, ad quem scribit, vti supra demonstrauimus, faber lignarius, natione Cantaber, artis suae operarius valde bonus; magnamque sua opera vtilitatem praestiterat Societati; ad ipsum iam tertio ex eadem Praefectura Spiritus sancti literas dedit.

EIVSDEM AD EUNDEM.

I E S V S.

Præscripsit enim Lusitanicè Charissimo in Christo Irmas pro Hispanico Hernando.

FRATER in Christo charissime pax Christi. Iam penè me fugerat ad te Castellano idiomate scribere, sed haud multùm in loquela est. Is verò totius rei cardo est, nò loqui, sed operari, & boni esse studiosos; neque aliã loquutionem nosse, quã quæ sapit obedientiam. Hæc enim omnium maximè à Deo intelligitur; hæc propria ipsius loquutio est, & vnde abest obedientia, frustra ibi cum Deo prolixa colloquia miscentur: non enim exaudit sermonè, qui aut sine, aut præter obedientiam ab ore funditur. Hinc satis intelliges, si quando te obedientia ita in opere habeat occupatum, vt ad orandum tempora nò suppetant, ipsam pro te obedientiam orare; eamque ille audit, qui factus est obediens vsque ad mortem. Spero, quæ Dei in te bonitas est, te

hanc

hanc rationem optimè tenere, & obediendi operam in orandi vsum conuerrere; cum inter aggrrediendum opus, & continuandū, mēte in Deum coniecta, operā subinde illi offeras in sacrificium; absolutoque opere, illi gratias agas, qui te dignum fecerit, vt in eius obsequio occupareris, atque in re, quā certò scires ipsius esse voluntatis. Tū, ad elapsa tēpora recuperanda, scis, cum subinde datur, Dominicos, festosque dies reliquos tibi assumere, Missæ sacrificio sæpius assistere, orandi spatia proferre: quo tempore Deus transactos obedientiæ labores diuinis solatiis cōpensat. Verū illud hoc loco te monitū volo: te per hæc tempora magnū æs alienū contrahere. Quæres, quod nā? népe vt Deū pro me depreceris, atque hoc æs alienū debetur charitati: cui cū maximè debitū redditur, nunquā tamen reddendi, nec debendi finis inuenitur, nam, quod debitum soluimus, id ipsum ei debemus: itaque quāto plura soluūtur, tanto plura supersunt, quæ debētur. Neque ea res mediocri mihi vopratū est, te mihi talē debitorē obuēnisse, quē scio multo meliorē, pleniorēmq; mercedē rependere, quā quantū mihi debeatur. Atque hac ratione tibi multo plus, quā impendis ad tua lucra accedit; euadisque in dies hac ratione insumendo, ditior. Deus, pro sua liberalitate te semper suis immēsis augeat diuitiis; quibus & tibi, & tuis fratribus egentibus fructui

esse possis. Fratribus Aloysio, Hernando, Tinocio, & quibuscunque volueris, poterisque pero à me multam in Domino salutem dicas. E Præfectura Spiritus sancti Non. Iul. 1591.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

*Eius occupa-
tiones, & stu-
dia extrema
aetate.*

INTERIM in eadē Præfectura Spiritus sancti cōsuetis exercitationibus, laboribusque in opere iuuandi proximos summus laborū cōtemporator versabatur. Quod verò vacui tēporis ab opere, & quietis à valetudine dabatur, id totū ad scribendū, & memoriā rerū consignandam conferebat: scribebat autem iussu Præsidentum rerū historiam à Societate IESV in Brasilia gestarum. Cuius partem anno ante, quàm mortuus est, se iā confecisse, & paratū habere exemplū, quod Romam mittere iubebatur, scripsit ad Emmanuelem Viegam, quem Maromoniis Apostolum, uti suprā demonstrauimus, reliquerat. Circa hæc ipsa tēpora, cum adhuc inter varias tentationes reliquæ non nullæ pristini vigoris superessent, accisa illa quidem, & imminuta, sed tamē per intervallo repullulantes videtur id contigisse, quod Antonij Sequerij testimonio cognitū est. Is enim publicus ad ciuitatis tribunal scriba, & Cellarius camera in oppido Sanctis post Iosephi mortē testimonium sua manu scriptū, &

*Aqua in vi-
num sapius
conuersa.*

ſui officij ſigillo ſignatum dedit in hæc verba. Teſtis ſum, me cum Patre Iosepho Anchieta ſuperioribus annis Piratingam iter habuiſſe, vnaque nobiſcum tres, quatuorve comites iuiſſe: eo itinere nullum aliud vinum habuiſſe, niſi vinum factitium ex melle, quod Iosepho dederat vir pius illi familiaris Nicolaus Grilius. Id Iosephus intra cucurbitam in lagenulæ modum conformatam gerebat; ea quadantal minusculum (meſura eius regionis eſt) capere poterat. Eo in itinere tres, quatuorve dies inſumpſimus; & cum ter diebus ſingulis, vt viatores ſolent, cibum caperemus, ad potum ex eadẽ cucurbita hauriebamus omnes: & cum ſua quisque ſitim extinguere contederet, nũquam tamen colocynthinũ œnophorum deſuit cuiquam abundẽ ſuppeditare: quin etiam quantum vini in ſingulis comefationibus detraheretur, tantundẽ aquæ ſuperinfundi Pater præciperet; & tamẽ quoties cibum repereremus, ſemper fidele vaſculum eandẽ copiam lecti, & probati vini, & omniũ iudicio melioris quàm primi benignè reddidit: neque quiſquã è toto comitatu dubitauit, quin id miraculo adſcribendum fuerit, erãtq; omnium fama euulgatum alia multa cũ diuino miraculo coniuncta ab eodem Patre facta eſſe; omniũque iudicio Præfectura tota vir ſanctus habebatur.

Hoc teſtimonium eſt in oppido Sanctis

multis post annis à Sequeria datum est, non tamē iter inde, neque ex oppido S. Vincētio, vbi aliquādiu Iosephus versatus est, susceptū viderur: nam neque S. Vincentio, neque Sanctis tam longē distat Piratininga, vt triduum, quatrduūmve iter illud exegerit, quod sepius vno die Iosephus, aliique confecerint. Quod si ex oppido Spiritu sancto mari discesserunt, fuit Caput frigidum flectendū, & aut Ianuariensis finus nauigandus, aut S. Vincentium appellendum, indeque terrestre iter capeffendū: sin terrestri itinere, obitis finibus Tamuyarū, perrexerunt; potuit alterutrum iter triduum, quatrduūmque absumere.

Anno Domini 1590. potestas illi fuit quācumque sibi sedē eligendi.

ANNO porro nonagesimo Præcis Prouincialis ei liberū fecit, quæcūque sedes eius maximē animo colliberet, eā sibi extremē quietē senectutis adoptare. Sed homo nullius rei æquē atque obediendi, & in diuina causa laborandi studiosus, ea vti facultate sibi religioni duxit. Et liber hoc loco ipsa eius verba ex epistola ad Ignatium Tolosam adscribere. P. Prouincialis optionem mihi dedit, quamcunque vellem mihi scēam eligendi: non me libertas tanta delectat: est enim sæpe cum cecitate coniuncta, & periculo à recto itinere aberrandi; cum, quid sibi maximē cōueniat, disiciat nemo: valdeque esset absurdum, cum duobus & quadraginta abhinc annis omnem de me, deque vitæ meæ rationibus, potestātē libero

libero Præsidum arbitrio permiserim, nunc extrema hac ætate velle de me quidquam arbitrato meo statuere. Me totum Patris Ferdinandi Cardinij, cum ad sinum Ianuariensem Rector Sebastianensis Collegij proficisceretur, potestati dedi: nunc diuinæ voluntatis fuit, vt comes P. Didaco Ferdinando ad hunc vicum Reritibam in Spiritus sancti Præfecturam, Brasilos iuuandi, doctrinæque confirmandi causâ venirem. Cum his libentiùs operam pono, quàm cû Lusitanis: illos enim quæsitû in Brasiliam missus sum: & fortasse diuina prouidentia constituit, vt comes eidem adiungar Sacerdoti, ad interiora gentis penetranda, aliasque errantes oves ad Ecclesiæ caulas cogendas; vt, quando non alia ratione coronæ Martyrû compos esse possum, contingat mihi saltem inter itinerû asperitates, summamque rerû omniû inopiâ ab omnibus deserto, atque omni humano solamine destituto, in aliqua horû montiû rupe pro fratribus meis vitâ relinquere. Hæc erant admirandi feris, & athlete fortissimi vltimæ quietis vota optatissima.

CIRCA annum 1592. venit ad Prouinciale Patrum conuentum Bahyam. In eo conuentu lectus est Aloysius Fonseca, qui de Prouinciæ rebus Romam procurator mitteretur, homo exiguis viribus, & imbecilla valetudine. Attulit vni è Patribus Pernambucensis Collegij, qui conuentui non interfuerat, pro eo, quo

Anno Domini 1592. ad Prouinciale Patrum conuentum Bahyam venit.

erat in Fonseca amore, ea electio sollicitudinem; eaque de re ad Iosephum admirationis plenas literas dedit; quâ fieri potuerit, ut in eam electionem consenserit, tanto cum periculo hominis iuualidi, & infirma corporis constitutione? Et, quando ita constitutum erat, petiit ab ipso, ad se saltem ut scriberet, an esset rediturus. Ad eum ita rescripsit Iosephus; ut, cum de se nihil diceret, electionis tamen dignitatem integra fide his verbis tueretur. P. Aloysius Fonseca eò tendit, quò eum Deus mittit, & iubet proficisci: & quanuis infirma valetudine nauim conscenderit, tamen cum oram istam ad Pernambuci conspectum adnauigaret, meliùs habebat; magnaque ei ad valetudinem accessio facta erat; qui, etsi magno suo cum incommodo, tamen incolumis perueniet, quò mittitur, negotiaque ex sententia, multa cum omnium probatione transiget; indeque eò redibit, ubi ipsi à Deo iterum finis constitutus est. Nunc, quando ita Deo visum est, nos ad illas sanctissimam voluntatem adtemperemus, necesse est. Hæc omnia, uti Iosephus præmonuerat, contigerunt. Fonseca enim Caris bene confirmatus in Lusitaniam, indeque Romam venit; transactisque feliciter rebus omnibus, in reditu, cum in Hispaniam peruenisset, Matridij & itineris, & vitæ finem inuenit.

inuenit anno eiusdem sæculi nonagesimo quarto.

REDIERAT Bahya ad suas excolendas segetes Iosephus in Præfecturam Spiritus sancti, versabaturq; in vicis Brasilorû occupatus, in opere indigenas iuuandi. Anno autem nonagesimo sexto, aut non ita multo ante ob illius inualetudinem, & frequentes morborum accessiones Præsidis literis reuocatus est ad oppidum Spiritum sanctum; ibi maiorem fore copiam curationum, & opportunitatum aliarum ad imbecillitatem sustentandam. Ipse rcm cum Patribus, qui in eodem vico versabantur, deliberat, videatur ne esse ea morbi conditio, vt possit se itinere periculo committere (est enim leucæ tum quatuordecim) an verò satius sit Præsidis periculo proposito, per literas satisfacere. Negantibus cunctis professionem esse tentandam, visus est acquiescere: paulò post, re melius considerata, statuit omnino discedere; quòd si se mori contigerit, leuem fore iacturam; multòque id præstare, quàm tanta iam ætate minùs obedientis exemplum iuuenibus relinquere. Et videtur Deus illius obedientiam ratam habuisse; nam profectus presenti in commedo leuatus vitam traxit adhuc anno diutius.

Redit in Præfecturam Spiritus sancti.

Reuocatur ad oppidum Spiritu sanctum.

REPARATA vicumque inter assiduos languores valetudine, cum satis vicium esse

Reritibus redit.

visum est, rediit ad suos labores repetēdos Re-
ritibam. Ibi, cū iterum tentatiu cula redeū-
te, decumberet, nocte quadā, qua erat in om-
nes charitate, & studio rebus in omnibus iu-
uandi, surrexit è cubili ad pharmacū ægroto
alteri temperandum; nam hanc quoq; peritiā
tenebat: & vt erat languidus ex morbo, &
ætate, diurnisq; incommodis confectus,
inter operam, rigore superueniente, humi
concidit. Eo casu morbus auctus in sextum
vsque mensem hominem lecto affixum te-
nuit, variantibus morbi vicissitudinibus, mo-
dò lenioribus, modò grauioribus, & semper
cum aliquo virium decremento, momentō-
que ad morbi vim accedente; natura tandem
morbi diurnitate, & ætatis grauitate afflicta
artis ope cū releuari amplius non posset, &
reualescendi spes quotidie decresceret, iussit
Præses hominem ad oppidum Spiritum san-
ctum deportari. Verū, cū ibi quoque mor-
bus ingrauesceret, vnam in prioris cæli repeti-
tione spem superesse arbitrati, rursus Reriti-
bam curarunt reportandum: sed nimirum
stamina ad telam longiūs texendam non
iufficiēbant; nec morbi, dolorēque vi-
tæ finem, sed vita deficiens morbos, do-
lorēque accersebat, & hora illi iam adue-
nerat præmiorum. Videtur vtiq; à Deo
impetrasse vt saltem inter Christianos Bra-
siles vitam finiret, quos tantopere dile-
xerat,

*Rursus Spi-
ritum san-
ctum, undē-
que Reriti-
bam repor-
tatur.*

rerat, quibusque instruendis, & Christiana virtute informandis, tanto cum ardore animi, & sincera charitate defudauerat.

Ut rediit Reritibam, nouis doloribus superuenientibus, veteribusque acrius recrudescentibus, grauius cepit habere, de nec euoluta tertia hebdomade, sacrosanctum ad æternum iter Viaticum, & extremam postulauit inunctionem. Vtriusque compos factus Sacramenti, non longo interuallo interiecto, eodem die postremum deuenit in agonem. Is fuit 5. Idus Iunias anno 1597. presentibusque è Societate quinque, qui in eo vico residebant Sacerdotibus, semihoræ spatio, quam cepit agere, purgatam animam suo conditori reddidit; cum inter agendam tanta animi, corporisque tranquillitate fruetur; ut non morte dissolui, sed intentis precibus, ut solebat, cum Deo coniungi spiritu viuens videretur, qui moriens animam, spiritumque in ipsum penitus transfundebat; oculis subinde significans, grata sibi esse monita, quæ ad memoriam æternorum à presentibus suggerebantur. Annum agebat ætis quartum & sexagesimum, in Societate septimum & quadagesimum, è quibus tres in Lusitania, quatuor & quadraginta in Brasilia transegerat.

*Illius mors
anno D. 1597.
die 9. Iunij.*

Illius ætas.

AVDITA eius morte, magna animorum in omnium ordinum hominibus commotio

*Eius corpus
Spirita sanctum
ad sepulchrum de-
fertur.*

facta est, tum è Societate, tum è reliquis, omnibus communis Patris amissionem lugentibus. Sed indigenæ maximè iacturam senserunt: intelligebant videlicet, quantum de ipsorum commodis in illius desiderio deperisset. Eius corpus sacerdotali indurum ornatu, arca lignea inclusum, post biduum funebri pompa, indigenarum subcollatione ad oppidum Spiritum sanctum deportatū, prosequente de Societate Ioannes Ferdinando cum sacerdotali stola linteato, & Reritibanorum magna multitudine cum funebri lamentatione, & precatione. Et cum quatuordecim leucarū iter confecissent, sub collatores tantum ab eo abfuerunt, vt fatigatione vexati flacerent, vt vegetiores potius, validioresq; iter cōfecerint, quā cœperant: quod idem de se Sacerdos Ferdinā-
dus testabatur, cum tātū iter pedes cōfecisset.

*Francis, &
exequia.*

CVM venissent ad portum, qui est sub ipsum oppidum, confestim occurrere Michaël Aze-
redius colonix Præfectus, Bartolomæus Simonius Pereria Episcopi Vicarius, qui Administratoris titulo ornatur cum clero, Religiosi Franciscani, qui ibi sedem habent, Sodales à Misericordia cum feretro splendide ornato, & reliquæ confraternitates cum lænis, & funeralibus, oppidanique reliqui. Interfuit sub ipsum tempus antiquus Iosephi familiaris Ioannes Soarius colonus Piratinganus: is pro ea, qua semper Iosephum
beneto

beneuolentia, reuerentiâque prosequutus est, ab Administratore petiit, vt sibi potestas fieret defuncti corpus videndi, à quo ueniente tam salutaria monita, vitæque præcepta tam diu haussisset. Et quidem is non ita multo antè, cùm postremis hisce, qui ipsam confecerunt, languoribus afflitteretur, Spiritum sanctum venerat, ægrotantemque inuiserat; cui digredienti: vale, inquit, fili; non enim posthac, nisi in vita altera congregiemur; tu quidem hîc me uidebis iterum, ita tamen, vt ipse te alloqui non possim. Impetrauit Soarius id quod petierat; ac dum pompæ processio ordinatur, ac præmittitur, antequam in feretrum Misericordiæ inferretur, aperta est arca, spectante Soario, cum magno virorum aliorum numero; qui omnes testes fuerunt, nihil inde graueolentiæ efflari, cùm triduo antè animam emisisset; & nullo aduersùs putredinem condimento cadauer curatum esset; & nec sine multa succussatione itinere tanto translatum. Tum uera Iosephum Soario prædixisse cognitum est, futurum vt se ibi uideret iterum, nec tamen loqui possent inter se. Inde è portu in oppidum instituta supplicatio, defunctique corpus à Sodalibus Misericordiæ ad fores vsque templi Societatis delatum, inde à Patribus in templum illatum. Ab Administratore, clero, & Franciscanis exequiæ trium nocturnorum officio,

*Arca, qua
eius cadauer
ferebatur,
aperitur.*

ficio, adhibita etiam symphonicorū harmonia, celebrata. Postero die solemni Missæ sacro illi parentatū: inter sacra audita est Administratoris cōcio; multaque quæ per suū famulū Deus admiranda ediderat, enarrata: neque veritus est vir tāta auctoritate illū inter dicendum Brasiliæ Apostolū nominare, multaque alia adiicere Dei D.N. gloriā, & defuncti laudes augentia. Ingens tū pridie inter supplicationem traducendā, tum eo die inter concionem audiendam lacrymarum vis effusa: omnes enim ingenti amore, reuerentiāque viuentem, nūc vita functum mœrore, lacrymisque prosequabantur, tantaque de illius sanctimonia opinio manarat, vt multi de eius salute preces ad Deum facere obliti, illius sanctæ animæ, tanquam cœlesti iam beatitudine donatæ, de se preces offerrent. Sepultum est in ipso Societatis templo, in capella S. Iacobo dīcata. Eius tumulus iuxta tumulum Gregorij Serrani, de quo sæpe facta mentio, situs est; & in hoc quoque altera Iosephi prædictio vera declarata est. Huic Serrano aliquot annis antè mandarat Iosephus, cū adhuc prouinciam administraret; vt è Bahyensi ad Sebastianense Collegiū se transferret. Obiecit illi Serranus: *ergone me Pater eiicis à te?* istud verò, inquit Iosephus, nullo modo; quin etiā verba S. Basilisci ad S. Chrysoptomū Latinè subiecit. *Vade frater, non longa enim dies nos loco con-*
ium

junget. Iuit S. Sebastianum Serranus, indéque postea ad Spiritum sanctum missus, ibi diem suum nō multo antè obierat, & cum eius tumulo Iosephi tumulus coniunctus est.

HACTENVS existimo, quibus, quantisque laudibus excelluerit; quantoque diuinæ gratiæ gradu communem hominum mensuram hic admirandus vir excesserit, ex iis, quæ narrata sunt, satis esse explicatū. Sed illud maiore admiratione, imitationeque dignum, quod tam excellentes virtutes arte admiranda humilitatis velo ita obtegebat, vt ipsam etiam virtutem humilitatem deprimeret: non enim ille sua facta eleuando humilitatem præferbat, sed splendorem, qui ex ipsis erumpebat, ne emanaret, per multam dissimulationē obscurabat. Quiricius Caxa Societatis Sacerdos, multæ doctrinæ vir, cum post eius mortem in Bahyēsi Collegio in comuni Sociorum conuentu de Iosephi virtutibus quæreretur, hoc illi testimonium dedit: nihil se in Iosepho tam admirari, atque suspicere, neque vllius rei magis exēplo cōmoueri, quam quanta efficacitate dona, quibus, & à natura, & à Deo ad omnia summa esset instructus, obtereret, ac pro nihilo duceret. Qua ex re factum est, vt, quamuis omnibus, quandiu vixit, esset admirandus, multo tamē post mortem illius magis aucta sit existimatio: multi enim illo vita functo, ita de eo, deque eius virtutibus loquebantur; vt non modò eius per-

tractandis laudibus fatiari non possent, sed etiam à colloquiis eo ardore animi discederent, ut, novis conceptis votis, maiore festudio excitari sentirét ad virtutem. Quod de se ipse quoque Petrus Roterigijs, qui Provincialis Præses in Brasilia quatuor de rebus eius quasi testis oculatus scripsit libros, testatur: id tamen, quandiu vixit, non ita passim fiebat: quin etiam quæ admirationi essent, silentio potius obtegebantur, nec mirum: Deus enim illo ex oculis sublato, hominum mentibus velamen amouerat, quod viuentis humilitas obducebat. Sed non postremum obtinet locum in eius laudibus ingens ardor animi in opera præstanda indigentibus: quamuis enim aduersante valetudine, languoréque corpus retardante, nunquam tamen sibi parsit, aut labori se subduxit, quæcunque res difficilis, aut ardua se offerret, quin, quod de sanctis Gregorio, Hieronymo, aliisque scriptum legimus, contra vim dolorum, morborumque contenderet, magnóque animo ad id, quod se offerret, quasi sua incommoda non sentiens aggrediretur, omnique cura, contentioneque perliceret.

NEQUE est in minimis ponenda causa, index animi de se humillimè sentientis, sanctamque religionem adprime veneratissimam, cum more, institutóque Societatis singuli iubeantur quotánis sæpius postulare à Præside,

vt pœna aliqua sibi irrogetur, ob ea, quæ interdum, vt sunt humani lapsus, aut à Societatis legibus, aut à recto religiosi studij tramite exerrarunt; id ille, positus humi genibus magna cum animi submissione supplicabundus exposceret. Quo fuerit ad humana omnia ingenio, quâtaque facultate ad amœniora studia præsertim excolenda, etsi id ille in minimis habuit, & non nisi ad communem utilitatem est vsus, non tamen est æquum nos silentio præterire. Nam, præter Quiricij Caxæ testimonium, potuimus ex iis, quæ suprâ narrauimus, leonem ex vngulis agnoscere. Multa præterea Latino carmine, Lusitanico, Hispanico, Brasiliçoque conscripsit; quæ verus contemptor sui, vti suprâ docuimus, ita aliis distribuit, vt ne vnâ quidē literâ sibi retinuerit. Illa tamē vt multæ frugis, ad consequentiũ temporũ vsum Patres cõseruanda esse iudicauerunt, Drama, quod ille nõdũ Sacerdos S. Vincentij dedit, poëma de B. Virginis vira versu Elegiaco; Brasiliçâ Societatis historiã, & vitas clariorũ Patrum, qui in Brasilia vixerunt. Sed primæ eius lucubrationes maximè frugiferæ fuerunt, ars Grammatica, aliæque ad linguæ Brasiliçæ vsum obseruationes: aditum enim aliis aperuit, & viam tum ad eam linguam facili negotio percipiendã, tum ad varias eiusdem notandas dialectos expediuit. Ad hæc Catechismum, aliásque institutiones, ad gentem
Christia

Cùm pœnas
ob quotidiana-
nos lapsus
exposceret ad
Præsidis pe-
des genua po-
nebat.

Christiana religione imbrendani, puerósque rudimentis variis exercendos, Brasílico idioma conscripsit: cuius fructus operæ quantus sit, Brasílica natio & iam inde ad hanc usque diem sentit, & sensura videtur in annos consequentes. Clarum item præstantis illius virtutis testimonium citari potest opinio, quæ de illius passim habebatur sanctimonia. Multi frustra ex illius veste adhuc viuendis resecta, loco sacrarum reliquiarum sibi adoptarunt; eaque in morbis, doloribusque capitis præsertim certo cum salutis fructu adhibuerunt; eiusque rei multi testes sunt, & qui rei miraculum in aliis præsentibus perspexerunt, & qui ipsi de se testati sunt. Graui lateris dolore angebatur quidam: inuisit Iosephus ægrotantem, petit æger vt sibi liceat mannicam ex eius veste dependentem dolori admouere; eaque admota, omni prorsus morbo leuatus est.

TOTA denique illius vita magna fuit apud omnes veneratione; vt non modò eius consilia, sed dicta etiam plurimi fierent. Nam, vt omittam Ignatium Azebedium, Emmanuèlemque Nóbregam solitos ipsum, vel eo ipso tempore, antequam Sacerdos factus est, magnis in rebus & consiliarium, & socium, ac quasi collegam adhibere, viri primarij multi ita illum suspiciebant, vt non auderent in rebus præsertim magnis illius dicto aduersari.

Hiero

Hieronymus Leitanus, qui Vincentianâ Præfecturâ annos circiter viginti rexit, magna sæper in æstimatione illius in rebus omnib. habuit sententiam. Petrum Leitanum primum Brasiliæ Episcopum dicere solitum supra retulimus; se vni huic Canarino plus, quàm reliquis omnibus tribuere, eum magnum Dei famulum vt in minimis nominabat: magnum esse dicebat Societatis luminare. Societatem in Brasilia aureum esse annulum, eius gemmam esse Iosephum Anchiétam. Proximè etiâ dictum est ab Administratore Ecclesiastico in funebri, quem de eius laudibus habuit, sermone, Brasiliæ Apostolū fuisse nominatū. Mitto hoc loco Didaci Floresij Regiæ classis Præfecti, aliorūque, quos antè commemorauimus, de ipso iudicium. Ab eadem, qua fuit apud omnes auctoritate multis in eorum periculis saluti fuit. Certi cuiusdam oppidi colonus grauius aduersus coloniam Præfectū deliquerat, eratque crimen capitale: statuerat Præfectus, in eoque magna iracundia animū seuerè obfirmarat, reum extremo supplicio afficere: Iosephi tamen victus precibus iniuriam delinquenti condonauit, eūque in pristinam gratiam recepit, cum alioqui negotium insuperabile videretur. Pari acerbitate animi regij cuiusdam præsidij Præfectus irritatus præsidiarios duos ob ipsorum commerita capitali sententia punire con-

stituerat: cumque multorum preces de miserorum saluta repudiasset, accedente ad illorum causam Iosepho, tantus Præfectum pavor, ut ipse postea fassus est, occupavit, ut ei liberum permiserit, quidquid vellet de victis constituere. Ioannes Fernandus Brunus, vir honoratus, & locuples, Lusitanos duos sibi infestos gravium iniuriarum reos fecerat; eratq; illorum caput in discrimine. Ad hominis placandum animum, veniamque iniuriosis impetrandam, multi honesti viri, in iisq; etiam Patres aliqui de Societate accedentes nihil profecerunt: adit hominem ægrotantem multa prece, & fiducia in Deum confirmatus Iosephus; eiusque adventu egroto diuinitus mens iniicitur, Iosepho concedendum quidquid peteret. Ita nullo negotio duorum calamitosorum aduersus immobilem animi duritiam diuina ope salus impetrata.

HÆC de viro omnium iudicio virtutis admirandæ habui dicere; digno illo quidem meliore præconio: sed clara celebri fama virtus non tam scriptorum lumen desiderat, quam ipsius splendore scripta ipsa illustratur. Meum certè consilium in hac qualicumque scriptio-
ne non fuit lucem, aut fumum dare; neq; virum summis dignum laudibus exornare, sed eorum imperio parere, qui pro suo iure mihi id oneris imposuerunt; &, quantum pro mea tenuitate possem, effigiem perfectæ virtutis,
& ex-

& excellens religiosæ vitæ exemplum in eo
viro proponere, qui hæc in se, suâque vita tam
ad viuum expressit. In quo cum admiratione,
tum in primis imitatione digna multa perspe-
xerimus, torporem nostrum ad perfectam re-
ligionis mensuram possemus, qui in hoc stu-
dio languemus, excitare: quod si assequutus
sum, est quod diuinæ Bonitati gratias agam:
sin minùs, in sanctis hisce cogitationibus cu-
ras meas occupasse non me pœnitebit.

*Laus Deo, Beateque Virgini Matri,
& Sanctis eius.*

